

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE**

NUŠA BENKO

**POTREBE IN MOŽNOSTI SODELOVANJA MED
PROGRAMI UČNE POMOČI IN PROGRAMI
PODPORE DRUŽINAM**

MAGISTRSKO DELO

**MENTORICA:
izr.prof.dr. Gabi Čačinovič Vogrinčič**

Ljubljana, 2010

ZAHVALA

Hvala mentorici izr.prof.dr. Gabi Čačinovič Vogrinčič za potrpežljivost, konstruktivne strokovne nasvete in predvsem za izkazano zaupanje pri pisanju magistrske naloge. Hvala za vso posredovano znanje, vedno toplo besedo, za pozitiven pogled v trenutkih izgubljenosti. Hvala za podporo in spodbudne besede...

Verjeli ste vame, zato bom s ponosom, pogumom in močno voljo ob vašem pridobljenem znanju »soustvarjala na bolje«.

Hvala tistim, ki ste poiskali prave besede, ko sem jih najbolj potrebovala...

POVZETEK

Naslov: Potrebe in možnosti sodelovanja med programi učne pomoči in programi podpore družinam

Glavni namen magistrskega dela je bil raziskati in analizirati, kakšne so potrebe in možnosti za sodelovanje med programi učne pomoči in programi podpore družinam. V tem okviru sem si zastavila naslednje raziskovalne cilje: analizirati proces dela specialnih pedagogov in njihovo vključevanje v sam proces pomoči; analizirati proces dela ter prispevek k soustvarjanju edinstvenega delovnega projekta pomoči izvajalcev programa pomoči (socialno pedagoška pomoč); poglobiti razumevanje različnih perspektiv in potreb (specialni pedagogi, izvajalci programa pomoči, starši); raziskati konceptualne razlike; evalvirati učinkovitost izvajanja učne pomoči in programa pomoči na domu.

V teoretičnem delu sem predstavila vlogo družine kot podporni sistem, pluralizacijo družinskih oblik, potek družinskih dogodkov. Zanimale so me meje, vloge, pravila in hierarhija v družini, kakšno vlogo in na kakšen način procesi v družinski skupini (družinska dinamika) vplivajo na samo družino in oblikujejo njene člane.

V specialno pedagoško delo sem vključila koncepte pomoči avtorice Gabi Čačinovič Vogrinčič in hkrati predstavila razvoj konceptov v specialni pedagogiki.

Pomembno se mi zdi predstaviti tudi kompleksnost in razsežnost učnih težav in soustvarjanje edinstvenega delovnega projekta vseh udeleženi v procesu pomoči, ki soustvarjajo želene izide.

Posebno poglavje je namenjeno delovanju družine v krizi in soočanju, spopadanju družine s šolsko neuspešnostjo otroka. Izpostavila sem otroka z učnimi težavami, kot soustvarjalca učinkovite pomoči.

Opisala sem program dela Centra za socialno delo Murska Sobota, program socialno pedagoške pomoči otroku in celotni družini in njegov prispevek pri delu z družino.

V empiričnem delu sem s pomočjo poglobljenih intervjujev specialnih pedagogov, izvajalcev programov pomoči (socialno pedagoška pomoč) in izbranega primera družine raziskala: pomen medsebojnega sodelovanja in ustvarjanja v delovnem

projektu vseh udeleženi v procesu pomoči otroku in družini; prispevek učne pomoči in programa pomoči h kvalitetnejšemu življenju družine; potrebe in možnosti za medsebojno sodelovanje in povezovanje med izvajalci programov pomoči in specialnimi pedagogi (ob uporabi sodobnih konceptov pomoči); možnosti izboljšanja in povečanja uspešnosti otroka v šoli (odprava otrokovih primanjkljajev in učnih težav) ter kvalitete življenja družine ob nudenju dodatne strokovne pomoči v šoli.

Ugotovitve omogočajo boljše razumevanje družine, ki ima otroka z učnimi težavami, opozarjajo na pomanjkljivo usposobljenost izvajalcev programa pomoči in na pomanjkanje sodelovanja med vsemi udeleženi v procesu pomoči otroku in njegovi družini.

Vsakič znova me pri svojem delu vodijo misli, besede mentorice Gabi Čačinovič Vogrinčič, zato jih rada uporabljam in so vedno pozitivno sprejete. Magistrsko delo je le začetek, uvod v konkretizacijo misli, zamisel, ki bi si jo želela uresničiti in le del sestavljanke, ki sem jo začela. Poskušala sem dobro ubesediti svoje razumevanje procesa dela nas (specialnih pedagogov) in drugih strokovnjakov (v mojem primeru izvajalcev programa pomoči), načrtati svoj delež, svoje zamisli/ideje, jih predstaviti in predlagati. Tudi specialno pedagoško delo nujno potrebuje in vedno znova vabi k sodelovanju. Ponudila sem odprti prostor za pogovor in povabila k soustvarjanju moje in naše sestavljanke, ki jo bomo vedno znova dopolnjevali, sestavljali na novo in drugače.

Ključne besede

Specialna pedagogika, program pomoči, soustvarjanje, edinstven delovni projekt, etika udeleženiosti.

ABSTRACT

Title: The needs and possibilities for co-operation between learning assistance programmes and family-support programmes

The main purpose of this Master's Work was to investigate and to analyze what are the needs and possibilities for co-operation between programmes for learning assistance and the programmes for family support. Within this sphere I set myself the following research goals: to analyze work process of special teachers and their involvement in the assistance process itself, to analyze work process and the contribution to the co-creation of the unique work project of assistance of the protagonists of assistance program (social pedagogical assistance); to deepen the understanding of different perspectives and needs (special teachers, protagonists of assistance programme, parents), to investigate conceptual differences, to evaluate the efficiency of learning assistance and of the programme of assistance at home.

In theoretical part I presented the role of the family as a support system, pluralisation of family forms, the course of family events. I was interested in limitations, roles, rules and hierarchy in the family, their role and in what way the processes in the family group (family dynamic) impact the family itself and form their members.

In the special educational work I included the concepts of assistance of the author Gabi Čačinovič Vogrinčič and at the same time presented development of the concepts in special pedagogy.

It seems to me to be important to present also the complexity and extension of learning problems and co-creation of the unique work project of all participants in the process of assistance that co-create the desired outcome.

Special chapter is devoted to family function in a crisis, in facing, dealing of the family with school unsuccessfulness of a child. I set out a child with learning problems, as a co-creator of efficient assistance.

I described the work programme of the welfare centre in Murska Sobota, the programme of social pedagogical assistance to a child and the whole family and its contribution at work with family.

In the empiric part I investigated with the help of deep interviews of special pedagogues, protagonists of assistance programmes (social pedagogical assistance) and selected case of family the significance of mutual co-operation and creation in the work project of all participants in the process of assistance to child and family, contribution of learning assistance and the programme of assistance for more qualitative life of family, needs and possibilities for mutual co-operation and connection among protagonists of assistance programmes and special teachers (using up-to-date assistance concepts), chances of improvement and increase of successfulness of the child at school (making good of child's deficiencies and learning problems) and of quality of family life, offering additional professional help at school. The findings make possible to understand family with a child with learning problems better, draw attention to insufficient qualification of assistance programme protagonists and to the lack of co-operation among all participants of the process of assistance to the child and family.

Every time again and again at my work I'm led by thoughts, words of my mentor Gabi Čačinovič Vogrinčič, that's why I like to use them and they are always positively accepted. Master's Work is only the beginning, introduction to concretization of thoughts, idea I would like to come true and only a part of a puzzle that I started. I tried to word good my understanding of the work process of us (special pedagogues) and other experts (in my case protagonists of assistance programme), to outline my part, my ideas, to present them and to suggest them. Special education work also inevitably requires co-operation and it invites to it again and again. I offered open space for conversation and invited to co-create my puzzle and ours that we will supplement again and again, put together in a new way and differently.

Keywords: special education, assistance programme, co-operation, unique work project, ethics of participation.

Kazalo

1	UVOD	4
2	TEORETIČNA IZHODIŠČA.....	5
2.1	Družina danes - sociološki vidik	5
2.1.1	Oblike družinskega življenja	6
2.1.2	Družinski življenjski poteki.....	8
2.1.3	Ideologija krize družine	10
2.2	Družina – temeljni podporni sistem.....	12
2.2.1	Vloge, meje in pravila v družini.....	13
2.2.2	Razdelitev moči in hierarhija v družinski skupini.....	15
2.2.3	Komunikacija v družini	16
2.2.4	Ravnanje s konflikti	19
2.3	Delovanje družine v krizi	21
2.3.1	Šolski neuspeh in kriza.....	23
2.4	Učne težave kot posebne vzgojno - izobraževalne potrebe	25
2.4.1	Opredelitev in podskupine otrok z učnimi težavami	27
2.4.2	Učinkovite strategije pomoči učencem z učnimi težavami	30
2.4.3	Načini uspešnega spoprijemanja z raznolikostjo učencev.....	34
2.5	Učenec z učnimi težavami kot soustvarjalec učinkovite pomoči – koncepti pomoči v socialnem delu.....	36
2.5.1	Vzpostavitev delovnega odnosa	37
2.5.2	Etika udeležnosti in perspektiva pomoči.....	39
2.5.3	Ravnanje s sedanostjo	41
2.5.4	Znanje za ravnanje	42
2.5.5	Odkrivanje in prepoznavanje težav pri učenju.....	42
2.5.6	Individualni (edinstven) delovni projekt pomoči	43

2.6	Odnos med socialnim delom in specialno pedagogiko	44
2.6.1	Razvoj konceptov specialno pedagoškega dela	46
2.7	Mobilni specialni pedagog - svetovalni delavec	49
2.7.1	Opis del in nalog mobilnega specialnega pedagoga na redni osnovni šoli	51
2.7.2	Timsko delo in delo s starši	54
2.7.3	Svetovanje in sodelovanje z družino in otrokom.....	55
3	Predstavitev Centra za socialno delo (CSD) Murska Sobota.....	57
3.1	Ciljna populacija	57
3.2	Cilji in oblike dela	58
3.3	Program Integrirane pomoči družinam	58
3.4	Program Socialno pedagoške pomoči družinam	59
4	IZVEDBA RAZISKAVE	60
4.1	Opredeitev problema	60
4.2	Osnovne teze – pojasnitev teoretičnega predrazumevanja	60
4.3	Metodologija	61
4.3.1	Vrsta raziskave	61
4.3.2	Spremenljivke.....	61
4.3.3	Populacija in viri podatkov.....	61
4.3.4	Obdelava podatkov	62
4.3.4.1	Zapis intervjujev	62
4.3.4.2	Izbor relevantnih delov besedila v intervjujih ter kodiranje glede na zastavljene kode	62
4.3.4.3	Prosto pripisovanje pojmov ali poimenovanje (odprto kodiranje)....	63
4.3.4.4	Ureditev izjav v skupine po pojmi, združitvev pojmov v kategorije in dopolnjevanje klasifikacije.....	64
4.3.4.5	Izbor in definiranje relevantnih pojmov	64
4.3.4.6	Oblikovanje modela odnosov med pojmi in zapis poskusne teorije.....	64

5	REZULTATI IN RAZPRAVA.....	65
5.1	Model odnosov med pojmi in kategorijami	65
5.2	Poskusna teorija	78
6	SKLEPI IN PREDLOGI.....	103
7	LITERATURA	109
8	PRILOGE	116

1 UVOD

Pri svojem delu se nenehno srečujem z družinami v stiski, ki iščejo odgovore, pomoč, strokovnjaka, v katerem bi opazili tisto nekaj, tisto nekaj, čemur jaz pravim zaupanje. Starši otroka, ki je učno neuspešen, ki ima določene primanjkljaje, motnje, ovire, se soočajo s situacijo, ki je zanje nekaj novega, neznanega. Občutek nemoči, strahu, žalosti in hkrati negotovosti kaj bo in kako bomo zmogli, je del uvodnega soočanja s stisko. Nenazadnje so tudi vplivi okolja dejavnik, ki je staršem moteč in ga prevečkrat postavljajo v ospredje. Največjo stisko pa doživlja ravno otrok s težavo, saj se srečuje z različnimi strokovnjaki, ki jih je naenkrat v njegovem osebni prostoru preveč in vsak od njih nekaj želi.

Način poseganja strokovnjakov v družino, v tej krizni situaciji, je zelo pomemben, saj je najprej potrebno vzpostaviti z družino odnos, zagotoviti varen prostor za pogovor, povabiti družino v delovni odnos, v katerem bodo vsi udeleženi v procesu pomoči soustvarjali rešitve in prispevali svoj delež k rešitvi problema; k začetku sprememb, ki jih družina potrebuje.

Čačinovič Vogrinčič v svojih razmišljanjih večkrat poudarja eno izmed nalog družine; da mora družina zagotoviti neskončno raznolikost, da je lahko vsak to, kar je, da vsakdo pove, kdo je in kaj želi, da k temu povabi drugega in da potem skupaj ugotovijo, kako živeti, kako delovati.

Izpostavila bi tudi sodelovanje med različnimi strokovnimi delavci, ki so kakorkoli vključeni v proces pomoči otroku in družini, saj brez nekega skupnega dogovarjanja, izmenjave informacij, soustvarjanja v edinstvenem delovnem projektu, ni moč dosežati želenih izidov.

2 TEORETIČNA IZHODIŠČA

2.1 Družina danes - sociološki vidik

Družina je osnovno okolje v katerem nastaja in se oblikuje posameznikova osebnost. Družina je nedvomno ena od najstarejših oblik združevanja ljudi. Je osnovna institucija zasebnega življenja, kjer se oblikuje večina za ljudi pomembnih socialnih odnosov. Od vseh socialnih skupin, v katerih živimo, se družina loči po tem, da nas tako v vsem našem življenju kot vsakodnevno stalno poziva k temu, da se na vse načine odzivamo nanjo in na potrebe njenih članov.

Sociološka definicija družine kot konstitutivni element družine opredeljuje starševsko razmerje, medtem ko ta ni primarni pogoj definiranja družine pri statični analizi. Poleg starševskega razmerja sociološki vidik družino definira kot dvogeneracijsko skupnost in družbeno institucijo. Ta najbolj splošna definicija družine s področja sociologije vključuje veliko družinskih tipov, pomembno pa je, da razlikuje dvogeneracijske družine od večgeneracijskih, saj s tem vključuje vse tipe družine (nuklearne, enostarševske, reorganizirane...), izključuje pa gospodinjstva, v katerih živi več družin – torej če v enem gospodinjstvu živijo otroci, starši in stari starši, se ne more trditi, da gre za samo eno družino, ampak gre za dve družini.

Ule (1995, 127) pravi, da je družina skupaj s svojo sorodstveno mrežo socialna kulturna institucija, v kateri se na poseben način povezujejo individualna svoboda in socialna vezanost, normativnost in spontanost. Družina se razlikuje od vseh drugih institucij, v katerih človek živi oziroma jim pripada, po tem, da je stalno prisiljena reagirati na potrebe posameznice, posameznika in prav tako mora reagirati na potrebe drugih družinskih članov in članic. V drugih skupinah posameznica, posameznik reagira časovno in vsebinsko omejeno.

Družinska razmerja so vedno prepoznana znotraj širših sorodstvenih skupin. V skoraj vseh družbah lahko prepoznamo skupnost dveh odraslih oseb, ki živita v skupnem gospodinjstvu, s svojimi ali posvojenimi otroki. Takšno skupnost sociologi in

antropologi poimenujejo nuklearna družina. Kadar poleg para in otrok v gospodinjstvu živijo tudi drugi bližnji sorodniki, pa lahko govorimo o razširjeni družini (Giddens 1997, 141).

Švab (2001, 55) za družino trdi, »da to ni zgolj družbeno dana institucija, ki jo lahko spreminjajo le vplivi od zunaj, ampak je aktivni dejavnik, ki v razmerje z družbenim okoljem vstopa tako, da ga spreminja, a se nanj adaptira in s tem spreminja«.

Bogdan Lešnik (1995, 11) opredeli družino kot skupino ljudi, ki je na zakonit način povezana v sistem ženitnih in sorodstvenih vezi in na urejen način opravlja določeno (skupno) delo. Temu delu na najsplošnejši ravni rečemo biološka in družbena reprodukcija. Rojevanje in vzgoja otrok.

2.1.1 Oblike družinskega življenja

Družina je institucija, ki ji ljudje najbolj zaupajo, se počutijo varne. V družinskem okolju človek pridobi prve informacije o družbi, o ljudeh, o odnosih in o komunikacijah, o vlogah in pravilih obnašanja. Uvrščamo jo med primarne družbene skupine, ker znotraj nje poteka vzreja in vzgoja otrok, otroke urimo za družbeno sprejemljivo vedenje in opravljamo dejavnosti, ki so nujne za preživetje. Družina predstavlja za otroka prvi socialni sistem, v katerega je otrok rojen, odraščča, se osamosvaja. Tako otrok pridobi prvo predstavo sveta v procesu primarne socializacije.

Sociološko gledano je družina vsaj dvogeneracijska skupnost in institucija. Pojavne oblike so odvisne od družbenih okoliščin in izbir posameznika. Obstoj otrok jo le še razlikuje od partnerske zveze, gospodinjstva, sorodstva.

Tradicionalno najbolj razširjena nuklearna družina (zakonski par z enim ali več otroki) dandanes ni več tako samoumevna oblika družinskega življenja, saj je prisoten trend zmanjševanja števila nuklearnih družin in naraščanja števila alternativnih družinskih oblik življenja. Pojem družine je potrebno gledati kot na dinamičen pojem.

Alenka Švab (2001, 44–46) pojasni, da obstaja razlika med pojmom družina in družinsko življenje. Razlika je predvsem v dimenzionalnosti. Termin družina implicira na pojmovanje družine kot enodimenzionalno – kot institucije v pomenih statičnosti, strukturnosti in stabilnosti. Poudarja predvsem strukturne in formalne dimenzije, ter zanemari mnoge druge aspekte. Bolj smiselno je govoriti o družinskem življenju, saj ta pojem asociira na spremenljivost, dinamičnost in kompleksnost komunikacij. Družinsko življenje je dinamičen pojem, ki je nestabilen in spremenljiv. Termin družinsko življenje mnogo bolj kot termin družina ustreza spreminjanju družinskih oblik in procesu družinske pluralizacije.

Sociološke raziskave družine uporabljajo Brownovo tipologijo (Brown v Renner 2006, 17):

- jedrne družine (družine dveh staršev in otrok);
- klasične razširjene družine (vertikalno in horizontalno razširjene družine ter družine, sestavljene iz več jedrnih družin, ki jih povezuje sorodstveno razmerje in strnjena lokacija bivanja);
- modificirane razširjene družine (družine, ki so geografsko ločene, vendar vzdržujejo redne sorodniške stike in si nudijo vzajemno podporo);
- enostarševske družine;
- reorganizirane družine (ponovno vzpostavljene družine oziroma družine, v katerih je vsaj eden od staršev socialni, ne pa tudi biološki starš.

T. Renner (1995, 132-133) govori o razvojnih trendih spreminjanja družin v Evropi in v Sloveniji:

1. Intenzivna pluralizacija družinskih oblik in družinskih življenjskih stilov je značilna za vso Evropo in tudi za Slovenijo. Zato je konkretnije kot o »družini« govoriti v množini o »družinah«...
2. Vse več ljudi, predvsem mladih živi v zunajzakonskih partnerskih skupnostih, v obdobju, ko se rodijo otroci (po podatkih iz popisa leta 1991 za Slovenijo je to 26,4% otrok, ki se rodijo v zunajzakonski skupnosti). Mnogi tudi kasneje. Ob tem pa formalizirana zakonska skupnost izgublja svoj socialni status in pomen.

3. Povsod, kjer je razveza zakonske zveze mogoča, število le-teh narašča. V Sloveniji je slika v minulem desetletju nekoliko drugačna, saj število razvez rahlo, a konstantno upada. Avtorica razmišlja, da je razlog temu poglobljanje ekonomske krize, ki z upadajočo kvaliteto življenja ljudi povzroča začasno stabilizacijo družinske strukture. Vendar število ločitev v zadnjih letih ponovno narašča.
4. Zvišuje se število enostarševskih družin. V Evropi je enostarševskih družin blizu ene tretjine vseh družin in kar v 90% gre za materinske in enostarševske družine. V Sloveniji je enostarševskih družin manj in število ne dosega 20% vseh družin. Raziskave po svetu in pri nas kažejo, da so enostarševske družine tiste, ki živijo v najtežjih razmerah, imajo nižje dohodke, manj trajnih dobrin in tudi ocena zadovoljstva z lastnim življenjem je nižja kot pri ljudeh, ki živijo v drugačnih oblikah družin.
5. Zvišuje se število reorganiziranih družin, kjer eden ali oba partnerja ponovno vzpostavljata družinsko skupnost.
6. Družinski življenjski poteki se spreminjajo in spremembe so najbolj očitne ob začetku in koncu družinskega življenja. Vse več mladih se ob koncu šolanja ne odloča za lastno družino, ampak na polsamostojen način živijo pri starših. Vse daljša je tudi faza življenja, ko partnerja ostaneta sama, ko otroci odidejo iz družine. Takrat morata na novo opredeliti medsebojne odnose in življenje, ki ni več usmerjeno na otroke.

Z opozarjanjem na raznolikost družinskega življenja, bomo boljše razumeli obliko življenja, ki jo posameznik doživlja kot družino.

2.1.2 Družinski življenjski poteki

Življenjski dogodki, ki jih doživljamo in se nam dogajajo vsakodnevno, predstavljajo le delček sklenjene celote življenjskega cikla posameznika, ki sega vse od rojstva do smrti. Dejavnosti posameznika so povezane z življenjsko dobo, ki je določena in se spreminjajo glede na človekov življenjski cikel. V življenjskem poteku večine ljudi so se izmenjevale faze zgodnjega otroštva, šolanja in mladosti, vstopa v delo, oblikovanja družine, upokojitve in starosti. Vendar pa postaja tradicionalen koncept

»poteka življenja« vse bolj vprašljiv, ravno zaradi sprememb, ki jih sproža »informativna modernizacija« (Ule, 1993).

Mešl (2003) navaja, da proces, ki ga danes imenujemo življenjski potek družine, vpeljejo različni dogodki v življenju družine. Mnogi avtorji so do danes oblikovali več različnih modelov družinskega življenjskega cikla, ki se med seboj razlikujejo po različnem številu faz. Posamezna družina doživlja te faze različno in ne v istem zaporedju. Pomemben in največkrat navajan se mi zdi model devetstopenjskega življenjskega cikla družine (Ule 1995, 129):

1. doba formiranja družine (zakonca brez otrok);
2. začetek razširjanja družine (prvi otrok mlajši od 2,5 let);
3. predšolsko obdobje otrok (prvi otrok manj kot 6 let);
4. šolsko obdobje otrok (prvi otrok med 6. in 13. leti);
5. mladostniško obdobje (prvi otrok med 13. in 20. let);
6. postadolescentsko obdobje (od 20. leta do odhoda prvega otroka iz družine);
7. začetek zoženja družine (od odhoda prvega do odhoda zadnjega otroka iz družine);
8. zožena družina (»prazno gnezdo«);
9. ovdovelost (od smrti prvega partnerja do smrti zadnjega partnerja).

Po Ule (1993, 164) je koncept družinskega življenjskega poteka metodološki postopek, pomemben za razumevanje družinskih in izvendružinskih dogodkov. Ima razlagalno moč in vključuje časovno dimenzijo opazovane enote. V pomoč je lahko pri razumevanju in merjenju npr. statistično težje dostopnih struktur – delitve vlog v družini, pravice in odgovornosti staršev in otrok... Makroraziskave statusnih prehodov analizirajo točke v življenju, ki ustvarjajo smiselno zaključene življenjske dobe posameznika. Družbena funkcija življenjskih dob je, da omogočajo kontinuiteto in stabilnost družbe, uvrščajo nove generacije v družbene vloge in položaje, zagotavljajo izvajanje ključnih družbenih funkcij in uporabo človeških sposobnosti.

Ule (1995) opozarja na povezavo med pluralizacijo življenjskih potekov družine in pluralizacijo družinskih oblik. Prihaja do spreminjanja klasičnega modela življenjskega cikla, ki izhaja iz domneve stabilne in trajne družinske skupnosti, ki naj bi trajala od osnovanja partnerske skupnosti do smrti partnerjev. Raziskave kažejo, da se pojavljajo nove faze, nekatere se daljšajo, nekatere krajšajo...

Mešl (2003) opozarja na povečanje časovnega obdobja prehoda iz družine staršev v lastno družino, kajti vse več mladih se po zaključku šolanja in ob zaposlitvi ne odloča za lastne družine, ampak na posamestojen način še naprej živijo s starši. Tudi povprečna starost žensk in moških ob rojstvu prvega otroka se zvišuje. Ker pa se daljša povprečna starost ljudi, se podaljšuje sklepna faza družinskega poteka; ljudje se odločajo za manjše število otrok in tako se podaljšuje doba, ko partnerja živita sama.

2.1.3 Ideologija krize družine

Sodobni vidik družine temelji na pluralnosti družinskih oblik. Prav zaradi pluralnosti je klasični model družinskega življenjskega poteka v sodobni družbi povezan s spremembami. Če primerjamo družino »včasih« in »današnji model« družine, lahko govorimo o krizi družine. Vendar so res bile družine v preteklosti boljše, bolj varne, bolj solidarne in bolj stabilnejše?

Po Rener (1995) je družina temeljno mesto socialne konstrukcije. Je mesto dogajanj in odnosov, ki se dotikajo najglobljih dimenzij življenja. Gre za konstituiranje socialnih arhetipov in mitov ter ideoloških predstav, ki so neredko afirmativne. Podobe sodobne družine so tudi ambivalentne. Na eni strani je družina prostor varnega pribežališča čiste ekspresivnosti posameznika, na drugi pa stojijo podobe družine v obliki bojišča, medsebojnega nasilja, dolžnosti in ekskluzivnega egoizma.

Na podlagi študij o preteklosti družinskega življenja v Evropi, navaja Renerjeva (1995, 17) vrsto dejstev. Družinsko življenje v preteklosti ni bilo nič bolj stabilno in statično. Ljudje so živeli v preteklosti podobno kot v sodobnosti, v številnih in različnih oblikah družine. Povprečna velikost družin v odboju od 16. stoletja dalje v

Evropi je bila podobna sedanji. Prav tako je bilo število samskih ljudi in število reorganiziranih družin v obdobju med 1550 in 1850 zelo visoko. Študije ne dokazujejo, da se nasilje, zanemarjanje, revščina, alkoholizem, spolne zlorabe ali podobno niso dogajale že v preteklosti.

Tudi Švabova opozarja (2001, 41), da je lahko vtis o pluraliziranju družinskih oblik kot postmoderne novosti v nekaterih vidikih le navidezen in je primer relativnosti spreminjanja družinskega življenja, ko se iluzija spreminjanja ustvarja le na podlagi primerjanja z idealom moderne nuklearne družine.

Danes sociološka razmišljanja opozarjajo na dve zanimivi posebnosti »žargonov krize družine« (Rener 1995, 18–19):

1. Pravijo, da zaskrbljenost zaradi domnevne krize družine ni nič novega. Govorjenje o krizi družine se vselej intenzivira v obdobjih gospodarskih recesij, politične negotovosti in upada rasti prebivalstva.
2. Ideologije krize navadno učinkujejo tako, da socialne in politične probleme spreminjajo v personalne in individualne, s tem pa vzbujajo občutke krivde, ki niso enakomerno porazdeljeni, saj se ženske še vedno obravnava kot tiste, ki so primarno odgovorne za družino in njeno blagostanje.

Spremembe v moderni družbi se kažejo na različne načine. Ni nujno, da govorimo o krizi družine. Gre za intenzivno pluralizacijo družinskih oblik in življenjskih stilov, saj mi sami izbiramo oblike in načine družinskega življenja. Vse spremembe v moderni družbi odpirajo vedno nove možnosti za funkcioniranje posameznika, ponujena je možnost izbire. Ravno zato lahko namesto o krizi družine, govorimo o tem, da se nove oblike družinskega poteka poskušajo prilagoditi spremembam sodobnega sveta. Gre za spremembe v moderni družbi nasploh (Ule 1993, 177).

Družina dobiva nove naloge, kar dokazujejo raziskave o spremembah razmerij med otroki in starši (Rener, 2000: 108). Po svetu in v Sloveniji se dogaja premik od modela etične in vzgojne družine k modelu čustvene in podporne družine. Rigidna

postavitev generacijskih in spolnih vlog s heteronomnimi pravili »od zgoraj« postaja neučinkovita. Prav tako se spreminjajo modeli medsebojne komunikacije. Vsakodnevno gre v družini za proces definiranja in redefiniranja družinskih vlog. Značilno je intenzivno odnosno delo, nenehna medsebojna dogovarjanja, pogajanja. Za take družine je značilna visoka stopnja tolerance in dopuščanja osebne avtonomije.

Pluralnost življenjskih oblik predstavlja strah, negotovost, napetost... Ponujene možnosti ne osvobajajo vedno, ampak prisilijo na nek način k samooblikovanju, nenehnemu dogovarjanju in novemu definiranju odnosov (Ule 1993, 179). Situacij mnogi niso sposobni obvladovati, ker niso kos izzivom in spremembam sodobnega sveta. Vloga strokovnjakov pri delu z družino zato postaja vedno večja.

2.2 Družina – temeljni podporni sistem

Čačinovič Vogrinčič (1998, 105) definira družino kot »tvorbo dveh ali več posameznikov, ki so v interakciji, imajo skupna pravila in cilje, povezujejo jih tudi skupne norme in vrednote«.

Musek (1995) pravi, da je družina svet, življenje, človeštvo in družba v malem. Je edinstvena celica, kjer se prepletajo temeljne vloge človekovega bitja, spolne in generacijske – vloge moškega in ženske, vloga staršev in otrok.

Družino tvorita dva ali več posameznikov, ki so v interakciji, imajo skupne motive in cilje; povezujejo jih skupna pravila, norme in vrednote; odnose v njej odraža in odloča relativno trajna struktura statusov in vlog; v družini se oblikujeta zanjo značilna struktura moči in način vodenja; izoblikuje se relativno trajna mreža komunikacij ter statusov in vlog posameznih družinskih članov; diferencirajo se vloge glede delitve dela; razločijo se čustveni odnosi med člani. (Čačinovič Vogrinčič, 1992).

2.2.1 Vloge, meje in pravila v družini

Čačinovič Vogrinčič (1998, 158) navaja Richterjevo definicijo vloge kot celote zavestnih in podzavestnih pričakovanj, skupaj z njegovim konceptom razbremenjevalca v konfliktih družine.

Svojo vlogo v družini lahko razumemo kot prispevek k njeni ohranitvi. Vloge v družini se spreminjajo in obstajajo možnosti, ki jih ima posameznik, da spreminja družino zase. Vloge se izoblikujejo glede na delitev dela, značilnosti komuniciranja, čustvenih odnosov. Skozi prehode v nova življenjska obdobja, ob spremembah v družini, pa je nujno prestrukturiranje, ki zahteva tudi spremembo vlog. Z vlogami, ki jih ima posameznik v neki situaciji, izraža sebe. Obenem pa je z vlogami drugih v družini strukturiran socialni sistem okrog posameznika.

Seveda je zavestno soočenje z lastno vlogo in s strukturo družine odvisno od tega, koliko mora biti vedenje v vlogi zgolj »poteza« za ohranitev družine.

Čačinovič Vogrinčič (1998) navaja Lidza, ki odločno pove, kakšne značilnosti morajo imeti v družinski skupini izoblikovane vloge. Enotnost in povezanost, ohranitev generacijskih razlik in pristajanje na spolne vloge formulirajo v pojmi relativno trajnih pričakovanj delež zakoncev pri ustvarjanju družine, ki vsem omogoča varnost in spreminjanje. Vzpostavljanje koalicije in ohranitev generacijskih razlik sta pogoja, za katera se lahko zavestno odločimo.

Lidzev koncept koalicije med staršema pomeni enotnost in povezanost, to, da starša drug drugega podpirata v svojih vlogah, se upoštevata in ob tem ustvarita pogoje, da se vlogi zakoncev in vlogi staršev ne izključujeta, temveč dopolnjujeta. S koalicijo tudi onemogočita otroku, da bi razbil starševsko diado. Ob tem dodaja avtor (ibid.) še pomembno ohranitev generacijskih razlik, kar pomeni, da starši pri zadovoljevanju svojih potreb ne smejo postati odvisni od svojih otrok. Otrok potrebuje svojo odvisnost od staršev, da bi se počutil varnega in bi lahko mobiliziral vse svoje moči za

lastni razvoj. Predstavlja pogoj za oblikovanje vloge otroka v družini in ni v konfliktu z vlogo nobenega izmed staršev.

Tretji pogoj pa je sprejemanje vloge lastnega spola. Otrok si mora v družini pridobiti dovolj gotovosti v spolni identiteti (Čačinovič Vogrinčič 1992, 41-43).

Vlogo vsakega člana družine določajo mnogi splošni in osebni dejavniki. Potrebno je upoštevati tudi socialno kulturne vrednote, zasedanje mesta v družini, osebnostne značilnosti in potrebe posameznika. Ni pomembno le to, kako član družine sam doživlja svojo vlogo, mnogokrat so odločilnejše predstave in potrebe drugih.

Ravno zato, ker je vloga posameznega člana določena z odnosi drugih članov družine, prevzema v družini vsakdo več vlog hkrati. Te vloge se med seboj razlikujejo (na primer: vloga matere, žene, gospodinje). Tako lahko vloga v družini spodbuja razvoj mnogih osebnostnih potez in je vir zelo različnih izkušenj.

Vloga, ki jo prevzame član družine, pomembno vpliva na njegovo doživljanje sebe in svoje vrednosti, na gradnjo njegove identitete in na osebnostno rast. Prav tako pa lahko družinska vloga zelo odločilno vpliva tudi na to, kakšno vlogo prevzema človek v odnosih z ljudmi zunaj družinskega kroga in na njegovo počutje v odnosih, v katere vstopa v življenju zunaj družine (Žmuc Tomori 1994, 19-23).

Notranja organizacija družine je vedno določena, težko bi bila lahko le prepuščena volji posameznih članov. Opredeljena je z družbenimi pravili, ki odsevajo splošnejše družbene determinante (Flere 1995).

R. Skynner (1993) definira mejo kot območje na zunanem robu podsistema, kot točke prehoda, kjer se značilnosti sistema spremenijo. Poudarek je torej dobesedno na meji. Izredno pomembno funkcijo družine vidi Skynner v tem, da posamezniku omogoči, da odkrije svoje meje in da se znotraj njih identificira. Otrok mora postopoma vedno bolj razlikovati notranjost od zunanosti, sebe od drugih in izkusiti, da so njegovi občutki znotraj meja. Otrok lahko vzpostavi in spozna meje le, če so

jasne tudi meje starševskega podsistema. Starši, ki so si na jasnem o lastnih mejah in identiteti, ponujajo otroku odnos, do katerega se lahko jasno opredeli.

Meje v družini so lahko jasne, toge ali nejasne. So tiste, ki določajo kako uspešno se bo družina prilagajala spremembam. Družina potrebuje jasne meje, saj le-te omogočajo dovolj varnosti za spreminjanje. Pretoge meje onemogočajo komunikacijo in mobilizacijo, saj člani med seboj niso povezani, težko najdejo oporo v družini. Nejasne meje pa otežkočajo avtonomijo, samostojnost in neodvisnost (Čačinovič Vogrinčič 1992, 138).

2.2.2 Razdelitev moči in hierarhija v družinski skupini

Kako razdeliti moč in kaj pomeni hierarhija v družinski skupini je še vedno zelo pomembna tema, ko govorimo o sami družinski skupini. Čeprav mislimo, da v današnjem času besedi moč in hierarhija ne sodita v družino.

Čačinovičeva (1998, 175-176) pravi, da v družinski skupini še nismo ustvarili razmer, ki omogočajo sodelovanje vseh pri načrtovanju in vodenju skupnega življenja, saj le to zahteva sposobnost, da izrazimo konflikt, pokažemo svoja čustva in potrebe.

Družinska organizacija ni možna, če ni hierarhična. Vsaka družina mora zato izdelati svoja pravila o tem, kdo je v družinski hierarhični lestvici pomembnejši. Izdelan hierarhični sistem je pomemben, ker je pogoj za vzpostavljanje jasnih meja med podsistemi. Bolezenski simptomi nekaterih družin so posledica neustrezne rešitve hierarhičnih problemov ali posledica nejasnosti v razmejitvi med posameznimi hierarhičnimi ravnmi znotraj družine. Tak je primer koalicije roditelja z otrokom. Takšna družina pogosto potrebuje pomoč pri vzpostavljanju razvidne strukture moči (Haley v Čačinovič Vogrinčič 1992, 151).

V družini se porazdelitev moči kaže v razporeditvi vlog, v možnosti in pravici odločanja, v pravici do različnih prednosti, v dolžnosti za prilagajanje drugim družinskim članom itd. Med močjo in neodvisnostjo je neposredna povezava. V odnosu moči osebi sovplivata ena na drugo. Ena oseba je v njunem odnosu

močnejša toliko, da s svojo močjo ohranja nadrejeni položaj. Obstajajo tudi uravnovešeni odnosi moči, kjer imata obe osebi v odnosu enako moč. Skynner pravi, da morajo v družini biti jasno izoblikovani nadrejeni in podrejeni sistemi, sicer sistem razpade. Za družine z »izjemno stopnjo zdravja« je značilna močna koalicija enakopravnih staršev, ki imata v družini moč, vendar vodita družino z dogovarjanjem in skupnim iskanjem. Hierarhija je v teh družinah jasna in spoštovana. Avtor meni, da se mora otrok v družini spoprijeti s hierarhijo, ker mu edino ta daje dovolj varnosti, da se z vso močjo zaletava vanjo in jo preizkuša (Skynner 1994).

Družina, ki ima tako razporeditev moči, ki ustreza osebnim potrebam vseh članov in je hkrati skladna z njeno razvojno fazo in splošnimi objektivnimi okoliščinami, je trdna in močna v celoti. V taki družini imajo člani občutek varnosti, predvidljivosti in zanesljivosti. Družina z ustrezno razporeditvijo moči spodbuja k razvoju individualnosti in hkrati povečuje pripadnost med družinskimi člani. Lažje premagujejo krize prehodov iz enega razvojnega obdobja v drugega in se je sposobna bolj fleksibilno prerazporediti tudi ob nepričakovanih zunanjih spremembah. Tudi v stresnih situacijah ravna učinkovito in zna smiselno aktivirati vse člane glede na njihove sposobnosti in stopnjo zrelosti (Žmuc Tomori 1996, 33–34).

2.2.3 Komunikacija v družini

Komunikacija ni le izražanje samega sebe in sporočanje svojih misli in čustev, ampak je dvosmeren proces, ki vključuje tudi sprejemanje in razumevanje sporočil drugih ter ustrezno odzivanje nanje. Je osnovna sestavina človekovega vsakdanjega življenja v okolju, v katerem živi. Na podlagi komunikacije razvijamo in ohranjamo lastno osebnost, medosebne odnose, prilagojenost in skupno delovanje.

Skynner pravi, da naj bi bila komunikacija v družinah odprta, jasna, neposredna, iskrena, živa in spontana (Skynner 1994).

Komunikacija znotraj družine je izrednega pomena. Jasno sporočanje in hkrati razumevanje drugega ustvarjata ozračje, ki preprečuje nastanek težav, če pa se te pojavijo, ne pomenijo konca družinske skupnosti.

Danes v družbi znanja in globalnih komunikacij postaja večina komunikacije, govorništva in javnega nastopanja najpomembnejše orodje za doseg uspeha. Še več, komunikacija je osnova medčloveških odnosov. Začnemo se je učiti v družini in ima v njej vedno dve navidezno nasprotujoči funkciji: »S komunikacijo se dogaja individualizacija, razmejevanje posameznika, hkrati pa integracija, ustvarjanje celote« (Čačinovič Vogrinčič 1992, 159).

Čačinovič Vogrinčič (1998) pravi, da v družini potrebujemo oboje – osveščenost o razmejenosti skupaj z osveščenostjo o celoti, katere del je posameznik oz. sporočilo.

Skyner opisuje značilnosti komunikacij v »zdravi« družini. V tem primeru zdravi glede na funkcioniranje otroka. Komunikacije so odprte, jasne, neposredne, iskrene, žive in spontane, družina je sprejemljiva za nove ideje in se nanje odziva (Čačinovič Vogrinčič 1998, 203).

Po Alenki Švab (2001, 44–46) komunikacija v družinskem življenju ne poteka zgolj na relaciji zasebna – javna sfera (npr. država – družina), ampak tudi znotraj zasebne sfere (npr. sorodniški odnosi). Komunikacija vsebuje mnoge simbolne menjave, ki so značilni za odnose znotraj družinskega življenja.

Družina je tista, ki s svojim besednim in nebesednim izražanjem prva seznanja otroka s pravili sporazumevanja, ki veljajo v širši kulturi. Zato je za poznejšo otrokovo komunikacijo velikega pomena način in vsebina komunikacije v družini. Komunikacija med družinskimi člani je za otroka prvi zgled načina sporazumevanja (Asen 1998).

Ustrezne komunikacijske sposobnosti, ki jih vsakdo razvije že v družini, odločajo o vrsti, globini in trajnosti odnosov, ki jih človek oblikuje z drugimi v družini ali zunaj nje. Jasna komunikacija je tudi pogoj za učinkovito reševanje različnih težav. Z ustrezno komunikacijo člani družine pokažejo, kako drug drugega upoštevajo in spoštujejo (Žmuc Tomori 1996).

Lukasova označi kot zdrave družine tiste, ki so pozitivno in prijazno naravnane do ljudi; družinski člani znajo biti hkrati avtonomni in neodvisni, odvisni in povezani; starša sta zaveznika, ki premoreta dovolj moči, da odločita, vendar se prej temeljito posvetujeta z vsemi; imajo odprto in svobodno komunikacijo, ki temelji na izkušnji, da so vsa čustva dovoljena. To so družine, ki si upajo imeti zelo jasno podobo o svetu, saj smejo sprejeti lastna čustva in jih ni treba projicirati navzven, na druge ljudi. To so družine, ki zmorejo ogromnih sprememb, saj lahko računajo na izjemno čustveno podporo (Lukas 1993).

Eden najbolj znanih modelov komuniciranja je pet Watzlawickovih aksiomov komuniciranja:

- ni mogoče ne komunicirati;
- vsaka komunikacija ima vsebinski in odnosni vidik;
- komunikacija je odvisna od organizacije komunikacijskega poteka. Vsaj oddajnik je tudi prejemnik sporočila;
- človeška komunikacija se poslužuje tako digitalnih kot analognih modalitet komunikacije;
- komunikacija je simetrična in komplementarna (Watzlawick v Nastran Ule 1992, 174).

Ovire v komunikaciji povzročajo v družinah različne konflikte. Mertens (v Čačinovič Vogrinčič 1992) opozarja na ovire v komunikaciji, ki povzročajo nerazvidnost in so povezane z zgornjimi aksiomi:

- Določene meje nastajajo na jezikovni ali pomenski ravni. Zaradi različne osebne zgodovine posameznikov ima lahko določena formulacija ali beseda popolnoma različen pomen.
- Druga ovira izhaja iz dejstva, da nismo navajeni upoštevati neverbalnih sporočil. Vzgoja običajno povzroča potlačevanje čustev, zato jih ne moremo zaznavati pri sebi niti pri drugih in ne morejo biti predmet zavestne socialne komunikacije. Dvojna vez, kot paradoksalna oblika komunikacije, v kateri si

besedno in nebesedno sporočilo nasprotujeta, lahko povzroči, da je otrok sposoben odzivanj zgolj na eni, običajno verbalni ravni.

- Naslednjo motnjo avtor formulira kot diskontinuiteto v obravnavanju teme pogovora ali konflikta. Konflikti se pogosto ne izrečejo jasno, temveč se o njih govori nedoločeno.
- Motnje nastanejo tudi, ko se partnerja zapleteta v psevdokonflikte. Razpravljata na vsebinski ravni, konflikt pa je na odnosni in zato ostaja nerešen.
- Vzrok za nastanek motenj so tudi nasprotja v interpunkciji. Če vsak partner vidi svoje vedenje kot odziv na vedenje drugega, ki ga moti, zaide komunikacija v slepo ulico.

V skladu s petim Watzlawickovim aksiomom pride do motenj, kadar postanejo komunikacije togo simetrične ali togo komplementarne. Enakopravni izmenjavi mnenj mora slediti možnost umika v komplementarni odnos, ki omogoča strinjanje z argumenti drugega. Če tega ni, ostane le boj. Toga komplementarnost med dominantnim staršem in podrejenim otrokom pa omogoča otroku simetrično komunikacijo (Mertens v Čačinovič Vogrinčič 1992, 168-169).

Satir (1985, 96) pravi: »Komunikacija je merilo, s katerim dva človeka merita stopnjo lastne vrednosti, in hkrati orodje, s katerim je to stopnjo mogoče spremeniti.« Za družinsko skupino so pomembni štirje komunikacijski vzorci:

- pomirjanje, gladenje, sporočilo, ki skuša preprečiti jezo, napad;
- obtoževanje, napad, demonstracija moči skuša ustraševati sogovornika;
- racionaliziranje, navajanje argumentov stroke, javnosti, zdrave pameti ponuja stvarno razpravo namesto osebnih doživetij;
- odvrčanje pozornosti – sporočilo pravi »ne obstajam, nič ne pomenim«.

2.2.4 Ravnanje s konflikti

Čačinovič Vogrinčič (1998) navaja Mertensov koncept »sposobnosti za konflikt«, ki je za družinsko stvarnost zelo pomemben. Gotovo razvidnost za družino pomeni več

konfliktov in ne manj. Konflikte pa je mogoče tvegati, če so jasno postavljeni pogoji za njihovo reševanje in da ne ogrožajo usodo posameznika ali skupine.

Konflikti so del življenja »zdrave družine«, družine, ki tvega varnost, ki lahko ustvari pogoje, da se konflikti izrazijo.

Skyner je značilnosti družin izjemne stopnje zdravja takole povzel po vrstnem redu pomembnosti (Skyner v Čačinovič Vogrinčič 1998, 226):

1. afiliativna naravnost do sočloveka, odprta, odzivna, zaupajoča;
2. visoko spoštovanje ločenosti, individualnosti, avtonomije, zasebnosti;
3. odprta, jasna, iskrena komunikacija;
4. trdna starševska koalicija, enakopravnost, delitev moči med roditeljema;
5. fleksibilna kontrola na osnovi dogovarjanja v temeljni hierarhiji starši – otrok;
6. visoko spontana interakcija, humor, duhovitost;
7. visoka raven iniciativnosti;
8. podpiranje in spoštovanje enkratnosti in razlik.

Mertens opiše sposobnost za konflikt kot kompetenco »osveščenosti o problemih«, ki so globji od vsakdanjih, običajnih, dostopnih skrbi. Gre za sposobnost posameznika, da v interakciji in komunikaciji zazna konfliktne vsebine in jih metakomunicira (Mertens v Čačinovič Vogrinčič 1998, 228).

Po Čačinovič Vogrinčič (1998) se v družini lahko naučimo »sposobnosti za konflikt«, konflikte se učimo tudi negirati in jih potlačevati. Avtorica pravi, da je alternativa »sposobnosti za konflikt« nova in neobičajna. Naša prva izkušnja namreč temelji na tem, da je bolje konflikt potlačiti in ga zamolčati, saj izražanje le-tega ogroža posameznika in družino.

Strinjam se z avtorico (ibid.), da se mora vsaka družina naučiti ravnati s konflikti, se z njimi spopadati in jih znati reševati. Konfliktnost družinske skupine je namreč neizogibna, zato je nujno posvetiti pozornost sposobnosti za konflikt. Po Mertensu

(ibid.) so pogoj za soočenje s konflikti odprte in neovirane komunikacije. S pomočjo kognitivnih teorij Mertens pokaže, kako bi vzgoja sposobnosti za konflikt lahko usposobila otroka, da se upre atribucijam in etiketiranjem staršev in se ne odpove lastni samodefiniciji. Starši pa lahko za lastnimi zahtevami, ki jih postavljajo otroku, spoznajo osebnostne teorije, pristajanje na družbene pritiske in norme. Morali bi tvegati, da v komunikaciji otroka spoznajo, se z njim zblížajo in sprejmejo takšnega kakršen je.

2.3 Delovanje družine v krizi

Družinski člani, ki sestavljajo družino so v nenehni interakciji med seboj in z zunanjim svetom. Kompleksnost odnosov lahko vodi do različnih stisk posameznika in celotne družine. Krizna stanja, ki se pojavijo so lahko posledica zunanjih dejavnikov ali posebnih značilnosti znotraj družine.

Krizna stanja se lahko pojavijo v šoli in na delovnem mestu, ter tako postanejo krizna stanja družine.

Družino hudo ogrožajo slabe prostorsko – materialne razmere, revščina in socialna, verska ter nacionalna diskriminacija. V takih razmerah bo v hudi stiski tudi družina, ki na splošno deluje funkcionalno, ker bodo njeni prožni mehanizmi adaptacije preobremenjeni in bodo slej ko prej postali neučinkoviti (Trampuž 1994, 196).

Trampuževa (1994) in Maučević (1986) izpostavita nekaj splošnih značilnosti družine kot možnih povzročiteljev kriznih stanj: ponavljajoči se interakcijski vzorci, ki spodbujajo in jačajo določene motnje; družinska vedenjska tradicija, ki lahko npr. pri adolescentu povzroči hudo stisko, ker ji ne želi ali ne zmore slediti (npr. pri izbiri poklica); družinske skrivnosti; centripetalni in centrifugalni družinski vzorci, ki lahko pretirano zapirajo družinske člane v družino ali jih usmerjajo ven in tako člani pogrešajo pripadnost, toplino; nejasnost v vlogah; premik težav v določenega člana družine kot nosilca simptoma; negotovost staršev v vlogi vzgojiteljev.

Adjukovičeva (2000) predstavi skupne značilnosti kriz, ki niso odvisne od kriznega dogodka, ki jih je povzročil:

- ponavadi so krize nenadne in nepričakovane, a vedno povezane z občutkom izgube kontrole;
- povzročijo preplavljenost z občutki in miselno zmedenost; notranje ravnotežje je narušeno in občutek ranljivosti je izrazito močen;
- najpogosteje se pojavijo zelo močni občutki strahu, žalosti, onemogočenosti, nemoči, tesnobe;
- miselna zmedenost se kaže v spremenjenem opazanju, nezmožnosti odločanja in koncentracije; v pozabljanju;
- čustvene in miselne reakcije privedejo do dezorganizacije vedenja; oseba počne nesmiselna dejanja, telesno je nemirna, ima težave s spanjem, hitro spreminja odločitve, ali ne dela ničesar;
- navedena stanja otežujejo uspešno reševanje krizne situacije;
- časovno so samoomejene; do uspešne ali nespešne razrešitve krize pride časovno v povprečju med 4. in 6. tednom, saj je nemogoče dlje funkcionirati v stanju tako porušenega ravnotežja – zato se vzpostavlja novo, bolj ali manj uspešno ravnotežje;
- v kriznem stanju je oseba zelo odprta za psihološke intervencije, ker so običajni obrambni mehanizmi oslabljeni, ustaljeni načini reševanja težav pa neuspešni.

Najpogostejše reakcije v stanju krize so (Adjukovičeva 2000, 40):

- na telesni ravni: znojenje, drhtenje, pospešeno razbijanje srca, pospešeno dihanje, bolečina v prsih, glavobol, mišična napetost;
- na ravni mišljenja: slaba koncentracija in zmedenost, zmedeno razmišljanje in odločanje, težave v ocenjevanju in računanju, težave s pomnjenjem, kratkotrajna pozornost, zmotna zaznava in nenatančno zaznavanje časa;
- emocionalne reakcije: tesnoba, občutki krivde, strah, žalost, emocionalna otopelost, občutki nemoči, jeza, zapuščenost in izgubljenost, umik, obtoževanje drugih;

- značilne reakcije so tudi: sumničavost, razdražljivost, apatija, depresivnost, težave s spanjem, izguba apetita, izguba zanimanja za običajne dnevne aktivnosti, za družino, za prijatelje, za spolne odnose.

2.3.1 Šolski neuspeh in kriza

Znanje postaja čedalje bolj pomemben dejavnik spodbujanja proizvodnje in konkurenčnosti gospodarstva, vlaganje v znanje in človekov razvoj pa nuja za prehod v družbo, temelječo na znanju, zmanjševanju sedanjih in preprečevanju bodočih problemov na trgu dela, zagotavljanje pogojev za večjo kakovost življenja vseh, tudi ranljivejših družbenih skupin, socialne pravičnosti in povezanosti (Magajna 2008).

Magajna (2008) izpostavi problem učnih težav in šolske neuspešnosti kot kompleksen in trdovraten z različnimi pojavnimi oblikami. »Šolski neuspeh« je zelo širok koncept, ki ima za različne posameznike lahko povsem različen pomen. Izraz šolski neuspeh lahko za nekoga označuje neuspeh šolskega sistema, da bi poskrbel za službe in dejavnosti, ki vodijo do učenja, ali neuspeh učenca, da bi napredoval v naslednji razred. Lahko pa tudi pomeni, da učenci zapuščajo šolo brez kompetenc in veščin, ki jih zahteva trg dela.

Zaradi vedno večjega pripisovanja pomena šoli in šolskemu uspehu v danajšnji družbi, predstavlja šolska neuspešnost otroka za družino resen problem. Krizna stanja, ki so povezana z nenadnim poslabšanjem uspeha pri učenju, se lahko pojavijo v različnih obdobjih šolanja, vendar hkrati obstajajo določene faze, v katerih pride pogosteje do kriz (začetek šolanja, prehod v višje razrede, zaključek osnovne šole...) (Anić 1986, 55).

Potrebno je ločiti krizno obdobje, povezano z nenadnim poslabšanjem učinkovitosti pri učenju, od trajnih težav pri učenju. Poslabšanje v šoli ne vznemiri le učenca, ampak tudi starše in celo družino, pogosto se zgodi, da je njihova posledica radikalna sprememba (zamenjava šole, prenehanje šolanja), zgodi se tudi zelo sposobnim in uspešnim učencem, učenci neuspeh doživljajo kot brezizhoden položaj, doživljajo napetost in pričakujejo katastrofalen zaključek (Anić 1986).

Aničeva (1986) pravi, da zmanjšanje uspešnosti v šoli včasih bolj vznemiri starše kot učenca samega. Zato je velik del aktivnosti strokovnjakov v kriznih situacijah, ki so povezane s šolskim neuspehom, usmerjenih na starše. Vznemirjenost in zaskrbljenost staršev se gotovo kaže že v pripravljenosti, da v kriznih situacijah hitro poiščejo pomoč.

A. Mikuš Kos (2000, 15) opozori na drug vidik – vpliv travmatskih doživetij pri šoloobveznih otrocih, ki se kaže na področju učenja. Otrok lahko postane brezvoljen, težko se spravi k učenju, poslabšajo se mu pozornost in spominske sposobnosti, težje in manj uspešno dela za šolo.

Tomori (2002) izpostavi vpliv družine, kjer otrok odrašča, na njegov neuspeh v šoli. Možnost neuspešnosti je večja pri šolarjih, ki odraščajo v disfunkcionalni družini. Gre predvsem za otroke, ki s strani družine niso deležni ustreznih spodbud, opore, pomoči in razumevanja, tiste, ki jim stresi in čustvene prizadetosti v družini jemljejo moč, voljo in zbranost za učinkovitejše šolsko delo, pa tudi tiste, ki jim družina ne omogoča razvoja zdrave samozavesti in gradnje zadovoljujoče samopodobe, jih obremeni z nerealno visokimi pričakovanji ali gradi vrednostno oceno otroka (ali celo njegovo sprejetost in ljubljenost) le na osnovi njegove šolske uspešnosti.

Ob tem, da je otrok vsaj na enem področju šolskih zahtev in učenja uspešen, mu uspeva in dosega dobre rezultate ter svoje cilje, dobi občutek, da delno obvladuje svoje življenje in naloge, s katerimi se vsakodnevno srečuje. Ta občutek mu potem tudi pomaga pri gradnji dobre ali vsaj zadovoljive samopodobe.

Čeplakova (2000, 141) opozarja, da element samopodobe ni enoznačen. Njegov vpliv je bolj kot od značilnosti šolskega sistema odvisen od prevladujočega družbenega vzdušja. Nevarna je predpostavka, da šolski neuspeh pomeni neuspeh v življenju nasploh, ker neposredno vpliva na samopodobo in to toliko bolj ob dejstvu, da v visoko modernih družbah »biti mlad« pomeni »šolati se«. Izstop iz sistema

formalnega izobraževanja na simbolni ravni torej pomeni izstop iz življenjskega obdobja, imenovanega mladost (ibid., 142).

S šolskim (ne)uspehom se zelo hitro povežejo tudi razmišljanja o vzrokih, vplivih, izvorih razlik in s tem tudi »depriviligiranih« otrocih. Temu se skoraj ne morejo izogniti otroci niže izobraženih staršev, otroci iz materialno šibkih družin, iz družin, ki otrokom ne nudijo dovolj emocionalne podpore, otroci s posebnimi potrebami, otroci priseljenc in priseljencev (Čeplak 2000, 136).

A. Kos Mikuš (2006) opozarja, da je za otroke v tovrstnih okoliščinah (konfliktnih, postkonfliktnih) in tiste, ki živijo v revščini in drugih neugodnih družinskih in socialnih okoliščinah, toliko bolj pomembno, da se učitelji aktivirajo za pomoč pri učnih težavah, še posebej pomoč otrokom s specifičnimi učnimi težavami, ki so v številnih okoljih praviloma nerazumljeni in doživljajo velike stiske.

Učna neuspešnost vpliva tako na psihosocialni razvoj in duševno zdravje posameznika, posledice so vidne tudi na ekonomskem, zdravstvenem in socialnem področju. Tomori (2002) pravi, da je šolski neuspeh dejavnik tveganja za celostni osebni razvoj, poveča pa tudi sprejemljivost za druge škodljive in ogrožajoče vplive. Magajna (2008) opozarja, da je potrebno učni neuspešnosti posvetiti večjo pozornost, na kar opozarjajo tudi študije mentalnega zdravja, ki učno uspešnost obravnavajo kot pomemben varovalni dejavnik. Tudi ko so pri otroku prisotni ogrožajoči dejavniki, ki so težko dostopni tretjemu, kot so npr. konstitucionalni dejavniki ali specifične družinske razmere, uspeh v šoli deluje varovalno in otroka ščiti pred poglobljanjem čustvene in vedenjske motenosti.

2.4 Učne težave kot posebne vzgojno - izobraževalne potrebe

Magajna in Kavkler (2008) navajata, da je »otroci s posebnimi potrebami« krovni termin, ki vključuje 20-25% populacije vseh učencev. Pravita, da se otrokove posebne potrebe razpostirajo na kontinuumu od lažjih do zelo izrazitih. V skupini otrok s posebnimi potrebami je največ otrok z učnimi težavami, tako splošnimi kot specifičnimi in sicer 20% šolajoče populacije. Termin splošne učne težave opredeljuje

učne težave, ki se pojavljajo pri večini predmetov, specifične učne težave ali specifične motnje učenja pa so vezane na eno od področij učenja, kot je branje, pisanje, računanje, pravopis itd. Med učenci z učnimi težavami je okrog 10% učencev, ki imajo specifične učne težave in od teh jih je le 2-4% v šolajoči populaciji tistih, ki imajo izrazite specifične učne težave ali primanjkljaje na posameznih področjih učenja.

V slovenskem Zakonu o osnovni šoli (1996) je naštetih 9 podskupin otrok s posebnimi potrebami (OPP), če pa prištejemo še skupino otrok s primanjkljaji na posameznih področjih učenja, ki je dodana v Zakonu o usmerjanju otrok s posebnimi potrebami (2000), imamo 10 podskupin OPP. V Zakonu o OŠ so v skupino otrok s posebnimi potrebami vključeni tudi otroci z učnimi težavami, v Zakonu o usmerjanju OPP pa je vključen le manjši del otrok z učnimi težavami, in sicer otroci z izrazitimi specifičnimi učnimi težavami ali primanjkljaji na posameznih področjih učenja (Kavkler in Magajna 2008).

Po Zakonu o osnovni šoli (1996) so otroci s posebnimi potrebami otroci z motnjami v duševnem razvoju, slepi in slabovidni otroci, gluhi in naglušni otroci, otroci z govornimi motnjami, gibalno ovirani otroci, dolgotrajno bolni otroci in otroci z motnjami vedenja in osebnosti, ki potrebujejo prilagojeno izvajanje izobraževalnih programov z dodatno strokovno pomočjo ali prilagojene izobraževalne programe oziroma posebni program vzgoje in izobraževanja, ter učenci z učnimi težavami in posebej nadarjeni učenci.

Po Lewis in Dorlag (v Kavkler in Magajna 2008) učenci s posebnimi vzgojno-izobraževalnimi potrebami:

- imajo take posebne vzgojno-izobraževalne potrebe, ki zahtevajo posebno obravnavo
- so deležni vzgojno-izobraževalne obravnave, ki se po kakovosti in količini pomembno razlikuje od povprečne učne pomoči, ki so je deležni vrstniki v šoli

- imajo take posebne vzgojno-izobraževalne potrebe, ki jim onemogočajo rabo učnih gradiv in učnih ter tehničnih pripomočkov, ki jih uporabljajo vrstniki.

2.4.1 Opredelitev in podskupine otrok z učnimi težavami

Kompleksni biološki, socialni, družinski, kognitivni, lingvistični, kulturni, zgodovinski, ekonomski in politični dejavniki oblikujejo ekosistem, ki vpliva na učinkovito učenje vsakega učenca. Interakcija bioloških in kulturnih sistemov ter podsistemov vsakega posameznika, relacij med učenci ter med učencem, družino, šolo, družbeno skupnostjo in kulturo ter načinom povezovanja vseh sistemov in podsistemov v celoto vpliva na proces učenja. Uspešnost pri učenju je odvisna od vseh udeležencev ekosistema in ne le od učenca. Učenec pa s svojimi značilnostmi vselej oblikuje interakcije med njim in drugimi (Kavkler in Magajna 2008, 26).

Učne težave predstavljajo širok spekter in se razpostavljajo na kontinuumu od lažjih do težkih, od preprostih do bolj kompleksnejših, od prehodnih (trajajo le v času šolanja) do trajnih, ki otroka spremljajo vse življenje. Učne težave se pri otrocih lahko pojavljajo samo pri enem predmetu, lahko pa ima otrok težave pri večih predmetih. Nekateri se s težavami srečajo že pred samim vstopom v šolo, pri drugih se težave pojavijo šele v procesu samega šolanja. Ravno zato govorimo o zelo heterogeni skupini otrok, dijakov, študentov, odraslih. Težave lahko nastajajo postopoma ali pa nastopijo nenadoma. Pravtako lahko posameznika težave ovirajo celo življenje, pri nekaterih pa so le prehodne in vezane na določeno obdobje.

Po Lewis in Doorlag (ibid., 26) je potrebno ločevati med dvema vrstama problemov, če je povprečno ali nadpovprečno nadarjen otrok, mladostnik ali odrasel učno neuspešen:

- splošne učne težave
- specifične učne težave

SPLOŠNE ALI NESPECIFIČNE UČNE TEŽAVE

Otroci s splošnimi učnimi težavami imajo bistveno večje težave pri usvajanju znanja in spretnosti pri enem ali več izobraževalnih predmetih kot njihovi vrstniki. Splošne

učne težave so lahko pogojene z notranjimi dejavniki (povprečne in mejne intelektualne sposobnosti, motnje socialno – emocionalnega prilagajanja, slabše razvite samoregulacijske sposobnosti...) ali zunanji (multikulturalnost, neustreznost poučevanja, socio – kulturna prikrajšanost...). Po Magajna (2000) je učni neuspeh lahko relativen, kar pomeni nižje dosežke od pričakovanih glede na otrokove sposobnosti ali absoluten, kar pomeni učni neuspeh, ki pripelje do negativnih ocen.

SPECIFIČNE UČNE TEŽAVE

Termin specifične učne težave označuje raznoliko skupino motenj, ki se razpostavljajo na kontinuumu od lažjih, zmernih do izrazitih, od kratkotrajnih do tistih, ki trajajo vse življenje. Tem težavam je skupno, da so »notranje narave«, nevrolško pogojene (Magajna in Kavkler 2008).

Specifične motnje učenja lahko izhajajo iz genetične variacije, nastopijo zaradi biokemičnih dejavnikov, dogodkov v pred- in poporodnem obdobju ali drugih dogodkov, ki imajo za posledico nevrolško oviranost (ibid., 27).

Po Magajna (2008) je pogostost specifičnih učnih težav odvisna od vrste dejavnikov: kriterijev in postopkov ocenjevanja, specifičnih značilnosti posameznega jezika in pisave, tehnološke razvitosti in zahtev po ravni pismenosti itd. Ocene pogostosti posameznih vrst motenj tako variirajo pri specifičnih motnjah branja od 2% do 10%. Težjo obliko specifičnih motenj učenja, imenovano tudi »primanjkljaji na posameznih področjih učenja« ima približno 2-3% otrok v šolski populaciji. Po Zakonu o usmerjanju otrok s posebnimi potrebami (2000) sodijo otroci s težjo obliko specifičnih motenj učenja v skupino otrok s primanjkljaji na posameznih področjih učenja.

Po Kavkler (2002) termin »primanjkljaji na posameznih področjih učenja« definira zelo heterogeno skupino primanjkljajev, ki se kažejo z zaostankom v zgodnjem razvoju in/ali z izrazitimi težavami na kateremkoli od naslednjih področij: pozornost, pomnjenje, mišljenje, koordinacija, branje, pisanje, komunikacija, pravopis, računanje, socialna kognicija in emocionalno dozorevanje. Primanjkljaji onemogočajo otrokovo sposobnost interpretiranja zaznanih informacij in/ali integracije informacij

ter posledično ovirajo učenje šolskih veščin (branja, pisanja, računanja). Primanjkljaji se lahko pojavljajo skupaj z vidnimi, slušnimi in motoričnimi okvarami, motnjami v duševnem razvoju, s čustvenimi motnjami ali z neustreznimi okoljskimi dejavniki, vendar so notranje narave in z naštetimi niso primarno pogojeni.

Specifične učne težave se lahko pojavljajo na različne načine. Otroci, mladostniki in odrasli s specifičnimi motnjami učenja imajo zaradi različnih nevrofizioloških ali nevropsiholoških vzrokov težave pri predelovanju določenih vrst informacij, kar vpliva na njihovo zmožnost razlaganja zaznanih informacij in/ali povezovanja informacij. Težave pri interpretaciji in integraciji določenih vrst informacij lahko močno ovirajo usvajanje in avtomatizacijo šolskih veščin (branja, pisanja, računanja) kljub ustreznim umskim sposobnostim, delovnim navadam in spodbudam v okolju, dobremu vidu, sluhu in motoriki ter odsotnosti čustvenih motenj. Kavkler navaja tudi, da bo lahko otrok, ki je umsko nadpovprečno sposoben in živi v urejenem in spodbudnem okolju zaradi izrazitih specifičnih motenj branja ali pisanja počasi napredoval pri nekaterih dejavnostih (Magajna 2008).

Nekatere specifične motnje ovirajo posameznika le v določenem obdobju šolanja in pri določenih dejavnostih, druge pa vse življenje otežujejo uresničevanje izobrazbenih, poklicnih in življenjskih ciljev posameznika (Končnik Goršič in Kavkler 2002). Primanjkljaji na posameznih področjih učenja se pri nekaterih prekrivajo, pri drugih pa spet lahko delujejo posamično, izolirano in ne vplivajo v tolikšni meri na druga področja posameznikovega življenja. Ob pojavu specifičnih primanjkljajev otrok velikokrat doživlja neuspehe, kar lahko sproži pri njem pojav depresivnosti, razne frustracije, pomanjkanje samospoštovanja in zaupanja, znižanje lastne vrednosti, hkrati pa se otrok poskuša izogibati dejavnostim, ki zahtevajo rabo njegovih šibkih področij.

GLAVNE PODSKUPINE UČENCEV Z UČNIMI TEŽAVAMI

Po Zakonu o osnovni šoli (2000) skupino učencev z učnimi težavami in upravičeno pomočjo, sestavljajo naslednje podskupine:

- učenci, ki se počasneje učijo (brez motnje v duševnem razvoju) zaradi upočasnjene razvoja splošnih kognitivnih sposobnosti (počasi prehajajo na simbolno raven, kažejo večji interes za praktične dejavnosti itd.);
- učenci, katerih učne težave so pogojene z večjezičnostjo in večkulturnostjo (obvladajo le površinsko sporazumevalno raven jezika, v katerem se šolajo, ne pa globlje spoznavno-akademske ravni, ki je osnova šolskega učenja);
- učenci, ki zaradi kulturne in ekonomske prikrajšanosti niso deležni potrebnih spodbud in priložnosti na kognitivnem, socialnem in motivacijsko-emocionalnem področju, tako v domačem kot v širšem okolju;
- učenci, ki so deležni pomanjkljivega ali neustreznega poučevanja (npr. zaradi pogostih menjav šol ali učiteljev, pomanjkljive didaktične usposobljenosti učiteljev itd.) in imajo zato velike vrzeli v znanju;
- učenci katerih učne težave so posledica neustreznih vzgojno-izobraževalnih interakcij med učencem in okoljem (npr.: splošna nezrelost, opozicionalno vedenje, dekompenzacija v stresnih situacijah itd.);
- učenci s čustveno pogojenimi težavami pri učenju (npr.: strah pred neuspehom, potrtoost itd.);
- učenci, katerih učne težave so posledica pomanjkljive motivacije in samoregulacije (npr.: slabo organizirani otroci, ki imajo težave pri načrtovanju, spremljanju in nadziranju lastnega dela ter zastavljanju ciljev, soočanjem z neuspehom itd.);
- učenci, katerih učne težave so posledica blažjih do zmernih specifičnih motenj učenja, motenj pozornosti z/brez hiperaktivnosti ali blažjih do zmernih specifičnih govorno-jezikovnih motenj (Magajna in drugi 2008).

2.4.2 Učinkovite strategije pomoči učencem z učnimi težavami

Številne raziskave poudarjajo velik porast števila učencev, otrok z učnimi težavami. Zaradi narave kompleksnosti učnih težav je pa še vedno zelo težko oblikovati in »izdelati« neke splošno veljavna priporočila in strategije za delo z otroki z učnimi težavami. Strategije je potrebno vedno znova prilagoditi posamezniku in njegovim posebnim potrebam, saj je vsak otrok, učenec individuum zase, ki zahteva svoje prilagoditve, svoj pristop dela, drugačne metode in način dela.

Strokovnjak, učitelj, ki se ukvarja z učencem z učnimi težavami mora obvladovati splošne strategije poučevanja, saj lahko tako poveča učenčevo uspešnost in njegovo počutje v šoli, hkrati pa predstavlja zgled drugim otrokom, učencem v razredu, kar se kaže v spoštljivem odnosu do učenca in poudarjanju osebnosti posameznega učenca. Posebno pozornost mora učitelj nameniti seznanjanju otrokovih posebnih potreb in njegove drugačnosti, ostalih učencev v razredu, skupini. Tako lahko vzpostavi ustrezno, prijetno in razredno okolje, v katerem se dobro počutijo vsi učenci in strokovni delavci.

SPLOŠNE STRATEGIJE POMOČI UČENCEM Z UČNIMI TEŽAVAMI

Razvoj dobre poučevalne prakse za učence z učnimi težavami je najbolj odvisen od sposobnosti učiteljevega spopadanja z razlikami med učenci v razredu, sposobnosti reševanja vedenjsko, socialno-emocionalnih problemov, učiteljevih stališč do učencev z učnimi težavami, učiteljevih veščin, znanj, pedagoških pristopov, učinkovitih poučevalnih metod, materialnih virov in časa, ki mu je na razpolago za individualizacijo in diferenciacijo zahtev, količine in kakovosti podpore, ki jo dobi učitelj in zunaj šole (European Agency for Development in Special Needs Education 2003).

V procesu poučevanja učencev z učnimi težavami je potrebno vedno upoštevati otrokova močna področja, znanja in sposobnosti, se osredotočiti na zmožnosti otroka, kajti le tako lahko pouk diferenciramo in individualiziramo zahteve, ki so v skladu z otrokovimi posebnimi potrebami. Garham (2001) opozarja, da učitelj ne sme učenčeve učne težave poudarjati kot posebnost, povezano s konkretnim otrokom, ampak naj bo individualizacija in diferenciacija del običajne poučevalne prakse za vse učence.

Kavkler (2008) pravi, da lahko učitelj prilagaja vsebino (Kaj se bo učenec učil? Kaj naj bi znal?), proces in način preverjanja rezultata učenja. Učitelj lahko išče strategije, s katerimi bo vsebino približal otroku in se odloča o izbiri multisenzorne poti, po kateri bo posredoval informacijo, da jo bodo učenci ustrezno sprejeli.

Ob individualizaciji in diferenciaciji procesa poučevanja, mora učitelj ugotoviti učenčeva močna področja, pogoje, v katerih je pri učenju uspešen, učenčeve primanjkljaje in pogoje, ki ovirajo uspešno učenje. Šele na osnovi ocene učenčevih močnih področij in težav lahko načrtuje individualiziran in diferenciran proces poučevanja (ibid).

SPECIFIČNE STRATEGIJE POMOČI

Kavklerjeva navaja strategije pomoči, ki so specifične, njihova uporaba pa odvisna od posameznikovih posebnih potreb. Te so npr.: sodelovalno poučevanje, sodelovalno učenje, timsko reševanje problemov, oblikovanje heterogenih skupin in učinkovito poučevanje (Magajna in drugi 2008).

Sodelovalno poučevanje pomeni, da učitelj, ki ima v razredu učenca z učnimi težavami sodeluje z drugimi strokovnimi sodelavci, strokovnjaki, ki mu lahko s svojim znanjem, izkušnjami, predlaganimi metodami dela in didaktičnimi pripomočki, olajšajo delo. Tukaj je dobrodošel »prispevek« specialnega pedagoga, ki mu lahko pripravi različna prilagojena gradiva in razne pripomočke za učenca. Z medsebojnim sodelovanjem strokovnjakov (seveda je pomembna dobra komunikacija in medosebni odnosi med člani tima), učitelj ne obremenjuje učenca z obravnavami prevelikega števila strokovnih delavcev. Ob dobro koordinirani, načrtovani in fleksibilni dodatni pomoči, otrok lažje dosega zastavljene cilje in je uspešen.

Kavkler (2008) navaja ravni svetovanja, podpore in pomoči, ki so orientirane na učitelja (nudijo jo svetovalni delavci, mobilni pedagogi), orientirane na učenca (pomaga mu drug učitelj, svetovalni delavec, mobilni specialni pedagog, ki dopolni diagnostično oceno, izvaja specialne treninge, itd.), orientirane na oba, na učenca in učitelja (terja dobro sodelovanje med učitelji in drugimi strokovnimi delavci), sodelovanje in svetovanje vsem udeležencem (učitelju, učencu, staršem), predvsem v obliki moderatorstva. Takšna podpora in pomoč učencu z učnimi težavami mora biti organizirana čim bolj zgodaj, fleksibilno, čim manj obremenjujoče za otroka in učitelja, čim bližje učencu in učitelju ter optimalno učinkovito.

Dens (2004) opozarja, da je potrebno oceniti količino pomoči, ki je nujno potrebna za otroka, potrebno je pogosto preverjati učinkovitost in prilagajati cilje, metode in pristope, da je pomoč učinkovita in ne preveč obremenjujoča za učenca.

Kavklerjeva (2008) predstavi sodelovalno učenje, ki po njenem mnenju vpliva na razvoj kognitivnih in socialno-emocionalnih sposobnosti in spretnosti. Učenci se ob sodelovalnem učenju učijo drug od drugega in so tako uspešnejši. Po raziskavah sodeč, glede takšnega načina učenja niso prikrajšani učno uspešnejši učenci, ki sodelujejo z učenci z učnimi težavami, saj to zanje predstavlja izziv, če so ustrezno motivirani. Pri obojih je opazen napredek, tako na izobraževalnem kot na socialnem področju.

Kot uspešna se je izkazala strategija timskega reševanja problemov. Učenci z učnimi težavami in težavami socialne integracije se s pomočjo strategije timskega reševanja problemov, lažje in učinkovitejše vključujejo. Kavkler (2008) navaja, da s sistematičnim pristopom postopno zmanjšamo nezaželeno vedenje v razredu. Učitelj si v razredu mora postaviti oblikovana pravila, jasne meje, uporabljati kognitivno – vedenjske metode ter pridobiti zaupanje staršev in otrok.

Če učitelj s starši razvije partnerski odnos, jih vključuje pri odločitvah, povezanih z njihovim otrokom z učnimi težavami, jim nudi oporo, pomoč pri reševanju problemov, predvsem pa, da pridobi njihovo zaupanje in zaveznitvo, se oblikuje odnos, ki je ključ do uspeha in izboljšanja otrokovega funkcioniranja v šoli.

Dens (2004) pravi, da so bistvenega pomena ustrezne in pravočasne informacije o otrokovem funkcioniranju, njegovih močnih področjih, dosežkih, obravnava in njegovi socialni vključenosti ter aktivno sodelovanje, pomoč in opora pri obravnavi otroka.

Ena izmed specifičnih strategij pomoči je oblikovanje heterogenih skupin, s čimer se poveča individualizacija in diferenciacija, kar je osnova za učinkovito delo z vsemi učenci v skupini. S tem je tudi način poučevanja bolj fleksibilen in učitelj ima možnost uporabe alternativnih načinov učenja.

Kot specifične strategije pomoči so nujne prilagoditve za učence z učnimi težavami. Že pri načrtovanju samega procesa poučevanja učitelj mora odločiti, katere materiale, gradiva bo prilagajal in kako jih bo prilagajal. Prilagoditve je potrebno ves čas preverjati, saj lahko z rabo neustreznih prilagoditev učitelj ovira napredek učenca. Gradiva morajo biti primerna kronološki starosti učenca, njegovim interesom in vsebini, kar pomembno vpliva na proces socializacije. Stopnja in vrsta prilagoditev gradiv je odvisna od: učnega stila učenca, njegovih kognitivnih sposobnosti, organizacijskih sposobnosti, pozornosti učenca s posebnimi potrebami itd. Prilagoditve so nujne pri gradivih, ki jih posredujemo učencu ali pri načinih učenčevega posredovanja znanja (Kavkler 2008).

2.4.3 Načini uspešnega spoprijemanja z raznolikostjo učencev

Vedno znova si v svoji praksi pri delu z otroci z učnimi težavami zastavljam vprašanja, ki vodijo do »pogleda vase«, do evalvacije lastnega dela, pregleda in refleksije dosedanjega dela. Želim si in delam na tem, da pri svojem delu iščem vedno nove načine, kako zaznati in kako drugače še reševati probleme učnih težav. Zaradi kompleksnosti, raznovrstnosti težav in problemov je zelo težko neselektivno, brez celovite analize problemov uporabljati pristope, ki so bodisi učinkoviti ali tudi neučinkoviti.

Magajna (2008) navaja ključna vprašanja pri iskanju načinov za uspešnejše spoprijemanje z raznolikostjo učencev z učnimi težavami: Kako uporabiti otrokove interese za izboljšanje motivacije, učinkovitosti? Kako odkriti učenčeve sposobnosti na področju šolskih/izvenšolskih dejavnosti? Kako uporabiti otrokove sposobnosti za poučevanje, ki se bo bolj naslanjalo na učinkovite načine procesiranja informacij, omogočalo kompenzacijo šibkosti in občutek učne kompetentnosti? Kako... itd.

Magajna (2008) po Adelmanu (1997, 1998) povzema potrebo povečati možnosti strokovne pomoči in enako pomembno s preventivnimi programi in programi zgodnje pomoči zmanjšati število učencev, ki bi potrebovali dodatne napotitve. Pravi, da se Adelman zavzema za povečanje komponente »omogočanje učenja« v razredu. Z okrepitevijo te sestavine se poveča učiteljeva zbirka strategij za delo s širokim obsegom individualnih razlik in ustvarja kontekst, ki podpira in neguje posameznikovo učenje in napredovanje. Te strategije vključujejo različne načine prilagajanja in poučevanje učencev, kako naj kompenzirajo prisotne različnosti, ranljivosti ali specifične motnje.

Magajna (2008) navaja Sanacore (1997), ki med pomembne vire opore učiteljem in šolski administraciji pri preizkušanju različnih načinov usklajevanja in upoštevanja raznovrstnih učnih potreb pri poučevanju prišteva: kongruentnost (skladnost, doslednost) kurikula, spremenjeno vlogo specialnega učitelja, ki postane sodelavec v timu, uporabo prostovoljcev in paraprofesionalcev v heterogenem učnem okolju in uporabo raznovrstnih virov poučevanja, ter razjasnitev, katera vedenja so sprejemljiva; spodbujanje sodelovanja in spoštovanja učencev.

Po priporočilih OECD (1998), ki odražajo kompleksno in celovito naravnost pri preprečevanju učnih težav in obravnavajo krepitev kompetentnosti šol za spoprijemanje s šolsko neuspešnostjo, gre za poudarjanje:

- sistemske reforme (usmerjene v izboljšanje kakovosti na prvi stopnji izobraževanja, v podaljšanje obveznega šolanja in v kurikularne reforme, ki naj bi pokrile vsebino, šolsko strukturo in strukturne spremembe);
- povečanje avtonomnosti posameznih šol;
- ozaveščanje javnosti o tej problematiki;
- jasno določitev odgovornosti (tudi učenčeve);
- kompleksen pristop;
- ustrezen sistem podpore za rizične in neuspešne učence;
- dobro sodelovanje vodstvenih delavcev in učiteljev, ki naj zagotovi večjo kakovost poučevanja, ustrezno razredno klimo in ustrezen odnos med učitelji in učenci;

- povečevanje sposobnosti prilagajanja velikim različnostim učencev, zlasti zaradi splošnega odklanjanja diferenciacije otrok glede na njihove sposobnosti ter zaradi vse večjega vključevanja otrok s posebnimi potrebami (Magajna in sod., 2008).

Magajna (2008) zagovarja možnost povečanja učinkovitosti boja proti šolski neuspešnosti v celovitem programu, ki bi moral biti dolgoročno naravnani in bi tudi moral vključevati različne subjekte (učence, starše, institucije, civilno družbo...) ter opredeliti aktivnosti in njihove nosilce. Pravi, da bi program moral vključevati tudi potrebo po stalnem razvojno – raziskovalnem delu na tem področju.

2.5 Učenec z učnimi težavami kot soustvarjalec učinkovite pomoči – koncepti pomoči v socialnem delu

Bistveni pri delu z otrokom z učnimi težavami so zame ravno koncepti pomoči v socialnem delu, ki jih uporabljam in vključujem pri svojem specialno-pedagoškem delu. Uporaba le-teh pomeni možnost dobrih razpletov udeleženi v problemu, ki skozi soustvarjanje uresničljivega postanejo udeleženi v rešitvi (Lüssi 1990). Specifično delo z uporabo konceptov pomoči prispeva k večji kvaliteti dela in tudi razvoju stroke.

Čačinovič Vogrinčič (2000, 7) jasno definira predmet socialnega dela z družino – gre za pomoč ljudem pri reševanju kompleksnih socialnih problemov. Ključni pojmi so pomoč, reševanje problema, iskanje novih rešitev v socialnodelovnem odnosu, s katerim se mobilizira moč, ki jo ima sama družina. V temelju gre vedno za projekt sodelovanja, ki se ustvari na sporazumevanju, dogovarjanju in skupnem iskanju rešitev. Za avtorico je govor socialnega dela nov govor, drugačen od vsakdanjega. Naša odgovornost je, da ustvarimo »odprte prostore za razgovor«, da pogovor vodimo tako, da se vedno lahko nadaljuje.

Menim, da je odločilen korak tudi v specialno pedagoškem delu, ko se specialni pedagog odloči uporabljeno znanje prevajati v lokalni jezik in nazaj znova v jezik stroke. Tako se lažje vzpostavi odnos s starši in otrokom, ustvarjajo se nove dimenzije prostora za pogovor, ki se lahko vedno nadaljuje.

Čačinovič Vogrinčič (v Magajna in drugi 2008) opozarja na elemente postmoderne: spoštljivo ravnanje z edinstvenostjo vsakega učenca, odkrivanje učenčevih sposobnosti skupaj z njim, in to najprej njegove močne strani, ozaveščanje o udeležnosti in deležu učitelja oz. strokovnjaka v soustvarjenem procesu učenja. Poudari, da ima vsak učenec svoj, izviren projekt učenja, da je sodelovanje postavljeno in perspektive pomoči (Saleebey 1997) in da šola etiki izobraževanja doda etiko udeležnosti (Hoffmann 1994).

Čačinovič Vogrinčič pravi, da učitelji in starši definicijo učne težave prepogosto jemljejo kot samoumevno in edino, učencu pa pustijo le možnost, da jo sprejme in še vedno ne razume. Ob tem je tudi pomoč prevečkrat neučinkovita, hkrati pa s tem otroku ne ponudimo pomembne izkušnje, da proces uspešnega učenja začne s svojim razumevanjem oz. nerazumevanjem, da zase, na svoj način, odkrije svoj način dela, ki prinese uspeh. Otrok sme »ne razumeti«, potem skupaj raziščemo, kaj to zanj in za nas zares pomeni, in šele potem iščemo, skupno, soustvarjeno pot, za katero smo učitelji enako soodgovorni, kot je učenec. Oboji se so-delovanja, so-odgovornosti in so-ustvarjanja šele učimo (Magajna in drugi 2008).

2.5.1 Vzpostavitev delovnega odnosa

Kljub znanju in uporabi konceptov pomoči v socialnem delu, je pomembno, da strokovnjak prevaja svoje delo, svoje jezik, govor v jezik, ki ga razumejo tudi udeleženi v problemu. Le tako lahko dobimo soodgovorne sodelavce. Pomembno je, da govorimo z ljudmi in ne ljudem. Pri tem gre za vzpostavljanje takšnega odnosa, da vzpostavimo pogovor, ki omogoča raziskovanje in sooblikovanje dobrih izidov.

Čačinovič Vogrinčič (2006, 17) delovni odnos uporabnike in socialne delavce definira kot sodelavce v skupnem projektu, ki imajo nalogo, da soustvarijo deleže pri rešitvi. Delovni odnos omogoči, da je ustvarjanje rešitev za kompleksne probleme ljudi zastavljeno kot izviren delovni projekt.

Čačinovičeva (ibid.) opredeli naslednje elemente delovnega odnosa:

- dogovor o sodelovanju
- instrumentalna definicija problema (Lüssi 1991) in soustvarjanje rešitev
- osebno vodenje (Bouwkamp in Vries 1995).

Ta koncept je Čačinovičeva (ibid.) dopolnila še s štirimi sodobnimi koncepti v socialnem delu, ki jih navaja kot bistvene za vzdrževanje in ohranjanje delovnega odnosa v praksi. Ti so:

- perspektiva moči (Saleebey 1997)
- etika udeležnosti (Hoffman 1994)
- znanje za ravnanje (Rosenfeld 1993, Čačinovič Vogrinčič 2002)
- ravnanje s sedanostjo ali koncept so-prisotnosti (Andersen 1994)

Prvi korak pri delu je dogovor o sodelovanju, ki omogoči vzpostavljanje delovnega odnosa. Pozitivno je, če se dogovora udeležijo vsi udeleženi v problemu na začetku dela. Dogovor zahteva pristanek na sodelovanje tu in zdaj, čas in dogovor o tem, kako bomo delali. Pomembno je vzpostaviti in varovati varen prostor za delo, kjer ima vsak udeležni možnost besede, da se problem bolje razume in soustvarja odločitev (Čačinovič Vogrinčič 2006, 18).

Dogovor o sodelovanju se nadaljuje v instrumentalno definicijo problema in soustvarjanje rešitev (Lüssi 1991). Naloga socialnega delavca je, da soustvari proces pomoči, v katerem udeleženi v problemu, raziskujejo svoj delež v rešitvi.

Socialni delavec vodi k dogovorjenim ciljem, uresničljivim rešitvam in dobrim izidom. De Vries imenuje to nalogo socialnega delavca osebno vodenje. Socialni delavec se osebno odziva v odnosih, ki se vzpostavljajo in soustvarja pogoje za razvoj novih izkušenj, alternativnih pomenov. V prostoru pogovora ohranja delo na formulaciji zaželenih izidov, prispeva pomembne informacije, tehta rešitve in predlaga raziskovanje novih poti. V delovni odnos vnaša izkušnjo iz odnosov, ki se oblikujejo in spreminjajo kot element delovnega odnosa (ibid.).

Kempler in De Vries označita ravnanje strokovnjaka z uporabnim vodilom – to je »osebno, konkretno, tukaj in zdaj«. Osebno poudarja udeležnost socialnega delavca v razgovoru, sodelovanju. Gre za zavzeto komunikacijo pri iskanju rešitev za udeležen izziv »tu in zdaj« v skrbi za ohranjanje odprtih prostorov za pogovor, za osebni prispevek k novim izkušnjam v procesu dela. Konkretno nas usmerja, da govorimo o konkretnih situacijah, dogodkih, da se lahko o njih sporazumemo, jih pojasnimo in odkrijemo nove priložnosti, ki jih lahko uresničimo. Tukaj in zdaj pa pomeni, da se problema lotimo v sedanjosti in v njej načrtujemo prihodnost. Pomembno delo v procesu vzpostavljanja delovnega odnosa je refleksija svojega ravnanja (Kempler in De Vries v Čačinovič Vogrinčič 2002, 5-6).

2.5.2 Etika udeležnosti in perspektiva pomoči

Etika udeležnosti nas usmerja v to, da objektivnega opazovalca, učitelja, učiteljico, nadomesti sodelovanje, v katerem nihče nima končne besede, sodelovanje, v katerem nihče ne potrebuje končne besede, temveč pogovor, ki se lahko nadaljuje. Soglasje, razumevanje, določa naslednji korak. Učne težave otroka se definirajo kot začetek razgovora o sedanjosti za prihodnost. Raziskuje se zgodba, soustvarja se nova. Uporabljene besede so sporazum, razumevanje, lokalni jezik (jezik učenca), soustvarjanje resničnosti, odkrivanje sveta drugega (Čačinovič Vogrinčič v Magajna in drugi 2008).

Koncept etike udeležnosti nas vodi k dialogu, sodelovanju, k soustvarjanju rešitev. To pomeni, da ima socialni delavec vlogo soodgovornosti za interpretacijo v pogovoru, vzdrževanje delovnega odnosa, za soustvarjanje nove zgodbe. Soustvarjajo se novi dogovori, nova razumevanja. Hkrati pa nihče nima končne rešitve in zadnje besede; socialni delavec poskrbi za odprte prostore za razgovor, poskrbeti mora za pogovor, ki se lahko nadaljuje (Čačinovič Vogrinčič 2002)

Koncept Saleebeya (1997), perspektiva moči, prispeva pomembni paradigmatiski premik v sodobno socialno delo. Ta premik nas usmeri, da v prispevku uporabnice spoštljivo iščemo njeno moč, vire (Čačinovič Vogrinčič 2006).

Pomembno je usmerjanje samega učitelja, učiteljice v otrokova močna področja, raziskovanje in poudarjanje otrokovih znanj, uspehov, sposobnosti, dobrih izkušenj. Hkrati je ravnati iz perspektive moči najprej osebna odločitev učitelja.

Saleebey (1997, 3-4) pravi, da praksa, ki temelji na perspektivi moči, pomeni, da bo vse, kar delaš kot socialni delavec, utemeljeno s tem, da pomagaš odkriti, olepšati, raziskati in izkoristiti klientovo moč in vire, ko mu pomagaš, da doseže svoje cilje, uresniči svoje sanje in razbije okove oviranosti in nesreč. Formula je preprosta: mobiliziraj moč strank /talente, sposobnosti, vire, znanja s ciljem, da podpreš njihova prizadevanja, da dosežejo svoje cilje in vizije, in stranke bodo imele boljšo kakovost življenja, tako, ki bo v skladu z njihovimi koncepti kakovosti. Čeprav je recept preprost, mu sledi trdo delo.

Čačinovičeva (2006, 20) predstavi Saleebeyev (1998) leksikon moči, s pomočjo katerega bolje razumemo kakšno in kako težko delo nas čaka. Leksikon vsebuje šest temeljnih konceptov in načel: socialna krepitev (empowerment), včlanjenost (membership), moč okrevanja (resilience), celjenje in celostnost (healing, wholeness), dialog in sodelovanje (dialogue, collaboration), odpoved temu, da ne verjamemo (suspension of disbelief).

Dodajanje moči pomeni posameznikom, družinam odkritje in razširitev svojih virov in orodij v sebi in okoli sebe. Moč posameznikov in skupnosti je obnovljiva, lahko se tudi širi.

Včlanjenost nas opomni na potrebo ljudi, da so državljani, odgovorni in cenjeni člani skupnosti. Nevčlanjenost pomeni neposredno ogroženost za marginalizacijo in zatiranje. Strokovni delavci morajo ljudem omogočiti, da ostanejo vključeni oz. da se ponovno vključijo.

Okrevanje govori o tem, da lahko ljudje okrevajo in si opomorejo po grozovitih nesrečah, kar pa ne zmanjša teže travmatičnim dogodkom; okrevanje je zmožnost, da si ljudje opomorejo in da ponovno gradijo na sposobnostih in znanju, ko se soočajo z zahtevami in novimi izzivi.

Zdravljenje in celostnost nam ponazori sposobnosti organizma za regeneracijo in upor, ko se sooči z boleznimi. To pomeni, da ima človek notranjo modrost, ki deluje neodvisno od zunanjih vplivov zdravljenja.

Dialog in sodelovanje sta največ, kar lahko damo človeku. Pomeni, da imajo ljudje možnost, da spregovorijo, sposobnost empatije, priznavanje drugačnosti, odprtost v pogajanjih, dogovarjanje, soustvarjanje rešitev.

Odpovedati se temu, da ne verjamemo, je vodilo, da ljudem verjamemo. To je težka naloga.

Saleebey (ibid.) poudarja, da imajo besede moč. Z besedami lahko moč dodajamo, navdihnemo ali pa demoraliziramo in uničimo. Da se premaknemo k perspektivi moči, je dobro in mogoče, hkrati pa je za tako ravnanje najprej potrebna osebna odločitev socialnega delavca.

Kot pravi Lüssi (1991), gre v temelju vedno za projekt sodelovanja, ki ga oblikujemo s sporazumevanjem, z dogovarjanjem in skupnim ustvarjanjem rešitev, da bi udeleženci v problemu postali udeleženci pri rešitvi.

2.5.3 Ravnanje s sedanjostjo

Najbolj dragocen čas je tisti, ki ga in ko ga uporabimo za sodelovanje, čas ko smo v delovnem odnosu s strankami. Vedno je potrebno varovati čas, da se pogovor zgodi, razvije in konča tako, da ga je moč nadaljevati. Zagotoviti si je potrebno čas, v katerem je mogoče razumevanje in sporazumevanje in v katerem steče proces soustvarjanja rešitev. Potrebujemo skrbno varovano sedanjost, da klient dobi izkušnjo sodelovanja, ki spoštuje njegovo kompetentnost (Čačinovič Vogrinčič 2006).

Po Andersenu je pomembnost sedanjosti implicitna tudi v konceptu soprisotnosti. Za njega je to prisotnost v poslušanju, ki pomeni hkrati biti na voljo za sočutje in razgovor. Vendar pa kot poslušalec nisi le sprejemnik zgodbe, temveč tudi spodbujevalec za dejanje soustvarjanja zgodbe v sedanjosti (Čačinovič Vogrinčič 2006).

2.5.4 Znanje za ravnanje

Koncept »znanje za ravnanje« je razširjen in dodelan iz koncepta »actionable knowledge«, ki ga je predstavil I. Rosenfeld. Gre za ključni koncept socialnega dela; govori o posebnostih v socialnem delu razvitega znanja in o posebnosti ravnanja z njim. Rosenfeld govori o znanju, ki ga je mogoče v procesu dela prevesti v akcijo. Enako razmišlja Lussi, ko opozarja, da v socialnem delu ne smemo biti brez besed (sprachlos) (Čačinovič Vogrinčič 2002, 11).

Čačinovičeva (ibid.) predstavi socialnega delavca, ki ni brez besed, ker ima znanje za ravnanje, takole:

- vzpostavlja in vzdržuje delovni odnos in kontekst socialno delavskega razgovora;
- podeljuje strokovno znanje s klienti v procesu soustvarjanja interpretacij vrazgovoru in tako omogoča »prevajanje« v osebni ali lokalni jezik in nazaj v jezik stroke za ustvarjanje nove zgodbe.

2.5.5 Odkrivanje in prepoznavanje težav pri učenju

Ob prepoznavanju značilnosti učnih težav morata steči dva procesa: prvi je raziskovalni pogovor z vsemi udeleženi v procesu pomoči, tudi z učencem in starši, o učni težavi in oblikah pomoči; drugi, pomemben in pogosto spregledan, je dialog z učencem, ki mora v procesu pomoči pridobiti nove kompetence za prepoznavanje in ravnanje s težavo (Čačinovič Vogrinčič v Magajna in drugi, 2008).

Opisi učenčevih učnih težav izhodišče za raziskovanje in dialog. Bistvena so raziskovanja o tem, kako učenec opredeli svojo težavo, kako jo sprejema, kako z njo ravna, se sooča, kaj je že naredil, da bi jo zmanjšal ali bolje obvladal, kakšne vire moči ima sam, kakšni so viri v njegovem okolju (Čačinovič Vogrinčič v Magajna in drugi 2008).

Otroku in staršem je potrebno približati strokovno izrazoslovje in terminologijo v jezik, ki je njim razumljiv, v jezik, ki ga oni sami uporabljajo, saj je zelo pomembno, da nas otrok razume, da razume naše videnje njegovega problema. V procesu

pomoči moramo vključiti učenčevo definicijo in skupaj z njim (tudi starši) sooblikovati njegov (njihov) delež/prispevek.

2.5.6 Individualni (edinstven) delovni projekt pomoči

Pri delu z družino in otrokom gre vedno za projekt sodelovanja, ki se ustvari na sporazumevanju, dogovarjanju, skupnem iskanju rešitve, da bi udeležni v problemu postali udeleženi v rešitvi. Zato si je pomembno zastaviti in načrtovati projekt rešitve.

Edinstven delovni projekt mora biti dogovorjen in usmerjen v izboljšanje življenja družine, otrokovega funkcioniranja in v uresničevanje skupno definiranih ciljev. Omogoča izkušnjo spoštovanja, udeleženi v projektu prevzamejo tudi odgovornost; v projektu so možni »odprti prostori za pogovor« in mogoče je, da se pogovori nadaljujejo. Prispevek vsakega udeležnega je eksplicitno dogovorjen, koraki načrtovani, preizkušeni, po potrebi znova definirani.

Čačinovič Vogrinčič (2006) navaja nove besede avtorjev Bassa, Dosserja in Powelllla (2001), opis korakov, ki podpirajo in omogočajo paradigmatški premik v izvernih individualnih projektih pomoči. Nove besede strokovnjaka vodijo in podpirajo, da lahko ustvari in vzdržuje pogoje za paradigmatški premik pri delu z učenci z učnimi težavami.

Shema vsebuje šest korakov: pridruževanje – odkrivanje – spreminjanje – proslavljanje – ločitev – reflektiranje.

Pridruževanje pomeni »priti k učencu in njegovi družini«, da bi vzpostavili delovni odnos in začeli odkrivanje, ki je soraziskovanje in odkrivanje edinstvenosti problema možnih rešitev. Spreminjanje v delovnem odnosu govori o upanju za prihodnost, o rasti, o tveganju novih možnosti. Učencu se tako lahko pridružijo vsi udeleženi, ki jih tretman, terapija izključujeta: bratje, sestre, sošolci, starša...Proslavljanje se definira kot prepoznavanje in spoštovanje moči učenca in njegove družine, njihovih potencialov, uspehov, napredovanj. Ločitev se zgodi, ko otrok in družina zmoreta sama, ko se kompetentnost razvije in prepozna kot nova zgodba. Starši in otroci v nekem času potrebujejo projekt pomoči, ampak se ta konča, kadar le-ti pridobijo

znanje, moč in kompetentnost. Refleksija se v tem kontekstu definira kot priložnost za strokovno rast, ki teče skozi ves proces kot skrb za feedback o procesu pomoči in sodelovanja, v katerem so udeleženi vsi. Otrok družina in strokovnjaki (Čačinovič Vogrinčič v Magajna in drugi 2008).

Koncept izvirnega delovnega projekta pomoči zahteva pojasnitev in umestitev med doslej že uporabljene koncepte, kot so npr. »individualizirani« oz. »individualni program«, ki se nanaša na način definiranja učne snovi, metodike in didaktike učenja in poučevanja. Izvirni delovni projekt pa ta program umesti v kompleksni splet pogojev, ki jih je treba zagotoviti in nalog, ki jih je treba opraviti, za to, da bodo individualni oz. individualizirani programi uspešni (ibid.).

2.6 Odnos med socialnim delom in specialno pedagogiko

Mlajše znanstvene panoge imajo večjo potrebo po pojasnjevanju mejnih področij in potrebo po razmejevanju s sosednjimi panogami. Področje panog pa določajo potrebe prakse. Praksa teži in vodi k sodelovanju specialnega pedagoga in socialnega delavca, saj oba tudi sodelujeta s psihologom, učiteljem, zdravnikom in za vsakim od teh strokovnjakov stoji specifična stroka – znanost (Rankelj 2006).

Specialni pedagog in socialni delavec ponavadi delata z isto družino, vendar zajema vsak svoj del družinske skupine in področje dela; delo specialnega pedagoga je usmerjeno v delo z otrokom, ki imajo primanjkljaje, ovire ali motnje, odpravo primanjkljajev; delo socialnega delavca pa vključuje delo s celotno družino, katere član je tudi ta otrok. Pravtako specialni pedagog pri svojem delu sodeluje s starši, ki s svojim deležem v projektu pomoči, omogočajo in soustvarjajo cilje v sedanjosti, za boljšo prihodnost.

Odnos dveh strok pomeni dve ločeni avtonomni celoti, ki sta posredno medsebojno povezani. Za vsako je značilna specifična metoda dela, ustaljen postopek, specifičen sistem spoznavanja in delovanja. Posredno ju povezuje le zakonodaja. Po Rankelj (2006, 48) socialni delavci na centrih za socialno delo v prvi vrsti koristijo družinsko zakonodajo in upravni postopek. Različen je tudi sistem dopolnilnega funkcionalnega

izobraževanja in sistem napredovanja za strokovne delavce obeh strok; to pa zato, ker nimajo istega nadrejenega ministrstva. Socialnim delavcem je nadrejeno Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve, specialnim pedagogom pa Ministrstvo za šolstvo.

Medsebojno sodelovanje socialnih delavcev in specialnih pedagogov ni nikjer predpisano, je pa vedno bolj nujno in zaželeno. Vsaka stroka da veliko priložnosti za učenje – tudi o medsebojnem odnosu obeh strokovnih delavcev. Pozitivno se je učiti iz uspehov in analizirati svoje uspešno ravnanje – sodelovanje.

Bistveno pri delu socialnega delavca je vzpostavljanje socialno delavskega odnosa. Socialni delavec postavlja v aktivno vlogo otroke in njihove starše v procesu oblikovanja pomoči ter omogoča, da vsi skupaj, na edinstven, socialno delavski način iščemo in najdemo, kar je za vsak primer, ločeno od vseh drugih, dobro za otroka in posamezno družino. Pri tem je potrebno upoštevati načela in metode socialnega dela (Rankelj 2006, 50). Na eni strani socialni delavec (so)ustvarja edinstven delovni projekt pomoči za družino in z njo, kot na drugi strani poskuša specialni pedagog s svojim projektom pomoči otroku in njegovi družini pravtako (so)ustvariti projekt pomoči. Z vidika lastnih izkušenj in prakse dela, lahko opozorim, da je pri delu z družino občutno pomanjkanje sodelovanja, izmenjave informacij, pojavljanje ovir v komunikaciji. Specialni pedagog potrebuje starše za »svoje« učinkovito delo, za napredek otroka in hkrati socialnega delavca, ki svoje delo usmerja na področje izboljšanja bodisi ekonomskih, socialnih razmer v družini... Dogovor o skupnih ciljih ZA družino in otroka, izboljšanje komunikacije med strokovnimi delavci obeh strok, (so)udeležnost v iskanju rešitev in samem problemu, bi prispevalo k priložnostih za učenje in vodilo k uspešnemu ravnanju.

Socialni delavci vedo, da je dobro opravljeno delo tisto delo, ki se dela skupaj z otrokom in skupaj z družino, preko vzpostavljanja socialno delavskega odnosa. Čačinovič Vogrinčič v svojih delih razpravlja ravno o dodajanju moči; s tem vzpostavimo hkrati odnos enakopravnosti uporabnikov in možnosti okrevanja. Tudi

sama se kot specialna pedagoginja poslužujem konceptov pomoči pri svojem delu in vedno znova ugotavljam, da lažje in boljše opravljam svoje delo; merilo za uspeh pa je seveda večja kvaliteta življenja družine in izboljšanje stanja otrokovih primanjkljajev odvisno od otrokovih zmožnosti in sposobnosti.

Menim, da strokovnih delavci obeh strok delajo dobro ZA in Z družino in otrokom. Da so pa pri tem uspešni in učinkoviti, pa morajo biti ves čas v neposrednem stiku, v stiku z družino in otrokom.

2.6.1 Razvoj konceptov specialno pedagoškega dela

Ker se mi zdi pomembno, da pravilno razumemo koncepte specialno pedagoškega dela, vplivanje na oblikovanje konceptov ter način analize in primerjave le – teh, sem posebno poglavje namenila tudi orisu razvoja konceptov specialno pedagoškega dela. Ob zgodovinski genezi družbene skrbi za osebe s posebnimi potrebami, sem znotraj nje na kratko opisala in analizirala vodilna teoretične koncepte, ki so vezani na odnose in pristope do teh oseb (od eliminacije do inkluzije).

Vrhovski (2009) nazorno opiše in predstavi razvojna obdobja družbene skrbi za osebe s posebnimi potrebami ter opredeli (pre)vladujoče koncepte v razvoju specialne pedagogike. Spremembe v odnosu in pristopu do teh oseb so v posameznih obdobjih pogojene z družbenim, zgodovinskim, idejno – filozofskim ter antropološkim razvojem, hkrati pa se oblikujejo v določenih »epistemoloških strukturah«. Avtorica (ibid.) navaja prelomne dogodke – od eliminacije do inkluzije, ki jih na kratko predstavljam:

»Veliko uničevanje – eliminacija

V predzgodovinskih družbah, špartanskem in atenskem vzgojnem sistemu, je bilo preživetje odvisno od vsakega člana. Otroke, ki so bili rojeni s hibami, so pustili umreti že ob rojstvu. Ljudje so bili prepričanja, da so telesne in duševne pomanjkljivosti rezultat obsedenosti z demoni; zato naj bi služila zavrnitev in kaznovanje. So se pa začeli pojavljati prvi zapisi, iz katerih so razvidni poskusi razumevanja prizadetih otrok, v grški in rimski skupnosti.

»Veliko mešanje« - nivelacija

V srednjem veku so vse odstopajoče ljudi med seboj pomešali (norce, reveže, bolne, brezumne, blazne, duševno prizadete). Niso vedeli kam naj z njimi; sledilo je zapiranje v zapore, javno bičanje, izganjanje iz mesta, preganjanje iz svojega ozemlja in pojav »ladje norcev«, kamor so jih naložili in odpeljali neznano, tako so se »očistili norcev«. Pojav ni bil le družbeno koristen, ampak je imelo vse to znake obrednosti (Foucault 1998).

Bila je nekakšna manifestacija temačnega vodnega elementa, mračnega nereda, začetka in konca stvari, ki pa je v nasprotju z jasnostjo in zrelostjo duha. Predstavljala je tudi brezumje v čisti obliki in je bila na dnu sleherne oblike nemoči. Vrhovski (2009) navaja, da je bilo potrebno moteče, nemočne elemente izločiti iz umnega (kasneje zdravega) družbenega telesa in jih združiti na enem kraju.

»Veliko zapiranje« - segregacija

Po Foucaultu (1998, 64) je sledilo zapiranje ljudi (invalidi, sirote, brezdomci, berači...) v zaprte ustanove. Čas klasicizma je torej norost spoznal kot revščino, nezmožnost za delo, neprilagojenost okolju, torej kot družbeno nekoristnost. Ena glavnih avtorjevih tez je bila, da se je razum vzpostavil kot vodilno načelo civilizacije, na račun izločanja, izgona in prisilnega molka norosti. Ta je postala del skupnega imenovalca zapiranja, ki so ga uporabljali za prekrivanje brezumja in v izogib sramoti.

Po Vrhovski (2009) je veliko zapiranje poskus nevtralizacije grožnje množice, ki bi lahko bila potencialno žarišče nezadovoljstva in uporov. Hkrati pa tudi moralna korekcija, s katero je bilo moč ustvariti mirno in urejeno mesto.

»Veliko osvobajanje« - separacija

V 18. stoletju sta prevladovali dve tezi o primerni obliki obravnave oseb s posebnimi potrebami: 1. teza – osebe so bolne in je zanje naprimernejše mesto v bolnišnici ter najbolj primerna terapija zdravljenje; 2. teza – osebe so razvojno zaostale (tudi zaradi vplivov okolja) in jih je mogoče s primernimi tehnikami reedukacije »prebuditi« in prilagoditi (ibid.).

Številni avtorji in začetniki specialne pedagogike so s svojimi deli in znanjem vodili k posebnim oblikam edukacije (k segregaciji in separaciji in posebni pomoči). Pot od teorije o neozdravljivosti k teoriji učljivosti odstopajočih oseb, je začel Itard, nadaljeval pa Sequin. Razvijati se začne nova misel in pobuda o potrebnih specialnih

šolah, saj šola »za vse« ne more delati z vsemi enako. Binet je l. 1904 opravil številne psihološke metode za merjenje inteligentnosti in hkrati objavil tri lestvice za merjenje inteligentnosti. Razlikovanje med »normalno« in »ne-normalno« populacijo otrok je postavilo specialno pedagogiko v poseben položaj izven oz. znotraj sistema »splošne« edukacije.

Vodilni teoretični koncepti so se preoblikovali z: definiranjem in klasificiranjem »normalnega« in »ne-normalnega« in določanjem meje med njima (Canquihem, 1987; Foucault, 1998); osredotočanjem v sposobnosti, namesto v primanjkljaje; usmerjanjem na potencialno problematične odnose med posameznikom in okoljem in se samo biološkim, medicinskim in psihološkim paradigmam (Clarc in drugi 1998); z uveljavljanjem različnih družbenih trendov in sprememb v procesu vzgoje in izobraževanja.

»Veliko vključevanje« - normalizacija in integracija

Različne opredelitve avtorjev, različna organizacijska merila so povzročila dvojno uporabo termina normalizacija: normalizacija okolja in normalizacija individua. Normalizacija okolja pomeni normativnost v smislu socialnih norm, pri normalizaciji individua pa gre za »normalnost« v statističnem smislu, ker mora odstopajoči subjekt normirati svoje vedenje po vedenju večine (Vrhovski 2009).

Koncept posebnih edukacijskih potreb obsega širok spekter motenj, učnih težav, zato zahteva razvoj posebnega kontinuuma edukacijskih oblik, kjer bi se naj vzajemno uskladile sposobnosti in potrebe posameznika ter ustrezni pripomočki s posameznimi razvojnimi primanjkljaji. Interakcija nakazuje, da se različne potrebe zadovoljujejo na različnih stopnjah in v različnih oblikah; da mora edukacija biti fleksibilna in se prilagajati učenčevemu razvoju in njegovemu napredovanju; da edukacija predstavlja samo del sistema v razvoju učencev in učenk in da je povezan z vsemi drugimi sistemi, ki vplivajo na razvoj posameznika (ibid., 10).

Problematika vključevanja oseb s posebnimi potrebami v vzgojno-izobraževalno in širše socialno okolje je postala predmet večje, družbene, strokovne in znanstvene pozornosti. Otroci s posebnimi potrebami pa so izziv za celotni sistem vzgoje in izobraževanja.

»Sobivanje« - inkluzija

Inkluzija je, za razliko od integracije, popolnejši in drugačen proces vključevanja. Ne gre samo za prilagajanje, temveč za oblikovanje kulture v kateri se podpirajo različne potrebe in sprejemajo posebnosti, ki jih oblikujejo spol, narodnost, jezikovna pripadnost, različni družbeni statusi, stopnje izobrazbe, posamezne pomanjkljivosti, težave, motnje, bolezni. Inkluzija je izpeljana iz idej o multi in inter – kulturnosti, sožitju, tolerantnosti, sobivanju...(ibid.)

Avtorica navaja, da naj bi se v prehodu iz integracije v inkluzijo spremenili odnosi in pogledi na učence in njihove sposobnosti, prilagodilo okolje razreda in šole, preučili dejavniki poučevanja ter pristopi k poučevanju, zagotavljalo kakovostne materiale, upoštevala fleksibilnost učnih načrtov, povečalo sodelovanje in timsko reševanje problemov skupaj s starši, bolj povezal sistem posebnega in rednega izobraževanja, povečala ponudba modelov izobraževanja in oblik pomoči ter olajšali prehodi med njimi (ibid.).

Inkluzija pomeni največjo stopnjo vključevanja. Takšna edukacijska politika bi lahko pomagala uresničiti koncept enakih izobraževalnih možnosti. Za družbeni in ekonomski razvoj je zelo pomembna akumulacija znanja (ekonomija znanja, družbena znanja, izobraževalna učinkovitost) in skrb za posameznega človeka. Uspešno krmiljenje med obema paradigmama pa predstavlja nov izziv v vzgoji in izobraževanju oseb s posebnimi potrebami.

2.7 Mobilni specialni pedagog - svetovalni delavec

Z uzakonitvijo integracije otrok s posebnimi potrebami (Zakon o osnovni šoli, 1996) se je povečalo število specialnih pedagogov v osnovni šoli, vendar pogosteje nastopajo v vlogi mobilnih specialnih pedagogov (zaposleni v šolah s prilagojenim programom in v drugih institucijah, delajo pa v rednih šolah in vrtcih), kot pa v vlogi svetovalnega delavca, zato se mi zdi pomembno izpostaviti ter opredeliti vlogo specialnega pedagoga – svetovalnega delavca.

Specialni pedagog kot svetovalni delavec sodeluje pri osnovnih dejavnostih svetovalne službe, najbolj pa je učinkovit pri dejavnostih povezanih z organizacijo življenja in dela otrok s posebnimi vzgojno–izobraževalnimi potrebami v vrtcu oz. šoli.

Kavkler in Tancig (2002) navajata naslednje dejavnosti: dejavnosti pomoči, razvojne in preventivne dejavnosti ter dejavnosti načrtovanja in evalvacije.

Kot dejavnosti pomoči navajata avtorici obravnavo otrok/učencev s posebnimi vzgojno–izobraževalnimi potrebami in svetovanje glede metod, pristopov in učnih pripomočkov, ki pripomorejo k uspešnejšemu učenju. Specialni pedagog svetuje vzgojitelju in učitelju tiste oblike in metode dela, učne pripomočke, strokovno literaturo, ki omogočajo učinkovitejše učenje otrok s posebnimi potrebami v vzgojno–izobraževalnem procesu; sodeluje pa tudi pri izdelavi individualiziranih programov za posameznega otroka. Svetuje tudi staršem glede učinkovitih strategij organizacije in načrtovanja igre in učenja, tehnike učenja in učne pripomočke, organizira in vodi posvetovanja in izobraževanja za starše in učitelje ter koordinira delo, izmenjavo informacij različnih strokovnjakov, ki obravnavajo otroke s posebnimi vzgojno – izobraževalnimi potrebami.

Razvojno preventivne dejavnosti vključujejo analizo obstoječega stanja na šoli ali v vrtcu v zvezi z integracijo otrok s posebnimi potrebami, pomoč pri načrtovanju sprememb in izboljšav glede integracije otrok s posebnimi potrebami, sodelovanje pri razvojnih projektih, povezanih z integracijo otrok/učencev s posebnimi vzgojno–izobraževalnimi potrebami.

V sklop dejavnosti načrtovanja in evalvacije spadajo izobraževanja otrok s posebnimi potrebami v rednem vzgojno–izobraževalnem procesu in v različnih oblikah individualne in skupinske pomoči.

Najbolj uspešen je specialni pedagog – svetovalni delavec pri naslednjih dejavnostih (ibid.): razvoj znanj, sposobnosti in spretnosti, ki so predpogoj za uspešno učenje, poučevanje; telesni, emocionalni in socialni razvoj in šolanje, v zvezi z otroki/učenci s posebnimi vzgojno–izobraževalnimi potrebami.

Naloga specialnega pedagoga ni le kurativno delo, kot je prepričanje mnogih, ampak sodeluje pri različnih drugih dejavnostih, ki vključujejo delo z otroki, vzgojitelji, učitelji, starši, vodstvom šole in drugimi institucijami.

2.7.1 Opis del in nalog mobilnega specialnega pedagoga na redni osnovni šoli

Končar (1997) nazorno opiše naloge mobilnega specialnega pedagoga na rednih osnovni šoli, ki jih v nadaljevanju na kratko predstavljam. Te so:

Neposredno delo z otroki s težavami v razvoju in učenju

Neposredno delo z otroki s težavami v razvoju in učenju vključuje evidentiranje otrok, izbor otrok za neposredno delo, postavitve diagnostične ocene o otroku, izdelava individualiziranega programa specialnopedagoške obravnave za vsakega otroka, določitev oblik in načina dela z otrokom, sestavo urnika za delo na posamezni šoli in usklajevanje urnika za vse šole, sistematično individualno obravnavo otrok ter spremljanje in evalvacijo otrokovega razvoja.

Ocenjevanje in diagnosticiranje primanjkljajev in posebnih potreb se izvede na podlagi analize izdelkov, ocenjevanja otrokovih dosežkov, opazovanja otroka v rednem vzgojno–izobraževalnem procesu in primerjanj otrokovih izobraževalnih dosežkov z dosežki vrstnikov. Pri neposredni pomoči otroku s posebnimi vzgojno–izobraževalnimi potrebami specialni pedagog razvija perceptivne, ročne spretnosti in sposobnosti, strategije organizacije dela, pomaga otroku pri načrtovanju časa za učenje, razvijanju učinkovitih tehnik učenja s pomočjo opor, razvijanju strategij rabe učnih pripomočkov, strategij reševanja problemov itd. Hkrati pa svetuje učencu o metodah, učnih pripomočkih, organizaciji učnega okolja za učinkovito učenje (Kavkler in Tancig 2000).

Sodelovanje z učitelji in drugimi strokovnimi delavci na osnovni šoli

Specialni pedagog nudi svetovanje in pomoč, s sodelovanjem pa hkrati pridobiva in izmenjuje informacije o otroku. Nujno je sodelovanje na učiteljskih aktivih, na sejah učiteljskega zbora, v timu s šolsko svetovalno službo in vostvom šole. Glede na potrebe in pobude učiteljev pa organizira, pripravlja in izvede predavanja, pogovore itd. (Končar 1997).

Po Kavkler in Tancigovi (2002) delo z vzgojitelji in učitelji svetovalno delo, spreminjanje stališč do otrok/učencev s posebnimi potrebami (z realno predstavitvijo

primanjkljajev in potreb otroka) in neposredno pomoč v skupini v vrtcu ali razredu pri ocenjevanju sposobnosti, spretnosti, znanj in strategij, načrtovanju in izvajanju različnih strategij diferenciacije procesa vzgojno–izobraževalnega dela, pri izbiri ustreznih didaktičnih pripomočkov, prilagoditvi le-teh ter pripravi potrebnih informacij in oblikovanju individualiziranih učnih načrtov.

Sodelovanje je ključnega pomena za učinkovito in uspešno delo z otroki s posebnimi potrebami, saj le ob ustrezni in zadostni kvantiteti sodelovanja z vsemi vključenimi pri delu z otrokom in družino, lahko otrok boljše funkcionira, odpravlja in se sooča s svojimi primanjkljaji in prispeva h kvalitetnejšemu življenju družine.

Sodelovanje s starši

Specialni pedagog starše ustrezno seznaniti z otrokovimi težavami, jim predstavi realno sliko stanja otroka. Pridobiti mora ustrezno soglasje za delo z otrokom. Starše je potrebno sprotno informirati o delu, napredku, težavah, posebnih potrebah in jim hkrati svetovati pri delu z otrokom doma. Vzpostavljanje ustreznega odnosa s starši in medsebojno sodelovanje, omogoča boljšo organizacijo celotne pomoči.

Sodelovanje z drugimi strokovnimi delavci in strokovnimi ustanovami ter institucijami (socialnimi, zdravstvenimi in vzgojno–izobraževalnimi in z društvi)

Po Končar (1997) vključuje sodelovanje z drugimi strokovnjaki in institucijami pridobivanje in posredovanje informacij o otroku, sodelovanje pri načrtovanju pomoči, pri izvedbah predavanj in delavnic na drugih osnovnih šolah, sodelovanje z vzgojiteljicami vrtcev ob osnovni šoli in zunaj nje, sodelovanje v Komisiji za sprejem šolskih novincev in v Kategorizacijski komisiji za vključitev otroka v prilagojeni program.

Sodelovanje pri vseh aktivnostih na matični šoli s prilagojenim programom

Aktivnosti na matični šoli vključujejo sodelovanje na redovalnih, pedagoških in izobraževalnih sejah učiteljskega zbora, sestankih strokovnega aktiva, sestankih študijskih skupin, v pedagoški komisiji, vodenje krožka ali druge interesne dejavnosti

na matični šoli, po programu organizirane aktivnosti na matični šoli, predavanja ter izobraževalne delavnice za specialne pedagoge na matični šoli (ibid.).

Vodenje dokumentacije

Mobilni specialni pedagog opravi identifikacijsko prijavo otrok. Za vsakega otroka posebej izdelava urnik individualnih obravnav ter vodi osebno mapo vsakega učenca. Skupaj s timom pripravi individualizirani program dela in tematske priprave pomoči, korekcije. Glede otrokove potrebe, zmožnosti, primanjkljaje specialni pedagog lahko izdelava in pripravi individualne didaktične igrače, učne pripomočke, učila, razna ponazorila, delovne liste, da otroku olajša proces učenja. Vodijo se zapisi o sodelovanju z učitelji, starši in drugimi strokovnimi delavci, ob koncu šolskega leta pa napiše evalvacijsko poročilo o delu s posameznim otrokom, cilje, ki jih je otrok dosegel in predloge za nadaljnje delo z otrokom. Mobilni specialni pedagog napiše tudi letni delovni načrt oz. program dela.

Druga dela in opravila

Dobro je, da specialni pedagog sodeluje še z drugimi društvi in organizacijami, kot npr.: sorodnimi mobilnimi službami (mobilna surdopedagoška služba), z mobilnimi specialnimi pedagogi na osnovni šoli, z uredništvom strokovne revije Defektologica Slovenica, v Društvu defektologov Slovenije, s knjižničarko na posamezni šoli za ureditev izposojanja literature za otroke (Končar 1997).

Dnevno se mora soočati s prostorskimi stiskami na šoli in si urejati prostorske pogoje ter improvizirati delovni prostor, v katerem dela z otrokom. Sestava urnika zahteva precej sodelovanja med specialnimi pedagogi posameznih šol in drugimi učitelji ter prilagajanja izključno mobilnega specialnega pedagoga. Nujno je sodelovanje z učitelji na predmetni stopnji. Specialni pedagog mora biti prisoten, sodelovati in spremljati otroka pri procesu prešolanja iz osnovne šole na šolo s prilagojenim programom; hkrati pa mora opraviti sistematični pregled stanja motorike učencev prvošolcev ob vstopu v osnovno šolo ter oblikovati predlog za vključitev otroka v posebne oblike gibalne vzgoje, njihovo organizacijo in redna izvajanja na šoli, podati pa mora tudi navodila staršem za dnevno izvajanje vaj doma, če je to potrebno.

Usposabljanje in izobraževanje

Za vse strokovne delavce v šolstvu ali na drugih področjih je bistvenega pomena vseživljenjsko učenje. Pravtako se mora specialni pedagog sistematično strokovno izpopolnjevati, spremljati novosti na področju pedagoške teorije in prakse specialne pedagogike, pridobivati informacije in spremljati novosti na področju teorije in prakse drugih sorodnih znanosti v okviru vključevanja interdisciplinarnega in multidisciplinarnega pristopa v specialnopedagoško znanost. Pozitivno je še izpopolnjevanje vsaj v eni izmed sodobnih (vedenjskih ali drugih) terapij, kot so: transakcijska, realitetna, družinska, integrativna, gestalt, kognitivna...

2.7.2 Timsko delo in delo s starši

Pri nudenju individualizirane pomoči otrokom s težavami v razvoju in pri učenju je potrebno upoštevati intradisciplinaren, interdisciplinaren ter multidisciplinaren pristop različnih strok. Specialni pedagog se pri svojem delu srečuje in povezuje z različnimi strokovnimi delavci in institucijami v osnovni šoli in zunaj. Cilj povezovanja je timsko delo v vseh fazah priprave, izvajanja in evalviranja ter dopolnjevanja, dograjevanja individualiziranih programov za posameznega učenca.

Dobro je, da tim sestavljajo vsi učitelji, svetovalni delavci in strokovni delavci na šoli ali zunaj nje, starši otroka in vodstvo šole, ki kakorkoli sodelujejo v procesu vzgoje in izobraževanja učenca s težavo v razvoju in pri učenju (Končar 1997). Avtorica priporoča, da vodenje tima prevzame specialni pedagog, ki je hkrati odgovoren za individualirano programiranje dela. Pri svojem delu mora specialni pedagog skrbeti za enakovredno strokovno sodelovanje vseh članov tima oz. sodelovalnega kroga, uskladitev njihovih mnenj, pobud, stališč...ter tako zagotoviti usklajeno delo z učencem. Tako načrtovano delo bo zagotovilo optimalen uspeh posameznega učenca, skupno delo pa bo strokovno obogatilo, izpopolnjevalo vse udeležence v timu.

Pomembno se mi zdi, da so ključni člen v sodelovalnem krogu ravno starši otroka, saj doprinesejo in soustvarijo velik delež v projektu pomoči otroka in hkrati lajšajo delo specialnega pedagoga. S svojim prispevkom, vključevanjem v proces pomoči, upoštevanjem navodil za delo (specialnega pedagoga in drugih strokovnjakov) in izmenjavi informacij (funkcioniranje otroka v domačem okolju) med vključenimi v

projekt pomoči, prispevajo k izboljšanju otrokovega stanja in lažjemu usvajanju zastavljenih ciljev.

Pri svojem delu ugotavljam, da je delo s starši zahtevna naloga, za katero je potrebno nenehno samoizobraževanje, znanje psihodinamike (psihoterapije) in lastnosti, ki označujejo dobrega specialnega pedagoga (vzpostavljanje ustreznega delovnega odnosa ob upoštevanju konceptov socialnega dela).

2.7.3 Svetovanje in sodelovanje z družino in otrokom

Po Končar (1997) mora družina v času osebostnega in telesnega razvoja otroka, ob zadovoljitvi telesnih potreb nuditi topel dom, umirjen stik, vzpostaviti in uspešno razrešiti simbiotičen odnos z materjo in očetom, proces separacije, individualizacije in imitacije. Tako bo otrok lahko lažje stopil na pot v obdobje socializacije (vrtec, šola), ki ga osvobaja primarne čustvene navezanosti na starše, kjer se uči pripadnosti skupini vrstnikov, kjer lahko doživi sprejem in potrditev.

Avtorica (ibid.) opozarja na metodo aktivnega poslušanja, ki staršem omogoča, da izrazijo svoje ugotovitve, razmišljanja, povedo svoje predloge, vzpostavijo zaupanje in varno ozračje za pogovor. Pogovor vodimo v smeri iskanja rešitev in se izogibamo neposrednim obsodbam starševskih pogledov. Menim, da so pri delu s starši učinkoviti koncepti pomoči socialnega avtorice Ččinovič Vogrinčič (glej poglavje 2.5).

Menim, da mora imeti tudi specialni pedagog določene lastnosti, vrline, ki ga odlikujejo pri svojem delu. Ena pomembnejših je sposobnost poslušanja, spodbudna neverbalna komunikacija, zbranost, vzbujanje zaupanja pri sogovorniku, uporabniku. Pri odpravi otrokovih primanjkljajev ne gre le za delo z otrokom, ampak so svetovanje in sodelovanje tudi z ostalimi člani v družinski skupini, ki jim najprej moramo predstaviti potek dela, jih soočiti in seznaniti z realno diagnostično oceno otrokovega stanja in funkcioniranja, skupaj z njimi soustvarjati rešitve, ki »rodijo« pozitivne misli in dosegajo višje cilje. Izkušnja otroka oblikuje vse družinske člane. Če jih z našo pomočjo uspe soočiti s problemi, jih znajo ustrezno reševati, oceniti realne sposobnosti in nuditi otroku ustrezno pomoč. Ob ustreznem izobraževanju in

vodenju, morajo starši prevzeti svoj del odgovornosti in bodo zmožni postavljati realne zahteve instituciji, otroku.

3 Predstavitev Centra za socialno delo (CSD) Murska Sobota

Center za socialno delo je bil ustanovljen leta 1979 in se je v skladu z odlokom Vlade Republike Slovenije leta 1979 preoblikoval v javni socialnovarstveni zavod (Statut centra za socialno delo Murska Sobota, 1. člen). Od leta 2003 CSD Murska Sobota vključuje enoto Krizni center za mlade, ki deluje na svoji lokaciji s programom dnevnega centra za otroke in mladostnike ter programom krajše namestitve v kriznih situacijah za otroke in mladostnike v starosti med 7. in 18. letom, ki se znajdejo v stiski ali imajo težave v odraščanju.

Poslanstvo organizacije CSD Murska Sobota je zadovoljevanje določenih družbenih potreb, s katerimi se zvišuje kvaliteta življenja oz. družbena blaginja ljudi v določeni lokalni skupnosti in sicer: zagotavljanje minimalne socialne varnosti v obliki dajatev in v okviru obstoječe zakonodaje; pomoč pri reševanju stisk in težav posameznikov in družin v okviru izvajanja storitev; zagotavljanje varstva pravic mladoletnih oseb in sprejemanje odločitev v okviru javnih pooblastil; izvajanje javnih pooblastil, razvijanje preventivnih programov, pomoč pri vključevanju socialno izključenih oseb; prepoznavanje ogroženih skupin prebivalcev in njihovih potreb ter akcijsko načrtovanje in koordiniranje za zadovoljevanje teh potreb.

V okviru izvajanja programa Socialnopedagoška pomoč družini se kaže potreba po koordinaciji z drugimi ustanovami, ki izvajajo socialno politiko, saj ima veliko število družin, ki so vključene v program materialne probleme. To so predvsem dobrodelne nevladne organizacije, Območno združenje Rdečega križa Murska Sobota, Karitas in Društvo prijateljev mladine Murska Sobota, ki delujejo na področju Upravne enote Murska Sobota.

3.1 Ciljna populacija

Socialnovarstvena dejavnost, ki jo v Sloveniji ureja Zakon o socialnem varstvu, obsega preprečevanje in reševanje socialne problematike posameznikov, družin in skupin prebivalstva (preprečevanje in reševanje socialnih stisk in težav), ki si same materialne varnosti ne morejo zagotoviti zaradi okoliščin, na katere ne morejo

vplivati. Upravičenci do socialnovarstvenih storitev in dajatev so državljani Republike Slovenije s stalnim prebivališčem v Sloveniji in tujci, ki imajo dovoljenje za stalno prebivanje v Sloveniji (ZSV, 5. člen).

Uporabniki so osebe v različnih starostnih obdobjih in v različnih življenjskih situacijah, kot so: otroci in mladostniki s težavami v odraščanju, otroci prikrajšani za normalno družinsko življenje, osebe, ki preživljajo nasilje, posamezniki in družine v materialni stiski, partnerji s težavami v medosebnih odnosih, bodoče mamice, starejše osebe nezmožne skrbeti same zase, ljudi s težavami v duševnem zdravju...

3.2 Cilji in oblike dela

Center za socialno delo izvaja osnovno dejavnost, ki ima naravo javne službe. Na področju socialnega varstva javna služba obsega: storitve socialne preventive, storitve prve socialne pomoči, storitve osebne pomoči, storitve pomoči družini za dom in na domu, institucionalno varstvo ter vodenje, varstvo in zaposlitev pod posebnimi pogoji (Zakon o socialnem varstvu, 42. člen).

Osnovna dejavnost centra obsega izvrševanje javnih pooblastil in nalog po drugih predpisih, organiziranje skupnostnih akcij za socialno ogrožene skupine prebivalstva, organizacijo interventne službe socialnega varstva, organizacijo javnih del za reševanje socialne problematike v občini (Statut Centra za socialno delo Murska Sobota, 16. člen).

CSD uporablja več oblik dela, med drugim tudi: individualno in skupinsko delo z družino in otrokom, organiziranje raznih aktivnosti in dejavnosti, preventivne in razvojne programe, program Socialnopedagoške pomoči, program Integrirane pomoči družini, interdisciplinarni pristop, sodelovanje z drugimi institucijami in neformalnimi skupinami.

3.3 Program Integrirane pomoči družinam

Program Integrirana pomoč družini se izvaja od leta 2006. Razvojni program želi doseči integriran pristop v izvajanju pomoči družinam z otroki in mladostniki, ki bi

zagotavljal pomoč na večih področjih in sicer: pedagoško socialna pomoč, preprečevanje in pomoč v odvisništvu, preprečevanje in pomoč ob nasilju v družini. Program omogoča postavljanje vključenih otrok oz. mladostnikov v psihološko enakovrednejši položaj na področju izobraževanja, vključevanja v socialne aktivnosti v lokalnem okolju, razne oblike socialne integracije.

3.4 Program Socialno pedagoške pomoči družinam

Program Socialno pedagoška pomoč družini je program sekundarne preventive in je namenjen družinam, ki so v določeni disfunkciji in so neposobne zadovoljevati osnovne potrebe družine, njenih članov, otrok. Kot posledica tega so manifestne učne, vedenjske, čustvene težave, motnje socialnega vedenja otrok, negativni odzivi in reakcije v širšem socialnem okolju. CSD največkrat dobi predlog za vključitev v program pomoči iz šole ali socialne službe same. »Vhod« v družino predstavlja nudenje učne pomoči otroku, ki je učno manj uspešen. Ciljna skupina pa je družina z vsemi družinskimi člani. Po predlogu šole, se družini tovrstno obliko pomoči predstavi, družina pa ima možnost, da jo sprejme ali zavrne. Vključitev v program je prostovoljna. Cilji programa Socialno pedagoške pomoči so: ukvarjanje z otroki (svetovalno delo z otroki pri premagovanju težav v odraščanju, ukvarjanje z otroci v njihovem prostem času, pomoč pri aktivnem preživljanju prostega časa, razvijanje učnih in delovnih navad, zmanjšanje odpora do učenja in šole, socialno učenje, razvijati primeren odnos do vrstnikov...) in ukvarjanje s starši (pomoč pri vzgoji otrok, pri utrjevanju starševske ali partnerske vloge, pomoč pri iskanju rešitev iz težav, pri razreševanju konfliktov, pomoč pri urejanju odnosov z okoljem, pomoč pri vodenju družinske ekonomije).

Izvajalci programa Socialno pedagoška pomoč so iskalci zaposlitve, ki imajo praviloma VI. stopnjo družboslovne usmeritve, vendar lahko v primeru, da zavod nima na razpolago iskalcev zaposlitve s VI. stopnjo izobrazbe, lahko na podlagi individualnih razgovorov izbere za izvajalce kandidate s V. stopnje.

4 IZVEDBA RAZISKAVE

4.1 Opredelitev problema

V raziskavi nameravam s pomočjo konceptov pomoči v socialnem delu z družino analizirati proces dela z družino ob nujenju dodatne strokovne pomoči otroku s strani specialnih pedagogov in integrirane ter socialno pedagoške pomoči otroku in družini, ki jo nudijo izvajalci programov pomoči s Centra za socialno delo v Murski Soboti. Zanima me kakšne so potrebe in možnosti za sodelovanje med programi učne pomoči ter programi podpore družinam.

4.2 Osnovne teze – pojasnitev teoretičnega predrazumevanja

Pred samo raziskavo sem postavila naslednje teze:

- pomembno je, da vsi (predvsem specialni pedagogi in izvajalci integrirane in socialno pedagoške pomoči), ki so kakorkoli vključeni v proces pomoči otroku in družini (tudi predstavniki drugih institucij), medsebojno sodelujejo in ustvarjajo v delovnem projektu;
- vključenost družine v program integrirane in socialno pedagoške pomoči prispeva k kvalitetnejšemu življenju družine;
- medsebojno sodelovanje in povezovanje med izvajalci programov integrirane in socialno pedagoške pomoči in specialnim pedagogom ter vključevanje njegovega prispevka v programa (ob uporabi sodobnih konceptov pomoči) prispeva k kvalitetnejšemu življenju družin in uspešnosti otroka v šoli;
- uspešnost otroka v šoli in kvaliteta življenja družine se ob nujenju dodatne strokovne pomoči specialnega pedagoga poveča;
- v določenem obdobju se lahko ravnovesje v družini zaostri do točke, da družina potrebuje posredovanje večih strokovnjakov iz različnih zunanjih institucij, zato je ravno takrat nujno potrebno soustvarjanje, sodelovanje, medsebojna pomoč/prispevki v ustvarjanju edinstvenega delovnega projekta;
- nesodelovanje med izvajalci integrirane in socialno pedagoške pomoči ter specialnimi pedagogi, ki istočasno delajo z otrokom, lahko povzroči neenotnost dela, zmanjša kvaliteto delo/strokovnost in zavira razvoj kvalitete družine.

4.3 Metodologija

4.3.1 Vrsta raziskave

Raziskava je kvalitativna analiza. Na podlagi opravljenih in zapisanih intervjujev z izvajalci programov pomoči družinam, specialnimi pedagogi in družino, sem zbrano gradivo obdelala na kvalitativen način.

4.3.2 Spremenljivke

Zanimal me je proces dela izvajalcev programov pomoči in specialnih pedagogov ter analiza potreb in možnosti za sodelovanje med programi učne pomoči in programi podpore družinam. Tu ne gre za omejene spremenljivke – to so širša področja (začetek procesa dela, potek dela specialnih pedagogov in izvajalcev programov pomoči, možnosti za sodelovanje, učinkovitost izvajanja dodatne strokovne pomoči in integrirane ter specialno pedagoške pomoči, vizija dela...), ki vsebujejo več spremenljivk.

4.3.3 Populacija in viri podatkov

Podatke za raziskavo sem dobila s pomočjo odprtega poglobljenega intervjuja s tremi specialnimi pedagogi in tremi izvajalci integrirane oz. socialno pedagoške pomoči. Velikokrat oboji (specialni pedagogi v šoli, izvajalci programa pomoči pa na domu) hkrati nudijo pomoč isti družini; to pomeni, da so istočasno vključeni v proces pomoči. Zato sem v vzorec raziskave vključila tudi primer družine, ki je istočasno deležna obeh oblik pomoči hkrati in tako tudi lažje ugotavljala in preverjala svoje hipoteze. Zbrano gradivo sem obdelala po metodi kvalitativne analize (Mesec, 1998). Na izbor družine in strokovnih delavcev je vplivala predvsem pripravljenost za sodelovanje pri raziskavi. Izvajalce programa pomoči sem izbrala naključno, specialne pedagoge pa glede na lastno presojo o profesionalnosti in zavzetnosti za sodelovanje.

4.3.4 Obdelava podatkov

4.3.4.1 Zapis intervjujev

Izhodišče analize so bili intervjuji, ki sem jih opravila s pomočjo poglobljenega intervjuja (vprašalnika) z vsakim posameznim specialnim pedagogom in izvajalcem programa pomoči. Vse sem zapisala dobesedno s pomočjo magnetofonskega posnetka (glej prilogo 1,2). Poseben vprašalnik sem uporabila pri intervjuju z družino (pri intervjuju je sodelovala mama) in tudi tega dobesedno zapisala (glej prilogo 5).

4.3.4.2 Izbor relevantnih delov besedila v intervjujih ter kodiranje glede na zastavljene kode

Pri intervjujih sem podčrtala dele besedila, ki so se mi zdeli relevantni glede na predmet raziskave in jih nato kodirala po vsebini. Izbrala sem kode, ki sem jih uporabila že pri sestavljanju vprašalnika in jih označila s števkami (glej prilogo 3,4,6).

Legenda 1 se nanaša na intervjuje opravljene s specialnimi pedagogi, legenda 2 pa na intervjuje opravljene z izvajalci programov integrirane in socialno pedagoške pomoči. Legenda 3 se nanaša na intervju, ki sem ga opravila z družino. Dele besedila sem kodirala glede na vsebino raziskave in kode označila s števkami.

LEGENDA 1:

1. vključitev specialnega pedagoga v sam proces pomoči – začetek, proces vključitve
2. način dela specialnega pedagoga – reševanje težave, svetovanje
 - a.) učinkovitost izvajanja dodatne strokovne pomoči
 - b.) medsebojno sodelovanje (sodelovanje z zunanjimi strokovnjaki)
 - c.) potrebe po spremembah v delu in vizija dela
3. življenje družine ob dodatni strokovni pomoči – spremembe
 - a.) potrebe in pričakovanja družine od dodatne strokovne pomoči
 - b.) kvaliteta življenja in uspešnost otroka v šoli

LEGENDA 2:

1. način dela izvajalca programa pomoči – reševanje težave, svetovanje
 - a.) usposobljenost za delo
 - b.) učinkovitost izvajanja
 - c.) medsebojno sodelovanje (sodelovanje z zunanjimi strokovnjaki)
 - d.) potrebe po spremembah v delu in vizija dela
2. reorganizacija družine ob programu pomoči – sprejemanje izvajalca
 - a.) potrebe in pričakovanja družine od programov pomoči

LEGENDA 3:

1. Življenje pred vključenostjo v programe pomoči
2. Vključenost v program pomoči na domu – začetek, proces vključitve
 - a.) način dela izvajalcev pomoči na domu – reševanje težav, svetovanje
 - b.) potrebe in pričakovanja družine
3. Vključenost v program dodatne strokovne pomoči – začetek, proces vključitve
 - a) način dela specialnih pedagogov – reševanje težav, svetovanje
 - b) potrebe in pričakovanja družine
4. Življenje, reorganizacija družine ob programih pomoči

Podčrtane dele besedila sem nato združila v skupine po številkah in s tem dobila nek pregled dogajanja oz. dela v programih pomoči otroku in programih podpore družini. Pri prepisovanju izbranih delov besedila sem na desni strani pustila širši rob, kamor sem kasneje vpisovala kode. Tudi tu sem gradivo razčlenila na manjše pomenske enote kodiranja (glej prilogo 3,4,6).

4.3.4.3 Prosto pripisovanje pojmov ali poimenovanje (odprto kodiranje)

Ko sem gradivo razčlenila na manjše pomenske enote, sem izbrane, podčrtane dele besedila kodirala. Vsaki izbrani enoti sem pripisala pojem glede na vsebino; tukaj sem izhajala iz zdravorazumskih pojmov in teoretičnih izhodišč (v obliki stolpca). Celotni postopek je prikazan v prilogi (glej prilogo 3,4,6).

4.3.4.4 Ureditev izjav v skupine po pojmi, združitev pojmov v kategorije in dopolnjevanje klasifikacije

Izjavam sem najprej pripisala vsebinske pojme, potem pa izjave združila v skupine po skupnih kodah. Po skupnih kodah sem posebej združila vse intervjuje specialnih pedagogov, vse intervjuje izvajalcev programa pomoči in intervju z družino; množico pojmov sem poskušala povezati v nadrejene kategorije. Še vedno sem ostala znotraj vsebinsko opredeljenih podskupin.

Po posvetovanju s as.dr. Nino Rodetom sem ugotovila, da gre tukaj za zelo ustvarjalen proces, da ne obstaja en in edini postopek analize, ki bi lahko bil uporaben v vsakem primeru. Sama sem se vedno vračala na predmet raziskave in zastavljala različna vprašanja, ki so me vodila skozi vsebino – kakšni pojavi se pojavljajo, kako jih lahko poimenujem, povežem, kakšne so značilnosti različnih pojavov, kje so stičišča...

Celoten postopek sem prikazala v prilogi (glej prilogo 7,8)

4.3.4.5 Izbor in definiranje relevantnih pojmov

Po združitvi delov po kodah in kategorijah sem izbrala relevantne pojme in kategorije glede na opredeljeni problem in namen raziskave ter le-te definirala. Poskušala sem izraziti bistvo pojma ali kategorije in podati njegovo definicijo; izhajala sem iz empirično dobljenih opisov in iz teoretičnih izhodišč.

Iz zapisanih podatkov sem dobila pregledno gradivo, ki je pripomoglo k nastanku poskusne teorije.

4.3.4.6 Oblikovanje modela odnosov med pojmi in zapis poskusne teorije

Po definiranju pojmov in kategorij, sem le-te med seboj primerjala in oblikovala model potreb in možnosti za sodelovanje med programi učne pomoči in programi podpore družini. Pri oblikovanju modela odnosov med pojmi in kategorijami, sem podobne pojme in kategorije združila glede na prej sorodne skupne kode pri različnih intervjuvancih.

5 REZULTATI IN RAZPRAVA

5.1 Model odnosov med pojmi in kategorijami

ŽIVLJENJE DRUŽINE PRED VKLJUČENOSTJO V PROGRAME POMOČI

a.) soočenje z otrokovimi težavami

- neuspešnost v šoli
- osamljenost, nedružabnost otroka
- težave pri soočanju s sprejemanjem drugačnosti otrok
- razhajanje med partnerjema (nestrinjanje, konfliktnost)
- zanikanje težav s strani enega partnerja
- občutek nemoči
- izguba nadzora nad situacijo v družini
- zaznavanje preobremenjenosti enega izmed partnerjev
- pomanjkanje komunikacije in prelaganje krivde med partnerjema

b.) občutki

- občutek nemoči, stiske, strahu, obupanost
- iskanje rešitev
- pojavljanje strahu pred ukrepanjem in neukrepanjem
- slabo počutje, nezadovoljstvo, zaskrbljenost

c.) pomoč družini

- iskanje pomoči v šoli
- iskanje pomoči pri sodelavcih
- pomanjkanje socialnih stikov družine (strah pred odzivom okolja)

VKLJUČENOST DRUŽINE V PROGRAM DODATNE STROKOVNE POMOČI – začetek, proces vključitve

a.) strokovna pomoč

- iskanje informacij pri strokovnjaku, ki je na voljo
- svetovanje, usmerjanje s strani šole
- seznanjenost staršev z načinom pomoči
- podajanje predloga za dodatno strokovno pomoč

VKLJUČITEV SPECIALNEGA PEDAGOGA V SAM PROCES POMOČI

a.) spoznanje otrokove motnje v razvoju

- vključitev v proces pomoči ob prvih neuspehih (šolska neuspešnost, diagnosticiranje ovir, motenj in primanjkljajev)
- nedoseganje minimalnih standardov znanja
- potreba po nudenju prilagoditev otroku v procesu učenja, poučevanja

b.) postopek usmerjanja otroka v ustrezne programe pomoči

- vložitev zahteve za začetek postopka usmerjanja (starši, šola)
- diagnosticiranje otroka (priprava strokovnega mnenja)
- izdaja odločbe Zavoda RS za šolstvo
- usmeritev v ustrezni program pomoči

NAČIN DELA SPECIALNEGA PEDAGOGA – reševanje težave, svetovanje

a.) izvajanje individualnih ur

- tedensko izvajanje individualnih ur v obsegu do 3 ur
- potek dela v oddelku ali izven oddelka

b.) naloge/vloga specialnega pedagoga pri delu z otrokom

- prilagajanje procesa pomoči, učenja, poučevanja otrokovim sposobnostim in potrebam
- postopnost, sistematičnost, načrtnost dela (upoštevanje starosti in zmožnosti otroka)
- razvoj/oblikovanje ustreznosti odnosa do otroka ter njegovih težav v šolskem in širšem okolju
- učenje učnih strategij
- koordinator in organizator dela
- učenje za samopomoč in samoregulacijo
- individualizacija dela na podlagi individualiziranega programa
- celostna obravnava otroka
- uporaba različnih metod in tehnik dela
- razvoj ustreznosti odnosa do otroka ter njegovih težav v šolskem in širšem okolju

c.) komunikacija z otrokom

- seznanitev z realnostjo ciljev in pričakovanj s strani specialnega pedagoga in otroka
- definiranje vlog in nalog obeh
- konstruktivno iskanje skupnih rešitev
- ustrezno razumevanje vloge specialnega pedagoga v procesu pomoči v strani otroka
- izogibanje strokovne terminologije (jasnost izražanja)

č.) vloga specialnega pedagoga pri delu z družino/medsebojno sodelovanje

- seznanitev staršev o pričakovanjih do otroka in specialnega pedagoga
- spoznavanje in upoštevanje družinske dinamike, vlog, odnosov v družini
- ustreznost komunikacije
- svetovanje glede otrokovih potreb, sposobnosti in zmožnosti
- seznanitev staršev o načinu dela z otrokom doma in napredku otroka
- sprotnost obveščanja o realnem stanju otroka, izmenjava mnenj (povratne informacije)
- timski sestanki (3x letno)

UČINKOVITOST IZVAJANJA DODATNE STROKOVNE POMOČI

a.) maksimalna učinkovitost/napredek otroka

- prisotnost specialnega pedagoga v šoli po potrebi
- aktualnost, pravočasnost pomoči
- pomoč »tukaj in zdaj«
- ustreznost prilagoditev, metod in pristopov dela
- strpnost in realnost pričakovanj (dolgoročnost)

b.) minimalna učinkovitost/neuspeh

- osredotočenost pomoči na preverjanje in ocenjevanje znanja otroka

c.) dejavniki učinkovitosti

- medsebojna pogojenost dejavnikov: znanje specialnega pedagoga, fleksibilnost, prilagodljivost, strokovnost učitelja, pripravljenost otroka in

učiteljev za sodelovanje, sposobnosti otroka, odnos družine in odnos šole do mobilno specialnopedagoške službe

č.) usposobljenost za delo

- zaupanje v lastno delo in sposobnosti
- zavedanje in potreba po dodatnem znanju (kompleksnost motenj)

MEDSEBOJNO SODELOVANJE SPECIALNIH PEDAGOGOVI, SODELOVANJE Z ZUNANJIMI STROKOVNJAKI

a.) vzajemno sodelovanje (šola, starši)

- pomanjkanje sodelovanja
- vezni člen pri izmenjavi informacij o otroku med specialnim pedagogom in drugimi strokovnjaki: starši
- izražanje potrebe po skupnem ustvarjanju, sodelovanju
- neustreznost vrednotenja specialnega pedagoga s strani učiteljev
- pomanjkanje kvalitete strokovne pomoči
- pomanjkanje interesa s strani staršev in izvajalcev pomoči

b.) sodelovanje z izvajalci pomoči na domu

- samoiniciativnost sodelovanja
- pomanjkanje sodelovanja
- potreba po sodelovanju s strani specialnih pedagogov (večja strokovnost dela izvajalcev)

POTREBE PO SPREMEMBAH PRI DELU IN VIZIJA DELA SPECIALNIH PEDAGOGOVI

a.) kvantiteta dela

- pomanjkanje števila ur dodatne strokovne pomoči
- slabše učinkovito in nekontinuirano delo v procesu pomoči

b.) specializacija dela

- usposobljenost za specifične motnje
- povečanje strokovnosti in kvalitete dela

c.) dodatna samoiniciativna izobraževanja

- potreba po dodatnem izobraževanju
- želja po znanju
- evalvacija lastnega dela
- kritičnost do svojega dela
- zavedanje lastnih manjkov, neznanj
- usmerjenost izobraževanj v delo z družino

č.) svetovanje staršem/delo s starši

- pravočasnost svetovanja
- večja dostopnost in fleksibilnost specialnih pedagogov
- usmerjanje mreže prostovoljcev s strani strokovnih delavcev
- seznanjanje staršev z otrokovimi primanjkljaji, motnjami
- sodelovanje vseh strokovnih delavcev
- organiziranje predavanj in delavnic za starše (soustvarjanje)
- povečanje strokovnosti pomoči na domu

d.) sprememba načina pomoči otroku/drugačen pristop, metode dela

- opredelitev pomoči v procesu poučevanja
- pomoč »tukaj in zdaj«
- potreba po kontinuiranosti in intervenciji pomoči
- kontinuirano spremljanje in preverjanje stanja otroka
- večja pozitivna miselnost učiteljev na šoli
- pomanjkanje sodelovanja med specialnimi pedagogi in učitelji na šoli
- nepovezovanje z zunanjimi strokovnjaki in zunanjimi institucijami
- neizvajanje govornih ur (nefinanciranje dodatnega dela)

ŽIVLJENJE DRUŽINE OB DODATNI STROKOVNI POMOČI – SPREMEMBE

a.) reorganizacija družine

- učenje za samopomoč
- vzpostavitev zavezniškega odnosa med specialnimi pedagogi in družino
- dovezetnost, pripravljenost staršev do pomoči otroku doma
- več odkritosti in izmenjave mnenj o načinu pomoči doma s strani staršev

- osveščanje staršev o neustreznosti ravnanja z otrokom doma
- ustreznost komunikacije in timsko delo
- uspeh otroka na podlagi medsebojnega sodelovanja

POTREBE IN PRIČAKOVANJA DRUŽINE OD DODATNE STROKOVNE POMOČI

a.) uspeh

- izboljšanje ocen in šolskega uspeha
- nepotrebnost pomoči v prihodnje
- samostojnost otroka pri doseganju ciljev

b.) medsebojno sodelovanje (starš-specialni pedagog)

- vključevanje v edinstven delovni projekt
- spodbujanje otroka v vključevanje v proces učenja
- predstavljanje vezi med domom in šolo s strani specialnega pedagoga
- želja staršev po prevzemanju vloge posrednika specialnega pedagoga med otrokovimi potrebami in zahtevami šole
- sprejemanje kompromisov
- zmotno prepričanje staršev o lastni razbremenjenosti glede dela doma

c.) (ne)realnost pričakovanj

- težko sprejemanje in soočanje z otrokovimi težavami (začetna nestrpnost)
- zanikanje težav
- pričakovanje hitrih in opaznih napredkov
- potreba po ustrezni komunikaciji in seznanitvi staršev o dejanskem stanju otroka

b.) čustva

- naklonjenost specialnih pedagogov
- pozitivna naravnost specialnih pedagogov
- zavedanje staršev o zavzemanju in trudu specialnih pedagogov do otrok
- razlikovanje med pozitivnimi in negativnimi učinki dela
- razbremenjenost otrok
- omogočanje prilagoditev

KVALITETA ŽIVLJENJA DRUŽINE IN USPEŠNOST OTROKA V ŠOLI

a.) socialni razvoj otroka

- razvoj samozavesti
- učna uspešnost in razbremenjenost otroka
- boljše počutje v okolju (lažje in pozitivno sprejemanje s strani vrstnikov)
- pozitivnost socialne vključenosti otroka (povečanje komunikativnosti)
- zaupanje v lastne sposobnosti

b.) odnosi v družini

- izboljšanje odnosov v družini (okrepljenost odnosov znotraj družine)
- zmanjšanje konfliktnih situacij (med partnerjema in otroci)
- lajšanje šolskega dela doma
- manj stiske in osamljenosti s strani staršev
- čutenje opore v specialnem pedagogu
- sprememba otrokovega obnašanja (zmanjšanje odpora do učenja)
- pozitivna naravnost družine

c.) delo za šolo

- učna uspešnost, izboljšanje šolskih ocen
- doseganje ciljev v skladu z otrokovimi sposobnostmi
- reorganiziranje dela pri pouku (ob sodelovanju vseh vpletenih v proces pomoči)
- prilagoditev metod in oblik dela
- ustreznost pouka

VKLJUČENOST DRUŽINE V PROGRAM POMOČI NA DOMU- začetek, proces vključitve

a.) svetovanje

- vključenost na predlog šole
- osveščanje staršev o načinu pomoči svojim otrokom

b.) postopek vključitve

- vključenost na podlagi prošnje (čakalna doba)

c.) vzroki vključenosti, odločitve

- pojavljanje občutka nemoči
- neustreznost pomoči otroku s strani staršev
- odsotnost staršev
- nezmožnost sledenja šolskim zahtevam
- iskanje rešitev v brezizhodni situaciji
- pojavljanje začetnega dvoma in nezaupanja

NAČIN DELA IZVAJALCA PROGRAMA POMOČI – reševanje težave, svetovanje

a.) oblika izvajanja pomoči

- tedensko izvajanje pomoči na domu (odvisno od socialno ekonomskih razmer družine)
- občasnost izvajanja pomoči na šoli (izredne razmere)

b.) delo z otrokom/naloga izvajalca pomoči na domu

- nudenje učne pomoči (opravljanje domačih nalog)
- razvoj učnih strategij
- motiviranje otroka za delo v šoli
- povezovanje otroka in šole
- kvalitetno preživljanje prostega časa (igra, druženje)
- pridobivanje zaupanja otroka (vzpostavljanje ustreznosti odnosa)
- spoznavanje drugačnih vrednot in načel
- prevzemanje vloge staršev ob odsotnosti le-teh
- načrtovanje urnika dnevnega dela
- spodbujanje občutka odgovornosti in dolžnosti pri otroku

c.) delo z družino

- svetovanje, prikazovanje ustreznega odnosa do otrok
- vzpostavljanje ustreznega načina življenja v družini
- spodbujanje medsebojne komunikacije
- skupno reševanje problemov
- opora v stiski

č.) profesionalnost/odnos do družine

- neobvladovanje lastnih čustev (s strani izvajalca)
- vpetost v družinsko dogajanje
- potreba po kontroli emocij (izvajalec)
- neprofesionalnost izvajalca pomoči
- pomanjkanje strokovnosti za delo z otroci s posebnimi potrebami
- neustreznost odnosa izvajalca do družine
- izkazovanje nenaklonjenosti do otrok
- posredovanje v družinsko situacijo
- pridobivanje informacij preko otrok (s strani izvajalca)

USPOSOBLJENOST ZA DELO

a.) znanje/izobrazba

- zavedanje pomanjkanja znanja, izkušenj
- neustreznost izobrazbe
- izvajanje dela po instinktu v skladu s svojimi sposobnostmi
- izmenjava izkušenj med izvajalci in medsebojna pomoč
- potreba po dodatnem znanju (občutek negotovosti)
- pomanjkanje izobraževanj
- iskanje pomoči na šoli
- podrobnejši vpogled in analiza stanja družine
- povečanje kompetentnosti dela izvajalcev

b.) oblike izobraževanj

- izražanje potrebe po povečanju in dodatnih izobraževanjih
- tedenski timski sestanki (izmenjava izkušenj in mnenj)
- pomanjkanje delavnic in seminarjev
- učenje ob delu

c.) izbira izvajalcev pomoči

- neustreznost izbire (individualni razgovor)

UČINKOVITOST IZVAJANJA

a.) pozitivni učinki

- direktna pomoč družini v stiski
- izboljšanje učnega uspeha otroka
- povečanje motivacije za šolsko delo pri otroku
- umirjenost stanja v družini in urejenost družinskih razmer
- socialni in čustveni razvoj otrok (večja komunikativnost, družabnost)

b.) negativni učinki

- redkost izboljšanja razmer v posameznih družinah
- nemoč pri spreminjanju življenjskih vzorcev družin

MEDSEBOJNO SODELOVANJE IZVAJALCEV PROGRAMA POMOČI (sodelovanje z zunanjimi strokovnjaki)

a.) šola

- pridobivanje predlogov in navodil za delo z otroki preko učiteljev
- sodelovanje z romskim mentorjem, svetovalno službo

b.) center za socialno delo

- pomoč s strani svetovalk v primeru težav
- napotitev na ustrezne strokovnjake
- slaba organizacija dela

c.) zunanje institucije

- pomanjkanje sodelovanja (odvisno od interesa in želje posameznega izvajalca)

č.) predmet sodelovanja

- stanje otroka (prednosti, pomanjkljivosti)

č.) pomen sodelovanja

- seznanjenost vseh strokovnjakov s stanjem otroka
- nepodvajanje pomoči
- povečanje kakovosti dela
- razbremenjenost otroka
- nujnost sodelovanja zaradi prikrivanja informacij o dogajanju v šoli s strani otroka

- zmanjšanje nesporazumov o otroku s strani strokovnih delavcev

d.) pomanjkanje sodelovanja

- pomanjkanje sodelovanja s šolo (dodatno obremenitev izvajalcev)

POTREBE PO SPREMEMBAH IN VIZIJA DELA IZVAJALCEV POMOČI

a.) znanje

- pomanjkanje, neustreznost znanja

b.) dodatna izobraževanja izvajalcev

- pomoč pri konkretnem delu z družino

c.) (ne)kompetentnost izvajalcev

- šibkost usposobljenosti za delo
- nezmožnost zagotavljanja pomoči otroku in družini na celovit način
- nemotiviranost, neangažiranost

č.) sodelovanje

- potreba po povečanju sodelovanja z zunanjimi strokovnjaki (družinskimi terapevti)
- izboljšanje razmer (možnost izmenjave mnenj)
- prispevanje k izboljšanju in napredku
- pomanjkanje sodelovanja s starši

d.) potreba po pomoči

- koristnost obeh vrst pomoči (dodatna strokovna pomoč, pomoč na domu)
- medsebojno sodelovanje obeh (specialni pedagog, izvajalec)
- izogibanje podvajanju pomoči
- stalnost izvajalca

e.) delo s starši

- učenje staršev za delo z otroki
- osveščanje in seznanjanje staršev o namenu programov pomoči

REORGANIZACIJA DRUŽINE OB PROGRAMU POMOČI – sprejemanje izvajalca

a.) sprejemanje/odnos

- pozitivno sprejetje izvajalcev v družino s strani staršev in otrok
- obravnavanje izvajalcev kot svetovalce, prijatelje
- poslušnost družine, upoštevanje nasvetov
- stremenje izvajalcev k medsebojnemu razumevanju družine in njih samih

b.) spremembe

- razbremenjenost staršev glede šolskega dela doma z otrokom
- možnost izkoriščanja prostega časa namenjenega lastnim potrebam
- prelaganje odgovornosti s strani staršev na izvajalca
- zmanjšanje konfliktov, povečanje zadovoljstva
- nedostopnost staršev
- socializacija otrok
- vključevanje otrok v druge oblike skupinskega preživljanja prostega časa
- izboljšanje komunikacije otrok
- čutenje varnosti in pomembnosti otrok ob izvajalcu
- uspešnost otrok v šoli (večja organizacija dela pri pouku, motivacija za opravljanje domačih nalog)
- nespremenjenost družinskih razmer posameznih družin
- nedopuščanje poseganja izvajalcev v družino s strani staršev

POTREBE IN PRIČAKOVANJA DRUŽINE OD PROGRAMOV POMOČI

a.) šolski uspeh

- pomoč pri učenju
- napredovanje v šoli (izboljšanje ocen)
- pripravljanje in pomoč otrok pri učenju

b.) socialno področje

- pričakovanje prijateljstva s strani otrok (zaveznik za druženje in igro)
- začetno odklanjanje šolskega dela
- razvijanje delovne motivacije pri otrocih

ŽIVLJENJE IN REORGANIZACIJA DRUŽINE OB PROGRAMIH POMOČI (program dodatne strokovne pomoči in program pomoči na domu)

a.) sprejemanje/odnos

- izboljšanje odnosa v družini in med partnerjema
- razvijanje pozitivnega mišljenja
- opazovanje otrokovih močnih področjih
- izguba nadzora staršev nad otroki
- ustrezna vzpostavitev odnosa med starši in otroci (pozitivnost)
- zmanjšanje konfliktnih situacij
- medsebojno razumevanje
- zmanjšanje stresa in napetosti v družini
- več preživljanja prostega časa v družini

b.) spremembe

- manjša obremenjenost staršev
- povečanje prostega časa (večja kvaliteta preživljanja le-tega)
- zadovoljstvo otrok
- namenjanje pozornosti in naklonjenosti v družini
- šolska uspešnost (motivacija za delo)

5.2 Poskusna teorija

Otrok s primanjkljaji na posameznih področjih učenja ali motnjo v duševnem razvoju, s katerim se ukvarja več strokovnjakov (tako specialni pedagog kot izvajalec programa pomoči), ki na eni strani izvajajo dodatno strokovno pomoč v šoli in je hkrati vključen v program pomoči na domu, potrebuje **edinstven delovni projekt!**

Družina z otrokom in strokovnjaki, ki sodelujejo in soustvarjajo v procesu dela/pomoči se soočajo z različnimi potrebami in možnostmi za ustvarjanje edinstvenega delovnega projekta. Proces dela ni razdeljen le kronološko, ampak gredo posamezniki skozi več faz, ki usmerjajo in kažejo potrebe za sodelovanje med programi učne pomoči in programi podpore družini.

Življenje družine pred vključenostjo v program pomoči na domu in v dodatno strokovno pomoč

Starši se zavejo otrokovih težav ob prvih neuspehih v šoli. **Šolska neuspešnost** otroka je prvi pokazatelj za njegove težave. Ob teh neuspehih se otrok izolira od vrstnikov, postane osamljen in nedružaben. Starši se poskušajo pogovoriti o morebitnih vzrokih za nastanek težav, vendar neuspešno. Otrok se zapre vase in odklanja pogovor, komunikacijo. Starši si želijo življenja kot ga imajo druge družine in se s težavo soočajo s sprejemanjem drugačnosti lastnih otrok. Želijo jim omogočiti čim bolj normalno življenje. Predvsem se pojavijo problemi, če prihaja do razhajanja med partnerjema, saj **odklonilno vedenje oz. zanikanje težave** s strani enega izmed partnerjev privede do nesoglasij in **konfliktnih situacij**. Ob težavah otrok se starši počutijo nevedne, želijo otroku pomagati, vendar je prisoten občutek pomanjkanja znanja. Nekateri partnerji se ob nevednosti kaj storiti, raje umaknejo in se ne soočajo s težavami, kar pa negativno vpliva na celotno družinsko situacijo. Razmere in odnosi med partnerjema se zaostrijo, prihaja do nestrinjanja in konfliktov. Breme stiske nosi potem le eden izmed partnerjev, kar sproži v njem osamljenost in **izgubo nadzora nad organizacijo dela v družini**. Partner postane potem preobremenjen za vso delo doma. Pomanjkanje opore in pomoči med partnerjema vodi do stiske in razhajanj. Umik posameznega partnerja vodi do

pomanjkanja komunikacije in iskanja krivca za težave. Zanikanje težave je najpogostejši način v začetni fazi soočanja z otrokovimi težavami.

Starši najprej občutijo nemoč, stisko in strah. Bojijo se neznanja in težko se soočajo s situacijo. Trud, ki so ga vlagali ni prinesel večjih uspehov in potrebno je poiskati rešitev, ki bo ugodna za vso družino. Starši so obupani, počutijo se neprijetno, so zmedeni in na vsak način iščejo rešitve. Svoje **občutke**, predvsem mama, največkrat izrazi z jokom. Pojavlja se strah pred ukrepanjem, še večja bojazen pred neukrepanjem in prihodnostjo. Izguba **nadzora** nad situacijo povzroči občutek strahu, nemoči. Pojavi se slabo počutje, **nezadovoljstvo in zaskrbljenost**.

Starši iščejo pomoč najprej pri učiteljih v šoli. Oporo iščejo še pri prijateljih, sodelavcih in zunanjem okolju. Pomanjkanje socialnih stikov družine še dodatno postavi družino v neko osamljeno situacijo. Mnogi o tem ne želijo govoriti in se zaprejo vase, saj se bojijo odziva okolice.

Vključenost družine v program dodatne strokovne pomoči – začetek, proces vključitve

Starši so informacije o dodatni **strokovni pomoči** najprej iskali pri strokovnjaku, ki jim je bil na voljo, v tem primeru moje družine, ki sem jo intervjuvala, je to bila surdopedagoginja, ki je imela stik z družino. Napotila jih je na šolo, ki jim je svetovala in dala nadaljnje informacije o dodatni strokovni pomoči. Staršem šola predstavi način dela te vrste pomoči, tako da so seznanjeni o pozitivnih učinkih le-te. Staršem se predstavi individualni način dela in prednosti, ki jih ta pomoč prinaša. Na podlagi strinjanja, šola poda predlog za dodatno strokovno pomoč otroku na pristojno enoto Zavoda za šolstvo, kar pa naprej vodi Komisija za usmerjanje, ki izda odločbo po preverjanju otroka.

Vključitev specialnega pedagoga v sam proces pomoči

Specialni pedagog se vključi v sam proces pomoči otroku ob ustreznem diagnosticiranju otroka, ko se opazi, da otrok ne dosega minimalnih standardov znanja, ne dosega rezultatov v skladu oz. primerjavi z zmožnostmi in sposobnostmi svojih vrstnikov, težje sledi učnemu načrtu. V bistvu gre za **spoznanje otrokove**

motnje v razvoju, ugotovitve, opažanja, da z otrokom nekaj ni v redu. Ta opažanja vzbudi s svojim neznačilnim vedenjem, odstopanjem od vrstnikov (zmanjšane sposobnosti, zmožnosti), lastnostmi s katerimi opozarja na drugačnost. V procesu učenja potrebuje določene prilagoditve in individualno dodatno obravnavo, da določene cilje usvaja. Vsebine težje usvaja, potrebne so dodatne spodbude, dodatne razlage in znanja, da je lahko otrok uspešen v svojem programu.

Ob ustreznih ugotovitvah glede otrokovega neustreznega funkcioniranja na podlagi njegovih primanjkljajev, ovir in motenj, se začne za otroka **postopek usmerjanja v ustrezne programe pomoči**.

Otroka se na podlagi opažanj diagnosticira in usmeri v ustrezne programe pomoči. Predlog za usmerjanje lahko poda šola ali pa starši sami vložijo zahtevo za začetek postopka usmerjanja na pristojni enoti Zavoda RS za šolstvo. Otroci na rednih osnovnih šolah se usmerjajo na podlagi odločbe, ki jo izda Komisija za usmerjanje in so največkrat usmerjeni v izobraževalni program s prilagojenim izvajanjem in dodatno strokovno pomočjo, ki jo potem izvaja specialni pedagog. Komisije za usmerjanje usmerjajo otroke s posebnimi potrebami v programe vzgoje in izobraževanja upoštevaje otrokovo doseženo raven razvoja, zmožnost za učenje in doseganje standardov znanja, etiologijo in prognozo glede na otrokove primanjkljaje. Strokovno mnenje se pripravi na podlagi neposredne obravnave otroka, na podlagi razgovora s starši ter na podlagi pedagoške, specialnopedagoške, psihološke, sociološke, medicinske in druge dokumentacije, ki jo komisija pridobi od ustreznih ustanov. Komisija pripravi strokovno mnenje na predpisanem obrazcu, ki je izčrpno, utemeljeno in skladno z dejanskim stanjem otroka. Strokovno mnenje potem posreduje Zavodu RS za šolstvo. Na podlagi strokovnega mnenja in ugotovitev v postopku izda Zavod RS za šolstvo odločbo o usmeritvi.

Vloga specialnega pedagoga pri vključevanju v proces pomoči je lahko različna. Največkrat se specialni pedagog vključi že pred postopkom usmerjanja, kar pomeni, da že na podlagi določenih opažanj sodeluje z otrokom in družino obvešča o težavah, že pred samo vključitvijo v postopek usmerjanja. Otroka lahko spremlja in sodeluje tudi v postopku usmerjanja, kjer večjo vlogo in naloge prevzemajo strokovnjaki pristojne enote Zavoda RS za šolstvo (do izdaje odločbe). Ob izdani odločbi pa otroka

prevzame strokovnjak (največkrat specialni pedagog), ki izvaja individualne obravnave in razvija otrokove potenciale, sposobnosti, hkrati pa odpravlja primanjkljaje in motnje. Vzporedno individualnim obravnavam otroka sledi delo s starši, ki so ključnega pomena za otrokov uspeh.

Način dela specialnega pedagoga – reševanje težave, svetovanje

Število ur, ki se tedensko izvajajo, je določeno in zapisano v odločbi, ki jo otrok prejme v postopku usmerjanja. Ure se izvajajo tedensko, maksimalno število ur na teden je sedaj tri ure. Dobljene ure otroku pripadajo do nadaljnjega preverjanja otroka na komisiji. **Izvajanje individualnih ur** je določeno s pridobljeno odločbo komisije za usmerjanje. Potek, vsebino in organizacijo ur si prilagodi specialni pedagog na podlagi lastne presoje, seveda v skladu z otrokovimi sposobnostmi in zmožnostmi.

Naloga/vloga specialnega pedagoga se tekom procesa pomoči spreminja v skladu s potrebami otroka in družine. Specialni pedagog svoje naloge izvaja glede na otrokove primanjkljaje in znižane sposobnosti. Tako lahko otrok ustrezno premaguje ob dodatni strokovni pomoči primanjkljaje, ovire in motnje. Pomoč je namenjena izključno otroku in njegovim potrebam, zato mora biti sam proces pomoči, učenja in poučevanja prilagojen njegovim sposobnostim. Otrokove primanjkljaje se odpravlja sistematično, postopno, načrtno in vedno se pri tem upošteva starost otroka in njegove zmožnosti. Pomemben je takšen pristop dela, kjer pri otroku poudarjamo njegova **močna področja** in hkrati **mobiliziramo njegove vire**. Ena izmed nalog je tudi, da otrok sam tekom procesa dela ugotovi in spozna glede na svojo starost, kje so njegove težave, da se jih zaveda in si postavlja realne cilje. Otroka specialni pedagog sooči in pripravi na spoznanje o svojih težavah. Specialni pedagog ne izvaja ur le individualno, ampak je po potrebi prisoten tudi v razredu. Delo se mu v razredu individualizira in prilagaja na podlagi že vnaprej pripravljenega individualiziranega programa. Otrok ima možnost ob specialnem pedagogu, da se ga individualno preverja in ocenjuje. Dodatna strokovna pomoč omogoča lažje pridobivanje znanja, posebne metode učenja za lažje razumevanje. S posebnimi tehnikami in metodami dela specialni pedagog odpravlja posamezne težave. Prilagaja se zahtevnost vsebin

glede na otrokove težave. Z otrokom izvaja korekcijske vaje za razvoj, odpravo primanjkljajev. Starši so z delom seznanjeni in imajo vpogled tudi v zvezek, mapo listov na katerih so prikazane razne tehnike dela, vaje in izdelki otroka.

Celostna obravnava otroka obsega ne samo otrokove primanjkljaje in odpravo le - teh, ampak je pomembno raziskati pod kakšnimi pogoji se vrši otrokovo učenje doma in v šoli, kateri dejavniki vplivajo in s kakšnimi dražljaji se otrok vsakodnevno sooča in so bodisi zanj moteči oz. negativni. Specialni pedagog je velikokrat tudi koordinator in organizator otrokovega dela, predvsem je to izraženo pri starejših učencih. Nenazadnje je vloga specialnega pedagoga učenje za samopomoč otroka, naučiti otroka »kako se učiti«, razne učne strategije in učenje za samoregulacijo. Če si bo otrok znal pomagati tudi sam, takrat ko specialni pedagog ne bo prisoten ali ne bo na voljo, bo lažje obvladoval učni proces in se znašel ter znal poiskati pomoč, ko bo le-ta potrebna. Potrebno je prepoznati naravo težav in pogoje, pod katerimi otrok dosega najboljše rezultate, izbrati specifične metode dela in pomoči, da bo lahko otrok obvladoval šolske spretnosti, z različnimi metodami/tehniki doseči, da bo kompenziral težave v razvoju in pri učenju, razvijati občutek varnosti, v šolskem ter širšem okolju razvijati tolerantnejši odnos do otroka, do njegovih težav in pravilnejše ravnanje z njim.

Komunikacija z otrokom ima pomembno vlogo pri ustvarjanju edinstvenega delovnega projekta. Seznanitev otroka z realnimi cilji in pričakovanji s strani specialnega pedagoga in tudi otroka samega, pomeni večjo učinkovitost dela. Potrebno je **jasno definiranje/določitev vlog in nalog** obeh strani v procesu pomoči. Iskren in jasen pogovor vodi v **konstruktivno iskanje skupnih rešitev**. Pri tem se je potrebno izogibati strokovnim izrazom, ki so otroku nerazumljivi in bi privedli do zmede, ter svojo terminologijo čimbolj približati otrokovemu razumevanju. Pomembno je, da otrok jasno razume našo vlogo v procesu pomoči in da spozna svoje naloge.

Specialni pedagog mora na uvodnem pogovoru z otrokom (pred samim začetkom obravnav) delo zastaviti tako, da **vzpostavi pogoje za pogovor**, da ustvari nek varen prostor, kjer bo otrok lahko sodeloval in vstopil s svojo **definicijo problema**. Specialni pedagog v začetni fazi procesa dela pozornost usmeri v **pridobitev otroka**

za sodelovanje. V ospredje je potrebno postaviti samo sodelovanje, kjer se bo otrok zavedal, da dela z nami, da mi govorimo z njim in ne njemu. Prvi element delovnega odnosa je dogovor o sodelovanju, ki poteka med otrokom in specialnim pedagogom. Otrok ima tako možnost, da sam predstavi tudi svoje težave, kako jih doživlja in opaža sam, da vstopi s svojo **definicijo problema**. Pogovor z otrokom največkrat poteka ločeno od staršev, saj tako lažje spregovori o tem, kako zaznava svojo težavo. Vzpostavi se nek odnos med specialnim pedagogom in otrokom, ki temelji na zaupanju in iskrenosti. Naloga specialnega pedagoga je, da ves čas skrbi, da ima otrok varen prostor za izražanje svojih mnenj, raziskovanje in iskanje novih rešitev. Tako lahko vsak prispeva enakovreden delež. Pri takšnem pogovoru lahko specialni pedagog dobi jasno sliko družinskega dogajanja, saj ima otrok možnost, da širše predstavi svoje videnje o tem, kako družina funkcionira, kakšni so pogoji za učenje, kakšne so vezi med družinskimi člani. Ko otrok izrazi in opiše svoj problem, se o tem s specialnim pedagogom pogovarjata in povedano konkretizirata. Pozitivna naravnost specialnega pedagoga in usmerjenost k možnostim pomeni takšno socialno delo (specialno pedagoško), ki izhaja iz **perspektive moči**.

Delo z družino predstavlja pomemben del v procesu pomoči otroku. Potreben je celosten uvid v družinsko situacijo, spoznati in upoštevati odnose, vloge v družini, družinsko dinamiko in pogoje pod katerimi se pomoč otroku in družini lahko vrši. Starši in specialni pedagog sodelujejo letno na treh timskih sestankih (minimalno). Pomembna je ustrezna komunikacija s starši, način, da se jim pove, v kolikšni meri lahko otroka obremenjujejo, kje so otrokove meje, česa je otrok sposoben in kje se pojavljajo ovire, na kaj morajo biti pozorni. Specialni pedagog je hkrati svetovalec staršem o načinu dela z otrokom in jih seznanja o napredku ter realnem stanju otroka. Pomembno je, da se starši zavedajo otrokovih zmožnosti in da od njega ne zahtevajo nemogoče. Sprotnost obveščanja in zadovoljstvo majhnih napredkov je ključnega pomena za ustreznost medsebojnega sodelovanja. Specialni pedagog poskuša vzpostaviti z družino odnos, kjer bodo starši **sogovorniki** in **soustvarjalci v edinstvenem delovnem projektu pomoči**. Pomembno je, da starši dobijo občutek in možnost, da so slišani, videni in upoštevani. Tudi njihov prispevek v proces pomoči je nujen in enako pomemben. S starši je potrebno začeti delati na

vzpostavitvi delovnega odnosa. Z družino, ki se znajde v takšni stiski, da potrebuje dodatne programe pomoči zase ali za otroka, je potrebno vzpostaviti ustrezen odnos, določiti in oceniti bistvene težave, ugotoviti in spoznati čustveno stanje družine in otroka, ugotoviti pretekle mehanizme reševanja kriz ter raziskati možnosti in razviti akcijski načrt. V prvi vrsti je starše potrebno pridobiti k sodelovanju.

Učinkovitost izvajanja dodatne strokovne pomoči

Dodatna strokovna pomoč je najbolj učinkovita, kadar je specialni pedagog prisoten v šoli, tudi izven časa, takrat ko ga otrok najbolj potrebuje, kadar otrok sam začuti potrebo po pomoči. Pomoč mora biti **aktualna** in **pravočasna**. **Pomoč »tukaj in zdaj«** otroku zagotavlja učinkovit napredek in razvoj na vseh področjih njegovega funkcioniranja. Dodatna strokovna pomoč je tista, ki otroku pomaga napredovati in se vrniti v nek proces, kateremu sledijo tudi vrstniki. Potrebne so ustrezne prilagoditve, metode in pristopi dela. Starši velikokrat kratkoročno želijo opazne rezultate, kar je težje izvedljivo. **Napredek otroka** je viden le ob nekem trajajočem procesu dela. Rezultat dela je potrebno zastaviti na daljši rok in kljub temu so ponekod to še vedno zelo majhni napredki, vendar se s strpnostjo in realnimi pričakovanji staršev, opazi izboljšanje otrokovih primanjkljajev, ovir, motenj.

Dodatna strokovna pomoč je najmanj učinkovita, če je osredotočena na samo preverjanje oz. ocenjevanje znanja otroka v šoli. Večja učinkovitost dodatne strokovne pomoči je takrat, kadar je specialni pedagog prisoten v procesu poučevanja in ne v procesu preverjanja.

Dejavniki učinkovitosti so medsebojno pogojeni. Rezultat dela specialnega pedagoga je odvisen od večih dejavnikov. K učinkovitosti prispeva znanje specialnega pedagoga, fleksibilnost, prilagodljivost, strokovnost učitelja, pripravljenost otroka za sodelovanje, sposobnosti otroka, pripravljenost drugih učiteljev za sodelovanje, odnos družine in šole do mobilno specialno pedagoške službe.

Specialni pedagog mora zaupati v lastno delo in sposobnosti. Še vedno se pojavljajo dvomi oz. realno razmišljanje, da je motenj in primanjkljajev toliko, da je težko biti

usposobljen in poznati podrobno vse motnje. Specialni pedagogi se zavedajo in čutijo potrebo po novem/dodatnem znanju.

Medsebojno sodelovanje, sodelovanje z zunanjimi strokovnjaki

Pomanjkanje sodelovanja, izmenjave mnenj, informacij z zunanjimi strokovnjaki še vedno predstavlja veliko oviro v procesu pomoči in ustvarjanju edinstvenega delovnega projekta. Vezni člen pri izmenjavi informacij z zunanjimi strokovnjaki predstavljajo starši. Preko staršev poteka izmenjava mnenj s specialnimi pedagogi in zunanjimi strokovnjaki. Pojavlja se potreba po večjem skupnem načrtovanju dela, izdelavi individualiziranega programa. Specialni pedagogi izražajo potrebo in željo po boljšem **vzajemnem sodelovanju** z učitelji otrok, razredniki, ravnatelji različnih šol, vzgojitelji, svetovalno službo. Pomanjkanje stikov med strokovnjaki je oteženo zaradi pomanjkanja časa, saj je mobilni specialni pedagog vezan na delovni čas drugih šol in obremenjen s tempom dela.

Obstaja sodelovanje med specialnimi pedagogi in šolo. Največkrat je to sodelovanje omejeno na učitelja, ki poučuje tega otroka in svetovalno službo. Šole še vedno neustrezno vrednotijo specialnega pedagoga, predvsem s strani učiteljev. Obstajajo tudi izjeme, kjer so učitelji res dovzetni, fleksibilni za kakršnekoli nasvete, pripravljeni na komunikacijo in se zavzamejo za otroka s primanjkljaji na posameznih področjih učenja.

Sodelovanje pomeni večjo učinkovitost, boljši izkoristek človeških resursov. Tudi specialni pedagog bi včasih potreboval kakšen nasvet, podporo, pomoč s strani zunanjega strokovnjaka, ki na kakršenkoli način sodeluje z otrokom. Neustrezna obravnava otroka pri pouku s strani učiteljev pomeni neupoštevanje njegovih sposobnosti in neizkoristek njegovih potencialov.

Sodelovanje s starši je nujno potrebno, saj je le tako možno zagotoviti kvalitetno strokovno pomoč. Prispevek staršev k izboljšanju otrokovega stanja je ključnega pomena. Prav tako, če starši upoštevajo nasvete, predloge specialnega pedagoga, potem tudi prispevajo k rezultatom otroka. Podpora in delo doma vodita do uspeha. Pri tem je treba starše seznaniti z ustrežno mero, kako in na kakšen način naj otroka doma obremenjujejo, da bo hkrati imel tudi možnost preživljanja prostega časa.

Velikokrat pa je tudi opazno pomanjkanje interesa s strani staršev in nezanimanje za otroka. Takrat je proces dela otežen, saj so tedenske individualne ure dodatne strokovne pomoči premalo. Družine, ki predstavljajo socialni problem, tudi težje zagotavljajo pogoje za učenje doma in same mnogokrat ne znajo pomagati otroku. Ob zanikanju staršev o otrokovih težavah in odklonilnem vedenju staršev, pa je še toliko težje vzpostaviti odnos, v katerem bo otrok lahko svoje primanjkljaje in potenciale razvijal do te mere, da bo uspešno funkcioniral v šoli.

Od posameznega izvajalca je odvisno ali samoiniciativno pristopi do specialnega pedagoga in se v tolikšni meri zavzame za otroka, da je dovzeten za razne nasvete, predloge kako, kaj in na kakšen način naj dela z otrokom. Specialni pedagog je pripravljen za sodelovanje z izvajalcem programa pomoči, ampak je sodelovanje med njimi zelo nizko. Posamezni izvajalci se čutijo premalo strokovni in nekompetentni za svoje delo, saj nimajo dovolj izkušenj pri delu z otroki s primanjkljaji, motnjami in ovirami ter tudi ne pri delu z družino, kar je nek dolgotrajen proces dela. Vidno je tudi pomanjkanje povratnih informacij o delu z otrokom s strani izvajalcev. Specialni pedagog ima znanje, izkušnje, pozna različne vrste motenj, primanjkljajev ter je strokovno usposobljen za delo z otroki s posebnimi potrebami, tako da bi bilo le pozitivno, da bi izvajalci pokazali željo po sodelovanju z njimi, saj bi tako dela ne podvajali in tudi sami izvajalci na domu bi delo opravljali vodeno po navodilih in bolj strokovno. Velikokrat so sami otroci vez med specialnim pedagogom in izvajalcem in preko njih poteka izmenjava informacij.

Potrebe po spremembah pri delu in vizija dela specialnih pedagogov

Število ur dodatne strokovne pomoči na teden je dejansko premalo za učinkovito, kontinuirano delo v procesu pomoči. Rezultati dela so majhni oz. ne delujejo kot neko znanje, predvsem zato, ker manjkajo bazične spretnosti in veščine, ki bi jih lahko ob dodatni strokovni pomoči specialni pedagogi imeli možnost utrditi in izuriti. Optimalna pomoč otroku mora biti nudena vsakodnevno, po potrebi oz. naj bi bila količina opravljene pomoči v bistvu samo pokazatelj težave, ne pa že sam odgovor na te težave. Specialni pedagogi se zavedajo izničenja pojma podpora, ker so stvari zbirokratizirane v ure. Maksimalno tri ure na teden, kot je sedaj predvideno za

posameznega otroka, je odločno premalo. Sprememba **kvantitete dela** je nujna potreba za nadaljnje specialno pedagoško delo.

Delo specialnih pedagogov bi bilo potrebno specializirati in specialni pedagogi bi se morali usposobiti za specifične motnje. Motenj je dandanes zelo veliko, zato je nemogoče poznavanje vseh. **Specializacija dela** bi omogočila še večjo strokovnost specialnih pedagogov in kvaliteto dela.

Specialni pedagogi izražajo potrebo po **dodatnem izobraževanju** in želji po znanju. Potreba po iskanju znanja in **evalvacija lastnega dela** kaže na oceno kritičnosti do svojega dela. Pomembno je, da si vsak posameznik izdelava svoj **izobraževalni načrt**, saj se le s tem lahko zave lastnih manjkov, neznanj in tako potem na posameznem področju išče odgovore. Izobraževanja bi morala biti usmerjena tudi v delo z družino, saj je delo specialnega pedagoga usmerjeno predvsem na primanjkljaje otroka, širina v kateri otrok funkcionira in se razvija pa je odmaknjena in nepoznana. Za učinkovito delo z otrokom pa je potrebno tudi delo z družino, kjer se nekateri specialni pedagogi ne čutijo dovolj **kompetentne**.

Staršem je potrebno ne le svetovati, ampak svetovati **pravočasno**. Strokovni delavci (specialni pedagogi) bi morali imeti na razpolago čas, ki bi bil namenjen samo svetovalnemu delu s starši, ne le delu izključno z otrokom. Staršem mnogokrat, ko nas najbolj potrebujejo, nismo dostopni, saj je naše delo fleksibilno in nismo na razpolago ob pravem času. Pomoč bi morala biti veliko bolj koordinirana in veliko manj razcepljena med šolo in domom.

Koristna bi bila ena mreža prostovoljcev, ki bi jih usmerjali strokovni delavci. Specialni pedagogi navajajo pomanjkanje sodelovanja med njimi in starši. Premajhne so vezi med specialnimi pedagogi in družinami. Starše bi bilo potrebno podučiti in jih seznaniti s primanjkljaji in težavami njihovih otrok. Pri tem bi morali sodelovati vsi, ne le specialni pedagog, bodisi pedopsihiater, socialni delavec, psiholog, pedagog... Organizirana predavanja in delavnice za starše bi nudila staršem oz. celi družini neko varno zatočišče in soustvarjali bi skupen jezik z družinami, ki se soočajo z enakimi težavami in stisko, kot se sami. Večja strokovnost pomoči na domu družini in otroku, bi prispevala k večji učinkovitosti pomoči v edinstvenem delovnem projektu, kjer so vključeni različni strokovnjaki.

Dodatna strokovna pomoč bi morala biti opredeljena v toku samega pouka, procesa poučevanja. Pomoč, ki je nudena »**zdaj in tukaj**«, pomeni, da je otrok deležen pomoči ob pravem času na pravem mestu. Pozitivno bi bilo, če bi otrok lahko skupaj z nekom dnevno pregledal potrebe posameznega dne, ali pa če bi imel potem doma, za to, ustrezno usposobljenega izvajalca. Pomoč bi morala biti **kontinuirana**, intervencija pa nudena po potrebi. Ob pojavu rizičnih faktorjev, potrebuje otrok specialnega pedagoga kot koordinatorja pomoči, kot svetovalca staršem, v večjem obsegu. V bistvu kot vrsta spremljanja, preverjanja stanja, nudenje intervencije, ko je to potrebno. To ne pomeni, da bi se izvajalo neprestano, ampak bi imeli možnost ob kontinuiranem spremljanju stanja otroka, možnost zaznavanja sprememb, pravočasnost predlogov za intervencijo. Izražena je potreba po **spremembi načina pomoči** otroku, drugačnih pristopih, metodah dela.

Tudi pozitivna miselnost drugih učiteljev na šoli, veliko pove o pomembnosti specialno pedagoškega dela. Še vedno nas velikokrat negativno sprejmejo in odklanjajo oz. se izogibajo sodelovanju. Zaradi prevelikega števila učiteljev, ki delajo na kakršenkoli način z otrokom predvsem na predmetni stopnji, se pojavlja pomanjkanje sodelovanja med specialnimi pedagogi in učitelji. Nemogoče je dnevno komunicirati in se posvetovati z vsemi, saj jih je enostavno preveč. Premalo se povezujemo z zunanjimi strokovnjaki in zunanjimi institucijami.

Opazno je pomanjkanje izvajanja govorilnih ur specialnih pedagogov. Tukaj je izražen problem financiranja dodatnega dela. Popoldanskega časa nihče ne financira, zato se tudi specialni pedagogi neradi zadržujejo na šolah izven delovnega časa, saj ti dodatni razgovori s starši velikokrat vzamejo lastni prosti čas.

Potrebe in pričakovanja od dodatne strokovne pomoči

Starši največkrat pričakujejo, da se bodo otrokove ocene izboljšale in bo v šoli dosegal večje **uspehe**. Dobre ocene jim predstavljajo merilo uspešnosti. Želijo, da bo pomoč sčasoma nepotrebna in bo otrok bolj samostojen pri doseganju svojih ciljev. Pričakovanja otrok so včasih nerealna, saj si želijo takšno pomoč, ki bi jih pripeljala do uspehov v zelo kratkem času. Dejanska pričakovanja staršev so zgolj pozitivne ocene, ki so žal prevečkrat merilo uspešnosti.

Specialni pedagogi se skupaj s starši vključujejo v edinstven delovni projekt. Specialni pedagog je neka opora staršem, s katerim potem skupaj poskušajo nekako spodbujati otroka, da se v proces učenja sploh vključuje in da potem napreduje z nekimi normalnimi, realnimi pričakovanji. Specialni pedagog predstavlja vez med šolo in domom. Starši si želijo nekoga, ki bo na nek način njihov **zagovornik** in bo prevzel **vlogo posrednika med otrokovimi potrebami in zahtevami šole**. Da bo sklepal kompromise in na nek način izobraževal učitelje o potrebah njihovih otrok. Večina staršev meni, da s tem, ko specialni pedagog dela z otrokom v šoli, so oni razbremenjeni vseh dolžnosti, da ne rabijo nič več doma delati in pričakujejo neverjetne rezultate.

Starši se z otrokovimi primanjkljaji, ovirami težko soočajo in jih težko sprejmejo. Zato prihaja do **zanikanja težav** in so njihova pričakovanja nerealna. Menijo, da otrok pomoči ne bi potreboval, ne zanimajo se za ocene, verjamejo, da z otrokom ni nič narobe. Opažanja specialnih pedagogov temeljijo na razmišljanju, da so pričakovanja staršev pri večini družin nerealna.

Že v začetni fazi vključitve v dodatno strokovno pomoč pričakujejo neverjetne napredke, uspeh in dobre rezultate, kar pa ni izvedljivo in je nerealno. Ob ustrezni seznanitvi s stanjem otroka, jim specialni pedagog poskuša predstaviti realno stanje in potreben čas, da bo otrok spoznal in postopoma razvil svoje potenciale. Začetna nestrpnost s strani staršev se sčasoma omili in sprijaznijo se s sposobnostmi svojih otrok ter se poskušajo veseliti majhnih pozitivnih korakov.

Starši so specialnim pedagogom naklonjeni in do njih pozitivno naravnani. Zavedajo se količine truda vloženega v delo njihovih otrok. Zaupajo in upajo, da se bo stanje sčasoma izboljšalo. Razlikujejo med pozitivnimi in negativnimi učinki dela, ki jih predstavlja individualno delo in slabosti, ki jih nudi delo v razredu. Starši poudarjajo razbremenjenost otrok, ki jim jo nudi dodatna strokovna pomoč in prilagoditve, ki so jim na podlagi le-te omogočene. Otroci so potem bolj motivirani za delo in bolje funkcionirajo. V razredu se lažje zberejo in skoncentrirajo.

Kvaliteta življenja družine in uspešnost otroka v šoli

Ko je otrok (posredno tudi družina) vključen v program dodatne strokovne pomoči, pride v družini do **reorganizacije družinskega dogajanja**. Nekateri otroci tekom dodatne strokovne pomoči, ki jih poskuša usmerjati v samostojnost, ugotovijo, da si s tem, kar so se naučili pri dodatni strokovni pomoči, lahko pomagajo sami naprej.

Otrok ob dodatni strokovni pomoči razvije svojo samozavest in postane preko tega učno uspešnejši. To vodi do izboljšanja učnega uspeha in hkrati razbremenjenosti. V domačem okolju se počuti bolje, predvsem če mu uspe ob pomoči spodbuditi razvoj strategij. Vrstniki ga lažje in bolje sprejmejo. Posledično se otrok razvija na vseh področjih, ne le **socialnem področju**. Manj ima težav na **področju čustvovanja**, na področju socializacije in druženja z vrstniki, njegova **socialna vključenost** postane bolj pozitivna. Otrok postane bolj komunikativen, pogumen, tako pri pouku kot v vsakdanjem življenju in bolj zaupa v svoje sposobnosti.

Odnosi v družini se izboljšajo, manj je konfliktnih situacij, saj postane šolsko delo doma lažje. V družini je manj stiske, saj starši čutijo v specialnem pedagogu neko oporo in manj osamljenosti, ker niso več sami za vse. Odnosi znotraj družine se okrepijo. Spremeni se otrokovo obnašanje, manj je konfliktov med partnerjema, manj odpora do učenja s strani otroka, kar se potem v družini odraža kot boljše stanje, boljši odnosi v družini, kjer se posledično otrok lažje potem razvija in funkcionira in vsi njeni družinski člani so bolj **pozitivno naravnani**. Starše se v šoli tudi osvešča na primeren način, predstavijo se jim metode in pristopi dela, tako da je delo doma lažje.

Otrok v šoli postane **uspešnejši**, izboljšajo se šolske ocene. Rezultati velikokrat niso veliki preskoki, ampak so to majhni napredki s katerimi otrok dosega in deluje v skladu s sposobnostmi in zmožnostmi. S tovrstno dodatno strokovno pomočjo se otroku v celoti **reorganizira delo pri pouku**, če seveda sodelujejo vsi vpleteni v proces pomoči. Prilagodijo se mu metode in oblike dela, sama organizacija dela/pouka. Pomembno je predvsem razumevanje njegovega okolja, samih učiteljev, vrstniška klima. Potrebno je upoštevati, da otroka vedno ne označimo na nek način kot tistega, ki sprejema dodatno strokovno pomoč in da je pouk organiziran tako, da tudi on na svoj način dobi ustrezen pouk.

Pristna **vzpostavitev stika** z otrokom pomeni možnost, da lahko skupaj delamo na njegovih težavah. Vzpostavijo se tudi zavezniški odnosi med specialnimi pedagogi in družino. Otrok je v procesu dela aktivni udeleženec, tako tudi sam prevzema soodgovornost za iskanje rešitev in ustvarjanje ugodnih razpletov. Starši so sčasoma bolj dovzetni in pripravljeni otroku pomagati doma kolikor se da, postanejo bolj odkriti, pride do večje izmenjave mnenj, povedo kaj se doma dogaja, kako delajo, kako se trudijo. Imamo tudi izkušnje, ko so starši preveč obremenjevali otroka doma in mu s tem kratili prosti čas. V takih primerih je potrebno starše ozavestiti o samem morebitnem nezavednem ravnanju. Ob našem ozaveščanju, se spremeni tudi situacija doma. Ustrezni nasveti vodijo k zmanjšanju napetosti, starši točno vedo kaj lahko pričakujejo in se na nek način potem tudi sprostijo.

Ker je delo specialnega pedagoga tudi usmerjeno v svetovalno delo z družino, je v uvodni fazi potrebno starše najprej pridobiti za sodelovanje. Vsi udeleženi v problemu tako soustvarjajo zanje ugodne razplete. Pogovori se največkrat izvajajo ločeno, najprej s starši in potem z otrokom. Starši tako dobijo priložnost spregovoriti o svojih stiskah, težavah, dilemah in strahovih. V pogovoru imajo priložnost učenja, kako biti starš, kako nastopati v odnosu do otroka. Starši potrebujejo potrditev s strani strokovnih delavcev v njihovi starševski vlogi. Zato je dobro, če jim v tem primeru specialni pedagog ponudi oporo, jih podpre v pozitivnih ravnanjih, v tem da sodelujejo in jih vzpodbujajo, saj tako starši dobijo priznanje za stvari, ki so jih dobro naredili. Cilj pogovora s starši je, da bi lahko uvideli realno sliko problematike in dinamike družinskih odnosov ter dosegli odgovornejše reakcije posameznih članov družine.

Ob sklenitvi skupnega dogovora, ki je dogovor o vzpostavljanju delovnega odnosa, se nadaljuje **instrumentalna definicija problema**. Pogovor je razdeljen na več faz:

- **faza definiranja problema:** vsak družinski član vstopi s svojo definicijo problema. Potreben je čas in omogočen prostor vsem udeležnim. To je naloga specialnega pedagoga. Vsak mora predstaviti svoje videnje. Če otrok tega ne zmore, lahko stisko otroka predstavi po besedah otroka v individualnem prejšnjem pogovoru tudi specialni pedagog in se izrazi namesto njega.

- **faza raziskovanja:** Specialni pedagog v interakciji med družinskimi člani »tukaj in zdaj« vzpodbuja raziskovanje, vpletene v problemu skuša aktivirati, da postanejo udeleženci v iskanju rešitev, raziščejo se deleži posameznih članov v družinskem dogajanju. V ospredje je potrebno postavljati otrokova močna področja, hkrati pa se zavedati otrokovih zmožnosti in primanjkljajev. Zato je pomembno, da se ob realnem zavedanju stanja otroka in celotne družine, zastavijo realni cilji. Pomembno je, da se specialni pedagog sam aktivno udeležuje v pogovoru, ga vodi v smeri oblikovanja instrumentalne definicije problema, omogoča izkušnjo sodelovanja, skupaj z vsemi raziskuje, išče informacije o družinskem dogajanju in jih deli s starši, doda svojo strokovno interpretacijo. Potrebno je usmerjanje k pozitivnemu in izpostavljanje virov ter moči posameznikov.
- **faza zaključevanja:** lahko se zgodi, da posamezni član ne zmore več sodelovanja in se delo ne zaključi z instrumentalno definicijo problema. Potem se pogovor zaključi na točki, na način, da ga je vedno možno nadaljevati. Pogovor se zaključi s kratkoročnimi, konkretnimi dogovori.

Cilj pogovorov je uresničevanje skupno zastavljenih ciljev, **soustvarjanje ugodnih razpletov za vse udeležene v procesu dela**. Velikokrat se zgodi, da starši pričakujejo »čudežno zdravilo«, kjer bodo specialni pedagogi naredili čudeže z otrokom in bodo oni rešeni vseh skrbi in bremena. Ko pa otrok v tako kratkem času ne dosega njihovih zelenih pričakovanj, so razočarani in nezadovoljni z delom specialnega pedagoga ali drugega strokovnega delavca.

Vključenost družine v program pomoči na domu – začetek, proces vključitve

Družina se lahko vključi v program pomoči na domu na predlog šole ali pa lahko starši zaprosijo za pomoč na Centru za socialno delo. Šola poskuša staršem svetovati v dobro otrok, da se odločijo za takšen način pomoči, sploh, če je bilo ugotovljeno, da so starši velikokrat odsotni od doma, ali živijo v neustreznih socialnih razmerah in

ne znajo pomagati svojim otrokom. **Svetovanje** s strani šole seznanja in spodbudi starše, da začnejo ukrepati.

Postopek vključitve družine v program pomoči na domu je dolgotrajen. Družino se vključi v program pomoči na domu na podlagi podane prošnje. Šola napiše priporočilo in svoje mnenje v katerem navaja razloge za vključitev. Zaradi velikega števila družin, ki bi zaradi socialno ekonomskih razmer morale biti vključene v programe pomoči na domu, je čakalna doba lahko dolga tudi do pol leta.

Starši se odločajo za pomoč na domu iz različnih razlogov. Pojavljajo se nemoč, ne znajo več nuditi ustrezne pomoči otrokom, dostikrat so odsotni od doma, ne zmorejo slediti šolskim zahtevam. Znajdejo se v stiski, **brezizhodni situaciji** in morajo se soočiti s tem, da sprejmejo tretjo osebo na dom in ji pač zaupati po svojih najboljših močeh. Želijo si namreč, da bi boljše živeli in da bi otroci bolje funkcionirali v šoli. Pri mnogih družinah se pojavlja v začetni fazi vključitve **dvom in nezaupanje**, so pa na koncu pozitivno presenečeni, ker so se stvari odvile na boljše.

Način dela izvajalca programa pomoči – reševanje težave, svetovanje

Pomoč na domu se izvaja tedensko. Izvajalec prihaja tri do štirikrat. Odvisno je tudi od socialno ekonomskih razmer v družini. Družine, ki so bolj ogrožene, kjer otroci živijo v slabših socialnih razmerah, je izvajalec prisoten tudi večkrat na teden. Pri družini je eno do dve uri. Delo največkrat poteka na domu, razen v primerih, ko so razmere za učenje slabe in ni pogojev za učenje oz. so prisotni različni moteči dejavniki, se izvajalec z otrokom zadržuje po pouku v šoli in mu tam nudi učno pomoč. V času šolskih počitnic poteka delo izključno na domu.

V prvi fazi je naloga izvajalca pomoči na domu **učna pomoč**. Skupaj z otrokom se uči, mu pomaga pri razvoju učnih strategij, skupaj delajo domače naloge. Otroka poskušajo motivirati za delo v šoli. Izvajalec je tudi nekakšen povezovalni člen med otrokom in šolo. Otroci potrebujejo doma **pogovor**, če se znajdejo v stiski oz. potrebujejo nasvet. Starši velikokrat niso sposobni ustrezno reagirati, zato prevzame to vlogo izvajalec. Otroci se izvajalcu lahko zaupajo, preživljajo z njim prosti čas, ki ga poskuša izvajalec načrtovati čim bolj kvalitetno. Otroci socialno ogroženih družin imajo tako možnost obiska različnih delavnic, obiskujejo knjižnice in hkrati

spoznavajo drugačno okolje, spoznajo vrednote in načela, ki jim jih starši niso zmožni posredovati. Popoldanski čas je namenjen tudi igri in druženju. Delno izvajalci **prevzemajo vlogo staršev**, ki se za otroka ne zanimajo in izbirajo aktivnosti, ki imajo za otroka pomensko vrednost in jih niso deležni tako kot njihovi vrstniki, ki živijo v ustreznih razmerah. Skupaj z otrokom **načrtujejo urnik dnevnega dela** in hkrati otroci pridobivajo določene občutke odgovornosti in dolžnosti. V ospredju je še vedno učenje in delo domačih nalog, temu pa sledijo še sprehodi v naravi, kopanje v poletnem času in igra.

Izvajalci poskušajo **družini svetovati** in biti vzgled, kako ravnati z otroki in kako se do njih obnašati. Poskušajo jim prikazati normalen odnos, ki bi naj bil vzpostavljen med otrokom in starši. Starše poskušajo naučiti, da sta otrok in vedenje dve različni stvari in da v primerih določenih situacij, znajo ustrezno odreagirati. Velik problem v družinah je medsebojna komunikacija. Izvajalčeva naloga je tudi vzpostavljanje ustreznega načina življenja v družini. Starši imajo možnost izraziti problem, lastno stisko in dobiti primeren nasvet. Izvajalci se ob tem vsem zavedajo, da so za delo z družino **nekompetentni** in da težko vplivajo na samo družino, saj zato niso posebej izpopolnjeni. **Delo z družino** zahteva posebno/strokovno znanje in obvladovanje posebnih postopkov dela.

Težko je obvladovati lastna čustva in vpetost v samo dogajanje v družini. Izvajalec se mora obnašati in reagirati profesionalno, **strokovno**. Z družino mora vzpostaviti odnos, ki bo temeljil na zaupanju in bo usmerjen v **skupno iskanje pozitivnih rešitev** v procesu dela. Izvajalci se ne želijo preveč navezati na posamezno družino, saj je njihovo delo z družino omejeno na časovno obdobje enega leta, zato je potrebna precejšnja kontrola emocij, da potem družino spet prepustiš novemu izvajalcu.

Pomembno je, da izvajalec **vzpostavi ustrezen odnos** z družino, ki temelji na profesionalnosti in strokovnosti.

Starši navajajo, da opažajo določeno neprofesionalnost izvajalcev. Izvajalci niso strokovno usposobljeni za delo z otroki, ki imajo kakršnekoli motnje v razvoju. Svoje delo poskušajo najbolje opraviti, vendar imajo ti otroci svoje potrebe in zahteve ter morajo imeti določene prilagoditve, katerih izvajalci ne zmorejo nuditi. V enem

primeru izvajalca, ki ga navaja mama otroka, je bilo opaziti neustreznost odnosa do družine s strani izvajalca. Izvajalec je svoje delo opravljal zelo površno in nekorektno. Izkazoval je nenaklonjenost do otrok in posredoval v družinsko situacijo ter razmere preveč osebno. Izvajalci nimajo posebnih stikov s strokovnimi delavci. Informacije največkrat pridobivajo preko otrok, o tem kaj se dogaja na šoli.

Usposobljenost za delo izvajalcev pomoči na domu

Izvajalci se zavedajo **pomanjkanja znanja, izkušenj in neustrezne izobrazbe za delo**, ki ga opravljajo. Delo izvajajo po lastnem instinktu in mislimi, da delajo dobro. Za svoje delo se jih večina trudi in ga opravlja vestno, v skladu s svojimi sposobnostmi. Izvajalci se učijo drug od drugega, si izmenjujejo izkušnje in si medsebojno pomagajo. Dodatno znanje bi jim koristilo, da bi znali bolje pristopiti k družini. Posebnih izobraževanj nimajo. Za pomoč ali kakršnakoli druga vprašanja se lahko obrnejo na Center za socialno delo pristojne enote, ampak opažajo pomanjkljivosti glede dajanja navodil za delo. Želijo si, da bi jih sam Center za socialno delo bolje usmerjal in vodil, ter osveščal na koga in kje se nanj lahko obrnejo. Individualno si izvajalci poiščejo pomoč na šoli, ki jo otrok obiskuje in tam pridobivajo informacije in nasvete za delo. Izražena je potreba po **iskanju pomoči »tukaj in zdaj«** in **nemoč, negotovost** pri delu. Velikokrat se znajdejo v situacijah, ko ne vedo, kako bi se naj odzvali na celotno zadevo. V takih primerih improvizirajo, vendar so negotovi glede tega, ali delajo prav ali ne. Preslaba seznanjenost o družini že pred začetkom dela je težava za same izvajalce. Podrobnejši vpogled in analiza stanja družine bi pripomogla k lažjemu delu izvajalca. Izvajalci postavljajo v ospredje kot svoje močno področje predvsem učno pomoč, ki jo nudijo otrokom. Otrokom v bistvu pomagajo pri premagovanju učnih ovir. Kompetentnost posameznega izvajalca za opravljanje dela programov pomoči na domu je odvisna od vsakega posameznika. Nekateri s svojo voljo in motivacijo za delo z otroki kompenzirajo svoje neznanje in pomanjkanje izkušenj. Izvajalci se zavedajo, da njihova izobrazba ni ustrezna za opravljanje dela z družino, zato navajajo manj kakovostno in manj vestno opravljeno delo, kot bi lahko bilo, če bi

delo opravljali za to usposobljeni strokovnjaki ali sami z ustrezno pridobljenim znanjem.

Izvajalci izražajo potrebo po večih in dodatnih izobraževanjih. Izobraževanja obstajajo, vendar v manjšem obsegu. Ne izvajajo se pred začetkom dela posameznih izvajalcev, ampak tekom dela, zato se jih večina srečuje s situacijami, v katerih se ne znajdejo. Na izobraževanjih se učijo dela z družino, vendar bistveno premalo in pomanjkljivo, da bi bili potem usposobljeni za to delo. Tedensko se izvajalci srečujejo na timskih sestankih in izmenjujejo izkušnje, mnenja, imajo možnost izraziti težave, probleme in vprašanja povezana z delom. V ospredje je postavljeno učenje ob delu, saj so razne delavnice in seminarji (kot ena izmed **oblik izobraževanj**) bistveno premalo za ustrezno strokovno opravljanje dela. Izvajalci navajajo **neustrezen način izbire** oseb za delo v programih pomoči na domu. Na podlagi enournega razgovora, na pristojni enoti Centra za socialno delo ocenijo, ali si kot oseba primeren za delo izvajalca pomoči na domu ali ne. Prvi obisk z izvajalcem začetnikom opravi izvajalka, ki svoje delo zaključuje in predstavi ter odpelje k družini, ki ji bo izvajalec nadaljnje leto nudil pomoč na domu.

Učinkovitost izvajanja pomoči na domu

Program pomoči na domu ima lahko **pozitivne učinke** na družino in otroka. Izvajalec programov pomoči nudi pomoč družini, ko je v stiski. Družina ima neko **oporo**, nekoga, ki jim v težavah stoji ob strani in zna pomagati v določenih problemih. Pomoč je direktna, saj je izvajalec prisoten takrat, ko ga potrebujejo, na domu. Izboljša se **učni uspeh** otroka v šoli. Otroci morajo spoznati še drug vzorec življenja, navad, da lahko začnejo počasi napredovati. Poveča se tudi želja, **motivacija** po šolskem delu. Stanje v družini se na podlagi programov pomoči delno umiri in izvajalec poskuša vplivati na **urejenost razmer v družini**. Delo s starši je naporno in težavno, saj so starši dostikrat nedovzetni za predloge izvajalcev in so zadovoljni le takrat, kadar dosežejo svoj »prav«. Pomoč na domu pozitivno učinkuje na otroke, saj se socialno in čustveno bolje razvijajo. Postanejo bolj komunikativni in družabni. V veliki meri je to odvisno od vsake družine posebej, saj se po navedbah izvajalcev v redkih primerih stanje družine v tolikšni meri izboljša.

Izvajalci navajajo tudi, da pomoč ne deluje tako učinkovito kot je zastavljena, saj se le v redkih primerih razmere doma spremenijo. Vzorci življenja največkrat ostajajo enaki.

Medsebojno sodelovanje (sodelovanje z zunanjimi strokovnjaki) izvajalcev pomoči na domu

Nekateri izvajalci sodelujejo s **šolo in učitelji**, ki delajo z otroki. Tako lahko dobijo vpogled v otrokovo funkcioniranje, njegove sposobnosti in zmožnosti. Od učiteljev in specialnih pedagogov dobijo predloge in napotke za delo z otrokom doma, tako da je delo potem lažje. Sodelujejo tudi z romskim mentorjem na šoli, če gre za romskega otroka in **svetovalno službo** na šoli. Center za socialno delo pomaga pri težavah izvajalca, če ta izrazi potrebo.

Na **Centru za socialno delo** delujejo svetovalke, ki pomagajo izvajalcem programov pomoči v primeru težav. Prav tako jim svetujejo na koga in kam se naj obrnejo, če potrebujejo drugačno obliko pomoči. Izvajalci so mnenja, da bi organizacija dela na samem Centru za socialno delo morala biti boljše organizirana.

Sodelovanje z zunanjimi strokovnjaki poteka izključno na željo in interes posameznega izvajalca. Nekateri se za to zavzamejo in s strokovnjaki sodelujejo, drugi tega ne želijo. Obstaja pomanjkanje sodelovanja med zunanjimi strokovnjaki in izvajalci programov pomoči na domu.

Predmet sodelovanja je največkrat samo stanje otroka, kako funkcionira, kje so težave, kakšne so zmožnosti, kje bi bilo potrebno delo nadgrajevati in dopolniti, njegove prednosti in pomanjkljivosti.

Namen sodelovanja je, da so vsi strokovnjaki in posamezniki, ki delajo z otrokom seznanjeni s stanjem otroka, da vsi delajo dobro in da ne pride do podvajanja pomoči, kar bi potem spet pomenilo manj kakovostno opravljeno delo in hkrati obremenjevanje otroka na nek način. Ker otroci velikokrat ne povedo vsega kar se dogaja v šoli in ostanejo zato stvari zakrite, je sodelovanje s šolo nujno potrebno. Medsebojno sodelovanje in pomoč vseh vključenih v edinstven delovni projekt pomoči pomeni seznanjenost vseh z zadevami, ki se nanašajo na otroka in tudi manj zmedenosti tako strokovnjakov kot otrok.

Sodelovanja je definitivno premalo oz. je le-to prešibko. Premalo se izvajalci povezujejo s šolo. Seveda nekaterim to pomeni dodatno delo in breme, ki vzame veliko časa, ampak z malo motivacije in volje do dela bi to koristilo otroku in družini.

Potrebe po spremembah in vizija dela izvajalcev pomoči na domu

Pomanjkanje znanja je ključna težava s katero se soočajo izvajalci pomoči na domu. Navajajo dobro zasnovo programa pomoči na domu, vendar slabo organizacijo programa.

Izražena je potreba po pomoči pri **konkretnem delu** z družino (kako delati, kaj storiti...) in **dodatnih izobraževanjih**, saj je le-teh premalo.

Izvajalci se ne čutijo dovolj kompetentne za izvajanje te pomoči v posameznih primerih. Menijo, da bi za takšno vrsto pomoči moral biti ustrezno usposobljen strokovnjak (sociolog, psiholog), ki bi znal nuditi pomoč otroku in na celovit način tudi družini. Nekateri izvajalci po navedbah intervjuvancev niso dovolj zavzeti za delo. So nemotivirani in neangažirani, dela ne opravljajo vestno in v skladu z zastavljenimi pravili.

Veliko več bi bilo potrebno **sodelovanja z zunanjimi strokovnjaki** (npr. psiholog...), družinskimi terapevti, ki znajo ponuditi rešitev iz prve roke. Sodelovanje bi izboljšalo razmere, saj bi izvajalci imeli možnost pogovora, izmenjave mnenj z ustreznim strokovnjakom. Tako bi bolje začutili in vzpostavili neko enotnost in se skupno organizirali iz vseh strani pomoči otroku in celotni družini ter prispevali k izboljšanju in napredku. Obveščanje in medsebojno sodelovanje sta ključnega pomena za uspeh. Pomanjkljivo je tudi sodelovanje s starši, ker si tega v večji meri ne želijo. Potrebni sta obe vrsti pomoči otroku, dodatna strokovna pomoč in pomoč na domu. Specialni pedagog na eni strani v šoli otroku pomaga pri premagovanju primanjkljajev, ovir in se specifično osredotoča na otrokove motnje z ustreznimi pristopi in metodami dela, medtem ko izvajalec pomoči na domu v sodelovanju s specialnim pedagogom izvaja pomoč na domu. Pri tem bi se izognili podvajanju pomoči. Tudi izvajalec pomoči, ki prihaja na dom k otroku in družini bi moral biti stalen in delo opravljati dlje časa kot le eno leto, saj vsako leto nova oseba pri družini na domu vnese veliko zmede, stresa in nezaupanja s strani staršev. Prav tako se

otroci navežejo na izvajalca in mu zaupajo, čez nekaj časa pa morajo spet sprejemati neznano osebo in se ji prepustiti. Izvajalci si želijo tudi seznanjanja o funkcioniranju družine po tem, ko so že zaključili obdobje dela, saj so svoj del vložili v neko družino in jim želijo dobro še v prihodnje. Dodatna pomoč pa bi morala biti nudena tudi sami družini, saj je izvajalec bolj namenjen delu z otrokom.

Starše je potrebno **naučiti dela z otroki**. Nekateri bi potrebovali prevzgojo in učenje kako vzgajati svoje otroke. Ker pa mnogi tega niso bili deležni, ostajajo na tem področju zelo nevedni in ne vedo kaj je prav in kaj ne. Družine je potrebno **osveščati** in **seznanjati** s tem, da to ni samo učna pomoč, ampak socialno pedagoška.

Reorganizacija družine ob programu pomoči na domu – sprejemanje izvajalca

Družine izvajalce **pozitivno sprejmejo** in so jih vesele. Izvajalce obravnavajo kot svetovalce, včasih kot prijatelje. Otroci jih tudi lepo sprejmejo in so nad njimi prav navdušeni. Nekateri družine so do izvajalcev poslušne in jih upoštevajo ob svetovanju. Izvajalci jih spodbujajo k medsebojnemu poslušanju in slišanju drug drugega. Izvajalci stremijo k medsebojnemu razumevanju družine in njih samih.

V času vključenosti družine v program pomoči prihaja do nekaterih **sprememb**. Ob pomoči na domu so starši **razbremenjeni** šolskega dela z otrokom doma. Tako imajo možnost nameniti čas sebi in svojim osebnim opravilom. Mnogim staršem je delo z otrokom breme, zato imajo takrat možnost drugačnega **preživljanja prostega časa**. Nekateri družine to izkoriščajo, da se rešijo bremena otrok, vendar ob morebitni težavi, zvalijo krivdo na izvajalca pomoči. Radi **prelagajo odgovornost** na nekoga drugega. Ob pomoči na domu prihaja do manj konfliktov in večjega zadovoljstva, saj se starši več toliko ne kregajo z otrokom, ker imajo več časa zase. Imajo možnost zadovoljiti svoje potrebe. Nekaterim staršem pomeni izvajalec breme in menijo, da je dodatna obremenitev za otroka. Nekateri starši že takoj na začetku jasno postavijo meje do izvajalca in so nedostopni ter le s težavo sprejemajo drugačnost. Ob vsej pomoči s strani se otrok bolje socializira in vključuje v druge oblike skupinskega preživljanja prostega časa ter **izboljša komunikacijo**.

Seveda tudi otroci potrebujejo čas, da izvajalca spoznajo, se mu zaupajo in vzpostavijo nek odnos z njim. Ob izvajalcu se potem počutijo varne in pomembne. Nekateri otroci imajo izvajalce za prijatelje, nekateri za drugo mamo ali učitelja. V šoli postanejo bolj uspešni, bolje se organizirajo pri delu, raje delajo domače naloge. Seveda so tudi družine in otroci, kjer je napredek minimalen in velikega uspeha v šoli ni. Tudi pomoč družini ne koristi in se stanje ter razmere doma ne spremenijo, predvsem zato, ker določeni starši ne dopuščajo, da bi se kdorkoli vmešal v njihove družinske razmere.

Potrebe in pričakovanja družine od programov pomoči

V večini primerov starši pričakujejo od izvajalca samo, da pomaga otroku pri **učenju** in da potem otrok v šoli napreduje ter izboljša ocene. Starši se preveč omejujejo samo na viden napredek, kot so ocene v šoli, preveč radi pa pozabljajo na področja otrokovega **psihosocialnega razvoja**. Stremijo k temu, da bo izvajalec otrokom pomagal, da otroci pridobijo in razvijejo delovno motivacijo in željo po šolskem delu. V ospredje postavljajo tudi željo po ustrezni pomoči in pripravi na učenje. Sami svojim otrokom ne znajo pomagati, zato njihova pričakovanja velikokrat presegajo zmožnosti izvajalcev.

Program pozitivno vpliva na otrokovo socialno področje funkcioniranja. Otroci od izvajalcev pomoči pričakujejo predvsem prijateljstvo, v nekem smislu zaveznika za druženje in igro. V začetku šolsko delo radi odklanjajo. Ker jim izvajalec namenja poleg nadzora nad učenjem in šolskim delom, še možnost kvalitetnega preživljanja prostega časa, se otroci z njim radi igrajo, se prijetno počutijo v njegovi bližini in ustvarjajo pozitiven odnos oz. vzdušje.

Življenje, reorganizacija družine ob programih pomoči (program pomoči na domu in dodatna strokovna pomoč v šoli)

Odnos v družini in med partnerjema se izboljša. V ospredje prihajajo bolj pozitivne stvari, tudi razmišljanje ni več tako negativno kot na začetku vključitve. Potrebno je opazovati dobre otrokove plati in ne v ospredje postavljati samo slabih. Zaradi velikega števila strokovnjakov, ki se ukvarjajo z otrokom, včasih starši izgubijo

nadzor na otroci in jih le-ti ne upoštevajo več v tolikšni meri kot prej. Z ustrezno vzpostavitvijo odnosa med starši in otroci, se tudi to mejo lahko razvije v pozitiven odnos.

Manj je konfliktnih situacij, več je medsebojnega razumevanja. V družini je bolj mirno, manj je napetosti. Želijo preživljati več skupnega časa kot so ga prej in se bolj potruditi eden za drugega.

Starši so manj obremenjeni, več imajo prostega časa, otroci so bolj zadovoljni, saj so tudi starši bolj brezskrbni. Kvaliteta prostega časa se je izboljšala. Otroci niso več prepuščeni sami sebi, ampak bolje izkoriščajo popoldanski čas. Preživljanje prostega časa zajema mnogo različnih aktivnosti: družabne igre, sprehodi, izleti, ustvarjalne delavnice, pogovori...Vzamejo si čas eden za drugega in si namenjajo več pozornosti, naklonjenosti. Tako ima otrok priložnost za pridobitev številnih novih, pozitivnih doživetij in izkušenj, na podlagi katerih gradi svojo samopodobo. Skupno preživljanje prostega časa pomeni tudi priložnost za vzpostavljanje iskrenega, pristnejšega odnosa med izvajalci programa pomoči in otrokom.

Tudi v šoli je opaziti napredek. Otroci so za šolsko delo bolj motivirani in z veseljem hodijo v šolo. Dobro je, da specialni pedagog in izvajalec pomoči na domu sodelujejo s šolo in tako skupaj zastavijo edinstven delovni projekt za šolsko uspešnost. Otrok pridobi nove izkušnje o načrtovanju šolskega dela in o načinu učenja. Poveča se motivacija in želja po delu za šolo in vključenosti v šolski program. Otroci in družina pridobivajo s tem nove izkušnje, se na podlagi njih učijo. Otrok pridobi tudi pozitivno izkušnjo o sebi, ko se zave, da zmore nekaj narediti sam, pri tem pa ima spodbudo staršev in strokovnjakov, ki z njim delajo. Vsi strokovni delavci in tudi družina (če je za to dovzetna in pripravljena sodelovati), usmerja otroka v aktivnosti, kjer je močan, kjer lahko dobi potrditev in tako mobilizirajo se njegovi viri, moči. Ob tem postaja otrok samozavestnejši in zaupa v svoje zmožnosti. Nujen je občutek varnosti, ki ga otrok pridobi ob vključenosti v programe pomoči.

Za otroka in za družino je vključenost v programe pomoči in delo z različnimi strokovnjaki nova izkušnja. Otroci pridobijo določene delovne navade, če jih prej niso imeli in prevzamejo določene odgovornosti, saj se aktivnosti v programu pomoči na

domu vnaprej načrtujejo. Oboji čutijo zadovoljstvo, saj ima njihov trud in pomoč pozitivne učinke in je delo uspešneje opravljeno.

6 SKLEPI IN PREDLOGI

Zbrano gradivo sem obdelala in razvila poskusno teorijo. Uvodoma sem si na začetku empirične raziskave zastavila spodaj navedene hipoteze in jih preverila. Pri preverjanju le-teh sem izhajala iz poskusne teorije, kjer je proces dela obširno opisan (glej poglavje 5.2). Hipoteze sem potrdila in jih uporabila pri oblikovanju sklepov in predlogov v razširjeni obliki.

Moj namen je bil predvsem podrobneje raziskati potek procesa pomoči družini, ki je vključena v programe pomoči na domu in program učne pomoči. Zanima me, kakšne so potrebe in možnosti za sodelovanje med programi učne pomoči in programi podpore družinam.

1. HIPOTEZA: Pomembno je, da vsi (predvsem specialni pedagogi in izvajalci integrirane in socialno pedagoške pomoči), ki so kakorkoli vključeni v proces pomoči otroku in družini (tudi predstavniki drugih institucij), medsebojno sodelujejo in ustvarjajo v delovnem projektu;

Prvo hipotezo lahko na podlagi obdelanega gradiva v celoti potrdim.

Na podlagi opravljenih intervjujev tako specialnih pedagogov kot izvajalcev programa pomoči ugotavljam, da potrebujejo vsi strokovnjaki, ki kakorkoli sodelujejo v procesu pomoči in nudijo pomoč tako otroku kot družini, medsebojno sodelovanje in povezovanje. Bistveno za učinkovito pomoč je sodelovanje in izmenjava mnenj, informacij med specialnimi pedagogi in izvajalci integrirane in socialno pedagoške pomoči. Iskanje skupnih rešitev in soustvarjanje v delovnem projektu je ključ do pozitivnih sprememb v družini in uspešnosti otroka v šoli ter njegovega razvoja. Sodelovanje se mora vzpostaviti že v začetni fazi procesa pomoči, ko so starši otroka seznanjeni s stanjem otroka in se težko soočajo in sprejemajo nastalo situacijo. Prav tako je otrok v začetku izpostavljen mnogim zunanjim vplivom, od različnih strokovnjakov, ki diagnosticirajo njegove primanjkljaje, zmožnosti do spoznavanja lastnih sposobnosti in ovir. Pomembno je, da vsi skupaj (strokovni delavci različnih strok) zagotovijo otroku in družini že pred vključitvijo v proces in v začetni fazi

procesa pomoči, varno in mirno okolje, da dobijo pozitivna sporočila, oporo in prave besede v trenutkih negotovosti.

Soustvarjanje dobrih razpletov je možno ob sodelovanju vseh udeleženi v problemu. Vodja edinstvenega delovnega projekta je strokovni delavec, ki vabi ljudi v delovnem odnosu, omogoča sodelovanje in vodi, usmerja k ciljem.

2. HIPOTEZA: Vključenost družine v program integrirane in socialno pedagoške pomoči prispeva k kvalitetnejšemu življenju družine;

Druugo hipotezo lahko na podlagi obdelanega gradiva delno potrdim.

Vključenost družine v program integrirane in socialno pedagoške pomoči ne prispeva vedno k kvalitetnejšemu življenju družine. Program pomoči ima svoje pozitivne in negativne učinke. Družina ima na voljo izvajalca pomoči, ki prihaja na dom, ter s svojimi sposobnostmi poskuša reorganizirati ustaljene vzorce družinske situacije, vendar njegovo delo ne zajema dovolj strokovnosti in poznavanja metod in pristopov dela, da bi bistveno lahko vplival na dogajanje v družini. Družine, ki so vključene v program pomoči na domu imajo status socialno ekonomske ogroženosti. To pomeni, da se v tako kratkem času pri posamezni družini stanje zelo počasi izboljšuje ali pa se sploh ne. Seveda je veliko odvisno tudi od posamezne družine, v kolikšni meri so odnosi dokaj normalni in ali je potrebno samo minimalno posredovanje in le ena dodatna pomoč, opora za premik na boljše, da se stvari v družini normalizirajo. Izvajalci se v večini primerov ukvarjajo predvsem z otroci in njihovim razvojem sposobnosti, funkcioniranja v šoli ter kvalitetnega preživljanja prostega časa. Poseganje v dinamiko odnosov v družini pa je delo, namenjeno posebej za to usposobljenih strokovnjakov, ki pa žal te pomoči na domu ne izvajajo. V kolikor so torej družine dovzetne za spremembe in si tega želijo, je vključenost v program pomoči smiselna in vodi do kvalitetnejšega življenja družine. Seveda so premiki majhni in proces dolgotrajnejši, za kar pa potem spet izvajalec pomoči ne ostaja stalen. Zamenjava izvajalca pomeni spet nov začetek za družino, nezmožnost sprejemanja spremembe in vrnitev v prejšnje stanje.

Pomembno je, da otroku omogočimo aktivno preživljanje prostega časa, saj ima s tem priložnost za pridobitev novih znanj, pozitivnih doživetij, izkušenj, na podlagi

katerih lahko gradi svojo samopodobo. Skupno preživljanje prostega časa s izvajalcem pomoči pomeni tudi vzpostavljanje pristnejšega stika z otrokom in hkrati lahko njun zavezniški, pristen odnos pripomore k pridobitvi določenih informacij o otroku, njegovih zmožnostih, funkcioniranju, ki jih bo ob ustreznem sodelovanju izvajalec delil s specialnim pedagogom ali drugim strokovnim delavcem. Kvaliteto preživljanja prostega časa označujem tudi z zadolžitvami in odgovornostmi, ki jih otrok ob ustreznem vodenju tekom dela doma dobi s strani izvajalca. Ravno zato je nujno medsebojno dogovarjanje, soustvarjanje boljših izidov, načrtovanje dela, evalvacija, timsko delo, kjer vsak prispeva svoj delež in s tem pripomore ter sooblikuje k boljšim rešitvam in vzpostavlja možnosti za doseg le – teh. Ker je nujno za otrokov šolski uspeh vzpodbudno okolje, je pomembna funkcija in vloga izvajalca pomoči, da poskuša ustvariti okolje, ki pozitivno vpliva na otroka, da mu omogoči prostor, kjer se bo počutil varnega in prostor, ki ga bo razumel.

3. HIPOTEZA: Medsebojno sodelovanje in povezovanje med izvajalci programov integrirane in socialno pedagoške pomoči in specialnim pedagogom ter vključevanje njegovega prispevka v programa (ob uporabi sodobnih konceptov pomoči) prispeva k kvalitetnejšemu življenju družin in uspešnosti otroka v šoli;

Tretjo hipotezo lahko na podlagi obdelanega gradiva v celoti potrdim.

Medsebojno sodelovanje in povezovanje med izvajalci programov integrirane in socialno pedagoške pomoči in specialnim pedagogom prispeva k kvalitetnejšemu življenju družin in uspešnosti otroka v šoli. Potrebno je vzpostaviti ustrezen odnos med izvajalci in specialnimi pedagogi. Specialni pedagog je strokovnjak na svojem področju, ki ima več stika s samim otrokom v šoli, občutno je pa pomanjkanje stika in informacij o delu doma in s starši. V tem primeru ima prednost izvajalec pomoči na domu, ki ima možnost spoznati način življenja družine in njihovo delovanje v dejanskem stanju, hkrati pa menim, da ni dovolj strokovno usposobljen za delo z družino. Iz intervjujev sem povzela/ugotovila, da izvajalci pomoči pri svojem delu občutijo negotovost in se zavedajo svojih manjkov izkušenj in znanja na področju dela z otroki in družino. Vzajemno sodelovanje pomeni pozitivne učinke tako za ene,

kot za druge. Seveda se mora ob tem specialni pedagog zavedati, da se ne sme postaviti v položaj nekoga, ki bi naj bil edini pristojen za reševanje problemov otrok in družine oz. da misli, da edini pozna odgovore na vsa vprašanja. Pomembno je, da se predstavi v vlogi strokovnjaka, ki bo skupaj z izvajalcem poiskal možne rešitve in strategije ter mu pri preizkušanju različnih rešitev tudi pomagal. Je pa v veliki meri odvisno tudi od dovednosti za sodelovanje samega izvajalca pomoči na domu. Oblikovanje nekega vzajemnega odnosa je stvar procesa prilagajanja.

Dobro je, da vzpostavita delovni odnos, ki bo temeljil na vzajemnem spoštovanju in strokovnosti. Z eksplicitnimi dogovori o načrtovanem skupnem delu vseh udeleženi v problemu, bo več priložnosti za ustvarjanje ciljev in možnosti za doseg le – teh.

4. Uspešnost otroka v šoli in kvaliteta življenja družine se ob nudenju dodatne strokovne pomoči specialnega pedagoga poveča;

Na podlagi obdelanega gradiva lahko četrto hipotezo v celoti potrdim.

Otrok, ki je vključen v dodatno strokovno pomoč in ima s tem v šoli možnost prilagoditev v procesu učenja, pouka, je učno uspešnejši v šoli. Možnost individualnega izvajanja procesa poučevanja, odsotnost motečih dejavnikov, spodbujanje močnih področjih otrokovega razvoja in prilagajanje metod, oblik dela v skladu z otrokovimi sposobnostmi in zmožnostmi, omogoči otroku, da lažje usvaja znanja, poveča se motivacija in želja po šolskem delu in s tem dosega boljše rezultate ter je učno uspešnejši. Uspeh in dodatna potrditev, da se otrok zave svojih manjkov in hkrati svojih sposobnosti, pozitivno vplivata na otrokov socialni in čustveni razvoj. Ob napredku otroka, se tudi izboljša kvaliteta življenja družine. Umirijo se napetosti in starši se več ne soočajo s tolikšnimi stresnimi situacijami. Zmanjša se razmerje konfliktnih situacij med starši in otrokom in med samima partnerjema. Starši imajo možnost poiskati pomoč in pomoč tudi dobiti ob morebitni težavi. Specialni pedagog poskuša staršem na njim razumljiv način predstaviti realno stanje otroka, otrokove zmožnosti in sposobnosti, ter način dela doma, ki bo pripomogel k otrokovi uspešnosti in večji kvaliteti življenja družine.

5. V določenem obdobju se lahko ravnovesje v družini zaostri do točke, da družina potrebuje posredovanje večih strokovnjakov iz različnih zunanjih institucij, zato je ravno takrat nujno potrebno soustvarjanje, sodelovanje, medsebojna pomoč/prispevki v ustvarjanju edinstvenega delovnega projekta;

Peto hipotezo lahko na podlagi obdelanega gradiva v celoti potrdim.

Nesodelovanje med strokovnjaki in osebami, ki so vključeni v proces pomoči otroku in družini, privede do podvajanja pomoči, razhajanj glede načina dela in ciljev, ki niso skupni. Vse to vodi do razcepljenosti družine, zmedenosti, stresnih situacij in nesigurnosti otroka in družine. Izmenjava mnenj, informacij, znanj, izkušenj, dogovor o skupnem iskanju rešitev, možnost izražanja lastnih potreb in želja, je nujna pri ustvarjanju edinstvenega delovnega projekta. Ravnovesje v družini lahko poruši krizni dogodek, za kar je potrebno posredovanje večih strokovnjakov iz različnih zunanjih institucij, zato je soustvarjanje in medsebojno sodelovanje nujno v procesu pomoči otroku in družini. S sodelovanjem vseh vpletenih v skupnem delovnem projektu zagotovimo, da se lahko soustvarjajo ugodni razpleti, da se skupaj pride do želenih rezultatov, ciljev. V skupnem delovnem projektu so cilji posameznih strokovnjakov in zunanjih institucij eksplicitno dogovorjeni, tako se potem tudi delo lahko sproti evalvira in usklajuje. Pomemben je delež staršev otroka v edinstvenem delovnem projektu pomoči, prav tako prispevek otroka, katerega je potrebno zaščititi pred dodatnimi stresorji. Z otrokom in njegovo družino strokovni delavec vzpostavi in vzdržuje odnos, kjer so vsi kot sogovorniki slišani, videni in upoštevani. Ravno začetna faza procesa dela mora biti usmerjena v sodelovanje; skupaj je potrebno odkriti, kaj sodelovanje sploh pomeni za otroka in kaj za njegovo družino (starše v mojem primeru) in ga prevesti v njihov jezik. Cilj sprejemanja pogovora je sklenitev dogovora o sodelovanju, ki predstavlja prvi korak pri vzpostavljanju delovnega odnosa. Prvi pogovor s staršema je temelj za sodelovanje, ki se bo nadaljevalo in sploh vzpostavljalo. V varnem prostoru, ki ga mora zagotoviti strokovni delavec, se lahko razvije dialog, kjer starši dobijo potrebne informacije. Glavni cilj je usmerjen v sodelovanje in v sklenitev dogovora o nadaljnjem skupnem delu. Po vzpostavitvi delovnega odnosa, se mora delo nadaljevati vsmeri ustvarjanja edinstvenega

delovnega projekta, ki vodi k iskanju in soustvarjanju ugodnih razpletov za vso družino. Pomembno je projekt zastaviti tako, da lahko vedno znova povabi in mobilizira vse udeležene.

6. Nesodelovanje med izvajalci integrirane in socialno pedagoške pomoči ter specialnimi pedagogi, ki istočasno delajo z otrokom, lahko povzroči neenotnost dela, zmanjša kvaliteto delo/strokovnost in zavira razvoj kvalitete družine;

Šesto hipotezo lahko na podlagi obdelanega gradiva v celoti potrdim.

Pomanjkanje sodelovanja med izvajalci pomoči na domu ter specialnimi pedagogi povzroči neenotnost dela in posredno zavira razvoj kvalitete življenja družine. Skupno dogovarjanje o delu in soustvarjanje bi pospešilo pozitiven razvoj družine in prispevalo k večji kvaliteti življenja družine. Ob sodelovanju obeh strokovnjakov bi povečali strokovnost dela izvajalcev pomoči na domu in samo kvaliteto dela. Izvajalci bi ob sodelovanju zunanjih strokovnjakov in specialnih pedagogov imeli možnost strokovnega svetovanja in pridobivanja ustreznega znanja, s katerim bi zmanjšali nezaupanje in dvom v lastno delo in sposobnosti. Pomembno je, da se v krizno intervencijo vključijo vsi vpleteni (tudi predstavniki drugih institucij) in da sodelujejo v delovnem projektu. Potreben bi bil sestanek tima vse udeleženi v timu, na katerem bi načrtali smernice za nadaljnje delo, se eksplicitno dogovorili o nalogah udeleženi in ves čas dogovore dela evalvirali ter jih usklajevali.

Proces dela postavlja le temelje za izboljšanje in doseg zastavljenih ciljev, dobro načrtovana nadaljna pot družine in otroka, hkrati pa vse udeleženi v edinstvenem individualnem projektu pomoči, pomeni »svetlo luč na koncu tunela«, a je pot do nje dolga. Ob zavedanju trajanja naše skupne poti, pa smo del poti že »prevozili«. Dodajati moč in mobilizirati vire otroka in ostalih družinskih članov, ob medsebojnem sodelovanju in vključevanju v proces dela vseh strokovnih delavcev, pomeni, da je izbrana pot pozitivna in uresničljiva.

7 LITERATURA

1. Adams, R., Dominelli, L., Payne, M. (ed.), (1998): *Social Work, Themes, Issues and Critical Debates*. London. Macmillan Press LTD.
2. Adjuković, M. (2000): Krizni događaji i kriza kao psihičko stanje. V: Arambašič, L. (ur.), *Psihološke krizne intervencije: psihološka prva pomoć nakon kriznih događaja*. Zagreb: Društvo za psihološko pomoć (11-33).
3. Anderson, T. (1994): Reflection on Reflecting with Families. V: McNamee, S., Gergen, K.J. (ur.), *Therapy as Social Construction*. London: Sage (25-39).
4. Asen, E. (1998). *Družine*. Ljubljana. Državna založba Slovenije.
5. Bass, L., Dosse, D. A., POwell, J. Y. (2001): *Words can be powerful: Changing the words of helping to enhance systems of care*. Journal of Family Social Work. 5, 3, 32-48.
6. Bergant, K., Musek – Lešnik, K. (ur.), (2002): *Šolska neuspešnost med otroki in mladostniki*. Ljubljana. Inštitut za psihologijo osebnosti.
7. Bouwkamp, R. (1995): Osrednji pojmi družinskega sistema in odnosov. V: Velikonja, V. (et.al.), *Izkustvena družinska terapija*, Ljubljana: Quarto, 17-24.
8. Budnar, M., Dolničar, M., Kos, A., Skalar, M., Šali, B. (1979). *Otroci s specifičnimi učnimi težavami v sodobni družbi*. Ljubljana: Univerzum.
9. Canguilhem, G. (1987): *Normalno in patološko*. Ljubljana. Škuc: Filozofska fakulteta.
10. Clarc, C., Dyson, A., Millward, A. (Eds.) (1998): *Theorising Special Education*. London and New York: Routledge.
11. Courtioux, M. (1985). Living with others as a profession. V: *The Sozialpedagogue in Europ*. Zurich: Verlag Fice.
12. Čačinovič Vogrinčič, G. (1992): *Psihodinamski procesi v družinski skupini*. Ljubljana: Advance.
13. Čačinovič Vogrinčič, G. (1995): Dopolnjene družine. V: Rener, T. (et.al), *Družine: različne-enakopravne*, Ljubljana: Vitrum, 120–126.
14. Čačinovič Vogrinčič, G. (1998): *Psihologija družine*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.

15. Čačinovič Vogrinčič, G. (2000): Vzpostavitev in ohranjanje svetovalnega odnosa: Postmoderno v terapiji in svetovanju, *Psihološka obzorja*, 9, 2: 81-86.
16. Čačinovič Vogrinčič, G., Šugman-Bohinc, L. (2000): Učinkovitost (uspešnost) razgovora v socialnem delu z družino. *Socialno delo*, 39, 3: 175-189.
17. Čačinovič Vogrinčič, G. (2002): Koncept delovnega odnosa v socialnem delu. *Socialno delo*, 41, 2: 91-96.
18. Čačinovič Vogrinčič, G. (2003): Jezik socialnega dela. *Socialno delo*, 42, 4-5: 199-203.
19. Čačinovič Vogrinčič, G., Kobal, L., Mešl, N., Možina, M. (2005): *Vzpostavljanje delovnega odnosa in osebne stika*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo v Ljubljani.
20. Čačinovič Vogrinčič G. (2006): *Socialno delo z družino*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo Univerze v Ljubljani.
21. Čeplak, M. (2000): *Socialna ranljivost mladih*. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport. Urad RS za mladino. Šentilj: Aristej.
22. De Vries, S., Bouwkamp, R. (1995): *Psihosocialna družinska terapija*. Logatec: Firis.
23. Dens, G. (2004): *Special education across Europe – 2004*. Dublin: Inspire – Dublin Course.
24. European Agency for Development in Special Needs Education (2003): *Inclusive Education and Classroom practice*. Summary Report.
25. Flaker, V. (1997): Timi kot način interdisciplinarnega sodelovanja. V: Lešnik, B. (ur.), *Socialno delo*, 36, 1. Ljubljana: Visoka šola za socialno delo.
26. Flaker, V. (2003): *Oris metod socialnega dela. Uvod v katalog nalog centrov za socialno delo*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo, Skupnost centrov za socialno delo Slovenije.
27. Flere, S. (1995): Študija sociologije na PeF v Mariboru. V: Kramberger, A., Kolarič, Z. (ur.): *Zbornik ob 30 letnici Slovenskega sociološkega društva*. Ljubljana: Slovensko sociološko društvo.
28. Foucault, M. (1998): *Zgodovina norosti v času klasicizma*. Ljubljana: Založba *cf.

29. Garham, S., English, R. L. (2001): *Requesting academic accomodations*. www.Idonline.org/article/6144.
30. Giddens, A. (1993): *Sociology*, Polity Press and Blackwell Publishers. Oxford: Cambridge.
31. Healy, K. (2005): *Social Work Theories in Context*. Houndmills: Palgrave Macmillan.
32. Hill, M. (ed.), (1999): *Effective Ways of Working with Children and their Families*. London: Philadelphia. Jessica Kingsley publishers.
33. Hoffman, L. (1994): A Reflexive Stance for Family Theraphy. V: McNamee, Sh., Gergen, K.J. (ed.), *Theraphy as Social Constructio.*, London: Sage (7-24).
34. Kavkler, M., Magajna, L. (2002): Primanjkljaji na posameznih področjih učenja (PPPU). V: Kavkler, M. (ur.): *Razvijanje potencialov otrok in mladostnikov s specifičnimi učnimi težavami*: (zbornik prispevkov za konferenco). Trzin: Different: Ljubljana. Svetovalni center za otroke, mladostnike in starše. Društvo Bravo, 3-6.
35. Kavkler, M., Pečjak, S., Magajna, L., Čačinovič Vogrinčič, G. (2005): *Koncept dela: učne težave v OŠ*. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport. Urad RS za razvoj šolstva.
36. Kavkler, M. (2006): Otroci in mladostniki s specifičnimi učnimi težavami- spodbujanje, podpiranje in učinkovita pomoč. *Mednarodna konferenca o specifičnih učnih težavah v Sloveniji*. Ljubljana: Društvo Bravo.
37. Kavkler, M., Čačinovič Vogrinčič, G., Magajna, L. (2005): Učenci z učnimi težavami v OŠ: razvoj celovitega sistema učinkovite pomoči. *Raziskovalno poročilo*. Ljubljana: Razvojno-raziskovalni inštitut Svetovalnega centra.
38. Končar, M. (1997): *Učenci s težavami v razvoju in pri učenju v osnovni šoli. vodnik za specialne pedagoge, ki delajo z učenci s težavami v razvoju in pri učenju v osnovni šoli*. Ljubljana: Pedagoška fakulteta.
39. Končnik Goršič, N., Kavkler, M. (2002): *Specifične učne težave otrok in mladostnikov, prepoznavanje, razumevanje, pomoč*. Ljubljana: Svetovalni center.

40. Kristanc, S. (1995): Ljudje s posebnimi potrebami in dvojna diskriminacija. *Socialno delo*, 34, 5: 303-307.
41. Lamovec, T. (1998): *Psihosocialna pomoč v duševni stiski*. Ljubljana: Visoka šola za socialno delo.
42. Leskošek, V. (1994): Kontrola in pomoč v socialnem delu. *Socialno delo*, 33: 83–90.
43. Lešnik, B. (1995): Mitologika družine in spolna usmerjenost v političnem boju. V: *Družine, različne-enakopravne*. Ljubljana: Vitrum.
44. Lukas, E. (1993): *Družina in smisel*. Celje: Mohorjeva družba.
45. Lüssi, P. (1990): Sistemski nauk o socialnem delu, *Socialno delo*, 29, 1–3: 81–94.
46. Magajna, L. (2002): Razumeti učne težave, *Didakta*, 11, 63: 22-25.
47. Magajna, L., Pečjak, S., Peklaj, C., Čačinovič Vogrinčič, G., Bregar Golobič, K., Kavkler, M., Tancig, S. (2005): *Učenci z učnimi težavami v osnovni šoli? Razvoj celovitega sistema učinkovite pomoči*. Razvojno poročilo. Ljubljana.
48. Magajna, L., Pečjak, S., Peklaj, C., Čačinovič Vogrinčič, G., Bregar Golobič, K., Kavkler, M., Tancig, S. (2008): *Učne težave v osnovni šoli; problemi, perspektive, priporočila*. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.
49. Mesec, B. (1998): *Uvod v kvalitativno raziskovanje v socialnem delu*. Ljubljana: Visoka šola za socialno delo.
50. Meolic, N. (2006): *Evalvacija programa »socialnopedagoška pomoč v družini«* Centra za socialno delo Murska Sobota.: magistrsko delo. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
51. Mešl, N. (2003): *Analiza procesa dela v Kriznem centru za mlade Celje i n oblikovanje modela krizne intervencije: smernice za delo z vidka konceptov pomoči v socialnem delu*: magistrsko delo. Ljubljana. Fakulteta za družbene vede.
52. Mikuš-Kos, A., Slodnjak, V. (2000): *Nesreče, travmatski dogodki in šola: Pomoč v stiski*. Ljubljana: Pedagoška obzorja.

53. Mikuš-Kos, A., (2006): Kaj je svetovalni center za otroke, mladostnike in starše prispeval k varovanju duševnega zdravja otrok v skupnosti; V: Andolšek, I. (ur.), Končnik Goršič, N. (ur.), Brižar Slana, Ž. (ur.). *Mozaik našega delovanja: zbornik prispevkov ob 50-letnici Svetovalnega centra za otroke, mladostnike in starše* Ljubljana: 50 let: 1995-2005. Ljubljana: Svetovalni center za otroke, mladostnike in starše (120-145).
54. Miller, K. (2000): *Otrok v stiski: priročnik za vzgojitelje, učitelje, strokovnjake in starše, ki se srečujejo z otroki, ki doživljajo stiske, krize in stres*. Ljubljana: Educy.
55. Maučević, V. (1986): Krizna stanja u obitelji. V: Jakovljevič, M., Kulenovič, M., Jakupljevič, M. (ur). *Krizna stanja: klinika–konzultacija–intervencija*. Zagreb: Medicinski fakultet s sveučilišta u Zagrebu: 61-68.
56. Musek, J. (1995): *Ljubezen, družina, vrednote*. Ljubljana: Educy.
57. Novljan, E. (2004): *Sodelovanje s starši otrok s posebnimi potrebami*. Ljubljana: Zveza Sožitje-zveza društev za pomoč osebam z motnjami v duševnem razvoju Slovenije.
58. Newhill, CE. (1992): Assessing danger to others in clinical social work practice, *Social Service Review*, 66: 64-84.
59. OECD (1998): *Overcoming Failure at School*. Paris: OECD.
60. Ramovš, J. (ur.), (1995): *Družina: zbornik predavanj*. Ljubljana: Inštitut Antona Trstenjaka za psihologijo, logoterapijo in antropohigieno.
61. Rankelj, J. (2006): *Otrok med socialno in socialnopedagoško obravnavo*. Magistrsko delo. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
62. Remiaš, A. (1995): Skupinsko delo s starši na redni osnovni šoli. Ljubljana:ž *Defektologica Slovenica*, 3, 3: 41–46.
63. Rener, T., Potočnik, V., Kozmik, V. (ur.) (1995): *Družine: različne–enakopravne*. Ljubljana: Vitrum.
64. Rener, T., sedmak, M., Švab, A., Urek, M. (2006): *Družine in družinsko življenje v Sloveniji*. Koper: Univerza na Primorskem. Znanstveno raziskovalno središče: Založba Annales. Zgodovinsko društvo za južno Primorsko.

65. Saleebey, D. (1997): *The Strength Perspective in Social Work Practice*. New York: Longman.
66. Sanacore, J. (1997): *Student Diversity and Learning Needs*. ERIC Digest. Indiana: ERIC Clearinghouse on reading. English and Communication.
67. Satir, V. (1995): *Družina za naš čas*. Ljubljana: Cankarjeva založba.
68. Seider, R. (1995): *Socialna zgodovina družine*. Ljubljana: Studia Humanitatis.
69. Schmidt, M. (2001): *Socialna integracija otrok s posebnimi potrebami*. Maribor: Pedagoška fakulteta.
70. Skynner, C. (1994): *Družine in kako v njih preživeti*. Ljubljana: Tangram.
71. Švab, A. (2001): *Družina: od modernosti k postmodernosti*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.
72. Tomori, M. (2002): Šolska neuspešnost kot dejavnik tveganja za celostni in osebni razvoj. V: Bergant, K., Musek Lešnik, K. (ur.). *Šolska neuspešnost med otroki in mladostniki*. Ljubljana: Inštitut za psihologijo osebnosti (16-19).
73. Trampuž, D. (1986): Družina kot vir stiske posameznika. V: Tekavčič-Grad, O. (ur.). *Pomoč človeku v stiski*. Ljubljana: Litteracta (163-172).
74. Ule, M. (1993): *Psihologija vsakdanjega življenja*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.
75. Ule, M. (2000): *Temelji socialne psihologije*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.
76. Unicef: Slovenski odbor za Unicef (1996): *Situacijska analiza o položaju otrok in družin v Sloveniji*. Ljubljana: Slovenski odbor za Unicef.
77. Velikonja, V., Grgurevič, J., Žemva, B. (ur.) (1995): *Izkustvena družinska terapija – teorija in praksa v Sloveniji*. Ljubljana: Quarto.
78. Vries, S., Bouwkamp, R. (2002): *Psihosocialna družinska terapija*. Logatec: Firis.
79. Zaviršek, D. (1996): Socialne inovacije v socialnem delu: vizija ali iluzija devetdesetih?, *Socialno delo*, 35, 1: 31-40.
80. Žmuc Tomori (1996): *Knjiga o družini*. Ljubljana: EWO.

Internetni viri

Vrhovski Mohorič, M.: Razvoj konceptov v specialni pedagogiki. Dostopno prek: http://www.see-educop.net/education_in/pdf/erasmus014-oth-sin-t03.pdf (20.9.2009).

Zakon o usmerjanju otrok s posebnimi potrebami . Ur.l.RS, št. 54/00. Dostopno prek: http://zakonodaja.gov.si/rpsi/r02/predpis_ZAKO5112.html (20.9.2009)

Zakon o osnovni šoli. Ur.l.RS, št. 12/96. Dostopno prek: http://zakonodaja.gov.si/rpsi/r00/predpis_ZAKO4510.html (20.0.2009).

Zakon o socialnem varstvu . Ur.l.RS, št. 36/04. Dostopno prek: http://zakonodaja.gov.si/rpsi/r01/predpis_ZAKO5111.html (20.9.2009).

Pravni viri

Statut Centra za socialno delo Murska Sobota (1. člen, 16. člen).

8 PRILOGE

PRILOGA 1 – ZAPISI INTERVJUJEV S SPECIALNIMI PEDAGOGI

- podčrtala sem dele besedila, ki se nanašajo na predmet raziskave in jih označila s številkami (glej legendo). Legenda je enaka pri vseh treh intervjujih specialnih pedagogov

LEGENDA 1:

1. vključitev specialnega pedagoga v sam proces pomoči – začetek, proces vključitve
2. način dela specialnega pedagoga – reševanje težave, svetovanje
 - a.) učinkovitost izvajanja dodatne strokovne pomoči
 - b.) medsebojno sodelovanje (sodelovanje z zunanjimi strokovnjaki)
 - c.) potrebe po spremembah v delu in vizija dela
3. življenje družine ob dodatni strokovni pomoči – spremembe
 - a. potrebe in pričakovanja družine od dodatne strokovne pomoči
 - b. kvaliteta življenja in uspešnost otroka v šoli

ZAPIS 1. INTERVJUJA S SPECIALNIM PEDAGOGOM

1. Kje pomagate in kako opredeljujete svojo nalogo pri pomoči otroku?

Opišite!

M: Pomagam v šoli učencem, ki potrebujejo neke dodatne spodbude, dodatne razlage, dodatna znanja, da bi lahko bili uspešni v svojem programu,(1) ne...To je individualna dodatna strokovna pomoč, ki se izvaja tedensko, tam v obsegu do 2 uri nekje...ki je določeno z odločbo, ki jo je otrok dobil v postopku usmerjanja...(2) in ta odločba daje tudi neke osnovne smernice., ko pa otroka vzameš v obravnavo, pa smernice določaš neke sam(2)...

Kdaj se vključite v proces pomoči? Opišite svoj rezultat.

M: V proces pomoči se vključim, ko je otrok v bistvu po odločbi nekako opredeljen kot otrok s posebnimi potrebami in dodatno strokovno pomočjo (1) in potem jaz postanem izvajalec te pomoči...to je v času, ko je otrok že v postopku, času samega šolanja, ko so že za njim največkrat prvi neuspehi.(1)

Rezultat dela...kakor kdaj...včasih je dodatna strokovna pomoč tista, ki otroku pomaga napredovati in se vrniti v nek proces, kateremu sledijo tudi vrstniki (2a). Se

pravi, da ob neki dodatni podpori, razlagi, vaji veščin lahko potem obravnava isto snov, kot jo vrstniki (2a)...s tem, da se zgodi, da je otrok s toliko primanjkljaji na področjih ali na takem nivoju, da pa samo ta pomoč v tem obsegu dveh ur na teden v šoli ni dovolj...(2c), ker manjkajo neke bazične spretnosti, bazične veščine, so potem ti rezultati zelo majhni oz. ne delujejo kot neko znanje. (2c)

Kaj se spreminja v življenju otroka?

M: Nekateri otroci so zelo navdušeni nad dodatno strokovno pomočjo, ker menijo, da bo to zdaj rešilo vse njihove težave in obratno so nekateri, ki takoj na začetku dobijo dodatno strokovno pomoč, šele takrat sebe vidijo kot popolnoma drugačnega, kot nekega obupanega kot nekoga, ki ni uspešen v življenju. In potem je tudi v procesu to zelo različno... nekateri otroci tekom procesa ugotovijo, da si s tem kar so se naučili pri dodatni strokovni pomoči, res lahko pomagajo sami naprej...(3) in drugi, ki ugotovijo, da ni »čarobnih praškov«, ampak da morajo spremeniti način dela, ne...tisti potem največkrat, če je njihov problem tam nekje drugje, na področju delovnih navad, začnejo to pomoč zavračati...in se ne čutijo nekako pri tej dodatni strokovni pomoči več dolžni sodelovati...Doma pa pri učencih lahko dodatna strokovna pomoč, je v bistvu tista, ki jim dvigne samozavest, da postanejo preko tega učno uspešnejši ali pri tistih, ki uspeš spodbuditi ta razvoj strategij, se tudi v domačem okolju, čuti ta razbremenjenost šolska, ne...in je verjetno delo doma tudi toliko lažje, da ne povzroča dodatnih konfliktov...(3b).

Ali se vaše delo čuti kot pomoč v družini?

M: Ja z ozirom na to, da ni nobene prave pomoči, ne da bi sodeloval s starši...(3b), kadar je ta pomoč res ustrezna, se pravi torej...da to niso preveliki primanjkljaji, kjer bi bila potrebna bolj obsežna obravnava, vsekakor potem starši začutijo v tem sodelavcu, da imajo neko oporo in da je v družini zaradi tega manj stiske, manj se čutijo, da so »sami za vse«...in se okrepijo odnosi znotraj družine...(3b) v tem je vsekakor delo specialnega pedagoga pozitivno...

2. Kaj prispeva k učinkovitosti izvajanja dodatne strokovne pomoči otroku?

M: Ja, k temu prispeva nek ritem, možnost delo ritmizirati, se pravi, da to ni pomoč skoncentrirana enkrat na teden v nekaj ur... pomoč bi bila najbolj optimalna, če bi

bila lahko nudena vsakodnevno, po potrebi oz. da bi količina opravljene pomoči bila v bistvu samo pokazatelj težave otroka ne pa že sam odgovor na te težave (2c). Dodatno strokovno pomoč smo zbirokratizirali v ure, ki jih specialni pedagogi ali drugi izvajalci opravimo, v bistvu pa pomenijo samo nek opis tega, koliko podpore bi otroka potreboval, da bi eventuelno v določenem programu lahko bil uspešen glede na svoje potrebe. Zato se mi zdi, da je dodatna strokovna pomoč najbolj učinkovita, kadar je izvajalec prisoten v šoli, tudi izven časa ko otroku neposredno daje to strokovno pomoč, da se nanj obrne takrat kadar je in da sam začuti neko potrebo po pomoči....se pravi, kadar je pomoč aktualna, pravočasna...(2a).

Ali je pomoč učinkovita?

M: Ja, v tem primeru bi bila učinkovita.

Kaj prispeva k uspešnosti otroka v šoli?

M: Se pravi, lahko je to razumevanje okolja njegovega, samih učiteljev, vrstniška klima in pa sama organizacija pouka..., da se nekako že v samem poteku pouka te njegove posebne potrebe neopazno spletajo v same dejavnosti..., da otrok ni vedno na nek način označen kot tisti, ki sprejema dodatno strokovno pomoč in da je pouk organiziran tako, da tudi on na svoj način dobi ustrezen pouk...(3b)

3. Menite, da ste dovolj usposobljeni za učinkovito pomoč otroku oz. tovrstno delo?

M: Nikoli nisi čisto dovolj usposobljen. Vedno moraš iskati nove odgovore (2a) kako bi...

Kje vidite primanjkljaje?

M: V zelo veliki raznolikosti, v pomanjkanju možnosti specializacije na učnem področju (2c)

Kaj predlagate?

M: Predlagam, da si človek izdelava izobraževalni načrt, sam za sebe...da ve kje so potrebe njegovih lastnih neznanih, manjkov in da si na tem področju išče odgovore...preko literature oz. izmenjave mnenj (2c).

4. *Kako bi vi definirali dejanske potrebe/zahteve/pričakovanja otroka in družine od specialnih pedagogov?*

M: Ja tudi tako, kot se sami otroci odzivajo na dodatno strokovno pomoč, tako se tudi družina. Starši enostavno pričakujejo, da težav več ne bo..., stremijo k boljši oceni, stremijo k temu, da bo pomoč sčasoma nepotrebna.(3a) potem, da se bo otrok »vtopil« v normalni, ne...in da ne bo več nobenih posebnih težav..., to so eni tip, ki pričakujejo, da bo ta pomoč zdaj rešila vse probleme, od domačih nalog, do učenja, do preverjanja znanja in zato ne bodo dvojke ali trojke, ampak štirke in petke...torej to je en segment staršev. In pa segment staršev, ki so dokaj realni ves čas, ko spremljajo svojega otroka in v bistvu tudi v tebi iščejo partnerja, s katerim skupaj nekako spodbujajo otroka, da se v proces učenja sploh vključuje in da potem napreduje z nekimi normalnimi, realnimi pričakovanji...(3a), da npr. Izdela razred...O sodelovanju staršev bi povedala, da kakor kateri. Nekateri starši, ki so že osebno naravnani bolj realno, tisti želijo sodelovati...s tem da tudi poslušajo predloge, da sami dajejo predloge....in pa so starši, ki ob prvem nekem srečanju ugotovijo, da niso tisti, ki to govoriš vse oz. ko nekako definiraš svoje delo, potem nekako zavrnejo sodelovanje, ker čutijo, da je njim preveč naloženega..., da preveč pričakujemo mi od njih...

Otroci največkrat pričakujejo način pomoči, ki bi dvignil njihovo učno uspešnost in to v kratkem času (3a) in to ne na nivo uspešnosti dvojke, ampak tam štirke, petke, ne...da bi bili odlični...Večina otrok ne pričakuje prijatelja, zaveznika, vsekakor bolj oporo...neke privilegije. Na nek način nekoga, ki bo za njih izgovoril neke ugodnosti oz. zmanjšal pritisk, zahtevnost za njih same... (3a) prej to, kot pa neko prijateljstvo in zavezništvo.

Tudi družina pričakuje, da ti postaneš njihov zagovornik in da prevzameš vlogo posrednika med otrokovimi potrebami in zahtevami šole, da nekak sklepaš kompromise, da na nek način izobražuješ učitelje o potrebah njihovih otrok... (3a) da razlagaš lepo to.

V kolikšni meri jih lahko zadovoljite in jim zadostite?

M: Jaz osebno malo...zato ker je moj način, da poskušam otroke usposobiti, da postanejo sami svoji zagovorniki...da čim prej pridejo do nekega uvida glede na

starost, kje njihove težave so, koliko so njihove težave glede na učni proces obremenjujoče, kako si lahko pomagajo sami, za katero pomoč imajo ves čas možnost zaprositi učitelje, kako si lahko pomagajo s sošolci, kako si pomagajo z učbeniki..., moje delo je bolj v učenju strategij... (2), redkokdaj prevzamem vlogo posrednika pri samih učiteljih.

5. Na kakšen način z vašo pomočjo otroku v šoli, s tem tudi pomagata družini?

M: Jaz pomagam otroku naučiti se učiti (2). Mislim, da je to tisto, kar na nek način razbremeni tudi situacijo doma...če otroku damo orodje, da je sam kos učnemu procesu doma, ni odvisen od staršev v toliki meri, da se mu znova posredniki te istih znanj, ki jih v šoli dobijo učenci..ravno zaradi tega, ker postane v zadnji triadi učna snov tako težka, da se morajo starši šolati ob otroku, če mu hočejo pomagati. In tega ne moremo pričakovati od večine staršev, niti ni potrebno da to mi pričakujemo...to mislim, da je pot za otroka usposobiti za samo učenje oz. tudi na nek način samoregulacijo...(2). Recimo jaz naučim moje otroke, da kadar delajo domačo nalogo in jo ne znajo, da se starši pod tisto nalogo, ki ni narejena podpišejo ali pa da otroci sami napišejo, da ni rezultat tisto kar odtehta, ampak je tu pot. Otrok ima pravico biti neuspešen in zahtevati oz. pričakovati, da mu bo nekdo pomagal in da ni to, da v družini nastajajo stiske samo zaradi tega, ker mora družina domačo nalogo uspešno narediti, ne...ne glede na to pod kakšnimi pogoji.

Kakšno je vaše sodelovanje in vez z družino? Opišite! Ali se to sodelovanje odseva na družino?

M: Vez z družino jaz navežem na nek način zavezniški odnos. Največkrat s starši (3) in to največkrat z mamami.

Kaj bi po vašem mnenju prispevalo k učinkovitejšemu individualnemu delu z otrokom?

M: Da bi imeli več možnosti staršem svetovati pravočasno, da bi starši imeli nek dostop do strokovnjakov, ne...oz. tebe. Da bi strokovni delavci imeli na razpolago čas, ki bi bil namenjen samo svetovalnemu delu, delu s starši, ne pa izključno delu z otrokom. Mogoče ena razvejana mreža prostovoljcev, ki bi bili pač usmerjeni od strokovnih delavcev in medvrstniška pomoč. (2c)

Kaj bi prispevalo oz. omogočilo družini kvalitetnejše življenje in večjo uspešnost otroka v šoli?

M: Pomoč ob pravem času...da se vzame v obzir več stvari, ker same stiske nastajajo iz čisto drugih razlogov, tudi materialnih, nekih socialnih in potem se prenesejo na učno področje...

6. Kaj vam pomeni sodelovanje z vsemi (zunanji) strokovnjaki, ki se ukvarjajo z otrokom?

M: Ne, trenutno ne obstaja neko sodelovanje z zunanjimi strokovnjaki, razen preko staršev. Se pravi, ni neke institucionalne vezi, razen osebnega interesa obeh strani. Se mi je že zgodilo, da je izvajalec dodatne strokovne pomoči doma prišel na govorilne ure, da bi se naučil strategije, s katero bi pomagal otroku v šoli. Vsekakor meni to sodelovanje pomeni večjo učinkovitost, nepodvajanja pomoči, boljši izkoristek, resursov človeških (2b)...vsi imamo različne talente...tisto kar jaz lepo povem v pristni slovenščini, nekdo drug otroku razloži v klenem narečju in mu je takoj bolj blizu...to je tudi ena od dejstev...tisto kar jaz znam povedat, zna nekdo drug narisat...več ko je ljudi, ki se s podobnim ciljem ukvarjajo, večja je učinkovitost pri otroku, da ni, ne vem, da ni otrok raztrgan na pet različnih zahtev, strategij, nivojev...eden reče, to moraš znati, drugi npr. tega ti sploh ni treba vedet..eden reče, to ti bom jaz naredil, drugi reče, to bova skupaj naredila...

Kaj bi bilo potrebno spremeniti?

M: Seznaniti vse, ki delajo kakorkoli z otrokom, da je to v dobro otroka...., da je pomembno, da sodelujemo...(2c), da enostavno moramo sodelovati. Ne gre drugače, ni tako koristno, ker lahko naredimo več škode kot koristi.

Ali trenutno obstaja sodelovanje z izvajalci programa pomoči (ki delajo z otrokom in družino doma) in vami (ki delate z otrokom v šoli)?

M: Ne, kot sem povedala, trenutno ga ni.

Ali pri svojem delu sodelujete z drugimi strokovnjaki in zunanjimi institucijami?

Katerimi?

M: Če misliš tiste, ki pomagajo doma (izvajalce), s tistimi trenutno ne. Z drugimi pa ja, sodelujemo z logopedi, fizioterapevti..., v šoli pa z učitelji, svetovalno službo (2b).

Kaj je predmet sodelovanja?

M: Organizacija pomoči otroku.

7. Kakšno pomoč prispevate k razvoju družine?

M: Če ti daješ otroku na nek način čustveno oporo...to je neformalna pomoč...kot strokovnjak, specialni pedagog si za dajanje čustvene opore nekompetenten...mi smo v bistvu usmerjeni na šolski prostor in ta vidik. Dobro, jaz imam malo drugačno podizobrazbo in lahko rečem, da se vedno obrnem otroku na celovit način, da vedno poskušam raziskati tudi pod kakšnimi pogoji se vrši to njegovo učenje doma in v šoli... (2). Jaz sem pozorna tudi na to, če je otrok posebno senzibilen v smislu nevroloških nekih zahtev, da razmišljam o tem, ali mu je prevroče ali mu ni, ali je preveč oblečen ali ni, ali ga tista sintetika moti ali ne, v tem smislu recimo...na ta način poskušam en celovit uvid dobiti tudi v družinsko situacijo: (2) ali so starši ves čas zelo utrujeni, ali so starši zelo nizkega socio-ekonomskega izvora, pa potem tudi nimajo nekih realnih možnosti otroku na nek način na višji nivo posredovati znanje...ali je pri otroku doma na nek način prisotno nasilje, zavračanje in te stvari...potem ne boš otroka ves čas spodbujal, da naj pri očetu išče pomoč, če veš, da je v tem primeru potem on izpostavljen nekemu verbalnemu ali pa drugačnemu nasilju.

Kaj bi bilo potrebno spremeniti?

M: V primeru, da imamo otroka, ki potrebuje neko pomoč, bi morala biti ta pomoč veliko bolj koordinirana in veliko manj razcefrana med šolo in domom... (2c) sigurno dobiti en bolj širok uvid v situacijo...jaz si mislim, da smo tu čisto »zglajzali«...zdaj ti poglej., da npr. mi dobimo otroka, ki ima tri ure dodatne strokovne pomoči., dobi jo izvajalec, ki se tja mora pripeljati, ki jo vršiš dve uri skupaj, to je npr. v ponedeljek in eno uro v petek., a otrok v četrtek zjutraj je vprašan, ne vem, npr. geografijo...kakšno korist ima tvoja dodatna strokovna pomoč..., kje si ti tu zdaj učinkovit. V petek ga lahko samo še tolažiš. Karkoli boš pa naredil v ponedeljek, je pa tako daleč in je toliko stvari vmes..tudi če ga jaz najbolj podprem z neko strategijo in si naredi ob meni neke oporne točke, je še vedno v procesu neposrednega učenja in preverjanja sam...se pravi, točno tam, kjer bi najbolj potreboval neko sredstvo za

občutek varnosti in občutek uspešnosti. In meni se zdi, da smo tu, glede na to da smo to zbirokratizirali v ure, izničili pojem podpore... (2c). Za mene je pojem podpore, da imamo otroka, ki ima govorno-jezikovni primanjkljaj in potrebuje ves čas dodatno govorno stimulacijo, mogoče snemanje nekega besedila, mogoče podčrtovanje nekega besedila...in ti to ne moreš narediti tri ure, 1x na teden...cel čas prisoten biti, pa je nemogoče. Dodatna pomoč bi morala biti na drugačen način opredeljena, v toku samega pouka... (2c). Učitelji bi morali imeti sami oporo, da lahko temu učencu sami materiali prilagajajo, ne da ti 1x na teden prilagodiš neki material...da omogočiš stike, da mu prilagajajo večino materiala, ki mu ga lahko posredujejo..ni dovolj, da mu ga samo fotokopirajo nekaj...tisto fotokopirano mora biti na nek način izbrano, mora biti mogoče zraven slovarček novih besed...in zato se mi ne zdi možno, da bi lahko dodatna strokovna pomoč v zadnji triadi ves primanjkljaj nadomestila, če nisi sam otroka usposobil za to, da si sam pomaga, kar mu nalaga dodatno delo in ga dodatno obremenjuje. Ampak to mora zanimati potem vse te učitelje, da si oni v glavi zavedajo, da to za tega otroka ne pomeni 1x prebrati...ampak, da delo, ki so mu ga naložili pomeni za njega delo z viri, s slovarjem, z ne vem čim...delo z bralcem recimo. To pomeni dodatno delo za učitelje. Ampak, če bi bila ta pomoč opredeljena tako, da bi otrok šel vsak dan za 20 min po pouku k nekemu, da pregledata skupaj potrebe tistega dne..ali če bi to bil usposobljen nekdo doma storiti (npr. izvajalec), potem bi otrok bil deležen pomoči ob pravem času na pravem mestu... (2c), ne pa skoncentrirano enkrat, ko včasih samo požar še gasiš ali pa nekaj delaš daleč, daleč naprej, sploh potem se izgubi ta učinkovitost tvoja. Sploh pa se mi zdi najmanj učinkovito pripravljanje na samo preverjanje oz. izvajanje preverjanja s samim izvajalcem dodatne strokovne pomoči. To pa je najmanj učinkovito od vsega.., da si ti prisoten v procesu preverjanja, ne pa poučevanja. (2a)

8. *Menite, da vključenost v program pomoči na domu in individualna pomoč v šoli, prispevata k kvalitetnejšemu življenju družine in uspešnosti otroka v šoli?*

M: Vsekakor.

Ali obe vrsti pomoči ne bi bili potrebni?

M: V nekaterih primerih sta še te dve vrsti pomoči premalo. Torej sta nujno potrebni, zaradi tega, ker otrok neko kontinuiteto potrebuje za delo doma, sploh kadar se skozi to nezmožnost staršev izrazi doma, da otrok potrebuje oporo...Če je otrok opredeljen, da potrebuje dodatno strokovno pomoč zaradi težav pri razumevanju jezika, potem to ne more biti 3 ure na teden, ker on ne razume jezika 24 ur na dan..in seveda mu okolje, ki mu ne more nuditi dodatne jezikovne stimulacije ne olajša te zadeve..

9. *Kakšna je vaša vizija specialno pedagoškega dela (prednosti, slabosti, želje, predlogi)?*

M: Jaz mislim, da bi vsak otrok, ko se pojavijo neki rizični faktorji potreboval specialnega pedagoga kot koordinatorja pomoči...kot svetovalca staršem, v večjem obsegu...v bistvu, kot neke vrste spremljanje...neko redno preverjanje stanja, neko nudenje intervencije, kadar je to potrebno...nikakor ne neprestano, ampak neko kontinuirano spremljanje stanja otroka, zaznavanje sprememb, predlogi za intervencijo pravočasno, vključevanje različnih strokovnjakov, (2c) ker specialni pedagogi vseeno pokrivamo zelo ozek segment pravzaprav, ne...No, to bi bila vizija neke specialno pedagoške službe.

ZAPIS 2. INTERVJUJA S SPECIALNIM PEDAGOGOM

1. *Kje pomagate in kako opredeljujete svojo nalogo pri pomoči otroku? Opišite!*

N: Moja temeljna naloga je, da otroku z ustrezno pomočjo pomagam pri premagovanju primanjkljajev, ovir oz. motenj (2). S tovrstno pomočjo otroku omogočim lažje usvajanje znanja in potem posledično razvoj na vseh področjih, tudi na socialnem področju (3b).

Kdaj se vključite v proces pomoči? Opišite svoj rezultat.

N: V proces pomoči se vključim, ko starši na pristojno enoto Zavoda za šolstvo vložijo Zahtevek za začetek postopka usmerjanja (1). Če pristojni senat presodi, da bi otrok potreboval dodatno strokovno pomoč, to zapiše v strokovno mnenje, na podlagi katerega potem pristojna služba Zavoda za šolstvo izda odločbo. Na podlagi odločbe, v kateri je zapisano število ur dodatne strokovne pomoči, potem jaz to pomoč v takšnem obsegu izvajam. Rezultat moje pomoči je največkrat pozitiven in seveda v

veliki meri odvisen od večih dejavnikov (2a), ne samo od mojega dela z otrokom..., odvisno je tudi, koliko starši prispevajo k temu, da se otrokovo stanje izboljša..., da mu pomagajo doma, da tudi sodelujejo z mano in seveda s šolo...(2b).

Kaj se spreminja v življenju otroka? Ali se vaše delo čuti kot pomoč v družini?

N: Kot sem že omenila, s tem da otroku pomagam odpraviti težave pri usvajanju znanja, mu lajšam in pomagam tudi na področju socialnega razvoja (3). Manj je težav na čustvenem področju, na področju druženja z vrstniki...potem se tudi vsa druga področja izboljšajo..npr. otrok ima večjo samopodobo (3b) in tako naprej...tudi vrstniki ga lažje in boljše sprejmejo (3b)...Vsekakor tovrstna pomoč ima potem pozitivne posledice v družini, saj se otrok začne drugače obnašati, manj je konfliktov v družini, manj konfliktov med zakoncema, manj siljenja k učenju, manj odpora..., kar se potem v družini odraža kot boljše stanje, boljši odnosi v družini, kjer se pa potem spet otrok posledično lažje razvija in funkcionira in tudi vsi njeni družinski člani bolj pozitivno reagirajo (3b)...na splošno je manj v glavnem konfliktnejših reakcij, bolje družina funkcionira..., seveda tudi v šoli..., izboljšajo se tudi ocene v šoli, izboljšanje vpliva tudi na delo v šoli (3b).

Prevečkrat so pričakovanja družine preveč osredotočena samo na boljše ocene (3a)..., saj ocena je na žalost edini kriterij za starše glede uspešnosti otroka in starši v bistvu pričakujejo bolj kot ne to, da bomo otroku pomagali, da bo otrok v šoli pač imel boljše ocene.

2. Kaj prispeva k učinkovitosti izvajanja dodatne strokovne pomoči otroku?

N: Ja k učinkovitosti sigurno prispeva samo znanje specialnega pedagoga, izkušnje specialnega pedagoga, fleksibilnost, prilagodljivost in seveda tudi v veliki meri odnos šole do te naše mobilno specialno pedagoške službe in tudi odnos družine navsezadnje (2a)..., če te sprejmejo, če te pozitivno gledajo...

Ali je pomoč učinkovita?

N: Ja, vsekakor je.

Kaj prispeva k uspešnosti otroka v šoli?

N: Ja...najbolj njegove učne sposobnosti, v prvi meri...potem tudi njegove delovne navade in pa vse ostale lastnosti otroka.... Tudi starši so lahko velik dejavnik, da je otrok v šoli uspešnejši (njihove urejene razmere in odnosi doma)...

Sodelovanje z učitelji prispeva k uspešnosti, ker učitelj lahko več pove na katerem področju ima otrok res težave, kje vidi šibke otrokove točke..., preživi tudi veliko časa z njim v razredu in ga lahko bistveno bolje spozna in s tem, da deli informacije z nami, specialnimi pedagogi, nam veliko pomeni, saj lahko potem dosti bolje sodelujemo z otrokom in se osredotočimo na področja, kjer je dejansko potrebna pomoč.

3. Menite, da ste dovolj usposobljeni za učinkovito pomoč otroku oz. tovrstno delo?

N: Ja, seveda. Prvič, zaradi znanja pridobljenega na fakulteti, drugič zaradi izkušenj, ki jih pridobimo pri delu z učenci s težavami v razvoju, težavami na učnem področju..torej na naši šoli (2a) (osnovni šoli s prilagojenim programom, kjer še vedno tudi izvajamo ure in smo tam zaposleni)...

Kje vidite primanjkljaje?

N: Več pomoči otroku...to pomeni več dodatnih ur pomoči, ker jih je le nekaj ur na teden za otroka definitivno premalo...in da bi več delali doma, tudi s kom drugim...starši (2c). Imam pa tudi izkušnje, ko so starši preveč obremenjevali otroka doma.., tako da otrok nima več potem prostega časa in ne živijo otroštva tako kot bi ga morali...(3)

Kaj predlagate?

N: Predlagam, da se najde neka srednja mera dela z otrokom. Potrebno je več stikov s starši.., med njimi pa med nami(2c)...mislim, da so premalo seznanjeni s tem vsem...se mi zdi, da mi imamo premalo stikov, za kar smo si v veliki meri tudi sami krivi...(2c), ker več stikov ima učiteljica z njimi, ker prihajajo na govorilne ure..., ampak to pomeni, da če bi hoteli, da starši prihajajo na govorilne ure naše, to pomeni popoldanski naš čas, ki pa ni plačan...., zato verjetno nihče tega ne izvaja (2c).

4. *Kako bi vi definirali dejanske potrebe/zahteve/pričakovanja otroka in družine od specialnih pedagogov?*

N: Zdi se mi, da so dejanska pričakovanja zgolj pozitivne ocene (3a)..., preveč so vsi naravnani na uspešnost v šoli in to je na žalost povezano z ocenami.

V kolikšni meri jih lahko zadovoljite in jim zadostite?

N: Ja, v tolikšni meri, kolikor je pač otrok sposoben..., odvisno koliko tudi meni uspe otroku pomagati, da dobiva pozitivne ocene, da normalno napreduje (2a)..., v večih primerih napredujejo in so potem uspešnejši, ampak z nekaterimi pa ne..., največkrat uspemo s tistimi, ki imajo potem doma podporo, kjer starši tudi doma pomagajo, čeprav mogoče je včasih potem doma otrok preveč obremenjen...(2b).

5. *Na kakšen način z vašo pomočjo otroku v šoli, s tem tudi pomagate družini?*

N: Ja, to na takšen način, da se jim pove v kolikšni meri naj otroka obremenjujejo, kaj je za njega preveč, da naj se razveselijo majhnih napredkov recimo, da ne morejo pričakovati ne vem kakšnih dobrih ocen, da se morajo zadovoljiti z manjšimi napredki in potem jih spodbujati, jih pohvaliti (2)..., ko jih mi ozavestimo, se tudi spremeni situacija v družini.., ni vse več tako napeto, vedo kaj lahko pričakujejo, da ne smejo pričakovati nekaj nemogočega in se potem tudi sprostijo na nek način (3).

Kakšno je vaše sodelovanje in vez z družino? Opišite! Ali se to sodelovanje odseva na družino?

N: Mislim, da je vez slaba.., da so premajhne te vezi med nami in družinami (2c)..., to je odvisno tudi od staršev, kako so uspešni in kako pomagajo otroku..., ker nekateri niti nimajo interesa prihajati na individualne razgovore.., to so v večji meri starši in otroci iz družin z nižjim socialno ekonomskim statusom...Imela sem pa tudi izkušnjo, ko je mama otroka vsak teden prihajala k meni in sva se pogovarjali po eno uro točno takšne stvari o otroku.., kaj pričakovati, kako delati doma..., ampak takšni starši so redki, ki takrat pridejo, ko smo mi tam...ker sem pa vezana tudi na matično šolo, to pomeni, da se morajo starši prilagoditi meni in mojemu urniku.., ker šole na katere hodimo so oddaljene tudi po 30 km...popoldne pa imamo vsi radi čas zase in za svoje družine, tako da ...zastonj ravno ne bi preživljala popoldneve vedno na razgovorih..., navsezadnje ti tega nihče ne plača(2c).

Kaj bi po vašem mnenju prispevalo k učinkovitejšemu individualnemu delu z otrokom?

N: Mogoče tudi prostorske razmere..., tudi didaktični material, ki bi bil bolj dosegljiv..., mogoče tudi osveščenost učiteljev na šoli o pomembnosti našega dela...to je odvisno od ravnateljev na kakšen način posredujejo oni informacije o nas drugim učiteljem..., o delu in naši vlogi na šoli (2c)...Sama imam manj težav s tem, ampak mi kolegice poročajo o tem, sem pa že tudi imela izkušnje s tem..., vidi se iz pogledov, če že drugo ne.

Kaj bi prispevalo oz. omogočilo družini kvalitetnejše življenje in večjo uspešnost otroka v šoli?

N: V bistvu več sodelovanja v šoli..., da bi sodelovali bolj pri nastavitvi samega individualiziranega programa..., kako delovati doma (2b)..., že sam razgovor s starši je dovolj...večina so pripravljeni, nekateri pa še vedno ne...kako, koliko in kdaj delati doma...zakaj otroke ne preveč obremenjevati...čisto po domače...z defektološko terminologijo jih ne smemo obremenjevati...drugo je pa jezik socialnega dela, da soustvarimo nek načrt dela z otrokom, da si določimo naloge in si jih tudi razdelimo...to, to pa ja.

6. Kaj vam pomeni sodelovanje z vsemi (zunanji) strokovnjaki, ki se ukvarjajo z otrokom?

N: Sodelovanja je premalo...na dom prihajajo k nekaterim preko javnih del izvajalci socialnopedagoške pomoči...in tudi imamo premalo stikov z njimi (2b)...sicer sem sama enkrat imela stik s tako izvajalko in sva se obe zelo angažirali, tako jaz kot ona...jaz sem izrazila svoje mnenje, svoje želje, kako bom delala..ta izvajalka je sama prišla do mene, tako da sem ji dajala neke vaje, kaj naj doma dela...ona meni ni nič sugerirala dela..niti nisem pričakovala, ali si nisem dovolila, ker se ni čutila dovolj kompetentna oseba...bi sicer sprejela...verjetno tudi zato ker je bila mlajša, manj izkušena, niti ni imela te izobrazbe...ne bi mi pa bilo izpod časti, če bi mi ona recimo karkoli meni povedala...so pa ponavadi izvajalci te pedagoške pomoči mladi ljudje, ki so brez dela in niso vsi čisto pedagoško izobraženi, večina ne...in mislim, da mi njim lahko povemo ter jim pomagamo, na kakšen način naj delajo z otroci doma (2b)...

Kaj bi bilo potrebno spremeniti?

N: Zagotoviti več kontaktov z vsemi strokovnjaki, ki sodelujejo na kakršenkoli način z otrokom...se seznaniti kdo vse dela z otrokom in se medsebojno povezovati (2b).

Ali trenutno obstaja sodelovanje z izvajalci programa pomoči (ki delajo z otrokom in družino doma) in vami (ki delate z otrokom v šoli)?

N: Ne, ne...formalno ne...zdaj koliko smo sami fleksibilni, da vzpostavimo vez.

Ali pri svojem delu sodelujete z drugimi strokovnjaki in zunanjimi institucijami?

Katerimi?

N: Sodelujem z razredničarkami učencev, ki jih obravnavam..., svetovalno službo na tisti šoli (2b)...

Kaj je predmet sodelovanja?

N: Ja, učenec..., učenčev napredek..., načrt, program dela za otroka...

7. Kakšno pomoč prispevate k razvoju družine?

N: Socialnopedagoško in specialno pomoč...

Kaj bi bilo potrebno spremeniti?

N: Še več dodatnih ur takšne pomoči..., to bi res nekaj potem spremenilo.

8. Menite, da vključenost v program pomoči na domu in individualna pomoč v šoli, prispevata k kvalitetnejšemu življenju družine in uspešnosti otroka v šoli?

N: Ja.

Ali obe vrsti pomoči ne bi bili potrebni?

N: Ne..., obvezno sta potrebni in prispevata k boljšemu funkcioniranju družine (2c).

9. Kakšna je vaša vizija specialno pedagoškega dela (prednosti, slabosti, želje, predlogi)?

N: Moja vizija je, da specialno pedagoško delo ostane v tej obliki, organizirano kot je sedaj, da bi povečali število ur..., mogoče bi tu kaj premaknili, kar pa je odvisno od finančnih sredstev..., ker že zdaj je teh ur dosti in pa kadra primanjkuje (2c)..., to pomeni, da je potrebno več vpisa na fakulteti zagotoviti..., več vpisnih mest..., ker defektologov na našem področju primanjkuje (2c)..., to bolj razmišljam v okviru naše

šole..., da bi se defektologinje lahko bolj specializirale za odpravo nekaterih motenj (2c)...npr. nekatere defektologinje hodijo na seminarje za avtizem, ampak pri svojem delu sploh ne srečajo avtista oz. to pridobljeno znanje ne morejo uporabiti..., če šola nameni finančna sredstva, je potem bolj koristno, če izkoristi pridobljeno znanje..., ker motnje so zdaj že tudi kompleksnejše in zahtevajo specifično znanje..., predvsem bi izpostavila romske otroke, romsko populacijo..., ki je specifična in tudi moraš imeti nekaj predznanja, da ti lahko z njimi delaš..., tak da tu bi pa to bilo možno...predvsem za šolo, ki ima več romskih otrok, nekoga ki je imel v življenju več izkušenj z romskimi učenci...

Moje želje so, da ravnatelji prenesejo svojim delavcem neko pozitivno miselnost o nas in bi jih v bistvu s tem na nek način ozavestili, da nas vsi na nek način sprejmejo (2c).

ZAPIS 3. INTERVJUJA S SPECIALNIM PEDAGOGOM

1. Kje pomagate in kako opredeljujete svojo nalogo pri pomoči otroku? Opišite! Kdaj se vključite v proces pomoči? Opišite svoj rezultat.

A: Trenutno imam v obravnavi dva otoka...in tukaj gre za motnje na jezikovno-govornem področju, za ta drugega, ki pa je v višjem razredu pa je praktično vsesplošno nizko funkcioniranje na vseh področjih...pri tem pa se vključim tako, da mu poskušam to snov, ker mu jo namreč nič ne prilagajajo in tudi nič ne upoštevajo tisto, kar je v individualiziranemu programu napisano, da poskušava kakšen rezime narediti kakšnega zapiska, da se mu dodatno pomaga pri tisti nalogi...da mu objasnim...npr. pri kakšnem preverjanju, ko me prosi, da grem z njim skozi in takšne stvari (2)...

Pri tem večjem, starejšem učencu sem zdaj že bolj kot organizator in koordinator (2)...je pa problem eden...ker niso veseli ti učitelji, da smo to mi...tako, da ti učitelji ne sprejemajo radi nekega tujega mišljenja...mislim, da nas na šolah premalo so vzeli kot strokovnjaka, ali pa ščitijo sebe, da hočejo zakriti...nočejo se poglobljati, nočejo se spuščati v to...mogoče se tudi bojijo svojega neznanja in pač to na nek odklonljiv način pokažejo...nimamo posebnega stika (2b)..

V proces pomoči se vključim....hmmm...recimo, učitelji kateri pa so na nižji stopnji in so toliko osveščeni o tej problematiki, pa že včasih prosijo za kakšen nasvet in potem

včasih pripelje do tega da damo otroka na usmerjanje...tako da se v proces pomoči vključim pred samim usmerjanjem in tudi potem v postopku usmerjanja tako ali tako (1)...

Rezultat je potrebno gledati na daljši rok (2a)...recimo, če bi pri teh, ki jih imam zdaj na nižji stopnji z jezikovno govornimi motnjami, bi rekla, da rezultatov nekih blaznih ni...če pa gledam tega otroka, ki je v 8. razredu in ga obravnavam že 7 let je pa velik napredek, rezultat...sicer so to takšni rezultati, da on zdaj z minimalnimi standardi znanja napreduje, ampak še vedno so rezultati (2a). V začetku ni imel nič samozavesti, ni se znal za sebe postaviti, bolj je komunikativen, upa si pri pouku dvigniti roko...pri tem zdaj delam tudi na vseh drugih področjih, ne samo striktno na šolskem znanju...tiste primanjkljaje smo zdaj že delno popravili, tako da sem se usmerila še na druga področja...ampak se je opismenil, čeprav ga bo vedno v življenju potrebno opomniti npr. da za povedjo stoji pika. Zdaj trenutno bere, piše, kar je bilo do 4. razreda katastrofa, tako, da je nek viden napredek (3b).

Kaj se spreminja v življenju otroka? Ali se vaše delo čuti kot pomoč v družini?

A: Ja, bolj je samozavesten, boljše se socialno vključuje (3b)...je pa to takšna družina, socialno ekonomsko zelo na nizki stopnji. Družina so velik socialni problem, zelo težko je stopiti z njimi v kontakt in tukaj so bile bitke že od samega začetka, od tožb na sodišču...ker smo poskušali, da bi otrok ponavljal razred in je bilo potrebno podpisati...takrat bi lahko otrok nadoknadil tiste vrzeli, ki so mu manjkale, ampak starši niso nič želeli podpisati, z ničemer se niso strinjali...otroka tudi ne želijo več pripeljati na nobeno preverjanje na komisijo (2b)..in tukaj je zdaj vprašanje, kaj je za otroka bolje...ali mu vzeti še tiste ure, tisto pomoč, ker če otroka nekajkrat ne pripeljejo na zahtevano komisijo, se mu zakonsko ukinejo ure. Ampak otrok pomoč nujno potrebuje...Starši so sicer prišli na timske sestanke v šolo, ampak tam oni vse drugo govorijo (2b)...

Če pa zdaj pogledam še neke druge družine, glede odnosov doma ne bi vedela, kako oni funkcionirajo, so pa starši mlajših otrok dosti bolj zavzeti, pridejo v šolo in prosijo za nasvet...saj vsak nasvet, ki jim ga ponudiš ne sprejmejo, dosti pa, tako da so dovezetni in pripravljeni pomagati, kolikor se da...so odkriti, povedo kaj se doma dogaja, kako delajo, kako se trudijo (3)...na nižji stopnji otrok vedno doma potrebuje

kontrolo, tako da starši mlajših niso zelo razbremenjeni, še vedno je potrebno veliko dela doma...to je en proces, ki traja, to se v enem letu ne da veliko spremeniti...ampak čez leta pa se to opazi, da se stanje popravi (2a).

2. Kaj prispeva k učinkovitosti izvajanja dodatne strokovne pomoči otroku?

A: Prispeva predvsem strokovnost učitelja, pripravljenost učenca za sodelovanje, tudi pripravljenost drugih učiteljev za sodelovanje in sodelovanje z ravnateljem, katerega na žalost v mojem primeru ni...če ravnatelj prihaja na timske sestanke in se vsaj malo pogloblja v te stvari, ne samo v to, da je vsa papirologija »porihtana«...nikoli pa ne pogleda kaj v tem papirju sploh piše...kakšne so prilagoditve otroka, kakšni so minimalni standardi in bi potem se lahko bolj zavzel za nas pri učiteljih...ravnatelj pripomore po mojem mnenju k boljši učinkovitosti dodatne strokovne pomoči..k eni organizaciji dela (2a)...

Ali je pomoč učinkovita?

A: Moja pomoč je, mislim.

Kaj prispeva k uspešnosti otroka v šoli?

A: Normalno, stabilno živlensko okolje doma...pogoji za delo in učenje doma. Tudi učitelj, kateri ga poučuje, da je toliko fleksibilen in avtonomen pa dovteten za kakšne nasvete kogarkoli, da je pripravljen na komunikacijo in da se zavzame za takšnega otroka (2b).

3. Menite, da ste dovolj usposobljeni za učinkovito pomoč otroku oz. tovrstno delo?

A: Ja, kakor na katerem področju oz. motnji (2a).

Kje vidite primanjkljaje?

A: Motenj je toliko...saj jih poznaš vse, ampak bolj površno (2a). Da bi se v vsako poglobil, bi moral se specializirati (2c). Predvsem pa še ta obremenjenost s časom... da prideš iz ene šole na drugo šolo in v bistvu nikoli nimaš časa, da bi se še v odmoru malo ustavil, se pomenil, ker so to v bistvu ukradene minutke.

Kaj predlagate?

A: Potrebno bi bilo, da bi se specialni pedagogi usmerili...eni za govorno področje, drugi za motoriko, tretji za npr. avtizem...O tem se že dolgo pogovarjamo, da bi bilo

potrebno specializirati stvari (2c)...v tem vidimo neko prihodnost, vizijo. Vsi vsega vedeti ne moremo, ja v neki splošni, globalni sliki... Mogoče bi tudi jaz včasih rabila kakšno pomoč, da bi mi kakšen psiholog kaj svetoval...ne vem...socialni delavec...da bi skupaj načrtovali, ker tega enostavno sedaj ni (2b). Torej tudi še ob večjem številu ur dodatne strokovne pomoči, bi učenec dosegal še boljše rezultate (2a).

4. Kako bi vi definirali dejanske potrebe/zahteve/pričakovanja otroka in družine od specialnih pedagogov?

A: Jaz mislim, da so čisto nerealna pričakovanja, vsaj v zdajšnjem primeru, ampak tudi pri večini staršev (3a)...njihova pričakovanja so pač..oni menijo, da z njim ni nič narobe (3a), saj to tudi mi potem olepšamo in povemo, da ima »samo določene težave«...menijo, da mu te pomoči sploh ne bi trebalo...za ocene jim je vseeno...pri teh mlajših otrocih pa so realni, zavedajo se težav, nič jim ni odveč narediti, so nekako bolj »prizemljeni«...otroci bi velikokrat bolje funkcionirali na OŠPP, kot pa na redni OŠ, ampak v veliko primerov se starši s tem težko sprijaznijo in ne želijo tega slišati (3a)...

Jaz otroku vedno povem, da mu jaz nisem tako kot učiteljica, da mu ne bom dala nobene ocene, da mu nudim eno pomoč, eno oporo, eno razvedrilo tudi...Lahko mi tudi pove, če je v kakšni stiski, če ga kaj muči...še vedno pa mu nisem prijatelj, sem strokovni delavec, kar mu dam vedeti. Ampak sem ena oseba, ki mu nudi pomoč, na katero se lahko obrne, tudi z leti...sem eno varno zatočišče, ena oseba pri kateri otrok ne naleti na negativen odziv (2). Sem npr. bila pri večih urah prisotna in so učitelji govorili, kako pustijo otroka, da tam sedi in se ne ukvarjajo z njim...saj to si z enim lahko privoščijo, ker vedenjsko niso moteči, je pa to zelo slabo za otroka...je neopazen (2b)...

Pri mlajših otrocih pa bi rekla, da še niso pogruntali zakaj prihajam oz. zakaj oni k meni. Pridejo k meni zato, ker morajo, mislim. Nista še ozavestila, da imata problem in da bo ta problem ko bosta večja bolj moteč.

Vse to zahteva en čas, da te otroci res vzamejo za enega miroljubnega, dobronamerno osebo...sem oseba, ki jim nudi pomoč.

Večina staršev misli, da s tem, da jaz v šoli delam z otrokom, da so oni razbremenjeni vseh dolžnosti, da ne rabijo nič več doma delati, da je to zdaj to in pričakujejo neverjetne rezultate, ki jih seveda ni (3a). Otrok ima odločbo in to pomeni, da ima primanjkljaje. Ko pa jim predstavim situacijo, jo nekateri sprejmejo, zdaj kolikor je spet v njihovi moči, da izvajajo...drugi pa pač iščejo potem kakšne napake in se obešajo na to., kljub temu, da ima otrok dodatno strokovno pomoč, ni napredka.

V kolikšni meri jih lahko zadovoljite in jim zadostite?

A: V normalni meri. V tolikšni meri, koliko so otroci sposobni. Več kot oni zmorejo ne gre. Sem jih dolžna seznaniti z realno situacijo, nekateri sprejmejo to kot dobro, nekateri pač ne. Kažejo določeno nezadovoljstvo...

5. Na kakšen način z vašo pomočjo otroku v šoli, s tem tudi pomagate družini?

A: S tem, da ko oni pridejo v šolo, jim jaz pokažem, povem, z nasveti, z metodami, ki bodo pripeljale do rezultata...in če bodo upoštevali ter sledili navodilom bo napredek. Tega se morejo zavedati (3b).

Družini pomagam z nasveti, jih sproti obveščam o uspehu in napredku učenca, jim dam tudi navodila za domače delo...Večinoma starši res sodelujejo...ali sem pa jaz imela takšno srečo, bi lahko rekla...tam kjer sem največ pomagala, so starši res dobro sprejemali stvar (2). V mojih primerih so to družine, ki so socialno ekonomsko urejene, zaposleni starši, ki pa bolj mislim, da gre za starše, ki se v določenem obdobju izgubijo (služba, delo, otrok s težavami) in otroku enostavno ne znajo več pomagati, si ne znajo več organizirati tistega časa, ko so doma, z otrokom preživeti dobro, pozitivno, nekaj narediti za njega. Včasih moje nasvete upoštevajo, včasih pa tudi ne. Če jaz vidim, da je otroku določena strategija učenja blizu, jo predstavim staršem in potem oni na isti način doma delajo lahko z njim. Ne morem jaz v šoli eno strategijo uvajati, oni bodo pa doma delali čisto nekaj drugega, ker se otrok zmede (3).

Kakšno je vaše sodelovanje in vez z družino? Opišite! Ali se to sodelovanje odseva na družino?

A: Moje sodelovanje z družino se meni zdi pomembno..je pozitivno. Mislim, da ja na splošno. To se zdaj odseva tako na družino, da npr. mama poskuša očeta prepričati, da morata stopiti skupaj in delovati kot tim, kot eno, dajati iste zahteve, ista navodila, pa nasvete, ki jih dobijo od mene ali od učiteljice poskušati upoštevati, ker bo takrat rezultat, zaradi otroka (3).

Kaj bi po vašem mnenju prispevalo k učinkovitejšemu individualnemu delu z otrokom?

A: Boljši prostorski pogoji, boljši stiki z razredniki, z učitelji podaljšanega bivanja, z vzgojitelji, s svetovalno službo, z ravnateljem (2b).

Več ur dodatne strokovne pomoči, ker tri ure na teden so odločno premalo (2c)...pa pravim, mobilni specialni pedagog, ki ni tako vezan na uro..da ne bi bila samo gola obravnava otroka, ampak celoten proces.

Kaj bi prispevalo oz. omogočilo družini kvalitetnejše življenje in večjo uspešnost otroka v šoli?

A: Menim, da izobraževanje staršev teh otrok, da se jim predstavi ne samo specialni pedagog, ali pa tudi on, in tudi drugi strokovnjaki. Potrebno je več dela s starši, ker ti starši ne vedo veliko o teh primanjkljajih njihovih otrok...mogoče pedopsihiater, socialni delavec, socialni pedagog, psihologi, pedagogi na šoli...vsi ti bi morali neka predavanja za starše pripravljati, ali pa starše skupaj pridobiti, povabiti, na razne delavnice, kjer bodo tudi imeli možnost izmenjave mnenj, izkušenj...da bi videli, da niso osamljeni v tem problemu...da vidijo, da so otroci tudi z drugačnimi težavami, da spoznajo drugačne probleme (2c). Tako bi se potem tudi lažje soočili s tem. Vidijo, da niso edini na tem svetu, to je en šok za starše, saj vsak starš si želi, da bi bil njegov otrok uspešen.

6. Kaj vam pomeni sodelovanje z vsemi (zunanjimi) strokovnjaki, ki se ukvarjajo z otrokom?

A: To je ena pozitivna stvar, en prenos informacij potem obstaja. To sodelovanje, kolikor ga pač je, v določenih primerih lahko dosti pomaga pri samem delu. Meni to veliko pomeni. Ker tako potem dobim informacije, ki jih mogoče brez sodelovanja ne

bi mogla dobiti. Razen tega, da pripravimo individualizirani program za otroka in ga potem analiziramo, v bistvu nimamo nekakšnih stikov. Ni časa enostavno (2b).

Kaj bi bilo potrebno spremeniti?

A: Načrtovati oz. dodati kakšne ure zraven.

Ali trenutno obstaja sodelovanje z izvajalci programa pomoči (ki delajo z otrokom in družino doma) in vami (ki delate z otrokom v šoli)?

A: Izvajalka sama prihaja občasno na šolo, samoiniciativno, po nasvete, po kakšne vaje...Poskušala je delati z otrokom po naših navodilih...zdaj pa koliko je to uspelo njej, kako je v družini to funkcioniralo, pa jaz povratne informacije nimam...oz. mi je povedala le, da ni nemogoče delati z otrokom ampak s samo družino (2b). Mislim, da bi ti izvajalci morali biti vodeni s strani nekih bolj specializiranih strokovnjakov, da ne bi bili bolj ali ne sami v tem.

Jaz nisem imela z njimi posebnega stika...izvajalka se je povezala občasno z mano, tudi s šolo ...šola je vedela, da prihaja k njim domov. Niso pa dosti sodelovali. To mi je povedala svetovalna delavka, da imajo to pomoč otroci doma. Tudi se pa nisem posebej angažirala, da bi vzpostavljala stike. Jaz sem o tem izvajalcu veliko vedela preko otrok, kolikor so mi kaj poročali na urah pri meni (2b). Izvajalka je delala pač po tem, kar oni delajo v šoli, v glavnem so to domače naloge...kolikor jaz vem...kakšne povezave med njo in šolo ni bilo. Otroci so mi povedali, da so doma z njo npr. skupaj pekli torto, ali pa da so kaj pospravljali...preživljane prostega časa v bistvu.

Zdaj v tem primeru enim, otrok hodi k pedopsihiatru...jaz z njim trenutno ne sodelujem, ampak informacije preko staršev pa si izmenjujemo (2b). recimo, zdaj gre otrok na operacijo in bo doma med počitnicami, je bilo moje mnenje takšno, da zdaj pa Ritalina ne potrebuje, ker se mi zdi nesmiselno, da če je otrok doma in ga »filamo« z nekimi tabletami, ker tako ali tako ni mogel nič delati.In mama je potem to pedopsihiatru povedala in on se je strinjal s tem.

Ali pri svojem delu sodelujete z drugimi strokovnjaki in zunanjimi institucijami?

Katerimi?

A: Poskušam čim več.... s pedopsihiatrom, sem tudi že s fizioterapevtom (2b).

Kaj je predmet sodelovanja?

A: Poskušamo se v timu, strokovnjaki različnih področij najbolj optimalno ene stvari doreči, kar se tiče recimo konkretnega otroka. Vsaj 1x na leto (z logopedinjo sicer večkrat) tiste cilje premlavamo.

7. Kakšno pomoč prispevate k razvoju družine?

A: Jaz težim k temu, da starši sprejmejo otroka takšnega kot je in da znajo s tem živeti.

Kaj bi bilo potrebno spremeniti?

A: Delo s starši...osveščeno staršev...ne samo to, da oni pridejo 2x na leto ali pa da se slišimo po telefonu.

8. Menite, da vključenost v program pomoči na domu in individualna pomoč v šoli, prispevata k kvalitetnejšemu življenju družine in uspešnosti otroka v šoli?

A: Ja, mislim, da ja.

Ali obe vrsti pomoči ne bi bili potrebni?

A: Pa vedno ne. Mislim, da ne....recimo pri tem otroku, ki ima samo tri ure dodatne strokovne pomoči, in starši so v bistvu zaposleni in pridejo pozno popoldne domov. Starši imajo drugo delo tudi doma, ki ga pač morajo opraviti...tu ne vidim, če že pomoč na domu, ki jo bo pa rabil, čedalje več je bo rabil, ker je vedno več predmetov, vedno več snovi in ne bo zmoget sam in tudi starši ne bodo več zmogli...tukaj vidim eno pomoč na domu, ampak strokovno..ker mislim, da ti izvajalci niso kompetentni za to delo, ki ga opravljajo, niso dovolj izobraženi. To delo je zelo zahtevno delo in moral bi ga opravljati strokovnjak, res strokovnjak na večih področjih...jaz mu npr. lahko pomagam pri učenju, razvijanju spretnosti, sposobnosti, ne vem pa jaz oz. nisem dovolj usposobljena, da bi usmerjala družino, recimo (2c)....

9. Kakšna je vaša vizija specialno pedagoškega dela (prednosti, slabosti, želje, predlogi)?

A: Mislim, da v enem dolgoročnem času bi moral se malo bolj preusmeriti v neke centre, svetovalne, se malo specializirati(2c)...ker imamo avtiste, imamo oddelke različnih stopenj motenj...to je nuja.

Slabost je definitivno ta, da se premalo s temi zunanjimi institucijami povezujemo in zunanjimi strokovnjaki. Je sicer povezava, ampak premalo. Šablonsko (2c).

Je pa še ena druga stvar...Popoldanski čas, ki ni financiram, ampak zahteva tvojo prisotnost(2c). Mislim, da je naš okraj premajhen za kakšne udarne stvari..poskušali smo že marsikatero idejo uresničiti, ampak ne zaživi...da se nekaj ustvari bi bilo potrebno na začetku veliko dobre volje, prostega časa, strokovnjakov en kup, da bi se sploh zmenili kako in kaj (2c)...

Prednost je vsekakor to, da je učencu omogočena dodatna strokovna pomoč, ki je usmerjena v odpravljanje teh težav in primanjkljajev in da jih nekako naučimo živeti s to svojo motnjo. Tu je zdaj veliko težav, da specialni pedagog nekak samo do 5. razreda smo uspešni, v 6. razredu pa se začnejo težave, ker ne najdemo skupnega jezika, govorim iz svojih izkušenj in iz izkušenj kolegic, z učitelji predmetnega pouka...enostavno ni več tistega sodelovanja med nami, preveč je različnih učiteljev in ne zmoreš z vsemi dnevno kontaktirati, ne moreš vsakemu posebej, vsako uro povedati kako in kaj in tu se potem začnejo težave. Nismo takšni predmetni strokovnjaki, da bi lahko določene predmete poučevali oz. pri teh predmetih nudili dodatno strokovno pomoč. Tudi jaz se pri teh določenih predmetih ne čutim dovolj usposobljena in kompetentna.

Narobe je tudi to, da se zdaj že skoraj vse odločbe izdajajo na podlagi poročil iz šole...da otrok sploh ne pride več na pregled (2c).

PRILOGA 2 – ZAPISI INTERVJUJEV Z IZVAJALCI PROGRAMOV POMOČI

- podčrtala sem dele besedila, ki se nanašajo na predmet raziskave in jih označila s številkami (glej legendo). Legenda je enaka pri vseh treh intervjujih izvajalcev programov pomoči

LEGENDA 2:

1. način dela izvajalca programa pomoči – reševanje težave, svetovanje
 - a.) usposobljenost za delo
 - b.) učinkovitost izvajanja
 - c.) medsebojno sodelovanje (sodelovanje z zunanjimi strokovnjaki)
 - d.) potrebe po spremembah v delu in vizija dela
2. reorganizacija družine ob programu pomoči – sprejemanje izvajalca
 - a.) potrebe in pričakovanja družine od programov pomoči

ZAPIS 1. INTERVJUJA Z IZVAJALCEM PROGRAMA POMOČI

1. *Opiši podrobneje stanje družine (izobrazba staršev, razmere, odnosi med člani, kdo vodi družino, način življenja, razumevanje, število članov, kakšna je hiša – pogoji za učenje otrok, kdo dominira v družini, kako funkcionirajo dnevno, kakšno je finančno/materialno stanje, kdo skrbi za otroke, možna prisotnost alkoholizma ali nasilja...)!*

S: Izobrazba staršev je precej nizka, mislim, da imajo končano samo osnovno šolo, redko kateri imajo kakšno srednjo šolo, tako da, da so tisti starši, ki imajo nizko izobrazbo. Razmere doma so izredno nizke, zdaj pri enih izvajam samo učno pomoč pri drugih je to pomoč v stiski...eni otroci pa rabijo malo več druženja, pa da imajo nekoga ob sebi. Po mojem je glaven doma mamica, ker je precej takšna dominantna, vse mora biti po njenem, trenutno sta zaposlena oba. Doma tam, kjer živi babica in je prej živela celotna družina, so pogoji dokaj v redu, ne, celo sedaj ko se je mamica odselila, prej pa je mamica vedno veliko govorila in to pač moti pri učenju. Čeprav sta oba zaposlena, bi jaz rekla, da je finančno stanje dokaj slabo...ker opravljata nekako fizično delo, ki ni tako dobro plačano in veliko financira babica. Glede nasilja pa je tako, če bi jaz vprašala očeta bi rekel, da tega v družini ni, če pa bi vprašala mamico, bi pa zatrdila, da je oče nasilen in pije, je nasilen nad njo in nad otroki...jaz sama še tega nisem opazila, tak da...

2. Kakšno vrsto pomoči nudite družini v katero prihajate? Opiši jo! Opišite svoj odnos pri delu z otrokom in družino. Kako opredeljujete svojo nalogo v procesu pomoči? Kaj vi delate?

S: Najprej v prvi fazi je to učna pomoč...otroke je treba naučiti, kako se naj učijo, to je glavni problem, da se otroci ne znajo učiti..potem je to tudi kakšen pogovor, da se otroci znajdejo v kakšni stiski in bi se radi pogovorili, zato je tudi ena od glavnih nalog tudi, da so vzgled staršem, da se naučijo kako ravnati z otroki in kako se obnašati do otrok....ne vem, naša naloga je da kvalitetno preživimo čas z otroki, da jih peljemo v kakšno knjižnico, da jih peljemo na različne delavnice, da se med seboj družijo in spoznajo tudi drugačno okolje (1). Moj odnos je precej dober...moram priznati, da sem se precej navadila na to družino, tudi družina me je dobro sprejela, tak da (2)...

Kot sem že prej omenila, je moja naloga, da preživim čim bolj kvalitetno čas z otroki, ne...da v bistvu starše nekako naučimo, da je otrok in njegovo vedenje dve različni stvari, da pač, če je včasih otrok agresiven in živčen ali karkoli, da znajo starši v takšnih situacijah ravnati, da pač starše naučimo kako naj z njimi ravnajo, kako naj se z njimi pogovarjajo...ker kot tudi opažamo v teh družinah, je ravno komunikacija med starši in otroki problem (1).

3. Kako vas družina sprejema, ko prihajate k njim domov (kako vas sprejmejo, kje se učite, ali pomagata samo otroku ali celi družini, kako vas je sprejel otrok...)?

S: Mislim, da so me veseli...včasih me vidijo kot samo svetovalko, včasih kot prijateljico (2)...ne ukvarjam se samo z otroki, ampak nudim nekako svetovanje tudi staršem, ko se znajdejo v kakšni stiski, ko imajo kakšen problem, se mi tudi izpovejo in jim poskušam na najbolj pameten način pomagati (1).

4. Kakšni so učinki izvajanja programa pomoči (socialno pedagoške ali integrirane)? Ali je učinkovita (prednosti, slabosti)? Kako tovrstna pomoč prispeva k uspešnosti otroka v šoli?

S: Jaz mislim, da je ta program socialno pedagoška pomoč in integrirana pomoč družini dokaj učinkovita...ravno zaradi tega, ker pač, ne vem, ogromno družin se znajde v kakšnih težavah, in takrat imajo nekoga, ki jim v določenih stvareh zna pomagati...to je direktna povezava... ti prideš k njim domov...malo katera družina se npr. zateče na center..to je direktna povezava...ko si ti tam, se ti oni lahko izpovejo, ne (1b)...

Glede uspešnosti v šoli...jaz mislim, da dobro vpliva, če govorim za sebe, ko sem jaz prišla, je bila ena deklica, ki je imela ogromno učnih težav in ko sem jaz prišla z njo delat se je stanje izboljševalo, tudi učiteljica v šoli je to opazila, so jo pohvalili in povedali, da ta pomoč učinkuje (1b).

5. Kako bi opisali učinke svojega dela na otroka in družino? (kako se družina reorganizira na podlagi programa pomoči na domu...). Kakšni so pozitivni vplivi in negativni glede na vaše delo (ali program pozitivno vpliva na otroka in celotno družino, kakšen je napredek od začetka do zdaj pri delu z družino oz. otrokom...)?

S: Moji učinki so bolj pozitivni kot negativni...družina, moram priznati me upošteva in posluša, ko jim svetujem (2) (čeprav velikokrat nimam dovolj znanja)...delam tako kot mislim, da je prav (1a)...funkcionirajo bolje, spodbujam jih, da bi se bolje poslušali med seboj, tako otroci mamo kot ona njih (2).

Program družini sigurno ne škoduje, starši so zadovoljni...je pa res, da so zadovoljni le takrat, kadar se jim »piha na dušo« in jim damo vedno tisti njihov »prav« na koncu...Se mi zdi, da so stvari zdaj bolj umirjene kot so bile prej (1b).

6. Vaše delo je težko in zahtevno... Opišite, kje potrebujete dodatno pomoč? Kje se čutite močne? Kje se čutite šibke? Kako bi opisali dobro usposobljenost za učinkovito pomoč otroku oz. tovrstno delo? Kaj predlagate? Kje iščete pomoč?

S: Jaz konkretno nisem izobrazena socialna delavka (1a), jaz sem po poklicu profesorica nemščine, ampak ker sem se odločila za pedagoško smer, poznam nekaj teh didaktičnih pristopov kako ravnati z otroki v določeni situaciji, kako jim pomagati pri učenju...mislim, da nobena od teh izvajalk nima te izobrazbe...ne vem...poskušamo jim na čim boljši način pomagati...imamo tudi neka

izobraževanja...bi pa bilo fajn imeti ta izobraževanja v začetku, ne zdaj na sredini, ko mi že delamo...komaj takrat po pol leta izveš kaj je tvoja naloga, tako da so ta izobraževanja dokaj v redu, malo nam razložijo kako ravnati z družino, kaj je naša naloga....imamo to 1x na teden po 1 uro (1a).

Sama bi konkretno rabila pomoč ko je specifičen problem...npr. v enem primeru, ko ima doma deklica izapde in se meče po tleh, jaz ne znam reagirati in rabim ogromno časa, da jo pomirim... Močna sem pri pomaganju domačih nalog, v bistvu pri premagovanju učnih ovir (1a).

V prvi vrsti je za usposobljenost pomembna ustrezna izobrazba na področju sociale, to je prvo. Potem nekaj znanja, teorije, kako ravnati s temi družinami. Tudi praksa. Mislim, da ni pravi način kako sploh izbirajo te izvajalce pomoči...ti prideš na razgovor, nekaj te vprašajo, potem pa te ocenijo na podlagi prvega vtisa (1a).

7. Naštejte oblike pomoči za usposabljanje izvajalcev programov? Kdo jih je izvajal?

S: Kot sem že povedala imamo izobraževanja in 1x tedensko sestanke...kjer dobimo vpogled še v drugo delo oz. druge družine, ter tako izmenjujemo mnenja in izkušnje....ja lahko bi rekli, da se učimo eden od drugega velikokrat (1a).

8. Kaj bi na osnovi vaših izkušenj prispevalo k učinkovitejšemu delu z otrokom? Kaj bi prispevalo oz. omogočilo družini kvalitetnejše življenje in večjo uspešnost otroka v šoli?

S: Bolj strokovno znanje in pa seveda sodelovanje z večimi strokovnjaki. Kakšen psiholog...ali pa npr. zelo dobro bi bilo tukaj imeti na voljo družinskega terapevta, ki ti iz prve roke lahko ponudi rešitev (1d).

9. Kako bi vi definirali dejanske potrebe/zahteve/pričakovanja otroka in družine od izvajalcev programa pomoči? V kolikšni meri jih lahko zadovoljite in jim zadostite?

S: Otroci pričakujejo vse drugo kot pa učenje, ne...oni bi delali vse drugo, igrali bi se, hodili bi na sprehode, zelo radi hodijo na te delavnice, različne ustvarjalne delavnice, gredo tudi v kakšen kino...počeli bi vse samo učili bi se...Starši pa pričakujejo od

tebe samo, da boš pomagal tem otrokom pri učenju, kar ni naša glavna naloga in vedno znova se spopadamo s temi težavami, ravno zaradi tega, ker starši pričakujejo samo to in to ni naš cilj, ne...naš cilj je nekako kvalitetno preživeti čas z otrokom, ampak starši na to vedno pozabijo (2a). Jaz se trudim, čim bolj kvalitetno preživeti čas...jaz pridem s to deklico domov, naprej naredimo domačo nalogo, povem jim kako naj se uči, da bi boljše razumela, preostanek časa pa izkoristiva za kakšen sprehod, obisk knjižnice....delava vse mogoče...zadnjič sva se kepale...različno (1).

10. Na kakšen način z vašo pomočjo otroku na domu s tem tudi pomagata družini? Kakšno je vaše sodelovanje in vez z družino? Opišite!

S: Starši so manj obremenjeni v popoldanskem času...bolj so zadovoljni, ker se ne kregajo po nepotrebem z otrokom...imajo več časa zase..moja vez z družino je primerna, bi rekla (2)...imam profesionalen odnos...ne želim se preveč vezati oz. si ne dovolim tega, čeprav te to hitro prevzame in se navežeš...ker so potem že čustva vpletena in....ni prijetno na koncu, ko se moraš po enem letu posloviti (1).

11. Ali pri svojem delu sodelujete z drugimi strokovnjaki in zunanjimi institucijami? Katerimi? Kaj je predmet sodelovanja? Kaj vam pomeni sodelovanje z vsemi (zunanjimi) strokovnjaki, ki se ukvarjajo z otrokom? Kaj bi bilo potrebno spremeniti? Ali trenutno obstaja sodelovanje z zunanjimi strokovnjaki (ki delajo z otrokom v šoli) in vami (ki delate z otrokom in družino doma)?

S: Ogromno sodelujem s šolo, ker tudi po to deklico hodim v šolo...in učiteljica mi sproti razlaga kako deklica funkcionira v šoli, tako da tudi jaz vem, kje so težave in kaj naj z njo delam..tudi s svetovalno delavko sodelujem, pa preko centra z svetovalkami...one mi priporočajo kam naj se obrnem (1c)...

Predmet je to, da mi poročajo o stanju otroka (1c).

To sodelovanje meni pomeni ogromno, ker mi otroci ne povedo vsega kaj se dogaja v šoli...včasih ko še nisem prihajala v šolo, sploh ni naloge imela, ker mi ni povedala...tako da je to pozitivna stvar...sodelovanje (1c).

12. Kaj menite o dodatni strokovni pomoči, ki se izvaja na šoli? Kaj bi bilo potrebno spremeniti?

S: To je pozitivno, zelo dobra stvar. Specialni pedagogi redno konkretno znajo kje so težave in delajo samo na tistem, mi pa poleg učne pomoči nudimo še ostale oblike pomoči, ne samo učno.

13. Menite, da vključenost v program pomoči na domu in individualna pomoč v šoli, prispevata k kvalitetnejšemu življenju družine in uspešnosti otroka v šoli? Ali obe vrsti pomoči ne bi bili potrebni?

S: Ja odvisno, ene družine to zelo dobro sprejemajo, enim se pa to zdi odveč...jim je dodatna obremenitev za otroka, odvisno od družine (2). Sama mislim, da sta obe vrsti potrebni, ker če ima otrok specialnega pedagoga v šoli (ki dela kar je nujno, tam kjer so težave), lahko jaz z njim doma počnem kakšne druge stvari, ki so tudi koristne (ki pa so naloga staršev, ampak jih ne delajo). Ne bi bilo preobremenjeno (1d)...

14. Kakšna je vaša vizija dela glede programov pomoči (prednosti, slabosti, želje, predlogi)?

S: Jaz moram povedati, da so nekatere prednosti in slabosti tega dela. Prednost je ta, da včasih ko prideš domov in analiziraš celotno stvar tvoje službe, kar si pač počel in kaj si delal, si enostavno rečeš jaz pa nimam nikakršnih težav, ne..druga stvar oz. slabost pa je, da prideš s takšno polno glavo domov in se sekiraš, kako bi jaz tem otrokom pomagala, kaj bi jaz z njimi počela, razglabljaš o vseh mogočih stvareh, tako da me te stvari kar prizadenejo, ko vse to vidiš. Druga slaba stvar je ta, da ko se ti na otroke navadiš in oni na tebe, potem je že konec...eni se zelo hitro navadijo na tebe, drugi pa rabijo časa da se ti odprejo, da ti zaupajo (1d)...Enim izvajalcem je res vseeno za to, in komaj čakajo da to eno leto mine in da je konec...so brezbrizni in čakajo samo, da dobijo ta zaslužek.

ZAPIS 2. INTERVJUJA Z IZVAJALCEM PROGRAMA POMOČI

1. Opiši podrobneje stanje družine (izobrazba staršev, razmere, odnosi med člani, kdo vodi družino, način življenja, razumevanje, število članov, kakšna je hiša – pogoji za učenje otrok, kdo dominira v družini, kako funkcionirajo dnevno, kakšno je finančno/materialno stanje, kdo skrbi za otroke, možna prisotnost alkoholizma ali nasilja...)!

N: Dekličina družina je velika. Dosti jih živi v eni hiši. Mislim, da šest članov, ki so v medsebojnem sorodstvu. Ni samo ene družine. Mama je stara okrog 33 let in nima končane osnovnošolske izobrazbe. Je naglušna. O očetu nihče ne ve nič, sama pravi, da ga nima. Za deklico skrbi njena babica, mama ne more. Vse ženske živijo v eni hiši, ki je sicer novogradnja. Vendar so razmere precej slabe, ravno sedaj urejajo vodovod in kopalnico. Ker mama in babica ne znata pisati, jim vse potrebno ureja stric. Tudi z deklico se zato težko učim, ker ni ustreznih pogojev...

Finančno materialno stanje je zelo nizko, ker živijo od socialne podpore... Včasih jim iz denarne stiske pomaga stric. Družina je socialno zelo šibka. Niso preveč redoljubni. Če je pospravljeno, je sigurno pospravila babica, ampak ne temeljito... za njih pomeni čistoča čisto nekaj drugega kot za nas.

Pojavlja se predvsem verbalno nasilje. Velikokrat kričijo in se derejo eden na drugega, tudi prerivanje in suvanje, kakšna klofuta je tudi prisotna. Zelo pa grdo govorijo in se zmerjajo. Drugače pa fizičnega nasilja s strani moškega ni, ker oče tako ali tako ni znan oz. ga enostavno ni, kot pravi deklica.

2. Kakšno vrsto pomoči nudite družini v katero prihajate? Opiši jo! Opišite svoj odnos pri delu z otrokom in družino. Kako opredeljujete svojo nalogo v procesu pomoči? Kaj vi delate?

N: Vključena sem v program socialno – pedagoške pomoči družinam, v okviru katere se izvaja tudi učna pomoč otrokom. V bistvu sem svetovalec Centra za socialno delo Murska Sobota. To delo se izvaja preko javnih del (zato lahko delamo le eno leto)... sama sem pričela maja 2008.

Za to delo sem se odločila, ker menim, da mi bodo pridobljene izkušnje v prihodnje koristile... študirala sem zgodovino in slovenščino in bom pozneje tudi delala z otroki oz. mladimi.

Moj odnos je dober...se razumemo (2)...Moja naloga, hmm...da deklico pripravim, da bo raje hodila v šolo in ji pomagam pri učenju. Sem nekakšen povezovalec med njo in šolo (1).

3. Kako vas družina sprejema, ko prihajate k njim domov (kako vas sprejmejo, kje se učite, ali pomagate samo otroku ali celi družini, kako vas je sprejel otrok...)?

N: Najprej so družino o mojih obiskih obvestili s Centra za socialno delo, se z njimi pogovorili in smo potem šli skupaj tja. Tudi na šoli smo skupaj s pedagoginjo deklici predstavili moje delo (1).

Na začetku je bila zelo zadržana, zelo malo je hodila v šolo... zdaj se stvari počasi izboljšujejo, vendar ima zaradi ogromno izostankov velike težave pri pouku. V počitnicah je zelo rada hodila z nami na potepe (2).

Družina me dobro sprejema. K njim domov prihajam tri do štirikrat. Družine, ki so bolj ogrožene, kjer otroci živijo v slabših socialnih razmerah prihajamo rajši večkrat...no, ponavadi je to trikrat na teden po eno uro. Ampak ta ena ura tako hitro mine, da se res moraš dobro organizirati, da z otrokom kvalitetno izkoristiš čas, ki ga imaš na voljo (1).

Zelo pozitivno so me sprejeli... sem mislila, da bodo bolj odklonilni, ker so namreč Romi in sem se po eni strani tudi malo bala (2). Saj je njihov način življenja že po navadah drugačen od našega... pa s tem ne mislim nič slabega, dejansko tako je. Razmere za učenje doma so zelo slabe, zato sem se že nekajkrat odločila in deklico počakala po pouku pred šolo, da sva šle na igrišče ali pa sva se učili v šoli, ker je bolj mirno. V času počitnic pa npr. hodim redno k njim domov (1), vedno so me lepo sprejeli, mama in babica sta se z mano pogovarjali. Čeprav imam v programu samo deklico J. so vedno vsa dekleta želela biti zraven pri učenju (obe sestrični, ker skupaj živijo). Ko sem bila tam, so vsi sosede prišli tja, se hoteli pogovarjati z mano...zato sem raje peljala deklico kam na igrišče (2).

4. *Kakšni so učinki izvajanja programa pomoči (socialno pedagoške ali integrirane)? Ali je učinkovita (prednosti, slabosti)? Kako tovrstna pomoč prispeva k uspešnosti otroka v šoli?*

N: Ta pomoč je koristna; pri učenju in nalogah...J. ima možnost, da se z mano pogovarja o raznih problemih, mi lahko zaupa, se družijo z mano, jo peljem na delavnice (1)...ker je rabila več časa, da se je navadila na mene, je slaba stran, da bo po letu dni dobila novega izvajalca in bo šlo vse znova (1d). So seveda nekatere izjeme, ki lahko v okviru javnih del delajo dlje npr. invalidi. Na začetku je potreben čas, da ti otroci zaupajo in se ti odprejo... otroci, ki imajo težave doma, o tem neradi govorijo...ko se dobro navežejo nate, pa že pride do menjave izvajalca pomoči (2).

Mislím, da je otrok bolj pripravljen se učiti...zdaj v mojem primeru, velikega uspeha v šoli ni..da bi bile neke blazno dobre ocene, je pa res, da deklica raje dela domače naloge in se vsaj delno poskuša učiti (2).

5. *Kako bi opisali učinke svojega dela na otroka in družino? (kako se družina reorganizira na podlagi programa pomoči na domu...). Kakšni so pozitivni vplivi in negativni glede na vaše delo (ali program pozitivno vpliva na otroka in celotno družino, kakšen je napredek od začetka do zdaj pri delu z družino oz. otrokom...)?*

N: Če opazujem družino prej in sedaj, bi rekla, da se ni nič spremenilo dosti. Oni funkcionirajo še naprej tako kot so... jaz sem se bolj ukvarjala z deklico. Ona pa napreduje, ampak počasi (1b).

Sedaj je postala bolj zgovorna, zaupljiva in družabna. Več hodi v šolo (ker je prej ogromno manjkala), sicer tudi še dosti manjka (ker je rada doma pri mami). Glede učenja pa je potrebno še veliko dela, da nadoknadi zamujeno snov (1b).

6. *Vaše delo je težko in zahtevno... Opišite, kje potrebujete dodatno pomoč? Kje se čutite močne? Kje se čutite šibke? Kako bi opisali dobro usposobljenost za učinkovito pomoč otroku oz. tovrstno delo? Kaj predlagate? Kje iščete pomoč?*

N: Menim, da sem veliko informacij o delu z otroci pridobila že na faksu...koristijo pa mi tudi sestanki, predavanja in razna srečanja na tovrstno tematiko. Seveda bi mi koristilo dodatno strokovno znanje, da bi še bolj znala pristopiti k družini... mogoče

je dobro tukaj poznavanje psihologije...v začetku sem bila zelo negotova, ker nisem vedela, kaj me čaka. Pridejo tudi situacije, ko se ne znajdeš in ne veš kako bi reagiral...potem improviziraš. Je pa res, da ne veš, če delaš prav ali ne (1a).

Imamo sestanke, kjer se pogovarjamo o problemih, občasno tudi kakšna predavanja, lahko vedno pokličemo, da nas naprej usmerjajo. Tudi izvajalci se veliko družimo in si medsebojno pomagamo. Mislim, da je poskrbljeno za nas, če pa te stvari še bolje zanimajo pa te usmerjajo dalje in ti dajo dodatne napotke

Pa mislim, da sem primerna, že zato, ker imam veliko volje in motivacije za delo z otroki. Sigurno sem pa mnenja, da vsi izvajalci te pomoči niso kompetentni za to delo, ker je njihov profil izobrazbe čisto nekaj drugega, kot pa pedagoška usmerjenost...potem to delo sigurno ni tako kakovostno in vestno opravljeno, kot bi lahko bilo...Če se sam ne zavzameš za družino, premika definitivno ni...ker tudi če si 100% angažiran, je uspeh lahko minimalen. Svetovalci s katerimi se družim jaz smo vsi enotni in menimo, da delamo koristno. Zavedamo se, da nas ti otroci rabijo pri učenju in nalogah, predvsem pa je pomembno, da se z njimi družimo, pogovarjamo, tudi igramo, se sprehajamo, jih kam peljemo (1a)...

7. Naštejte oblike pomoči za usposabljanje izvajalcev programov? Kdo jih je izvajal?

N: Delavnice in seminarji tekom dela so, tako da čisto nevedni ne gremo delat. Res je pa, da se učimo ob delu največ (1a). Imamo tudi sestanke. Izvajali so jih na Centru za socialno delo...ali pa na Ptujju, kjer smo imeli neko predavanje..delavnice so pa organizirane različno, na manjših lokacijah, ampak so predvsem namenjene otrokom in druženju, ne toliko nam in našemu izobraževanju.

8. Kaj bi na osnovi vaših izkušenj prispevalo k učinkovitejšemu delu z otrokom? Kaj bi prispevalo oz. omogočilo družini kvalitetnejše življenje in večjo uspešnost otroka v šoli?

N: Ja, mislim, da bi se še kdo drug moral posebej ukvarjati z družino in starši (1d)...Romi so ena posebna skupina s posebnim načinom življenja, tako da je težko tu nekaj spreminjati...oni drugega sveta ne poznajo in so tako tudi zadovoljni...

9. *Kako bi vi definirali dejanske potrebe/zahteve/pričakovanja otroka in družine od izvajalcev programa pomoči? V kolikšni meri jih lahko zadovoljite in jim zadostite?*

N: Otrok od mene pričakuje bolj prijateljico...da se bova družila, v začetku ne želijo takoj delati šolskega dela, ampak poskušajo, da bi se z njimi igral...Starši pa...ja v tej konkretni družini, mislim, da sploh niso imeli nekih posebnih pričakovanj, pač samo to, da bo nekdo prihajal in bo tam pri njih...no mogoče babica, je želela, da ima deklica dobre ocene (2a).

Mislim, da sem njihove potrebe zadovoljila...oni so zadovoljni...vendar jaz posebnega napredka ne vidim (2).

10. *Na kakšen način z vašo pomočjo otroku na domu s tem tudi pomagate družini? Kakšno je vaše sodelovanje in vez z družino? Opišite!*

N: Ja, je opazna razlika. Deklica je bolj sproščena, več govori...postavlja veliko vprašanj, ki pa včasih tematsko niso primerna zanjo. Mogoče se zaveda, da ima enega človeka, ki ji bo stal ob strani...mislim, da se ob meni počuti varno in je prav vesela, ponosna na to, da prihajam v vas samo zaradi nje. Zaradi tega se počuti pomembno.

Družini pa bistveno nisem pomagala. Nič se ni spremenilo (2).

11. *Ali pri svojem delu sodelujete z drugimi strokovnjaki in zunanjimi institucijami? Katerimi? Kaj je predmet sodelovanja? Kaj vam pomeni sodelovanje z vsemi (zunanji) strokovnjaki, ki se ukvarjajo z otrokom? Kaj bi bilo potrebno spremeniti? Ali trenutno obstaja sodelovanje z zunanjimi strokovnjaki (ki delajo z otrokom v šoli) in vami (ki delate z otrokom in družino doma)?*

N: Sodelovanje obstaja na njeni šoli. Jaz sem vsak dan na šoli, zato obstaja možnost, da jaz stopim do pedagoginje in učiteljev ali oni do mene. Menim, da so tovrstna povezovanja potrebna za dobro otroka (1c). V večini primerov, kjer svetovalci hodijo samo na dom, pa so sodelovanja bolj šibka. S šolo se ne povezujejo. Mogoče nekaterim to pomeni dodatno delo in seveda ti vzame več časa (1c)...vsi mi morali

stopiti skupaj in enotna organizacija dela iz vseh strani pomoči otroku in celotni družini bi prispevala k napredku...z majhnimi koraki se daleč pride (1d)...

Jaz dosti sodelujem s pedagoginjo šole na katero hodi deklica. Me je pa nedolgo nazaj poiskala specialna pedagoginja, ki z deklico individualno dela. Nisem vedela, kdo še deklico individualno obravnava v šoli (1c). Ker pa sva na šoli ob različnem času, se redko vidiva. Je pa dobro se pogovoriti o morebitnih vprašanjih z nekim strokovnjakom (1d).

Ves čas sem v stiku s šolo (šolsko pedagoginjo in romskim mentorjem na šoli) in Centrom za socialno delo, ki mi ob težavah svetujejo. Mislim, da kar dobro sodelujem z zunanjimi strokovnjaki, ampak izključno zato, ker si tega želim. Menim, da drugi izvajalci oz. nekateri niti ne vedo na katero šolo hodi otrok. To je odvisno od vsakega posameznika (1c).

12. Kaj menite o dodatni strokovni pomoči, ki se izvaja na šoli? Kaj bi bilo potrebno spremeniti?

N: Ne sodelujeva posebej s specialnim pedagogom, ker sva se komaj spoznali...tako na kratko sva se dogovorili, da bo potrebno narediti načrt dela z deklico, da bomo delali enako doma in v šoli. To se mi zdi super, saj bom jaz imela pomoč, deklica pa bo manj zmedena (1c).

13. Menite, da vključenost v program pomoči na domu in individualna pomoč v šoli, prispevata k kvalitetnejšemu življenju družine in uspešnosti otroka v šoli? Ali obe vrsti pomoči ne bi bili potrebni?

N: Sodelovanje bi zagotovo izboljšalo razmere (1d). To so otroci iz socialno šibkih družin. Nekateri otroci odraščajo v enodružinskih družinah, kjer sta prisotna tudi alkohol in nasilje. Ti starši velikokrat niso kos svojim nalogam in se nimajo časa, volje in možnosti ukvarjati z otrokom. Mi predstavljamo nek zgled, vendar je to premalo. Včasih se mi zdi, da so otroci še kar normalni, glede na to iz kakšnih družin prihajajo...starši bi potrebovali prevzgojo in učenje, kako vzgajati svoje otroke. Ker pa mnogi tega sami niso doživeli, ne vedo, kaj je prav in kaj ne (1d).

14. *Kakšna je vaša vizija dela glede programov pomoči (prednosti, slabosti, želje, predlogi)?*

N: Ker to delo rada delam, bi si predvsem želela ga opravljati dalj časa, ne samo eno leto (1d). Navezala sem se na otroke, jih dobro poznam, prav tako tudi oni mene. Ne vem, če bom potem še kaj vedela o njih, kaj se z njimi dogaja...upam, da bodo prišli v dobre roke (1d).

Bolj začneš razmišljati o stvareh, ki jih imaš. Kako smo lahko srečni, da imamo »normalne« starše, dobre odnose v družini...sploh se ne zavedamo, kako veliko to pomeni. Bolj moramo biti zadovoljni z majhnimi malenkostmi, ne pa da vedno stremimo k več. Pri tem delu se nekako bolje zaveš samega sebe. Je pa tudi res, da si malo egoistično usmerjen, saj s tem zadovoljuješ svojo potrebo po tem, da meniš, da si dober človek, ker pomagaš drugemu. Kar pa je narobe razmišljanje, da pomagaš zato, ker se potem sam bolje počutiš...No, v glavnem mislim, da se mogoče kakšni izvajalci, ki niso tako dobrosrčni, da se jih takšne in drugačne družine bolj dotaknejo in da spoznajo tisto dobroto (1d)...

ZAPIS 3. INTERVJUJA Z IZVAJALCEM PROGRAMA POMOČI

1. *Opiši podrobneje stanje družine (izobrazba staršev, razmere, odnosi med člani, kdo vodi družino, način življenja, razumevanje, število članov, kakšna je hiša – pogoji za učenje otrok, kdo dominira v družini, kako funkcionirajo dnevno, kakšno je finančno/materialno stanje, kdo skrbi za otroke, možna prisotnost alkoholizma ali nasilja...)!*

A: Družine so različne. Mama v tem enem primeru nima dokončane osnovne šole, pravtako oče ne. V družini je 5 članov, se pravi, oče, mama in trije otroci. Deklici sta stari 12 in 14 let..fantek pa 2 leti. Odnosi v družini so slabi. Družino vodi oče, ima glavno besedo..mame pa praktično kot da je sploh ne bi bilo. Oče sicer hodi v službo, je tako rekoč sezonski delavec, mama je doma, naj bi sicer skrbela za gospodinjstvo, vendar tega ne zmore, ker je nesposobna. Tako, da si deklici več ali manj sami kuhata, pospravljata. Hiša je v zelo slabem stanju, higienske razmere so katastrofalne....pogoji za učenje pa, hmm....koliko časa jima pač ostane, ker morata onidve skrbeti za gospodinjstvo. Ko je oče doma, še kar nekaj naredi za otroke, ampak več ali manj sami zase skrbita deklici. Materialno stanje ni tako slabo, ker pač

oče je sezonski delavec in služi v tujini, vendar denar porabijo za nepravde stvari. Prisoten je alkohol in nasilje. Nasilje izvaja več ali manj oče nad ženo in seveda, ko je prisoten alkohol.

2. Kakšno vrsto pomoči nudite družini v katero prihajate? Opiši jo! Opišite svoj odnos pri delu z otrokom in družino. Kaj je vaša naloga v procesu pomoči? Kaj vi delate?

A: Program je zastavljen tako, da bi naj nudili socialno pedagoško pomoč. Ampak več ali manj se izvaja učna pomoč (1), ker niti starši ne dopuščajo, da bi se vtikali v njihove družinske razmere. Otroci me vidijo kot prijateljico, drugo mamo...vse to... Kot osebo kateri lahko zaupajo, ker to nekaj časa traja, da pride do zaupanja in takega odnosa in kot neke vrste kot učiteljico (2).

Naša naloga bi naj bila pomagati celi družini, ampak...je to težko...Skrbim za to, da naj bi se stanje izboljšalo, da naj bi uvideli nekakšno normalno življenje kako bi naj zgledalo...otrokom skušam prikazati tudi s svojimi načeli in vrednotami, da se tudi pogovarjam z njimi, da vidijo, da tako ni prav, ne (1)...ker oni npr. odraščajo 10-12 let po enem vzorcu in so tega vajeni, mislijo, da je vse tako super in da s tem ni nič narobe, če pač oče pije in izvaja fizično in psihično nasilje in da s tem ni nič narobe, ne...

3. Kako vas družina sprejema, ko prihajate k njim domov (kako vas sprejmejo, kje se učite, ali pomagata samo otroku ali celi družini, kako vas je sprejel otrok...) ?

A: Kar v redu...s tem, ko mi prihajamo v družino, en del obveznosti odpade na nas...se pravi...mi pridemo zato, da se z otroki učimo, delamo domače naloge (1). Otroci so nas sprejeli kar dobro, saj so tega že vajeni, saj pomoč se izvaja že kar 4, 5 let...in so pač otroci tega vajeni, da nekdo pride in naredi z njimi domače naloge in da se z njimi uči (2). Če je možno se seveda učimo v otroških sobah. Več ali manj pomagam samo otroku in ne celi družini (1).

4. *Kakšni so učinki izvajanja programa pomoči (socialno pedagoške ali integrirane)? Ali je učinkovita (prednosti, slabosti)? Ali tovrstna pomoč prispeva k uspešnosti otroka v šoli?*

A: Učinki so pozitivni, stanje se je sigurno izboljšalo pri otrocih (1b)... prednosti so sigurno to, da prevzameš nalogo staršev, ne samo da jih učiš ter delaš domače naloge z njimi, ampak tudi vse ostalo, da preživljaš prosti čas z njimi, ker oni pravzaprav drugače gledajo samo TV ali pa so za računalnikom (1). V začetku se otroci zaprejo pred tabo, ker te ne poznajo (2).

Slabost je predvsem, da mi nismo zadosti usposobljeni za to delo (1a)...ker oseba, ki je npr. prodajal kruh in nima svoje družine, sigurno težje dela to delo..nismo imeli posebnih izobraževanj za to, leta nazaj so neke seminarje imeli...vsaj osnovo...jaz pa sem prišla na razgovor in so videli, da sem kar v redu in da lahko to delam...to so ugotovili po eni uri razgovora. Potem sem šla naslednji dan s prejšnjo svetovalko na dom k tej družini in drugi dan je bilo to to...nisem vedela k kakšni družini grem, kaj je tam problem....kako funkcionirajo (1a).

Glede uspešnosti v šoli menim, da je zdaj dosti boljše...da ta pomoč prispeva k uspešnosti otroka v šoli, vsaj malo (1b).

5. *Kako bi opisali učinke svojega dela na otroka in družino? (kako se družina reorganizira na podlagi programa pomoči na domu...). Kakšni so pozitivni vplivi in negativni glede na vaše delo (ali program pozitivno vpliva na otroka in celotno družino, kakšen je napredek od začetka do zdaj pri delu z družino oz. otrokom...)?*

A: Družine se ne reorganizira po mojem mnenju... bolj gre tu za otroke, da preživijo nek kvaliteten čas popoldan, da dobijo neke zadolžitve čez dan (1). Ker, ko jaz pridem otroku, povem, npr. potrebno je delati to in to in to, potem ko pa odidem pa še vedno ti moraš nekaj narediti, da jaz naslednji dan to preverim...kolikor sem jaz to delo izvajala, je vse temeljilo na učni pomoči..tu ni variante, da bi lahko ti vplival na starše..ni možno...vsaj jaz ne...za to so potrebni kompetentni strokovnjaki (1)...saj ta program ima dobre strani, je pa drugo praksa ali pa teorija.

Napredka pri nekaterih družinah ni... pri nekaterih pa je...otrok se bolje znajde pri pouku, lažje se organizira glede šolskega dela...Napredka z družino pa ni bilo (2).

6. *Vaše delo je težko in zahtevno... Opišite, kje potrebujete dodatno pomoč? Kje se čutite močne? Kje se čutite šibke? Kako bi opisali dobro usposobljenost za učinkovito pomoč otroku oz. tovrstno delo? Kaj predlagate? Kje iščete pomoč?*

A: Potrebujem pomoč konkretno pri pomoči družini, socialno pomoč...kako delati z njimi, kaj storiti (1d)...

Menim, da bi za takšno vrsto pomoči moral biti ustrezno usposobljen strokovnjak, se pravi...jaz tu vidim, sociologa, psihologa,, ker tudi ti lahko posledično potem pomagajo otroku pri podajanju učne snovi (1d)... ker ni potrebno, da si ti učitelj...ampak, nimaš pa tistih enakih znanj, da bi znal posegati v družino, aha tako je potrebno tako delajte...niti si ne upam...saj ti delaš po svojih izkušnjah, ampak ne veš če to prav za posamezno družino, če pa bodo potem funkcionirali tako kot ti delaš...to se da le z neko strokovno pomočjo....pomoč sem ponavadi iskala na samem Centru, ampak je nisem preveč okrepljene dobila...tudi na šoli...ampak je to bilo v mojem interesu, da preverim kakšno je stanje v šoli, ker starši niso hodili na sestanke, otrok ti ne pove vse kako je v šoli, potem pa sem sama šla vprašat kako in kaj, kjer oni vidijo kje otroku primanjkuje vrzeli (1a).

7. *Našteje oblike pomoči za usposabljanje izvajalcev programov? Kdo jih je izvajal?*

A: Mi smo imeli 1x na teden sestanek, se pravi, da smo se izvajalci dobili in izmenjali mnenja....socialni delavec je to izvajal. Tudi je včasih šla z nami na teren, ampak bolj zato, da je preverila, če mi sploh hodimo k tem družinam...v obliki nadzora...Ampak ona meni ni vedela, kako pomagati konkretno....

8. *Kaj bi na osnovi vaših izkušenj prispevalo k učinkovitejšemu delu z otrokom? Kaj bi prispevalo oz. omogočilo družini kvalitetnejše življenje in večjo uspešnost otroka v šoli?*

A: Ja, to je zelo težko....jaz ne vem sploh kaj bi prispevalo....kako sploh pripraviti starše do tega, da bi drugače razmišljali...ker imajo neko svojo tirnico (1a)...več sodelovanja s starši in pa dodatna izobraževanja. Sodelovanje večih strokovnjakov (1d).

9. *Kako bi vi definirali dejanske potrebe/zahteve/pričakovanja otroka in družine od izvajalcev programa pomoči? V kolikšni meri jih lahko zadovoljite in jim zadostite?*

A: Zgolj in samo učna pomoč. Da bi se izboljšal učni uspeh v šoli (2a). Jaz mislim, da s tem, ko sem jaz hodila...otroci so točno vedeli že prej kako in kaj lahko od mene pričakujejo, ker je že pred mano ena izvajalka naredila neko ustaljeno rutino in so vedeli, da če npr. jutri pišejo kontrolko, se bom jaz z njimi cel popoldan učila (2a).

10. *Na kakšen način z vašo pomočjo otroku na domu s tem tudi*

pomagate družini? Kakšno je vaše sodelovanje in vez z družino? Opišite!

A: Na splošno je to sodelovanje bilo dobro, razen seveda izjeme družin. Kot sem že rekla, ti staršem s tem odvzameš eno breme, ker vedo da bo nekdo namesto njih se z otrokom učil...tu mislim tudi preživljanje prostega časa kar tako, ker je mnogim staršem to odveč (2)...saj smo z otroci delali tudi kakšne druge stvari, ne samo učno pomoč...smo šli se kopat, na sprehode (1)...to je potem tudi že staršem bilo včasih čudno, da zakaj pa se raje ne učimo. Pa da smo šli na primer v mestno knjižnico in se učili, kako se knjige izposodijo....takšne stvari, ki otroku dosti pomenijo, starši jim pa ne znajo omogočiti oz. nimajo interesa. Starši ne znajo preživljati prostega časa z otroci (1).

11. *Ali pri svojem delu sodelujete z drugimi strokovnjaki in zunanjimi institucijami?*

Katerimi? Kaj je predmet sodelovanja? Kaj vam pomeni sodelovanje z vsemi (zunanjimi) strokovnjaki, ki se ukvarjajo z otrokom? Kaj bi bilo potrebno spremeniti? Ali trenutno obstaja sodelovanje z zunanjimi strokovnjaki (ki delajo z otrokom v šoli) in vami (ki delate z otrokom in družino doma)?

A: Samo s šolo sodelujem...z drugimi ne....ja, otrok je predmet sodelovanja, kakšne so njegove prednosti in pomanjkljivosti (1c).

To sodelovanje, če bi obstajalo v večji meri, bi bilo super..da bi dobila neka navodila, kaj narediti...da bi se lahko nanje obrnili. Center bi moral to organizirati bolje.

Trenutno z drugimi strokovnjaki ne obstaja sodelovanje (1c).

12. Kaj menite o dodatni strokovni pomoči, ki se izvaja na šoli? Kaj bi bilo potrebno spremeniti?

A: Ta pomoč je dobra, ampak sem premalo seznanjena s tem...bi pa bilo zelo dobro da bi vsi, ki delamo z otrokom sodelovali. Bolj bi nas Center za socialno delo moral osvestiti, na koga in kje se nanj lahko obrnemo (1a).

13. Menite, da vključenost v program pomoči na domu in individualna pomoč v šoli, prispevata k kvalitetnejšemu življenju družine in uspešnosti otroka v šoli? Ali obe vrsti pomoči ne bi bili potrebni?

A: Ja, sigurno prispeva. Pri nekaterih družinah bi bile potrebne še druge vrste pomoči, ne samo dve (1d). Odveč sigurno ni, lahko pa je otrok na koncu mogoče malo preobremenjen...predvsem če ne sodelujemo in se ne obveščamo o delu na šoli in doma (1d).

14. Kakšna je vaša vizija dela glede programov pomoči (prednosti, slabosti, želje, predlogi)?

A: To kar si jaz želim je po mojem mnenju nemogoče. Prvič tu ni v redu, da tudi staršem (sicer jaz ne vem kako je to njim bilo predstavljeno)...ker ko sem jaz prišla do določenih družin, ki so že imele to pomoč...sem takoj videla, da so mi dali vedeti, da sem jaz tam samo za to, da otroka učim, ne pa za to, da bi se vtikala v naše razmere, kako se mi obnašamo, kako funkcioniramo, kako živimo...ne, ti nisi za to tu (2). Vprašanje je kako Center to njim predstavi, ker...določene občine sofinancirajo za svoje družine v svoji občini to pomoč in na občini imajo npr. možnost 5 otrok, da dobi to pomoč...potem pa se to razve in družine nekatere to izkoriščajo, da se rešijo bremena otrok. Če pa je kaj bilo narobe, potem si pa ti kriv...da si se premalo potrudil, da si ga premalo naučil.

Vso odgovornost so radi preložili na mene (2).

Po mojem bi celo družino bilo potrebno podrobneje seznaniti s tem, da to ni samo učna pomoč, ampak socialno pedagoška. Ampak je tudi problem, da če bi jim to tako predstavili, nas nihče ne bi spustil spet več v hišo...če me razumete...veliko bi jih to pomoč odklonilo...

Tudi, da bi imela na voljo več strokovnjakov, ki bi jih kdajkoli lahko poklicala, če bi imela kakšen problem. To bi bilo zelo dobro..Imaš težavo, ne veš je rešiti, in lažje bi bilo zavedanje, da veš, da se lahko na nekoga obrneš.

Tudi izvajalci so eni obupni...videlo se je, da jim ni za delati tega dela in da so tam samo za to, da dobijo plačano, pa ker seveda morajo biti. Saj so sami 1x ugotovili, da neka izvajalka sploh 6 mesecev ni hodila k neki družini....grozno včasih...saj so jo potem vrgli iz te službe...

Sama zasnova tega programa sicer ni slaba, ampak stvari niso dodelane oz. dorečene....bolj specifično določene (1d).

PRILOGA 3 – ANALIZA INTERVJUJEV S SPECIALNIMI PEDAGOGI

ANALIZA 1. INTERVJUJA S SPECIALNIM PEDAGOGOM

1:

Pomagam v šoli učencem, ki potrebujejo neke dodatne spodbude, dodatne razlage, dodatna znanja, da bi lahko bili uspešni v svojem programu (1).

V proces pomoči se vključim, ko je otrok v bistvu po odločbi nekako opredeljen kot otrok s posebnimi potrebami in dodatno strokovno pomočjo (1).

To je v času, ko je otrok že v postopku, času samega šolanja, ko so že za njim največkrat prvi neuspehi(1).

2:

To je individualna dodatna strokovna pomoč, ki se izvaja tedensko, tam v obsegu do 2 uri nekje...ki je določeno z odločbo, ki jo je otrok dobil v postopku usmerjanja...(2)
Ko pa otroka vzameš v obravnavo, pa smernice določaš neke sam(2)...

...da čim prej pridejo do nekega uvida glede na starost, kje njihove težave so, koliko so njihove težave glede na učni proces obremenjujoče, kako si lahko pomagajo

VKLJUČITEV SPECIALNEGA PEDAGOGA V SAM PROCES POMOČI – začetek, proces vključitve

- nudenje pomoči otrokom z motnjami v razvoju oz. primanjkljaji na posameznih področjih učenja (ob vstopu v šolo)
- želja/potreba po uspehu otroka v šoli
- vključitev po izdani odločbi in diagnosticiranju otroka
- ugotovitev otrokove neuspešnosti v šoli

NAČIN DELA SPECIALNEGA PEDAGOGA – reševanje težav, svetovanje

- tedensko izvajanje individualnih ur
- pridobitev pomoči otroka na podlagi odločbe
- samostojno določanje smernic pri obravnavah
- postopno/sistematično odpravljanje otrokovih primanjkljajev v skladu z njegovimi zmožnostmi
- obravnavo otrok glede na

sami, za katero pomoč imajo ves čas možnost zaprositi učitelje, kako si lahko pomagajo s sošolci, kako si pomagajo z učbeniki...moje delo je bolj v učenju strategij... (2).

Jaz pomagam otroku naučiti se učiti (2).

...to mislim, da je pot za otroka usposobiti za samo učenje oz. tudi na nek način samoregulacijo... (2).

Lahko rečem, da se vedno obrnem otroku na celovit način, da vedno poskušam raziskati tudi pod kakšnimi pogoji se vrši to njegovo učenje doma in v šoli... (2).

Poskušam en celovit uvid dobiti tudi v družinsko situacijo (2).

2a:

Dodatna strokovna pomoč je tista, ki otroku pomaga napredovati in se vrniti v nek proces, kateremu sledijo tudi vrstniki. (2a) Se pravi, da ob neki dodatni podpori, razlagi, vaji veččin lahko potem obravnava isto snov, kot jo vrstniki (2a)...

Dodatna strokovna pomoč najbolj učinkovita, kadar je izvajalec prisoten v šoli, tudi izven časa ko otroku neposredno daje to strokovno pomoč, da se nanj obrne takrat kadar je in da sam začuti neko potrebo po pomoči....se pravi, kadar je pomoč aktualna,

starost

- **soočanje in priprava otrok na spoznanje o svojih težavah**
- **učenje otrok za samopomoč**
- **učenje strategij otrok**

- **učenje otroka »kako se učiti«**
- **usposobljenost otrok za učenje**
- **učenje za samoregulacijo**

- **pomoč na celovit način**
- **iskanje pogojev pomoči**

- **celosten uvid v družinsko situacijo**

UČINKOVITOST IZVAJANJA DODATNE STROKOVNE POMOČI

- **napredovanje otroka in vrnitev otroka v proces šolanja enakovreden vrstnikom**
- **usvajanje znanj ob ustreznosti metod in pristopov dodatne strokovne pomoči**
- **maksimalna učinkovitost ob prisotnosti specialnega pedagoga ob pravem času (po potrebah otroka)**

pravočasna...(2a).

Nikoli nisi čisto dovolj usposobljen. Vedno moraš iskati nove odgovore (2a).

Sploh pa se mi zdi najmanj učinkovito pripravljane na samo preverjanje oz. izvajanje preverjanja s samim izvajalcem dodatne strokovne pomoči. To pa je najmanj učinkovito od vsega..da si ti prisoten v procesu preverjanja, ne pa poučevanja (2a).

2b:

Ne obstaja neko sodelovanje z zunanjimi strokovnjaki, razen preko staršev. Se pravi, ni neke institucionalne vezi, razen osebnega interesa obeh strani (2b).

Sodelovanje pomeni večjo učinkovitost, nepodvajanja pomoči, boljši izkoristek, resursov človeških (2b)...

...sodelujemo z logopedi, fizioterapevti...v šoli pa z učitelji, svetovalno službo (2b).

2c:

Ta pomoč v tem obsegu dveh ur na teden v

- **dvom v lastno usposobljenost**
- **spoznanje vseživljenjskega učenja**
- **želja po iskanju novih znanj**
- **neučinkovitost dela ob pripravah otroka na preverjanje znanja**
- **večja učinkovitost dela v samem procesu poučevanja**

MEDSEBOJNO SODELOVANJE, SODELOVANJE Z ZUNANJIMI STROKOVNJAKI

- **neobstajanje sodelovanja z zunanjimi strokovnjaki**
- **pridobitev informacij preko staršev**
- **nezmožnost institucionalne vezi brez obojestranskega interesa (specialnega pedagoga in drugih strokovnjakov)**
- **večja učinkovitost, nepodvajanje pomoči, boljši izkoristek človeških resursov ob sodelovanju**
- **delno sodelovanje z logopedi, fizioterapevti**
- **sodelovanje s šolo (svetovalno službo)**

POTREBE PO SPREMEMBAH PRI DELU IN VIZIJA DELA

- **spoznanje pomanjkanja števila ur**

šoli ni dovolj...(2c), ker manjkajo neke bazične spretnosti, bazične veščine, so potem ti rezultati zelo majhni oz. ne delujejo kot neko znanje (2c).

Pomoč bi bila najbolj optimalna, če bi bila lahko nudena vsakodnevno, po potrebi oz. da bi količina opravljene pomoči bila v bistvu samo pokazatelj težave otroka, ne pa že sam odgovor na te težave (2c).

Pomanjkanju možnosti specializacije na učnem področju (2c).

Predlagam, da si človek izdelava izobraževalni načrt, sam za sebe..., da ve kje so potrebe njegovih lastnih neznanj, manjkov in da si na tem področju išče odgovore...preko literature oz. izmenjave mnenj (2c).

Da bi imeli več možnosti staršem svetovati pravočasno, da bi starši imeli nek dostop do strokovnjakov, ne...oz. tebe. Da bi strokovni delavci imeli na razpolago čas, ki bi bil namenjen samo svetovalnemu delu, delu s starši, ne pa izključno delu z otrokom. Mogoče ena razvejana mreža prostovoljcev, ki bi bili pač usmerjeni od strokovnih delavcev in medvrstniška pomoč (2c).

Seznani vse, ki delajo kakorkoli z otrokom, da je to v dobro otroka..., da je pomembno, da sodelujemo...(2c).

Bi morala biti ta pomoč veliko bolj koordinirana in veliko manj razcefrana med šolo in domom... (2c).

- **neustreznost rezultatov dela ob prevelikih primanjkljajih otrok in majhnemu številu ur**
- **optimalnost pomoči ob kontinuiranem (dnevnem) izvajanju dodatne strokovne pomoči oz. po potrebi**
- **pokazatelj težav otroka ob kvantiteti opravljene pomoči**

- **želja po specializaciji posameznih motenj**

- **razmišljanje o evalvaciji lastnega specialpedagoškega dela**
- **pogled vase**
- **ugotavljanje svojih potreb, neznanj, manjkov**
- **iskanje lastnih odgovorov**
- **iskanje novih virov znanj**
- **želja po pravočasnem svetovanju družini**
- **potreba po možnosti nudenja pomoči tudi družinskim članom**
- **usposobljenost mreže prostovoljcev vodenih s strani strokovnih delavcev**
- **pobuda za medsebojno sodelovanje**
- **zavedanje pomembnosti sodelovanja**

- **želja po večji koordiniranosti med šolo in domom**

- **pomanjkanje podpore staršem**

Glede na to, da smo to zbirokratizirali v ure, izničili pojem podpore... (2c).

Dodatna pomoč bi morala biti na drugačen način opredeljena, v toku samega pouka... (2c).

Če bi bila ta pomoč opredeljena tako, da bi otrok šel vsak dan za 20 min po pouku k nekemu, da pregledata skupaj potrebe tistega dne..ali če bi to bil usposobljen nekdo doma storiti (npr. izvajalec), potem bi otrok bil deležen pomoči ob pravem času na pravem mestu... (2c).

Jaz mislim, da bi vsak otrok, ko se pojavijo neki rizični faktorji, potreboval specialnega pedagoga kot koordinatorja pomoči...kot svetovalca staršem, v večjem obsegu...v bistvu kot neke vrste spremljanje...neko redno preverjanje stanja, neko nudenje intervencije, kadar je to potrebno...nikakor ne neprestano, ampak neko kontinuirano spremljanje stanja otroka, zaznavanje sprememb, predlogi za intervencijo pravočasno, vključevanje različnih strokovnjakov (2c).

3:

Nekateri otroci tekom procesa ugotovijo, da si s tem, kar so se naučili pri dodatni strokovni pomoči, res lahko pomagajo sami

otrok

- **razmišljanje o drugačni opredeljenosti pomoči**
- **možnost nudenja pomoči otroku doma s strani ustrezno usposobljenih ljudi**
- **deležnost pomoči zdaj in takoj**
- **potreba po specialnem pedagogu kot koordinatorju pomoči**
- **spremljanje in opora družini kontinuirano v večjem obsegu**
- **preverjanje stanja družine in otroka, nudenje intervencije**
- **kontinuirano spremljanje otrokovega stanja in zaznavanje sprememb**
- **pravočasnost intervencije**
- **želja/potreba po vključevanju različnih strokovnjakov**

ŽIVLJENJE DRUŽINE OB DODATNI STROKOVNI POMOČI – SPREMEMBE

- **spoznanje otroka, da si z naučenim pomaga sam**

naprej...(3).

Z družino jaz navežem na nek način zavezniški odnos. Največkrat s starši (3).

3a:

Starši enostavno pričakujejo, da težav več ne bo...stremijo k boljši oceni, stremijo k temu, da bo pomoč sčasoma nepotrebna (3a).

Svojega otroka in v bistvu tudi v tebi iščejo partnerja, s katerim skupaj nekako spodbujajo otroka, da se v proces učenja sploh vključuje in da potem napreduje z nekimi normalnimi, realnimi pričakovanji...(3a).

Otroci največkrat pričakujejo način pomoči, ki bi dvignil njihovo učno uspešnost in to v kratkem času (3a).

Na nek način nekoga, ki bo za njih izgovoril neke ugodnosti oz. zmanjšal pritisk, zahtevnost za njih same... (3a).

Tudi družina pričakuje, da ti postaneš njihov zagovornik in da prevzameš vlogo posrednika med otrokovimi potrebami in zahtevami šole, da nekak sklepaš kompromise, da na nek način izobražuješ učitelje o potrebah njihovih otrok... (3a)

- **vzpostavljen zavezniški odnos z družino in otrokom**

POTREBE IN PRIČAKOVANJA DRUŽINE OD DODATNE STROKOVNE POMOČI

- **nerealna pričakovanja**
- **stremenje k boljši oceni**
- **želja staršev po nepotrebni pomoči v prihodnosti**

- **iskanje partnerja/opore v specialnem pedagogu pri skupnem delu z otrokom**
- **želja po skupnem spodbujanju otroka v proces učenja in napredovanja v skladu z realnimi pričakovanji**
- **dvig otrokove učne uspešnosti v kratkem času**
- **iskanje nadomestila za zmanjšanje pritiska, lastne zahtevnosti in komunikacijo**
- **upanje staršev, da postaneš njihov zagovornik in prevzemanje vloge posrednika med otrokovimi potrebami in zahtevami šole**
- **izogibanje zahtevam šole**
- **sklepanje kompromisov namesto staršev**
- **želja staršev po izobraževanju drugih učiteljev (o potrebah lastnih otrok) s strani specialnih pedagogov**

3b:

KVALITETA ŽIVLJENJA DRUŽINE IN USPEŠNOST OTROKA V ŠOLI

Doma pa pri učencih lahko dodatna strokovna pomoč, je v bistvu tista, ki jim dvigne samozavest, da postanejo preko tega učno uspešnejši ali pri tistih, ki uspeš spodbuditi ta razvoj strategij, se tudi v domačem okolju, čuti ta razbremenjenost šolska, ne...in je verjetno delo doma tudi toliko lažje, da ne povzroča dodatnih konfliktov...(3b).

...ni nobene prave pomoči, ne da bi sodeloval s starši...(3b).

...potem starši začutijo v tem sodelavcu, da imajo neko oporo in da je v družini zaradi tega manj stiske, manj se čutijo, da so »sami za vse«...in se okrepijo odnosi znotraj družine...(3b).

Lahko je to razumevanje okolja njegovega, samih učiteljev, vrstniška klima in pa sama organizacija pouka...da se nekako že v samem poteku pouka te njegove posebne potrebe neopazno spletajo v same dejavnosti..., da otrok ni vedno na nek način označen kot tisti, ki sprejema dodatno strokovno pomoč in da je pouk organiziran tako, da tudi on na svoj način dobi ustrezen pouk...(3b).

- povečanje samozavesti otrok
- izboljšanje učne uspešnosti

- razbremenjenost staršev pri šolskem delu
- lajšanje dela doma
- zmanjšanje konfliktov med družinskimi člani

- ustreznost pomoči ob medsebojnem sodelovanju
- pridobitev občutka opore v procesu pomoči
- zmanjšanje družinske stiske
- spoznanje, da niso sami
- krepitev odnosov znotraj družine

- prepletanje razumevanja okolja, učiteljev, vrstniška klima, organizacija pouka omogočajo kvaliteto življenja družine

- organizacija in prilagoditev načina dela pri pouku ob upoštevanju posameznikovih potreb/sposobnosti

ANALIZA 2. INTERVJUJA S SPECIALNIM PEDAGOGOM

1:

**VKLJUČITEV SPECIALNEGA
PEDAGOGA V SAM PROCES
POMOČI – začetek, proces
vključitve**

V proces pomoči se vključim, ko starši na pristojno enoto Zavoda za šolstvo vložijo Zahtevek za začetek postopka usmerjanja (1).

- **vključitev po vložitvi zahtevka staršev**

2:

**NAČIN DELA SPECIALNEGA
PEDAGOGA – reševanje težave,
svetovanje**

Moja temeljna naloga je, da otroku z ustrezno pomočjo pomagam pri premagovanju primanjkljajev, ovir oz. motenj (2).

- **ustreznost pomoči otroku pri premagovanju primanjkljajev, ovir, motenj**

Način, da se jim pove v kolikšni meri naj otroka obremenjujejo, kaj je za njega preveč, da naj se razveselijo majhnih napredkov recimo, da ne morejo pričakovati ne vem kakšnih dobrih ocen, da se morajo zadovoljiti z manjšimi napredki in potem jih spodbujati, jih pohvaliti (2)...

- **prilagoditev načina komuniciranja s starši**
- **seznanitev staršev z ustrezno mero obremenjenosti otroka**
- **seznanitev staršev o realnem napredku otroka**
- **uskladitev realnih pričakovanj**
- **spodbujanje in razvijanje pozitivnega razmišljanja staršev**

2a:

**UČINKOVITOST IZVAJANJA
DODATNE STROKOVNE POMOČI**

Rezultat moje pomoči je največkrat pozitiven in seveda v veliki meri odvisen od večih

- **odvisnost rezultata od večih dejavnikov**
- **prispevek k učinkovitosti**

dejavnikov (2a).

K učinkovitosti sigurno prispeva samo znanje specialnega pedagoga, izkušnje specialnega pedagoga, fleksibilnost, prilagodljivost in seveda tudi v veliki meri odnos šole do te naše mobilno specialno- pedagoške službe in tudi odnos družine navsezadnje (2a)...

Zaradi znanja pridobljenega na fakulteti, drugič zaradi izkušenj, ki jih pridobimo pri delu z učenci s težavami v razvoju, težavami na učnem področju., torej na naši šoli (2a)

V tolikšni meri, kolikor je pač otrok sposoben...odvisno koliko tudi meni uspe

otroku pomagati, da dobiva pozitivne ocene, da normalno napreduje (2a)...

2b:

Odkvisno je tudi, koliko starši prispevajo k temu, da se otrokovo stanje izboljša..., da mu pomagajo doma, da tudi sodelujejo z mano in seveda s šolo...(2b).

Največkrat uspemo s tistimi, ki imajo potem doma podporo, kjer starši tudi doma pomagajo, čeprav mogoče je včasih potem doma otrok preveč obremenjen...(2b).

Več sodelovanja v šoli..., da bi sodelovali bolj pri nastavitvi samega individualiziranega programa..., kako delovati doma (2b)...

imamo premalo stikov z njimi (2b)..

izvajanja odvisen od znanja, izkušenj, fleksibilnosti, prilagodljivosti

- **ustreznost odnosa šole**
- **ustreznost odnosa družine**

- **izkušenosť za delo z otroci z učnimi težavami**

- **ustreznost pridobljenega znanja**

- **upoštevanje otrokovih lastnih sposobnosti**

- **ustrezna pomoč otroku**

- **realnosť napredka**

MEDSEBOJNO SODELOVANJE, SODELOVANJE Z ZUNANJIMI STROKOVNJAKI

- **ustreznost prispevka staršev k izboljšanju otrokovega stanja**

- **ustrezna pomoč na domu**

- **sodelovanje staršev, specialnega pedagoga in šole**

- **želja po sodelovanje s starši**

- **skrb za otroka ob preobremenjenosti**

- **sodelovanje pri izdelavi individualiziranega programa**

- **svetovanje staršem o delu z otrokom na domu**

- **iskanje pomoči pri delu s strani**

Ta izvajalka je sama prišla do mene, tako da sem ji dajala neke vaje, kaj naj doma dela..., ona meni ni nič sugerirala dela..., niti nisem pričakovala, ali si nisem dovolila, ker se ni čutila dovolj kompetentna oseba..., bi sicer sprejela..., verjetno tudi zato, ker je bila mlajša, manj izkušena, niti ni imela te izobrazbe..., ne bi mi pa bilo izpod časti, če bi mi ona recimo karkoli meni povedala...so pa ponavadi izvajalci te pedagoške pomoči mladi ljudje, ki so brez dela in niso vsi čisto pedagoško izobraženi, večina ne...in mislim,

da mi njim lahko povemo ter jim pomagamo, na kakšen način naj delajo z otroci doma (2b)...
Zagotoviti več kontaktov z vsemi strokovnjaki, ki sodelujejo na kakršenkoli način z otrokom..., se seznaniti kdo vse dela z otrokom in se medsebojno povezovati (2b).Sodelujem z razredničarkami učencev,svetovalno službo na tisti šoli (2b)...

2c:

Več dodatnih ur pomoči, ker jih je le nekaj ur na teden za otroka definitivno premalo...in da bi več delali doma, tudi s kom drugim..., starši (2c). Potrebno je več stikov s starši.., med njimi pa med nami(2c)...mislim, da so premalo seznanjeni

izvajalke pomoči na domu

- **spoznanje o nekompetentnosti dela izvajalke doma**
- **neizkušenosť izvajalke pri delu na domu**
- **želja/potreba po sodelovanju z izvajalci pomoči na domu**
- **skrb za otroka pri delu na domu**
- **potreba po sodelovanju s strokovnjaki, ki delajo z otrokom**
- **medsebojno osveščanje o individualnem delu**
- **želja po medsebojnem sodelovanju**
- **obstoječe sodelovanje z učitelji in svetovalno službo**

POTREBE PO SPREMEMBAH PRI DELU IN VIZIJA DELA

- **potreba po povečanju dodatnih ur pomoči**
- **ugotovitev o pomanjkanju dela z otrokom doma**
- **potreba po sodelovanju s starši**
- **kritičnost do lastnega vložka v sodelovanje s starši**

s tem vsem...se mi zdi, da mi imamo premalo stikov, za kar smo si v veliki meri tudi sami krivi...(2c), ker več stikov ima učiteljica z njimi, ker prihajajo na govorilne ure..., ampak to pomeni, da če bi hoteli, da starši prihajajo na govorilne ure naše, to pomeni popoldanski naš čas, ki pa ni plačan...., zato verjetno nihče tega ne izvaja (2c).

Premajhne te vezi med nami in družinami (2c)...

Zastoj ravno ne bi preživljala popoldneve vedno ne razgovorih..., navsezadnje ti tega nihče ne plača(2c).

Mogoče tudi osveščenost učiteljev na šoli o pomembnosti našega dela..., to je odvisno od ravnateljev na kakšen način posredujejo oni informacije o nas drugim učiteljem...o delu in naši vlogi na šoli (2c)...

Obvezno sta potrebni in prispevata k boljšemu funkcioniranju družine (2c).

Kar pa je odvisno od finančnih sredstev..., ker že zdaj je teh ur dosti in pa kadra primanjkuje (2c)...to pomeni, da je potrebno več vpisa na fakulteti zagotoviti..., več vpisnih mest..., ker defektologov na našem področju primanjkuje (2c)..., to bolj razmišljam v okviru naše šole..., da bi se defektologinje lahko bolj specializirale za odpravo nekaterih motenj (2c)...

Pozitivno miselnost o nas in bi jih v bistvu s

- **potreba po financiranju popoldanskega dela specialnega pedagoga**

- **pomanjkanje vezi med specialnim pedagogom in družino**

- **ustrezna osveščenost učiteljev na šoli**

- **razmišljanje o pomembnosti lastnega dela**

- **večja angažiranost vodstva šole o posredovanju informacij o našem delu**

- **pomanjkanje finančnih sredstev**

- **pomanjkanje kadra**

- **potreba po povečanju vpisa na fakulteti**

- **želja po specializaciji motenj**

- **želja/potreba po medsebojnem sprejemanju in pozitivni miselnosti**

- **specialnopedagoškega dela**

tem na nek način ozavestili, da nas vsi na nek način sprejmejo (2c)...

3:

ŽIVLJENJE DRUŽINE OB DODATNI STROKOVNI POMOČI – SPREMEMBE

Imam pa tudi izkušnje, ko so starši preveč obremenjevali otroka doma., tako da otrok nima več potem prostega časa in ne živijo otroštva tako kot bi ga morali...(3)

Ko jih mi ozavestimo, se tudi spremeni situacija v družini., ni vse več tako napeto, vedo kaj lahko pričakujejo, da ne smejo pričakovati nekaj nemogočega in se potem tudi sprostijo na nek način (3).

- prevelika obremenjenost otroka s strani staršev
- pomanjkanje prostega časa otroka
- neustrezno otroštvo
- pomanjkanje znanja staršev
- osveščenost o spremembi situacije v družini
- sprostitev staršev
- realnost pričakovanj

3a:

POTREBE IN PRIČAKOVANJA DRUŽINE OD DODATNE STROKOVNE POMOČI

Pričakovanja družine preveč osredotočena samo na boljše ocene (3a)...

Dejanska pričakovanja zgolj pozitivne ocene (3a)...

- osredotočenost staršev na izboljšanje otrokovih ocen v šoli (učna uspešnost)

3b:

KVALITETA ŽIVLJENJA DRUŽINE IN USPEŠNOST OTROKA V ŠOLI

S tovrstno pomočjo otroku omogočim lažje usvajanje znanja in potem posledično razvoj na vseh področjih, tudi na socialnem področju (3b).

Otroku pomagam odpraviti težave pri

- možnost lažjega usvajanja znanja otroka
- možnost razvoja otroka na vseh področjih (vključno na socialnem področju)

usvajanju znanja, mu lajšam in pomagam tudi na področju socialnega razvoja (3). Manj je težav na čustvenem področju, na področju druženja z vrstniki..., potem se tudi vsa druga področja izboljšajo..npr. otrok ima

- omogočena pomoč pri odpravljanju težav pri usvajanju znanja
- omogočena pomoč na področju socialnega razvoja otroka
- izboljšanje vseh področij otrokovega funkcioniranja

večjo samopodobo (3b) in tako naprej...tudi vrstniki ga lažje in boljše sprejmejo (3b)...

- povečanje otrokove samopodobe
- sprejetost otroka med vrstniki
- sprememba v obnašanju otroka
- zmanjšanje konfliktov v družini
- večja usklajenost med partnerjema
- ustreznost okolja za razvoj otroka
- pozitivnost starševskih reakcij
- čutenje pozitivne energije
- izboljšanje šolskega uspeha
- spodbuditev otrokovega razvoja učnih navad

Otrok se začne drugače obnašati, manj je konfliktov v družini, manj konfliktov med zakoncema, manj siljenja k učenju, manj odpora...kar se potem v družini odraža kot boljše stanje, boljši odnosi v družini, kjer se pa potem spet otrok posledično lažje razvija in funkcionira in tudi vsi njeni družinski člani bolj pozitivno reagirajo (3b)...
Izboljšajo se tudi ocene v šoli, izboljšanje vpliva tudi na delo v šoli (3b).

ANALIZA 3. INTERVJUJA S SPECIALNIM PEDAGOGOM

1:

Učitelji, kateri pa so na nižji stopnji in so toliko osveščeni o tej problematiki, pa že včasih prosijo za kakšen nasvet in potem včasih pripelje do tega, da damo otroka na usmerjanje..., tako da se v proces pomoči vključim pred samim usmerjanjem in tudi

- VKLJUČITEV SPECIALNEGA PEDAGOGA V SAM PROCES POMOČI – začetek, proces vključitve**
- prošnja učiteljev na nižji stopnji po nasvetu specialnega pedagoga
 - vključenost specialnega pedagoga že pred samim usmerjanjem otroka
 - vključenost specialnega

potem v postopku usmerjanja tako ali tako (1)...

2:

Pri tem večjem, starejšem učencu sem zdaj že bolj kot organizator in koordinator (2)...

Pri tem pa se vključim tako, da mu poskušam to snov, ker mu jo namreč nič ne prilagajajo in tudi nič ne upoštevajo tisto, kar je v individualiziranemu programu napisano, da poskušava kakšen rezime narediti kakšnega zapiska, da se mu dodatno pomaga pri tisti nalogi..., da mu objasnim...npr. pri kakšnem preverjanju, ko me prosi, da grem z njim skozi in takšne stvari (2)...

Jaz otroku vedno povem, da mu jaz nisem tako kot učiteljica, da mu ne bom dala nobene ocene, da mu nudim eno pomoč, eno oporo, eno razvedrilo tudi... Lahko mi tudi pove, če je v kakšni stiski, če ga kaj muči..., še vedno pa mu nisem prijatelj, sem strokovni delavec, kar mu dam vedeti. Ampak sem ena oseba, ki mu nudi pomoč, na katero se lahko obrne, tudi z leti..., sem eno varno zatočišče, ena oseba pri kateri otrok ne naleti na negativen odziv (2).

Družini pomagam z nasveti, jih sproti obveščam o uspehu in napredku učenca, jim dam tudi navodila za domače delo...

pedagoga že v samem postopku usmerjanja

NAČIN DELA SPECIALNEGA PEDAGOGA – reševanje težave, svetovanje

- **vloga specialnega pedagoga kot koordinatorja in organizatorja**
- **potreba po posredovanju**
- **poučevanja otroka (pri pouku)**
- **skupno ustvarjanje pri delu in učenje delati zapiske**
- **nudenje dodatne pomoči otroku pri pouku**
- **nudenje pomoči pri preverjanju znanja (skupna ponovitev snovi)**
- **jasno in odkrito komuniciranje in definiranje svoje vloge na otroku razumljiv način**
- **seznaniti otroka o svoji vlogi pri skupnem delu**
- **vzpostavljanje pozitivne podobe o sebi**
- **predstaviti otroku sebe kot oporo, pomoč, izražanje stisk**
- **nudenje spodbude pri delu**

- **svetovanje celotni družini**
- **obveščanje staršev otroka o njegovem uspehu in napredku**
- **dajanje navodil staršem za domače delo**
- **vzpostavljanje ustrezne komunikacije s starši**

Večinoma starši res sodelujejo...ali sem pa jaz imela takšno srečo, bi lahko rekla...tam, kjer sem največ pomagala, so starši res dobro sprejemali stvar (3).

2a:

To je en proces, ki traja, to se v enem letu ne da veliko spremeniti..., ampak čez leta pa se to opazi, da se stanje popravi (2a).

Sicer so to takšni rezultati, da on zdaj z minimalnimi standardi znanja napreduje, ampak še vedno so rezultati (2a).

Rezultat je potrebno gledati na daljši rok (2a)...

Prispeva predvsem strokovnost učitelja, pripravljenost učenca za sodelovanje, tudi pripravljenost drugih učiteljev za sodelovanje in sodelovanje z ravnateljem, katerega na žalost v mojem primeru ni..., če ravnatelj prihaja na timske sestanke in se vsaj malo pogloblja v te stvari, ne samo v to, da je vsa papirologija »porihtana«..., nikoli pa ne pogleda kaj v tem papirju sploh piše..., kakšne so prilagoditve otroka, kakšni so minimalni standardi in bi potem se lahko bolj zavzel za nas pri učiteljih..., ravnatelj pripomore po mojem mnenju k boljši učinkovitosti dodatne strokovne pomoči., k eni organizaciji dela (2a)...

Kakor na katerem področju oz. motnji (2a).

- **spodbujanje/razvijanje odnosa sodelovanja s starši**

UČINKOVITOST IZVAJANJA DODATNE STROKOVNE POMOČI

- **spoznanje o dolgoročnem napredku v procesu dela**
- **opaznost napredka čez določeno obdobje**
- **napredovanje otroka z minimalnimi standardi znanja**
- **pojavljanje boljših rezultatov**

- **učinkovitost izvajanja odvisna od strokovnosti učitelja, pripravljenosti učenca za sodelovanje, drugih učiteljev in ravnatelja...**

- **dvom v usposobljenost pri določenih motnjah**
- **izboljšanje rezultatov ob**

Torej tudi še ob večjem številu ur dodatne strokovne pomoči, bi učenec dosegal še boljše rezultate (2a).

2b:

Starši so sicer prišli na timske sestanke v šolo, ampak tam oni vse drugo govorijo (2b)...

Družina so velik socialni problem, zelo težko je stopiti z njimi v kontakt in tukaj so bile bitke že od samega začetka, od tožb na sodišču..., ker smo poskušali, da bi otrok ponavljal razred in je bilo potrebno podpisati..., takrat bi lahko otrok nadoknadil tiste vrzeli, ki so mu manjkale, ampak starši niso nič želeli podpisati, z ničemer se niso strinjali..., otroka tudi ne želijo več pripeljati na nobeno preverjanje na komisijo (2b)..

Ti učitelji ne sprejemajo radi nekega tujega mišljenja..., mislim, da nas na šolah premalo so vzeli kot strokovnjaka ali pa ščitijo sebe, da hočejo zakriti..., nočejo se poglobljati, nočejo se spuščati v to..., mogoče se tudi bojijo svojega neznanja in pač to na nek odklonljiv način pokažejo...,nimamo posebnega stika (2b)..

Tudi učitelj, kateri ga poučuje, da je toliko fleksibilen in avtonomen pa dovzeten za kakšne nasvete kogarkoli, da je pripravljen

povečanju ur dodatne strokovne pomoči

MEDESEBOJNO SODELOVANJE Z ZUNANJIMI STROKOVNJAKI SODELOVANJE, Z ZUNANJIMI

- **prisotnost staršev na timskih sestankih**
- **nezanimanje staršev na timskih sestankih**
- **otežkočena vzpostavitvev kontakta z družino**
- **nesodelovanje in nestrinjanje staršev z mnenjem specialnih pedagogov**
- **odklonilno vedenje staršev**
- **zanikanje staršev o otrokovih težavah**
- **izogibanje staršev in skrivanje otroka pred komisijo za preverjanje**
- **nesprejemanje učiteljev mnenj specialnih pedagogov**
- **neustrezno obravnavanje specialnega pedagoga na šoli s strani učiteljev**
- **pomanjkanje stikov med učitelji in specialnimi pedagogi na šolah**
- **želja specialnega pedagoga po fleksibilnosti in avtonomnosti, dovzetnosti za nasvete in pripravljenosti na komunikacijo**

na komunikacijo in da se zavzame za takšnega otroka (2b).

Mogoče bi tudi jaz včasih rabila kakšno pomoč, da bi mi kakšen psiholog kaj svetoval, ...ne vem...socialni delavec..., da bi skupaj načrtovali, ker tega enostavno sedaj ni (2b).

Sem npr. bila pri večih urah prisotna in so učitelji govorili, kako pustijo otroka, da tam sedi in se ne ukvarjajo z njim..., saj to si z enimi lahko privoščijo, ker vedenjsko niso moteči, je pa to zelo slabo za otroka..., je neopazen (2b)...

Boljši stiki z razredniki, z učitelji podaljšanega bivanja, z vzgojitelji, s svetovalno službo, z ravnateljem (2b).

Ampak informacije preko staršev pa si izmenjujemo (2b)..

Jaz nisem imela z njimi posebnega stika...,izvajalka se je povezala občasno z mano, tudi s šolo ..., šola je vedela, da prihaja k njim domov. Niso pa dosti sodelovali. To mi je povedala svetovalna delavka, da imajo to pomoč otroci doma. Tudi se pa nisem posebej angažirala, da bi vzpostavljala stike. Jaz sem o tem izvajalcu veliko vedela preko otrok, kolikor so mi kaj poročali na urah pri meni (2b)

Izvajalka sama prihaja občasno na šolo, samoinciativno, po nasvete, po kakšne vaje...Poskušala je delati z otrokom po naših

s specialnimi pedagogi

- **izražanje potrebe po pomoči zunanjih strokovnjakov**

- **želja po skupnem načrtovanju dela za otroka**

- **spoznanje o neustrezni obravnavi otroka pri pouku s strani učiteljev**

- **želja po sodelovanju z različnimi strokovnjaki**

- **izmenjava informacij med strokovnjaki preko staršev**

- **občasno navezovanje stikov**

- **z izvajalci programov**

- **pomoči**

- **pomanjkanje sodelovanja**

- **med izvajalci programov**

- **pomoči na domu in šolo**

- **neangažiranost specialnega pedagoga za vzpostavitev stika z izvajalko programa pomoči na domu**

- **seznanjanje o samem delu izvajalca preko otroka**

- **občasno prihajanje izvajalke programa pomoči na domu na šolo**

navodilih..., zdaj pa koliko je to uspelo njej, kako je v družini to funkcioniralo, pa jaz povratne informacije nimam...oz. mi je povedala le, da ni nemogoče delati z otrokom, ampak s samo družino (2b).

To je ena pozitivna stvar, en prenos informacij potem obstaja. To sodelovanje, kolikor ga pač je, v določenih primerih lahko dosti pomaga pri samem delu. Meni to veliko pomeni. Ker tako potem dobim informacije, ki jih mogoče brez sodelovanja ne bi mogla dobiti. Razen tega, da pripravimo individualizirani program za otroka in ga potem analiziramo, v bistvu nimamo nekakšnih stikov. Ni časa enostavno (2b).

2c:

...dobro bi bilo, da bi se specialni pedagogi usmerili...eni za govorno področje, drugi za motoriko, tretji za npr. avtizem...O tem se že dolgo pogovarjamo, da bi bilo potrebno specializirati stvari (2c)...

Motenj je toliko..., saj jih poznaš vse, ampak bolj površno (2a). Da bi se v vsako poglobil, bi moral se specializirati (2c).

Izobraževanje staršev teh otrok, da se jim predstavi ne samo specialni pedagog, ali pa tudi on, in tudi drugi strokovnjaki. Potrebno je več dela s starši, ker ti starši ne vedo

- **izvajanje dela izvajalke po navodilih specialnega pedagoga**
- **pomanjkanje povratnih informacij o delu doma**

- **pozitivno razmišljanje o trenutnem prenosu informacij**

- **ugotovitev pozitivnih stvari pri sodelovanju med izvajalci na domu in specialnimi pedagogi**

- **pomanjkanje informacij brez ustreznega sodelovanja**

- **omejenost sodelovanja na IP in analizo IP-ja**

- **pomanjkanje časa za sodelovanje**

- **POTREBE PO SPREMEMBAH PRI DELU IN VIZIJA DELA**

- **želja po usmeritvi dela po področjih**

- **potreba po specializaciji**

- **povečanje kompleksnosti motenj**

- **površnost poznavanja motenj**

- **nizka stopnja poznavanja vseh motenj**

- **potreba po izobraževanju staršev otrok s posebnimi potrebami**

veliko o teh primanjkljajih njihovih otrok..., mogoče pedopsihiater, socialni delavec, socialni pedagog, psihologi, pedagogi na šoli..., vsi ti bi morali imeti neka predavanja za starše pripravljati, ali pa starše skupaj pridobiti, povabiti, na razne delavnice, kjer bodo tudi imeli možnost izmenjave mnenj, izkušenj..., da bi videli, da niso osamljeni v tem problemu..., da vidijo, da so otroci tudi z drugačnimi težavami, da spoznajo drugačne probleme (2c).

Več ur dodatne strokovne pomoči, ker tri ure na teden so odločno premalo (2c)...

Tukaj vidim eno pomoč na domu, ampak strokovno.., ker mislim, da ti izvajalci niso kompetentni za to delo, ki ga opravljajo, niso dovolj izobraženi. To delo je zelo zahtevno delo in moral bi ga opravljati strokovnjak, res strokovnjak na večih področjih..., jaz mu npr. lahko pomagam pri učenju, razvijanju spretnosti, sposobnosti, ne vem pa jaz oz. nisem dovolj usposobljena, da bi usmerjala družino, recimo (2c)....

Narobe je tudi to, da se zdaj že skoraj vse odločbe izdajajo na podlagi poročil iz šole..., da otrok sploh ne pride več na pregled (2c).

Enostavno ni več tistega sodelovanja med nami, preveč je različnih učiteljev in ne zmores z vsemi dnevno kontaktirati, ne moreš vsakemu posebej, vsako uro povedati

- **želja/potreba po večjem sodelovanju s starši in drugimi strokovnjaki**

- **iskanje možnosti izvedbe predavanj za starše s strani zunanjih strokovnjakov**

- **ideja o izvajanju delavnic za delo s starši**

- **spodbujanje povečanja možnosti izmenjave mnenj, izkušenj**

- **potreba po delitvi izkušenj različnih družin**

- **želja po medsebojnem komuniciranju družin**

- **spodbujanje spoznavanja drugačnosti**

- **potreba po povečanju dodatne strokovne pomoči**

- **nepodvajanje pomoči**

- **večja kompetentnost pomoči na domu**

- **večja izobraženost izvajalcev pomoči na domu**

- **dvom v usposobljenost za druga področja dela z družino s strani specialnih pedagogov**

- **nekorektno izdajanje odločb pomoči (nepripravnost otroka pri diagnosticiranju)**

- **pomanjkanje sodelovanja med specialnimi pedagogi in**

kako in kaj in tu se potem začnejo težave. Nismo takšni predmetni strokovnjaki, da bi lahko določene predmete poučevali oz. pri teh predmetih nudili dodatno strokovno pomoč. Tudi jaz se pri teh določenih predmetih ne čutim dovolj usposobljena in kompetentna (2c).

Da se nekaj ustvari bi bilo potrebno na začetku veliko dobre volje, prostega časa, strokovnjakov en kup, da bi se sploh zmenili kako in kaj (2c)...

Premalo se s temi zunanjimi institucijami povezujemo in zunanjimi strokovnjaki. Je sicer povezava, ampak premalo. Šablonsko (2c).

Morali bi se malo bolj preusmeriti v neke centre, svetovalne, se malo specializirati (2c)...

3:

Starši mlajših otrok dosti bolj zavzeti, pridejo v šolo in prosijo za nasvet..., saj vsak nasvet, ki jim ga ponudiš ne sprejmejo, dosti pa, tako da so dovezetni in pripravljeni pomagati, kolikor se da..., so odkriti, povedo kaj se doma dogaja, kako delajo, kako se trudijo (3)...

Če jaz vidim, da je otroku določena strategija učenja blizu, jo predstavim staršem in potem oni na isti način doma

- strokovnjaki, ki delajo vzporedno z otrokom**
- **prevelika raznolikost učiteljev**
- **pomanjkanje znanja pri poučevanju na predmetni stopnji**
- **nekompetentnost in neusposobljenost za delo na predmetni stopnji in poučevanje različnih predmetov**
- **potreba po pozitivnem razmišljanju**
- **pomanjkanje časa**
- **pomanjkanje želje po sodelovanju in izdelavi načrta dela**
- **nizka stopnja povezave z zunanjimi institucijami in zunanjimi strokovnjaki**
- **potreba po usmeritvi v specializirane svetovalne centre**

- **ŽIVLJENJE DRUŽINE OB DODATNI STROKOVNI POMOČI – SPREMEMBE**
- **iskanje nasvetov staršev pri specialnem pedagogu**
- **vključevanje staršev v šolo**
- **prošnje po pomoči s strani staršev**
- **nesprejemanje nujenih nasvetov**
- **pripravljenost za delo**
- **iskrenost in odkritost o dogajanju doma in načinu dela**

delajo lahko z njim. Ne morem jaz v šoli eno strategijo uvajati, oni bodo pa doma delali čisto nekaj drugega, ker se otrok zmede (3). Mama poskuša očeta prepričati, da morata stopiti skupaj in delovati kot tim, kot eno, dajati iste zahteve, ista navodila, pa nasvete, ki jih dobijo od mene ali od učiteljice poskušati upoštevati, ker bo takrat rezultat, zaradi otroka (3).

3a:

Večina staršev misli, da s tem, da jaz v šoli delam z otrokom, da so oni razbremenjeni vseh dolžnosti, da ne rabijo nič več doma delati, da je to zdaj to in pričakujejo neverjetne rezultate, ki jih seveda ni (3a).

Menijo, da mu te pomoči sploh ne bi trebalo..., za ocene jim je vseeno...pri teh mlajših otrocih pa so realni, zavedajo se težav, nič jim ni odveč narediti, so nekako bolj »prizemljeni«..., otroci bi velikokrat bolje funkcionirali na OŠPP, kot pa na redni OŠ, ampak v veliko primerov se starši s tem težko sprijaznijo in ne želijo tega slišati (3a)...

Menijo, da z njim ni nič narobe (3a)...

Nerealna pričakovanja..., ampak tudi pri večini staršev (3a)...

z otrokom

- **nudenje strategij za delo doma**
- **spoznanje o sodelovanju, ki vodi do napredka**

- **poskus partnerskega sodelovanja in dogovarjanja**
- **ustvarjanje družine kot tim in enotnost dela**

- **POTREBE IN PRIČAKOVANJA OD DODATNE STROKOVNE POMOČI**

- **zmotno prepričanje staršev o razbremenjenosti dela doma z otrokom**

- **pričakovanja neverjetnih rezultatov**

- **nezanimanje za šolske ocene**
- **zanikanje potrebe po pomoči**

- **zavedanje staršev o otrokovih težavah**

- **zavzetost za dodatna dela doma**
- **težko soočanje o otrokovih primanjkljajih in zanikanje letih**

- **zanikanje, da bi bilo karkoli narobe z otrokom**

- **nerealnost pričakovanj**

3b:

Bolj je samozavesten, boljše se socialno vključuje (3b)...

V začetku ni imel nič samozavesti, ni se znal za sebe postaviti, bolj je komunikativen, upa si pri pouku dvigniti roko..., pri tem zdaj delam tudi na vseh drugih področjih, ne samo striktno na šolskem znanju...tiste primanjkljaje smo zdaj že delno popravili, tako da sem se usmerila še na druga področja..., ampak se je opismenil, čeprav ga bo vedno v življenju potrebno opomniti npr. da za povedjo stoji pika. Zdaj trenutno bere, piše, kar je bilo do 4. razreda katastrofa, tako, da je nek viden napredek (3b).

S tem, da ko oni pridejo v šolo, jim jaz pokažem, povem, z nasveti, z metodami, ki bodo pripeljale do rezultata...in če bodo upoštevali ter sledili navodilom bo napredek. Tega se morejo zavedati (3b).

KVALITETA ŽIVLJENJA DRUŽINE IN USPEŠNOST OTROKA V ŠOLI

- **izboljšanje otrokove samopodobe**
- **povečanje socialne vključenosti otroka**
- **izboljšanje otrokove komunikacije**
- **povečanje poguma in zaupanja vase pri samem procesu poučevanja**
- **zmanjšanje stopnje primanjkljajev**

- **napredek na vseh področjih otrokovega funkcioniranja**

- **učenje staršev ustreznih metod dela, izvajanje ustreznih strategij dela doma**
- **prihajanje staršev v šolo in povečano zanimanje za otrokove potrebe in sam uspeh**

PRILOGA 4 – ANALIZA INTERVJUJEV Z IZVAJALCI PROGRAMOV POMOČI

ANALIZA 1. INTERVJUJA Z IZVAJALCEM PROGRAMA POMOČI

1:

Najprej v prvi fazi je to učna pomoč..., otroke je treba naučiti kako se naj učijo, to je glavni problem, da se otroci ne znajo učiti., potem je to tudi kakšen pogovor, da se otroci znajdejo v kakšni stiski in bi se radi pogovorili, zato je ena od glavnih nalog tudi, da so vzgled staršem, da se naučijo kako ravnati z otroki in kako se obnašati do otrok....ne vem, naša naloga je, da kvalitetno preživimo čas z otroki, da jih peljemo v kakšno knjižnico, da jih peljemo na različne delavnice, da se med seboj družijo in spoznajo tudi drugačno okolje (1).

...da v bistvu starše nekako naučimo, da sta otrok in njegovo vedenje dve različni stvari, da pač, če je včasih otrok agresiven in živčen ali karkoli, da znajo starši v takšnih situacijah ravnati, da pač starše naučimo kako naj z njimi ravnajo, kako naj se z njimi pogovarjajo...,ker kot tudi opazamo v teh družinah, je ravno komunikacija med starši in otroki problem (1).

...ne ukvarjam se samo z otroki, ampak nudim nekako svetovanje tudi staršem, ko se znajdejo v kakšni stiski, ko imajo kakšen problem, se mi tudi izpovejo in jim

NAČIN DELA IZVAJALCA PROGRAMA POMOČI – reševanje težave, svetovanje

- **nudenje učne pomoči otroku**
- **učiti otroke kako se učiti**
- **nudenje opore, komunikacije v stiski otroka**

- **vzor staršem pri delu z otrokom**
- **kvalitetno preživljanje časa z otroki (obisk knjižnic, delavnice)**
- **spoznavanje drugačnega okolja**

- **prikazovanje staršem ustreznih metod dela z otrokom in ustrezne komunikacije**

- **svetovanje staršem v stiski**

- **iskanje ustreznih rešitev**

poskušam na najbolj pameten način pomagati (1).

Jaz se trudim, čim bolj kvalitetno preživeti čas..., jaz pridem s to deklico domov, naprej naredimo domačo nalogo, povem jim kako naj se uči, da bi bolje razumela, preostanek časa pa izkoristiva za kakšen sprehod, obisk knjižnice...., delava vse mogoče..., zadnjič sva se kepale..., različno (1).

imam profesionalen odnos..., ne želim se preveč vezati oz. si ne dovolim tega, čeprav te to hitro prevzame in se navežeš..., ker so potem že čustva vpletena in..ni prijetno na koncu, ko se moraš po enem letu posloviti (1).

1a:

...(čeprav velikokrat nimam dovolj znanja)...delam tako kot mislim, da je prav (1a)...

...nisem izobražena socialna delavka (1a)
...poznam nekaj teh didaktičnih pristopov kako ravnati z otroki v določeni situaciji, kako jim pomagati pri učenju...mislim, da nobena od teh izvajalk nima te izobrazbe...ne vem...poskušamo jim na čim boljši način pomagati...imamo tudi neka izobraževanja...bi pa bilo fajn imeti ta izobraževanja v začetku, ne zdaj na sredini, ko mi že delamo...komaj takrat po pol leta

- **pregled šolskega dela**
- **načrtna razdelitev dela**

- **druženje z otrokom na prostem, ob igri**

- **vzpostavljanje profesionalnega odnosa**

- **ustrezno izključevanje lastnih čustev**

USPOSOBLJENOST ZA DELO

- **izvajanje dela brez ustreznega znanja**

- **iskanje ustreznih načinov dela po lastni presoji**

- **udeleževanje izobraževanj**

izveš kaj je tvoja naloga, tako da so ta izobraževanja dokaj v redu, malo nam razložijo kako ravnati z družino, kaj je naša naloga....imamo to 1x na teden po 1 uro (1a).

Sama bi konkretno rabila pomoč ko je specifičen problem...npr. v enem primeru, ko ima doma deklica izpade in se meče po tleh, jaz ne znam reagirati in rabim ogromno časa, da jo pomirim... Močna sem pri pomaganju domačih nalog, v bistvu pri premagovanju učnih ovir (1a).

...ni pravi način kako sploh izbirajo te izvajalce pomoči...ti prideš na razgovor, nekaj te vprašajo, potem pa te ocenijo na podlagi prvega vtisa (1a).

...se učimo eden od drugega velikokrat (1a).

1b:

...ogromno družin se znajde v kakšnih težavah, in takrat imajo nekoga, ki jim v določenih stvareh zna pomagati..., to je direktna povezava... Ti prideš k njim domov...malo katera družina se npr. zateče na center..to je direktna povezava..., ko si ti tam, se ti oni lahko izpovejo, ne (1b)...

...bila je ena deklica, ki je imela ogromno učnih težav in ko sem jaz prišla z njo delat se je stanje izboljševalo, tudi učiteljica v šoli je to opazila, so jo pohvalili in povedali, da

- **pomanjkanje znanja, izkušenj**

- **prisotnost pomoči »tukaj in zdaj«**

- **spoznanje nemoči**

- **obvladovanje pomoči pri šolskem delu**

- **neustreznost izbire izvajalcev**

- **učenje od soizvajalcev**

UČINKOVITOST IZVAJANJA

- **nudenje pomoči v stiski družine na domu**

- **prisotnost izvajalca ob težavah na domu**

- **izboljšanje stanja šolskega uspeha otrok**

ta pomoč učinkuje (1b).

starši so zadovoljni...je pa res, da so zadovoljni le takrat, kadar se jim »piha na dušo« in jim damo vedno tisti njihov »prav« na koncu...Se mi zdi, da so stvari zdaj bolj umirjene, kot so bile prej (1b).

- **zadovoljstvo staršev**
- **umirjenost v družini (zmanjšanje pritiska)**

1c:

Ogromno sodelujem s šolo, ker tudi po to deklico hodim v šolo...in učiteljica mi sproti razlaga, kako deklica funkcionira v šoli, tako da tudi jaz vem, kje so težave in kaj naj z njo delam..Tudi s svetovalno delavko sodelujem, pa preko centra s svetovalkami...one mi priporočajo kam naj se obrnem (1c)...

Predmet je to, da mi poročajo o stanju otroka (1c).

To sodelovanje meni pomeni ogromno, ker mi otroci ne povedo vsega kaj se dogaja v šoli..., včasih ko še nisem prihajala v šolo, sploh ni naloge imela, ker mi ni povedala..., tako da je to pozitivna stvar...sodelovanje (1c).

1d:

Bolj strokovno znanje in pa seveda sodelovanje z večimi strokovnjaki. Kakšen

MEDSEBOJNO SODELOVANJE (sodelovanje z zunanjimi strokovnjaki)

- **sodelovanje s šolo**
- **sodelovanje z učiteljico**
- **izmenjava informacij med učiteljem in izvajalcem**
- **sodelovanje s svetovalnimi delavci na šoli**

- **izmenjava informacij o stanju otroka**

- **nujnost sodelovanja zaradi prikrivanja informacij o šoli s strani otrok**

POTREBE PO SPREMEMBAH IN VIZIJA DELA

- **potreba po dodatnem znanju**
- **povečanje strokovnosti**

psiholog...ali pa npr. zelo dobro bi bilo tukaj imeti na voljo družinskega terapevta, ki ti iz prve roke lahko ponudi rešitev (1d).

Mislím, da sta obe vrsti potrebni, ker če ima otrok specialnega pedagoga v šoli (ki dela kar je nujno, tam, kjer so težave), lahko jaz z njim doma počnem kakšne druge stvari, ki so tudi koristne (ki pa so naloga staršev, ampak jih ne delajo). Ne bi bilo preobremenjeno (1d)...

Prednost je ta, da včasih, ko prideš domov in analiziraš celotno stvar tvoje službe, kar si pač počel in kaj si delal, si enostavno rečeš jaz pa nimam nikakršnih težav, ne..druga stvar oz. slabost pa je, da prideš s takšno polno glavo domov in se sekiraš, kako bi jaz tem otrokom pomagala, kaj bi jaz z njimi počela, razglabljaš o vseh mogočih stvareh, tako da me te stvari kar prizadenejo, ko vse to vidiš. Druga slaba stvar je ta, da ko se ti na otroke navadiš in oni na tebe, potem je že konec...eni se zelo hitro navadijo na tebe, drugi pa rabijo več časa, da se ti odprejo, da ti zaupajo (1d)...

2:

...družina me je dobro sprejela, tak da (2)...

so me veseli...., včasih me vidijo kot samo svetovalko, včasih kot prijateljico (2)...

družina, moram priznati me upošteva in

- **možnost družinskega terapevta**

- **potreba po obeh vrstah pomoči (dodatne strokovne pomoči in pomoči na domu)**

- **izključevanje obremenjenosti otrok**

- **možnost pogleda vase**

- **čustvena vpetost v dogajanje v družini**

- **stalnost izvajalca pri eni družini**

- **neustreznost glede menjavanja izvajalca na kratek čas**

REORGANIZACIJA DRUŽINE OB PROGRAMU POMOČI – sprejemanje izvajalca

- **pozitivno sprejetje izvajalca s strani družine**

- **svetovanje, razvoj prijateljstva**

poslušša, ko jim svetujem (2)

...spodbujam jih, da bi se bolje poslušali med seboj, tako otroci mamu kot ona njih (2).

Starši so manj obremenjeni v popoldanskem času...bolj so zadovoljni, ker se ne kregajo po nepotrebnem z otrokom..., imajo več časa zase., moja vez z družino je primerna, bi rekla (2).

Ene družine to zelo dobro sprejemajo, enim se pa to zdi odveč..., jim je dodatna obremenitev za otroka, odvisno od družine (2).

2a:

...počeli bi vse, samo učili se ne bi...Starši pa pričakujejo od tebe samo, da boš pomagal tem otrokom pri učenju, kar ni naša glavna naloga in vedno znova se spopadamo s temi težavami, ravno zaradi tega, ker starši pričakujejo samo to in to ni naš cilj, ne...naš cilj je nekako kvalitetno preživeti čas z otrokom, ampak starši na to vedno pozabijo (2a).

- **upoštevanje nasvetov**
- **spodbujanje družine k medsebojni komunikaciji in poslušanju**
- **zmanjšanje obremenjenosti staršev v popoldanskem času**
- **večje medsebojno zadovoljstvo**
- **zmanjšanje konfliktov v družini**

- **breme družini, negativno sprejemanje zaradi obremenjenosti otroka**

POTREBE IN PRIČAKOVANJA DRUŽINE OD PROGRAMOV POMOČI

- **pomoč otrokom pri učenju**

- **opozarjanje staršev na kvalitetno preživljanje časa z otroki in ne le učenje**

ANALIZA 2. INTERVJUJA Z IZVAJALCEM PROGRAMA POMOČI

1:

Moja naloga, hmm..., da deklico pripravim, da bo raje hodila v šolo in ji pomagam pri učenju. Sem nekakšen povezovalac med njo in šolo (1).

Najprej so družino o mojih obiskih obvestili s Centra za socialno delo, se z njimi pogovorili in smo potem šli skupaj tja. Tudi na šoli smo skupaj s pedagoginjo deklici predstavili moje delo (1).

K njim domov prihajam tri do štirikrat. Družine, ki so bolj ogrožene, kjer otroci živijo v slabših socialnih razmerah prihajamo rajši večkrat...no, ponavadi je to trikrat na teden po eno uro. Ampak ta ena ura tako hitro mine, da se res moraš dobro organizirati, da z otrokom kvalitetno izkoristiš čas, ki ga imaš na voljo (1).

Razmere za učenje doma so zelo slabe, zato sem se že nekajkrat odločila in deklico počakala po pouku pred šolo, da sva šle na igrišče ali pa sva se učili v šoli, ker je bolj mirno. V času počitnic pa npr. hodim redno k njim domov (1).

J. ima možnost, da se z mano pogovarja o raznih problemih, mi lahko zaupa, se družijo z mano, jo peljem na delavnice (1)...

NAČIN DELA IZVAJALCA PROGRAMA POMOČI – reševanje težave, svetovanje

- **vzbuditev otroku želje po šoli**
- **pomoč pri učenju**
- **vez med šolo in otrokom (povezovanje)**
- **seznanitev družine o pomoči na domu s strani Centra za socialno delo**
- **seznanitev otroka o pomoči skupaj s šolo**

- **nudjenje pomoči 3 do 4x na teden po eno uro**
- **prihajanje na dom glede na potrebe socialno ogroženih družin**

- **pomanjkanje časa pri delu z otrokom**

- **občasno nudenje pomoči v šoli, zaradi slabih razmer doma**

- **kontinuirano prihajanje na dom v času počitnic**
- **nudjenje opore otroku v stiski**
- **vzpostavljanje zaupanja med otrokom in izvajalcem**
- **kvalitetno preživljanje časa (delavnice...)**

1a:

...veliko informacij o delu z otroci pridobila že na faksu..., koristijo pa mi tudi sestanki, predavanja in razna srečanja na tovrstno tematiko. Seveda bi mi koristilo dodatno strokovno znanje, da bi še boljše znala pristopiti k družini..., mogoče je dobro tukaj poznavanje psihologije...V začetku sem bila zelo negotova, ker nisem vedela, kaj me čaka. Pridejo tudi situacije, ko se ne znajdeš in ne veš kako bi reagiral...potem improviziraš. Je pa res, da ne veš, če delaš prav ali ne (1a).

Imamo sestanke, kjer se pogovarjamo o problemih, občasno tudi kakšna predavanja, lahko vedno pokličemo, da nas naprej usmerjajo. Tudi izvajalci se veliko družimo in si medsebojno pomagamo. Mislim, da je poskrbljeno za nas, če pa te stvari še boljše zanimajo pa te usmerjajo dalje in ti dajo dodatne napotke. Pa mislim, da sem primerna, že zato, ker imam veliko volje in motivacije za delo z otroki. Sigurno sem pa mnenja, da vsi izvajalci te pomoči niso kompetentni za to delo, ker je njihov profil izobrazbe čisto nekaj drugega, kot pa pedagoška usmerjenost...potem to delo sigurno ni tako kakovostno in vestno opravljeno, kot

USPOSOBLJENOST ZA DELO

- pridobitev znanja na fakulteti
- možnost udeleževanja sestankov, srečanj, predavanj
- potreba po dodatnem strokovnem znanju

- negotovost pri začetnem delu
- pomanjkanje znanja v določenih situacijah

- nesigurnost pri delu

- medsebojno druženje med izvajalci, izmenjava mnenj, izkušenj
- usmerjanje izvajalcev po pomoč

- nekompetentnost za delo izvajalcev programa pomoči
- neustreznost izobrazbe za delo z družinami in otroki

- lastna angažiranost in motivacija

bi lahko bilo...Če se sam ne zavzameš za družino, premika definitivno ni...ker tudi če si 100% angažiran, je uspeh lahko minimalen. Svetovalci s katerimi se družim jaz smo vsi enotni in menimo, da delamo koristno. Zavedamo se, da nas ti otroci rabijo pri učenju in nalogah, predvsem pa je pomembno, da se z njimi družimo, pogovarjamo, tudi igramo, se sprehajamo, jih kam peljemo (1a)...

Delavnice in seminarji tekom dela so, tako da čisto nevedni ne gremo delat. Res je pa, da se učimo ob delu največ (1a).

1b:

Če opazujem družino prej in sedaj, bi rekla, da se ni nič spremenilo dosti. Oni funkcionirajo še naprej tako kot so... jaz sem se bolj ukvarjala z deklico. Ona pa napreduje, ampak počasi (1b)

Sedaj je postala bolj zgovorna, zaupljiva in družabna. Več hodi v šolo (ker je prej ogromno manjkala), sicer tudi še dosti manjka (ker je rada doma pri mami). Glede učenja pa je potrebno še veliko dela, da nadoknadi zamujeno snov (1b).

1c:

Sodelovanje obstaja na njeni šoli. Jaz sem vsak dan na šoli, zato obstaja možnost, da

za delo

- **zavedanje potreb otrok pri učenju**

- **učenje ob delu**

UČINKOVITOST IZVAJANJA

- **neopaznost napredka v družini**
 - **postopno napredovanje otroka v šoli**

- **večja zgovornost, zaupljivost in družabnost otroka**
 - **zmanjšanje izostankov v šoli**
 - **zavedanje po vloženem trudu, ki vodi do uspeha**

MEDSEBOJNO

(sodelovanje z strokovnjaki)

SODELOVANJE

z zunanjimi

- **sodelovanje s šolo**

jaz stopim do pedagoginje in učiteljev ali oni do mene. Menim, da so tovrstna povezovanja potrebna za dobro otroka (1c). V večini primerov, kjer svetovalci hodijo samo na dom, pa so sodelovanja bolj šibka. S šolo se ne povezujejo. Mogoče nekaterim to pomeni dodatno delo in seveda ti vzame več časa (1c)...

Ves čas sem v stiku s šolo (šolsko pedagoginjo in romskim mentorjem na šoli) in Centrom za socialno delo, ki mi ob težavah svetujejo. Mislim, da kar dobro sodelujem z zunanjimi strokovnjaki, ampak izključno zato, ker si tega želim. Menim, da drugi izvajalci oz. nekateri niti ne vedo na katero šolo hodi otrok. To je odvisno od vsakega posameznika (1c).

To se mi zdi super, saj bom jaz imela pomoč, deklica pa bo manj zmedena (1c).

1d:

...ker je rabila več časa, da se je navadila na mene, je slaba stran, da bo po letu dni dobila novega izvajalca in bo šlo vse znova (1d).

Ja, mislim, da bi se še kdo drug moral posebej ukvarjati z družino in starši (1d)...

Vsi mi bi morali stopiti skupaj in enotna organizacija dela iz vseh strani pomoči otroku in celotni družini bi prispevala k

- možnost vsakodnevne izmenjave informacij o otroku med šolo in izvajalcem
- želja po sodelovanju s strani izvajalcev
- pomanjkanje sodelovanja s strani drugih izvajalcev in šole (dodatno delo)
- sodelovanje s pedagoginjo, romskim mentorjem, Centrom za socialno delo
- iskanje pomoči ob težavah
- želja po sodelovanju z zunanjimi strokovnjaki
- pozitivnost gledanja na sodelovanje zaradi potrebe po pomoči in v korist otroka

POTREBE PO SPREMEMBAH V DELU IN VIZIJA DELA

- stalen izvajalec za eno družino daljše časovno obdobje
- ustreznost strokovnega dela z družino s strani drugih strokovnjakov
- potreba po skupnem ustvarjanju delovnega projekta

napredku...z majhnimi koraki se daleč pride (1d)...

Je pa dobro se pogovoriti o morebitnih vprašanjih z nekim strokovnjakom (1d).

Sodelovanje bi zagotovo izboljšalo razmere (1d).

...starši bi potrebovali prevzgojo in učenje, kako vzgajati svoje otroke. Ker pa mnogi tega sami niso doživeli, ne vedo, kaj je prav in kaj ne (1d).

Ker to delo rada delam, bi si predvsem želela ga opravljati dalj časa, ne samo eno leto (1d).

Ne vem, če bom potem še kaj vedela o njih, kaj se z njimi dogaja..., upam, da bodo prišli v dobre roke (1d).

Bolj začneš razmišljati o stvareh, ki jih imaš. Kako smo lahko srečni, da imamo »normalne« starše, dobre odnose v družini...sploh se ne zavedamo, kako veliko to pomeni. Bolj moramo biti zadovoljni z majhnimi malenkostmi, ne pa da vedno stremimo k več. Pri tem delu se nekako bolj zaveš samega sebe. Je pa tudi res, da si malo egoistično usmerjen, saj s tem zadovoljuješ svojo potrebo po tem, da meniš, da si dober človek, ker pomagaš drugemu. Kar pa je narobe razmišljanje, da pomagaš zato, ker se potem sam bolje počutiš...No, v glavnem mislim, da se mogoče kakšni izvajalci, ki niso tako

- možnost izmenjave izkušenj s strokovnjaki

- izboljšanje razmer na podlagi sodelovanja

- ustreznost dela s starši

- možnost daljšega obdobja opravljanja dela

- želja po seznanjanju o družini po zaključenem obdobju dela

- razmišljanje o vrednotah življenja ob spoznavanju različnih družin

- lastno zavedanje samega sebe ob opravljanju dela

- zadovoljevanje lastnih potreb ob delu

dobrosrčni, da se jih takšne in drugačne družine bolj dotaknejo in da spoznajo tisto dobroto (1d)...

2:

Moj odnos je dober...se razumemo (2)...

Na začetku je bila zelo zadržana, zelo malo je hodila v šolo..., zdaj se stvari počasi izboljšujejo, vendar ima zaradi ogromno izostankov velike težave pri pouku. V počitnicah je zelo rada hodila z nami na potepe (2).

Zelo pozitivno so me sprejeli... sem mislila, da bodo bolj odklonilni, ker so namreč Romi in sem se po eni strani tudi malo bala (2).

...vedno so me lepo sprejeli, mama in babica sta se z mano pogovarjali. Čeprav imam v programu samo deklico J. so vedno vsa dekleta želela biti zraven pri učenju (obe sestrični, ker skupaj živijo). Ko sem bila tam, so vsi sosodje prišli tja, se hoteli pogovarjati z mano..., zato sem raje peljala deklico kam na igrišče (2).

Na začetku je potreben čas, da ti otroci zaupajo in se ti odprejo... otroci, ki imajo težave doma, o tem neradi govorijo..., ko se dobro navežejo nate, pa že pride do menjave izvajalca pomoči (2).

REORGANIZACIJA DRUŽINE OB PROGRAMU POMOČI – sprejemanje izvajalca

- **razumevanje družine in izvajalca**
- **nezaupljivost otroka v začetku dela**
- **kvalitetno preživljanje časa z otrokom**

- **strah izvajalca pred odklonilnostjo družine**

- **pozitivna sprejetost izvajalca v družini**
- **komunikacija med starši in izvajalcem**

- **želja sorojencev po vključevanju v delo**

- **pomanjkanje zasebnosti pri delu z otrokom**

- **ustreznost navezovanja stikov z otroci**

...otrok bolj pripravljen se učiti...zdaj v mojem primeru, velikega uspeha v šoli ni..da bi bile neke blazno dobre ocene, je pa res, da deklica raje dela domače naloge in se vsaj delno poskuša učiti (2).

Mislím, da sem njihove potrebe zadovoljila...oni so zadovoljni..., vendar jaz posebnega napredka ne vidim (2).

Deklica je bolj sproščena, več govori..., postavlja veliko vprašanj, ki pa včasih tematsko niso primerna zanjo. Mogoče se zaveda, da ima enega človeka, ki ji bo stal ob strani..., mislim, da se ob meni počuti varno in je prav vesela, ponosna na to, da prihajam v vas samo zaradi nje. Zaradi tega se počuti pomembno.

Družini pa bistveno nisem pomagala. Nič se ni spremenilo (2).

2a:

Otrok od mene pričakuje bolj prijateljico..., da se bova družili, v začetku ne želijo takoj delati šolskega dela, ampak poskušajo, da bi se z njimi igral...Starši pa...ja v tej konkretni družini, mislim, da sploh niso imeli nekih posebnih pričakovanj, pač samo to, da bo nekdo prihajal in bo tam pri njih...no mogoče babica je želela, da ima deklica dobre ocene (2a).

- večja pripravljenost otroka za učenje
- neopazna šolska uspešnost glede ocen
- želja otroka po opravljanju domačih nalog

- neopaznost napredka

- večja sproščenost otroka, izboljšanje komunikacije

- zavedanje otroka, da ima oporo, varnost
- izboljšanje otrokove samopodobe

- neopazen napredek pri delu z družino

POTREBE IN PRIČAKOVANJA DRUŽINE OD PROGRAMOV POMOČI

- potreba otroka po prijateljstvu, druženju
- želja otroka po igranju
- nezanimanje otroka po šolskem delu
- neobstajanje pričakovanj s strani staršev
- želja babice po izboljšanju šolskih ocen

ANALIZA 3. INTERVJUJA Z IZVAJALCEM PROGRAMA POMOČI

1:

...več ali manj se izvaja učna pomoč (1)...

Naša naloga bi naj bila pomagati celi družini, ampak...je to težko...Skrbim za to, da naj bi se stanje izboljšalo, da naj bi uvideli nekakšno normalno življenje, kako bi naj zgledalo..., otrokom skušam prikazati tudi s svojimi načeli in vrednotami, da se tudi pogovarjam z njimi, da vidijo, da tako ni prav, ne (1)...

...prevzameš nalogo staršev, ne samo da jih učiš ter delaš domače naloge z njimi, ampak tudi vse ostalo, da preživljaš prosti čas z njimi, ker oni pravzaprav drugače gledajo samo TV ali pa so za računalnikom (1).

...bolj gre tu za otroke, da preživijo nek kvaliteten čas popoldan, da dobijo neke zadolžitve čez dan (1).

...kolikor sem jaz to delo izvajala, je vse temeljilo na učni pomoči., tu ni variante, da bi lahko ti vplival na starše., ni možno..., vsaj jaz ne....za to so potrebni kompetentni strokovnjaki (1)...

...saj smo z otroci delali tudi kakšne druge stvari, ne samo učno pomoč...smo šli se kopat, na sprehode (1)....

Pa da smo šli na primer v mestno

NAČIN DELA IZVAJALCA PROGRAMA POMOČI – reševanje težave, svetovanje

- **izvajanje učne pomoči otroku**
- **pomoč družini**
- **vzpostavljanje ustreznega načina življenja v družini**

- **vzpostavljanje komunikacije z otrokom**

- **učenje z otrokom, opravljanje domačih nalog**
- **preživljanje prostega časa z otrokom**
- **prevzemanje nalog staršev**

- **načrtovanje dela z otrokom (izdelava urnika za dnevno delo)**

- **nezmožnost vplivanja na starše otrok**

- **kvalitetno preživljanje prostega časa z otroki (sprehodi...)**

- **vključevanje otrok v razne aktivnosti**

knjižnico in se učili, kako se knjige izposodijo....takšne stvari, ki otroku dosti pomenijo, starši jim pa ne znajo omogočiti oz. nimajo interesa. Starši ne znajo preživljati prostega časa z otroci (1).

- **izbiranje aktivnosti, ki otroku veliko pomenijo**

1a:

...nismo imeli posebnih izobraževanj za to, leta nazaj so neke seminarje imeli...vsaj osnovo...jaz pa sem prišla na razgovor in so videli, da sem kar v redu in da lahko to delam..., to so ugotovili po eni uri razgovora. Potem sem šla naslednji dan s prejšnjo svetovalko na dom k tej družini in drugi dan je bilo to to..., nisem vedela k kakšni družini grem, kaj je tam problem...., kako funkcionirajo (1a).

USPOSOBLJENOST ZA DELO

- **pomanjkanje izobraževanj**

...ampak, nimaš pa tistih enakih znanj, da bi znal posegati v družino, aha tako je potrebno tako delajte...niti si ne upam..., saj ti delaš po svojih izkušnjah, ampak ne veš če to prav za posamezno družino, če pa bodo potem funkcionirali tako kot ti delaš...to se da le z neko strokovno pomočjo....pomoč sem ponavadi iskala na samem Centru, ampak je nisem preveč okrepljene dobila..., tudi na šoli..., ampak je to bilo v mojem interesu, da preverim kakšno je stanje v šoli, ker starši niso

- **pomanjkanje znanja pri delu**

- **nesigurnost v delo**

- **pomanjkanje znanja pri delu z družino**

- **pomanjkanje zaupanja vase pri delu**

- **nesigurnost pri delu**

- **pomanjkanje strokovnosti pri delu**

hodili na sestanke, otrok ti ne pove vse kako je v šoli, potem pa sem sama šla vprašat kako in kaj, kjer oni vidijo kje otroku primanjkuje vrzeli (1a).

...jaz ne vem sploh kaj bi prispevalo....kako sploh pripraviti starše do tega, da bi drugače razmišljali..., ker imajo neko svojo tirnico (1a)...

Bolj bi nas Center za socialno delo moral osvestiti, na koga in kje se nanj lahko obrnemo (1a).

- **iskanje informacij/znanja o otroku v šoli**

- **občutek nevednosti glede dela s starši**

- **pomanjkanje osveščeniosti s strani Centra za socialno delo o možnostih iskanja pomoči**

1b:

Učinki so pozitivni, stanje se je sigurno izboljšalo pri otrocih (1b)...

Glede uspešnosti v šoli menim, da je zdaj dosti boljše..., da ta pomoč prispeva k uspešnosti otroka v šoli, vsaj malo (1b).

UČINOVITOST IZVAJANJA

- **izboljšanje stanja pri otroku**

- **večja šolska uspešnost**

1c:

Samo s šolo sodelujem...z drugimi ne....ja, otrok je predmet sodelovanja, kakšne so njegove prednosti in pomanjkljivosti (1c).

To sodelovanje, če bi obstajalo v večji meri, bi bilo super., da bi dobila neka navodila, kaj narediti..., da bi se lahko nanje obrnili. Center bi moral to organizirati bolje.

Trenutno z drugimi strokovnjaki ne obstaja sodelovanje (1c).

MEDSEBOJNO SODELOVANJE
(sodelovanje z zunanjimi strokovnjaki)

- **sodelovanje s šolo (iskanje informacij o otroku)**

- **potreba po večjem sodelovanju z drugimi strokovnjaki**

- **nesodelovanje z drugimi strokovnjaki**

1d:

Potrebujem pomoč konkretno pri pomoči družini, socialno pomoč..., kako delati z njimi, kaj storiti (1d)...

Menim, da bi za takšno vrsto pomoči moral biti ustrezno usposobljen strokovnjak, se pravi....jaz tu vidim, sociologa, psihologa, ker tudi ti lahko posledično potem pomagajo otroku pri podajanju učne snovi (1d)...

...več sodelovanja s starši in pa dodatna izobraževanja. Sodelovanje večih strokovnjakov (1d).

Pri nekaterih družinah bi bile potrebne še druge vrste pomoči, ne samo ti dve (1d). Odveč sigurno ni, lahko pa je otrok na koncu mogoče malo preobremenjen..., predvsem če ne sodelujemo in se ne obveščamo o delu na šoli in doma (1d).

Po mojem bi celo družino bilo potrebno podrobneje seznaniti s tem, da to ni samo učna pomoč, ampak socialno-pedagoška. Ampak je tudi problem, da če bi jim to tako predstavili, nas nihče ne bi spustil spet več v hišo..., če me razumete..., veliko bi jih to pomoč odklonilo...

POTREBE PO SPREMEMBAH V DELU IN VIZIJA DELA

- **potreba po izobraževanju in pomoči pri delu z družino**
- **pomoč ustrezno usposobljenega strokovnjaka**
- **povečanje sodelovanja s starši**
- **potreba po dodatnem izobraževanju**
- **sodelovanje večih strokovnjakov**
- **potreba po večih oblikah pomoči družini**
- **obremenjenost otroka ob nesodelovanju strokovnjakov, ki delajo z otrokom**
- **potreba po izmenjavi mnenj**
- **večja seznanitev družine o programu pomoči**

Tudi, da bi imela na voljo več strokovnjakov, ki bi jih kdajkoli lahko poklicala, če bi imela kakšen problem. To bi bilo zelo dobro. Imaš težavo, ne veš je rešiti, in lažje bi bilo zavedanje, da veš, da se lahko na nekoga obrneš.

Tudi izvajalci so eni obupni...videlo se je, da jim ni za delati tega dela in da so tam samo za to, da dobijo plačano, pa ker seveda morajo biti. Saj so sami 1x ugotovili, da neka izvajalka sploh 6 mesecev ni hodila k neki družini....grozno včasih..., saj so jo potem vrgli iz te službe...

Sama zasnova tega programa sicer ni slaba, ampak stvari niso dodelane oz. dorečene....bolj specifično določene (1d).

2:

...ker niti starši ne dopuščajo, da bi se vtikali v njihove družinske razmere. Otroci me vidijo kot prijateljico, drugo mamo...vse to... Kot osebo kateri lahko zaupajo, ker to nekaj časa traja, da pride do zaupanja in takega odnosa in kot neke vrste kot učiteljico (2).

Otroci so nas sprejeli kar dobro, saj so tega že vajeni, saj pomoč se izvaja že kar 4, 5 let...in so pač otroci tega vajeni, da nekdo pride in naredi z njimi domače

- **možnost iskanja pomoči pri večih strokovnjakih**
- **zavedanje izvajalca, da obstaja nekdo, ki nudi njemu pomoč**
- **večja angažiranost izvajalcev**
- **potreba po večjem nadzoru dela izvajalcev**
- **nestrokovnost in neprofesionalnost s strani izvajalcev**
- **večja specifičnost dela programa pomoči**

REORGANIZACIJA DRUŽINE OB PROGRAMU POMOČI – sprejemanje izvajalca

- **nedopuščanje staršev v poseganje družinskih razmer/odnosa**
- **sprejemanje izvajalca kot prijatelja, učitelja s strani otrok**
- **pozitivna sprejetost s strani otrok**
- **navada otrok delanja domačih**

naloge in da se z njimi uči (2).

V začetku se otroci zaprejo pred tabo, ker te ne poznajo (2).

...otrok se bolje znajde pri pouku, lažje se organizira glede šolskega dela...Napredka z družino pa ni bilo (2).

...ti staršem s tem odvzameš eno breme, ker vedo da bo nekdo namesto njih se z otrokom učil..., tu mislim tudi preživljanje prostega časa kar tako, ker je mnogim staršem to odveč (2)...

...ker ko sem jaz prišla do določenih družin, ki so že imele to pomoč...sem takoj videla, da so mi dali vedeti, da sem jaz tam samo za to, da otroka učim, ne pa za to, da bi se vtikala v naše razmere, kako se mi obnašamo, kako funkcioniramo, kako živimo...ne, ti nisi za to tu (2).

...družine nekatere to izkoriščajo, da se rešijo bremena otrok. Če pa je kaj bilo narobe, potem si pa ti kriv..., da si se premalo potrudil, da si ga premalo naučil.

Vso odgovornost so radi preložili na mene (2).

2a:

Zgolj in samo učna pomoč. Da bi se izboljšal učni uspeh v šoli (2a).

...otroci so točno vedeli že prej kako in kaj lahko od mene pričakujejo, ker je že pred

nalog in učenja skupaj z izvajalcem

- **začetna nedostopnost otrok zaradi nepoznavanja izvajalca**

- **večja organizacija otroka pri pouku**

- **neopazen napredek pri delu z družino**

- **odvzemanje bremena otrok staršem**

- **nedostopnost s strani družine, nepripravljenost za sodelovanje**

- **določitev nalog izvajalcu s strani družine**

- **prelaganje krivde ob neuspehu otroka na izvajalca s strani staršev**

- **prelaganje odgovornosti staršev na izvajalca**

POTREBE IN PRIČAKOVANJA DRUŽINE OD PROGRAMOV POMOČI

- **nudenje učne pomoči**

- **izboljšanje učnega uspeha**

- **vneprej znana pričakovanja otrokom zaradi ustaljene rutine**

mano ena izvajalka naredila neko ustaljeno rutino in so vedeli, da če npr. jutri pišejo kontrolko, se bom jaz z njimi cel popoldan učila (2a).

predhodnega dela

PRILOGA 5 – ZAPIS ODPRTEGA POGLOBLJENEGA INTERVJUJA S STARŠI

LEGENDA 3:

1. Življenje pred vključenostjo v programe pomoči
2. Vključenost v program pomoči na domu – začetek, proces vključitve
 - a.) način dela izvajalcev pomoči na domu – reševanje težav, svetovanje
 - b.) potrebe in pričakovanja družine
3. Vključenost v program dodatne strokovne pomoči – začetek, proces vključitve
 - a.) način dela specialnih pedagogov – reševanje težav, svetovanje
 - b.) potrebe in pričakovanja družine
4. Življenje, reorganizacija družine ob programih pomoči

1. Opis družine

- Oblika družine
- Število družinskih članov
- Število otrok vključenih v program pomoči na domu in v šoli
- Okolje v katerem živite in medsebojni odnosi/razumevanje med člani družine
- Zaposlitev/stopnja izobrazbe

V naši družini so trije otroci, dve deklici in en fantek. Deklici sta stari 13 in 10 let, fantek pa zdaj obiskuje 2. razred osnovne šole. Prej smo živeli v mestu, zdaj pa smo se preselili nekaj kilometrov izven mesta, ker smo dobili neko hišo..., saj smo prej živeli v bloku in je bilo malo premajhno za nas, zdaj pa nam je fajn. Sosedji so malo čudni, ne vem, ne družimo se.

V program pomoči sta vključena dva otroka, fant pa ima v šoli še specialnega pedagoga in pa tudi mlajša hčerka. Na domu je pa izvajalec, ki se ukvarja uradno le s starejšima hčerkama, ampak velikokrat gre brat tudi z njimi oz. je občasno prisoten, ker si tega želi. Mislim, da se dobro razumemo, edino zdaj starejša hčerka ne želi nobenih opravil doma izvajati in se kar dosti kregamo. Malo je problematična tudi v šoli. Otroci se dobro razumejo med seboj, čeprav je najmlajši naglušen in ne sliši najbolje..., saj ima slušni aparat in tudi hodi še k surdopedagoginji. Ta je tudi hodila en čas k nam domov, na dom, ker je bil veliko bolan in odsoten. Jaz pa ga nisem mogla vedno voziti na te ure v Maribor, ker je predaleč in nimam voziškega izpita.

Mož je veliko odsoten, ker dela v tujini in smo se pač sprijaznili, da ga ni in mi nekako živimo bolj sami. Malo je težje, ker nimajo bolj stroge vzgoje..., sploh starejše hčerke več ne obvladujem...sva se ravno ta teden tako skregali, da sem ji rekla, da naj gre v krizni center, če misli, da ji bo tam bolje in da se naj potem sploh ne vrača domov..., ker je res grozna. Na koncu me je še udarila in sem se komaj ubranila...Jaz sem zaposlena v tovarni Mura in nimam časa vsak popoldan se z njimi ukvarjati, ker včasih delamo popoldan. Kakor kdaj...en teden dopoldan, drugi teden popoldan. Potem so otroci bolj sami, ker ni nikogar doma..., ko mož dela. No, potem spet pride Matej, to je tisti izvajalec iz Centra za socialno delo. Končala sem osnovno šolo..., nisem se nič naprej izobraževala, ker sem potrebovala denar in tudi doma nismo imeli, da bi razmetavali in tratili čas z mojo šolo.

2. Življenje družine pred vključenostjo v programe pomoči

- Kakšno je bilo vaše življenje preden ste začutili, da potrebujete pomoč drugih?

Kakšni so bili vaši odnosi z otroci...kakšni s partnerjem...

Kako so funkcionirali otroci v šoli..

Kako so preživljali dneve doma...

Kdo se je z njimi največ ukvarjal...

Na kakšen način ste otrokom nudili pomoč...

S kakšnimi ovirami ste se srečevali...

Kje ste iskali informacije o pomoči...

Kdaj/kateri je bil prelomni trenutek, da ste začutili, da potrebujete pomoč...

Kdo vam je povedal/svetoval o možnostih strokovne pomoči...na koga ste se obrnili?

To pomoč iz Centra imamo zdaj že 2 leti. Že 5 let hodimo k surdopedagogu, zdaj prvo leto pa imata dva otroka v šoli dodatno pomoč specialnega pedagoga. Zdi se mi, da se veliko ljudi ukvarja z mojimi otroci, samo jaz sama ne..., saj ne, da se ne, ne vem, nisem znala pomagati (1). Sploh starejši dve, ki sta sedaj že na predmetni stopnji v šoli...in...joj, kaj vse se tam že učijo, da jaz še sama ne vem in kako jima naj jaz zdaj pomagam..., saj ne znam (1). Pa to so tudi v šoli videli, da jima gre slabše, sploh mlajši...pa ta mlajša je bila bolj zaprta vase, ni imela prijateljic, bolj tiha je bila vedno. Sem se doma poskušala pogovoriti z njo o tem, če je kaj narobe, pa ni

bilo odziva (1). So me pa obveščali iz šole, predvsem na govorilnih urah o stanju, kaj se dogaja. Tako sem videla, da nekaj ne odgovarja.

Ko smo živeli v bloku smo bili vsi vedno na enem prostoru, ker smo imeli majhno stanovanju. To je bil pravi kaos (1). Včasih sem si prav oddahnila, ko je mož odšel delat kam za dlje časa, da je bilo več prostora. Mlajši sin je sploh zelo zahteven (1). Je pa tudi zelo brihten in priden. Njegove težave so izključno zaradi tega, ker se je rodil s to napako sluha in mu poskušam čim bolj olajšati to življenje, da bi živel normalno (1). Malo težje govori, ampak ga mi vse razumemo, ker smo se navadili, mu pa velikokrat pogledamo pri kakšni stvari skozi prste, ker se nam smili in si ni sam kriv, da je za določene stvari prikrajšan.

No, v glavnem, moj mož se pa sploh ne zna ukvarjati z njimi, glede šole. Nima ustrezne izobrazbe in ne zna teh šolskih stvari. Nikoli se ni z njimi učil. Jaz pa sem po službi potem še delala z njimi domače naloge, ampak se ugotovila, da ne znam pomagati. Pretežke stvari so se učili v šoli. In sem bila zelo obupana. Sem spraševala učitelje, kako jim naj pomagam. Moža pa se mi zdi, da niti ne zanimajo preveč šola in otroci (1). On, ko je doma, jih ne skrega, če kaj narobe naredijo, ker ve, da potem spet čez kakšen teden odhaja in se noče kregati. Tako, da se glede tega sploh ne strinjava (1). Ja, in njega imajo po mojem zato raje kot mene. Ker jaz moram vse narediti, tako v kuhinji kot vzpostaviti nek red z otroci. Ampak so mi stvari začele uhajati iz rok (1). Otroci so postajali večji in vedno bolj težavni. V šoli so popuščali, oba sva bila veliko odsotna in rezultat je tu. V začetku tudi nismo imeli preveč denarja, dokler mož ni začel delati v tujini kot fizični delavec (1). Zdaj je malo boljše naše finančno stanje.

O pomoči v šoli sem najprej veliko govorila s surdopedagoginjo, ker sem jo najdlje poznala. Ampak me je ona napotila na šolo, saj je rekla, da bodo tam najbolj vedeli kako in kaj (3). Mene še vedno najbolj skrbi za najmlajšega otroka, ker ima to motnjo sluha in se res bojim, kako bo funkcioniral v razredu in potem v višjih razredih. Pa moram tudi priznati, da nisem najbolj zadovoljna s to učiteljico v šoli, ker so vedno neki problemi. Ne vem, dvakrat je že pokvarila ta Fm sistem, ki ga moj otrok nosi v šolo, da bolje sliši. Ona ima potem okrog vratu tudi tak oddajnik, da jo on bolje sliši. No, skratka ona vedno paničari in se mi zdi, da se ne znajde. To zdaj

mislim, o tej novi učiteljici, ker smo se preselili. Otroci so torej zamenjali šolo. Na prejšnji mi je bilo bolj všeč. Saj zdaj že spet razmišljamo, da bi otroke prešolali. Tam ni bilo takih težav.

To dodatno strokovno pomoč, ki jo izvaja specialni pedagog je mlajša hčerka že imela na prejšnji šoli, sin pa ima zdaj prvič na tej šoli. To so mi svetovali na šoli že tam, da je dobra stvar, da otrok bolje funkcionira in se potem tudi ocene izboljšajo (3). Je res, da je stanje zdaj malo boljše, morajo se otroci še navaditi in bo. Ne vem, kaj bo sedaj s tem najmlajšim, ker ni ne on in ne mi zadovoljni z učiteljico.

V šoli so nam svetovali tudi, da lahko na Centru za socialno delo zaprosimo za pomoč na domu, ker bo baje koristila otrokom, sploh če naju velikokrat ni doma in da bo nekdo znal pomagati otroku (2).

- Občutki in razmišljanja

Kako ste razumeli stisko nemoči...

Kakšna čustva so se pojavljala v vas....kako ste jih izražali...

Ni mi bilo prijetno. Veste, kako je hudo, ko ne znaš in ne moreš pomagati svojemu otroku. Iščeš vse možne rešitve in potem se prav zmedeš. Ne veš komu naj verjameš, kaj naj storiš. Sem se tudi jokala...sploh ko moža ni bilo doma, ker on ne mara, ko jočem..., ko si sam za vse in brez opore. Želela sem samo dobro, ampak nisem znala. Nisem se dobro počutila, bila sem zelo utrujena in zaskrbljena. Z možem sva se veliko kregala, ko je bil doma, ker je rekel, da govorim samo o otrocih in o ničemer drugem. Meni se je to zdelo normalno. Nimam pa veliko prijateljev in s sosedi nekaj stikov. V službi sem se včasih potožila komu, ampak to je bilo vse (1).

- Kako se je na vašo stisko odzvalo okolje?

Saj pravim, nihče se ni vmešal ali karkoli grdega govoril. Niti se nisem z veliko ljudmi pogovarjala o tem, ker nimamo nekaj tesnih sosedskih odnosov. Sodelavka v službi pa mi je vedno bila v oporo in me tolažila, ko mi je bilo hudo (1). Razumela me je in me spodbujala, da naj nekaj ukrenem, ker bo stanje v šoli lahko še slabše. In jaz sem se res bala tega, kaj če nič ne naredimo in ne bo nič boljše, otroci bodo v puberteti, potem pa se sploh še bolj uprejo in so svoje glavi, takrat pa bom sploh izgubila nadzor nad vsemi. Če mi že zdaj kljubujejo, kaj me šele čaka (1).

3. Vključenost družine in otrok v program pomoči na domu

- Kakšne oblike pomoči na domu ste deležni in na kakšen način ste bili vanjo vključeni?

Kako dolgo ste že vključeni v program pomoči na domu...

Kdo vam je povedal za možnosti...

Kakšen je bil postopek vključitve...koliko otrok v družini je vključenih v pomoč...

Deležni smo socialno pedagoške pomoči. Tako se imenuje. Vključeni pa smo bili na podlagi prošnje. Mislim pa, da je tudi šola napisala neko priporočilo oz. svoje mnenje, na podlagi katerega smo potem to pomoč dobili. Smo pa čakali skoraj pol leta, da smo jo dobili, ker je verjetno veliko družin v stiski in potrebujejo pomoč še bolj kot mi (2). V ta program smo vključeni sedaj že dve leti. Kot sem že prej povedala, so nas o tem seznanili v šoli (2). V ta program sta vključena dva otroka. Obe hčerki, ki sta starejši. Ampak se ta izvajalec ukvarja tudi z najmlajšim, ker se drugače počuti izobčenega. On potrebuje veliko pozornosti, ker sem se jaz ogromno z njim ukvarjala, no, vsi so se, ker ima motnjo sluha. Vsem se je zelo smilil, tako da se mi zdi, da smo mu malo popuščali pri vseh opravilih in dolžnostih doma, tako da je zdaj prav razvajan.

- Zakaj ste se odločili za pomoč na domu?

Kateri dejavniki so bistveno vplivali na vašo odločitev...

Za pomoč smo se odločili, predvsem zato, ker jim sama nisem znala pomagati in bila sem preveč odsotna z doma, da bi lahko sledila vsem šolskim zahtevam. Ni šlo drugače (2). Od moža pa nisem imela kaj pričakovati, ker ga ni bilo. Sem pač bila primorana sprejeti tretjo osebo na dom in zaupati, kar bo pač bo, samo da bodo otroci boljše živeli in funkcionirali v šoli (2). Čeprav je mož najprej govoril, da kompliram in da delam iz muhe slona, ampak on ni poznal celotne slike doma, ker ga ni bilo. Mislim, da me je imel celo za nesposobno mamo, ker nisem znala vzgajati svojih otrok. Ampak o tem se nisva pogovarjala. On je tak, da raje vse probleme zadrži zase in ne želi razpravljati ali govoriti drugim o tem, če je kaj narobe (1).

- Opišite na kakšen način izvajalec pomoči pomaga vam in vašemu otroku?

Kolikokrat na teden prihaja...

Kakšen je njegov način dela...

Njegov odnos z otroci...

Ta izvajalec prihaja trikrat tedensko k nam domov (2a), zdaj mu že sicer bolj zaupam, ker pride tudi, ko me ni doma, prej pa tega nisem želela. Oni se skupaj učijo, dela z njimi domače naloge. Velikokrat jih kam pelje. Gredo v mesto, v knjižnico ali v kopališče poleti. Hodijo na sprehode (2a)..., sem šla včasih z njimi, ko smo šli na sladoled. Ne učijo se vedno, družijo se ali pa igrajo. Pa najmlajšemu včasih bere pravljice, ker slabše bere (2a). Je pa to zdaj drugi izvajalec, ker lansko leto je hodila k nam ena druga izvajalka, ki pa mi ni bila tako všeč. Bila je bolj nepotrpežljiva in ni redno prihajala, kar neke izgovore si je izmišljevala. Tega imajo otroci zdaj raje. Mislím, da imajo prav lep odnos, se razumejo, jim je kot prijatelj. Po mojem mu tudi kaj zaupajo (2a).

- Kako ocenjujete delo izvajalca pomoči na domu?

Navedite nekaj prednosti in pomanjkljivosti...

Kako ocenjujete njegovo strokovnost pri opravljanju svojega dela...

Jaz sem z njim zadovoljna. Čeprav sem imela v začetku pomisleke. Otroci vsaj redno naredijo domače naloge in potem se lahko igrajo (2a). Koliko je on strokoven ne vem, to kar se v šoli učijo zna. Berejo, preverja, če pravilno izračunajo kakšne račune..., se mi zdi, da vadijo za šolo in on jih pri tem nadzira (2a). Mogoče potem, ko ga gledam, da kaj dela z najmlajšim, bi potreboval malo več izkušenj pri delu z otroci s tako motnjo, ampak...drugače se pa trudi. Nimam nič proti njemu. Prejšnja izvajalka se je pa vmešala v moje delo in mi neke nasvete delila, hkrati pa sploh ni poznala mene in naše družine tako dobro, da bi si lahko to dovolila. Z otroci ni bila tako prijazna, vedno se mi je zdelo, da komaj čaka, da gre. Ne vem, nekaj je manjkalo (2a)...

- Kako se je vaše življenje spremenilo, odkar ste vključeni v program pomoči?

Kaj se je izboljšalo

Kaj je mogoče slabše...

Otroci so bolj zadovoljni in bolj si zapolnijo popoldanski čas. Niso prepuščeni sami sebi. Bolj je pozitivno no. Slabše je edino to, da mene več toliko ne upoštevajo in nimam več toliko nadzora. Veliko strokovnjakov se z njimi ukvarja, jaz vedno nekaj opozarjam in sem tista, ki samo teži...otroci pa raje poslušajo nekoga, ki ni tečen in se potem meni izognejo na tak način. Je pa res, da se zdaj manj kregamo in se imamo rajši. Jaz tudi zdaj možu več ne govorim samo nekih slabih stvari, ampak bolj tiste pozitivne, kar so otroci dobrega naredili, tako da je še najin odnos malo boljši (4).

- Kakšna so bila vaša pričakovanja od izvajalca pomoči in ali so bila izpolnjena? Če ne, zakaj ne?

Sem zadovoljna in upam, da bo tako ostalo tudi naprej (2b). Pa nič posebnega nisem pričakovala, ker si niti nisem predstavljala kako bo to vse skupaj zgledalo...V začetku se res bila skeptična do tega dela, sem pa presenečena, ker je res dobro. Nisem niti nikogar poznala, da to pomoč ima. Tako, da sem upala na najboljše (2). Najbolj sem si želela, da bo deklicam pomagal in da se bodo skupaj učili, pa da se spet vrne tista volja po šolskem delu. Najbolj od vsega sem si pa želela, da jim bo znal pomagati pri učenju, razložiti tisto, česar v šoli niso znali in pa, da ko pišejo teste za preverjanje ali ocenjevanje znanja, da jih pripravi na to in se naučijo, kar pišejo. Potem to pomeni, da ne bo več slabih ocen...boljše ocene sem želela (2b).

Od prejšnje izvajalke pa ni izpolnila mojih pričakovanj, ker se otroci niso želeli učiti z njo. Mislim, da ni imela interesa in se ni poglobila v šolsko delo, ni se potrudila. Domačih nalog niso redno delali in otroci so jih včasih še zamolčali, če so imela kaj za narediti doma, da potem ni bilo potrebno delati skupaj z njo (2b). Pa ni mi bilo všeč, ker sem enkrat prišla prej iz službe in sem slišala, da se je nekaj prepirala s starejšo hčerko, da kako tega ne zna in da naj se nauči, da je naj takih neumnosti ne sprašuje. To pa me je šokiralo.

- Ali želite še v prihodnje tovrstno obliko pomoči na domu? Navedite zakaj!

Zaenkrat si tega še želim. Ne vidim trenutno razloga, da otroci te pomoči ne bi imeli, ker je sedaj popoldanski čas, ko niso v šoli, dosti boljše izkoriščen. Sploh pa ko jaz nisem doma, imajo nekoga na koga se lahko obrnejo, če kaj potrebujejo (4).

Škodi sigurno ne. Pa več imam prostega časa (4). No, naj kar imajo otroci oboje. S tem itak niso zelo obremenjeni, saj pa radi delajo, po eni strani...pa tudi se vedno doma s tistim izvajalcem ne učijo, ampak se kaj igrajo ali pa kam grejo...ja, šola je pa resna stvar...tam pa naj vložijo čim več energije, ker jim to koristi.

4. Vključenost otrok v dodatno strokovno pomoč na šoli

- Kako razumete pomoč, ki jo dobiva vaš otrok v šoli?

Na kakšen način je bil otrok vključen v program dodatne strokovne pomoči...

Kdo z njim dela...

Kako se otrok odziva...

Sodelujete pri organizaciji dela z otrokom v šoli...

V šoli dela z otrokom specialni pedagog, s tem najmlajšim in eno hčerko. Oba imata po dve uri na teden. Vem, da delajo individualno, specialni pedagog vzame otroka iz razreda in potem delata posebej. To je v bistvu ena pomoč, da se on lažje potem uči, da mu snov razloži z nekimi posebnimi metodami učenja, da jo on potem lažje razume. Delajo tudi neke posebne vaje, ker ima svoj zvezek za te ure, tako da vidim po zvezku kaj delajo. Včasih dobi tudi kakšne naloge za domov, da mora narediti kot domačo nalogo, niso pa tako zahtevne kot včasih tiste v šoli (3a). V to dodatno strokovno pomoč smo se vključili tudi preko šole, ker so nam oni predlagali, da ja za otroka dobro, če bi nek strokovnjak delal z njim individualno. Počasneje je prej dohajal snov in vse te teme v šoli, zato so predlagali. Potem smo šli na Zavod za usmerjanje in so ga testirali, no, tudi hčerko so. Potem smo pa malo počakali in je prišla odločba, da se otroka vključi v program, kjer bo z njim delal specialni pedagog (3). Sodelujem bolj malo, vem pa kaj delajo, ker so mi delo na sestanku predstavili, pa vidim po tistem zvezku, ki ga prinesejo domov, kaj in kako. Ne vtikam se preveč, ker upam in mislim, da delajo dobro (3a).

Pomoč je zelo pametna stvar na šoli in doma. Če bi jaz razlagala otrokom, sigurno ne bi poslušali, tako kot, če jim to nudi nekdo drug. V šoli pa vsaj upam, da vas bolj poslušajo in tudi ubogajo. Zelo se trudijo, da bi bili otroci uspešnejši. Pa hčerka ima rada specialnega pedagoga, ker delata izven razreda in je tam bolj mirno, bolj se lahko skoncentrira in zbere. Lažje je, če ji potem snov razloži njej primerno, kot pa če je v razredu (3b).

- Kakšna so bila vaša pričakovanja od specialnega pedagoga in ali so bila izpolnjena? Če ne, zakaj ne?

Ker so mi povedali, da je takšno delo potrebno gledati cilje bolj dolgoročno (3), verjamem, da se bo predvsem sinovo stanje in razvoj govora izboljšal (3b). Ker zaradi motnje sluha ima dosti slabšo izgovorjavo in skromen besedni zaklad. Tudi, ko govori ga manj razumemo. Vem, da specialna pedagoginja ve kaj dela, s posebnimi tehnikami in metodami dela poskuša odpravljati posamezne težave in nekje se bo poznalo mislim (3a). Saj že zdaj s pomočjo prilagoditev, ki jih ima zaradi dodatne strokovne pomoči v šoli, lažje sledi v razredu in bolje funkcionira (3b). Do določene meje se mu bo govor še razvil, to nam je povedala že surdopedagoginja (3a), kaj strašnega pa ne moremo pričakovati (3b). Poskušam biti realna, čeprav sem v začetku že mislila, da bo to zdaj neverjeten napredek...potem nekako ugotoviš, da je potreben čas, da se stvari realizirajo in se poskušaš sprijazniti z otrokovimi mejami. Vsi mu želimo dobro, ne smemo pa si želeli nemogoče. Mogoče sem zdaj bolj realna kot sem bila na začetku, dokler me ni specialna pedagoginja seznanila z dejanskim stanjem kakršno je (3b). Ker te pomoči še nimamo tako dolgo, upam, da pričakovanja bodo izpolnjena. Pri hčerki pa si želim, da bi izboljšala ocene, zanjo več pričakujem, ker nima drugih težav, razen tega, da težko usvaja vsebine v šoli. Zdaj bi že lahko bil večji napredek, ampak počakajmo pa bo (3b).

- Kako ocenjujete delo specialnega pedagoga?

Navedite nekaj prednosti in pomanjkljivosti...

Ta specialna pedagoginja je res strokovnjakinja na svojem področju, tako da se jaz ne vmešavam v njeno delo. Trikrat na leto imamo sestanek z njo, lahko pa jo tudi pokličem, če je potrebno, to mi je povedala in mi dala telefonsko številko (3a). Ampak jaz do zdaj še nisem klicala, ker se mi ni zdelo potrebno. Vse mi je predstavila, kako bo delala z otrokoma, napisali so program dela (3a). Namene imajo zelo pozitivne in vem, da se trudijo ter si želijo nekega napredka. Velikokrat pa me je že opomnila, da bi bilo bolje, če bi še mi na podoben način doma vadili takšne vaje...ampak, saj sem že povedala, da delamo, ko imam čas, upam pa, da potem to nadoknadijo z izvajalcem, ko pride domov (3a).

- Ali želite še v prihodnje tovrstno obliko pomoči na šoli? Navedite zakaj!

Ja, ja...to je sploh super. Se strinjam, da še imajo to pomoč. Ker so strokovnjaki in so se šolali za to, tako da vedo kako je treba. Pa to je v šoli, in potem ne izgubijo dodatnega časa doma.

- Ali strokovnjaki, ki delajo z vami in otrokom sodelujejo med seboj?

Ste bili prisotni na kakšnih timskih sestankih...

Ali delo medsebojno usklajujejo...

Ste seznanjeni z načinom dela...

Ali pri načrtovanju dela sodelujejo z vami...

To pa se nisem poglobljala...ne bi vedela...mislim, da se kaj med seboj dogovarjajo. Sicer za izvajalca mislim, da nima stika s specialno pedagoginjo, ker ne hodi na šolo in ne sprašuje. Otroci mu povedo, kaj je treba delati (2a). Ko sem bila na sestanku v šoli pa je bila prisotna samo specialna pedagoginja in razredničarka, tako, da se onidve dogovarjata o kakšnih zadevah. Surdopedagoginja pa prihaja iz Maribora in tudi nič ne govori, da bi vedela kaj o drugih, kako delajo. Večkrat mene pokliče in me kaj sprašuje o šoli (3a).

Jaz sploh ne vem, kaj bi lahko načrtovala pri delu, jaz se z vsem strinjam, ker zato sem zaprosila za pomoč, saj nisem vedela, kako naj delam. Mene samo prosijo za podpis, ko napišejo program dela, to pa je vse. Posebnih predlogov pa nimam, ker se ne razumem v to delo (3a). Želim si samo, da ne bi preveč obremenjevali otrok (3).

5. Življenje in reorganizacija v družini ob programih pomoči

- Kakšni so vaši predlogi in želje v prihodnosti?

Kaj si želite za vašo družino...

Želim si, da bi bili moji otroci bolj uspešni v šoli..., da bi normalno zaključili osnovno šolo...da bi se osamosvojili in bi lahko kje delali, v kakšni službi..., da ne bi bilo potrebno meni skrbeti za njih..., finančno mislim..., ker nismo najbolj premožna družina. Sicer nek dohodek imamo, ampak če se primerjam z drugimi družinami, smo malo manj finančno preskrbljeni...Pa seveda, da bi se manj prepirali in bi bolj mirno preživljali popoldneve.

- Katere spremembe ste začutili vi in ali so te vplivale na vaš odnos z otroci in partnerjem?

V šoli je opaziti, da je napredek in pa tudi pri učnem uspehu (4). Pa tudi radi hodijo v šolo..., bolj so veseli (4)..., ker če ta pomoč po mojem v šoli ne bi bila uspešna, tudi otrok ne bi želel hoditi v šolo. Se mi zdi, da je zdaj vse bolj mirno. Manj je napetosti, manj smo vsi nervozni in nezadovoljni (4).

Mož še vedno misli, da tega vsega ne bi bilo potrebno, da bi lahko mi sami poskrbeli za red, ampak jaz se ne strinjam. Čeprav mislim, da on v sebi vidi, da je sedaj boljše, pa tudi, ker sem jaz manj zaskrbljena, je med nama manj prepirov (4).

Zdaj se lahko bolj posvečam samim otrokom in jim ne težim samo s šolskim delom, čeprav še vedno to počnem. Poskušam se kontrolirati, da ne bi za vsako preverjanje in ocenjevanje v šoli paničarila. Odnos se je med nami malo umiril (4).

- V kakšnem pogledu se je življenje spremenilo za vašo družino?

Organizacija dela in odnosi med družinskimi člani...

Preživljanje prostega časa...

Položaj družine in odnosi v okolici...

V pozitivnem smislu se je naše življenje spremenilo. Skupaj smo kolikor se le da. Jaz se otrokom poskušam posvečati, ko nisem popoldan v službi, mož pa pač takrat, ko pride domov (4). Glede okolice se ni nič spremenilo, da bi kaj bilo drugače. Že prej se sosedje ali kdo drug ni vmešaval in tudi sedaj nihče nič ne sprašuje. Mislim, da vedo, da delamo nekaj dobrega za otroke.

PRILOGA 6 - ANALIZA INTERVJUJA S STARŠI (mamo)

1:

...nisem znala pomagati (1).

Sploh starejši dve, ki sta sedaj že na predmetni stopnji v šoli...in...joj, kaj vse se tam že učijo, da jaz še sama ne vem in kako jima naj jaz zdaj pomagam..., saj ne znam (1).

Pa to so tudi v šoli videli, da jima gre slabše, sploh mlajši..., pa ta mlajša je bila bolj zaprta vase, ni imela prijateljic, bolj tiha je bila vedno. Sem se doma poskušala pogovoriti z njo o tem, če je kaj narobe, pa ni bilo odziva (1).

Ko smo živeli v bloku smo bili vsi vedno v enem prostoru, ker smo imeli majhno stanovanju. To je bil pravi kaos (1).

Mlajši sin je sploh zelo zahteven (1).

...ker se je rodil s to napako sluha in mu poskušam čim bolj olajšati to življenje, da bi živel normalno (1).

...moj mož se pa sploh ne zna ukvarjati z njimi glede šole. Nima ustrezne izobrazbe in ne zna teh šolskih stvari. Nikoli se ni z njimi učil. Jaz pa sem po službi potem še delala z njimi domače naloge, ampak sem ugotovila, da ne znam pomagati. Pretežke stvari so se učili v šoli. In sem bila zelo obupana. Sem spraševala učitelje, kako

ŽIVLJENJE PRED VKLJUČENOSTJO V PROGRAME POMOČI

- **občutek nemoči in neznanja s strani staršev**
- **strah in stiska pred težo šolskega znanja**
- **spoznanje s strani šole, da so otroci manj uspešni v šoli**
- **šolska neuspešnost**
- **pomanjkanje samozavesti in osamljenost/nedružabnost otrok**
- **neuspeli poskus reševanja težave s strani mame s pogovorom**
- **umik/izogibanje otrok pred pogovorom**
- **neustrezne bivalne razmere**
- **zahtevnost otroka zaradi motnje sluha**
- **spoznanje o zahtevnejši skrbi za otroka z motnjo sluha**
- **želja staršev, da omogočijo normalno življenje otroku z motnjo sluha**
- **pomanjkanje očetove vloge pri učenju**
- **spoznanje o neznanju »kako pomagati«**
- **iskanje pomoči v šoli pri učiteljih**
- **obupanost s strani mame**
- **neinteres očeta za otroke in šolo**
- **konflikti med partnerjema**

jim naj pomagam. Moža pa se mi zdi, da niti ne zanimajo preveč šola in otroci (1).

Tako, da se glede tega sploh ne strinjava (1).

...njega imajo po mojem zato raje kot mene. Ker jaz moram vse narediti, tako v kuhinji kot vzpostaviti nek red z otroci. Ampak so mi stvari začele uhajati iz rok (1).

Otroci so postajali večji in vedno bolj težavni. V šoli so popuščali, oba sva bila veliko odsotna in rezultat je tu. V začetku tudi nismo imeli preveč denarja, dokler mož ni začel delati v tujini kot fizični delavec (1).

Ni mi bilo prijetno. Veste, kako je hudo, ko ne znaš in ne moreš pomagati svojemu otroku. Iščeš vse možne rešitve in potem se prav zmedeš. Ne veš, komu naj verjameš, kaj naj storiš. Sem se tudi jokala..., sploh ko moža ni bilo doma, ker on ne mara, ko jočem..., ko si sam za vse in brez opore. Želela sem samo dobro, ampak nisem znala. Nisem se dobro počutila, bila sem zelo utrujena in zaskrbljena. Z možem sva se veliko kregala, ko je bil doma, ker je rekel, da govorim samo o otrocih in o ničemer drugem. Meni se je to zdelo normalno. Nimam pa veliko prijateljev in s sosedi nekaj stikov. V službi sem se včasih

- **občutek osamljenosti mame pri družinskih opravilih**
- **izguba nadzora nad organizacijo dela v družini**
- **spoznanje o vedno večji težavnosti otrok**
- **šolska neuspešnost**
- **odsotnost očeta zaradi dela**
- **pomanjkanje finančnih sredstev**
- **iskanje rešitev**
- **želja po pomoči**
- **občutek nemoči**
- **pomanjkanje opore in pomoči med partnerjema**
- **psihična utrujenost, zaskrbljenost**
- **konfliktna komunikacija med staršema**
- **pomanjkanje socialnih stikov družine**
- **iskanje opore v službi**
- **iskanje tolažbe in opore pri sodelavki**

potožila komu, ampak to je bilo vse (1).

Niti se nisem z veliko ljudmi pogovarjala o tem, ker nimamo nekkih tesnih sosedskih odnosov. Sodelavka v službi pa mi je vedno bila v oporo in me tolažila, ko mi je bilo hudo (1).

In jaz sem se res bala tega, kaj če nič ne naredimo in ne bo nič boljše, otroci bodo v puberteti, potem pa se sploh še bolj uprejo in so svojeglavi, takrat pa bom sploh izgubila nadzor nad vsem. Če mi že zdaj kljubujejo, kaj me šele čaka (1).

Čeprav je mož najprej govoril, da kompliciram in da delam iz muhe slona, ampak on ni poznal celotne slike doma, ker ga ni bilo. Mislim, da me je imel celo za nesposobno mamo, ker nisem znala vzgajati svojih otrok. Ampak o tem se nisva pogovarjala. On je tak, da raje vse probleme zadrži zase in ne želi razpravljati ali govoriti drugim o tem, če je kaj narobe (1).

2:

V šoli so nam svetovali tudi, da lahko na Centru za socialno delo zaprosimo za pomoč na domu, ker bo baje koristila otrokom, sploh če naju velikokrat ni doma in da bo nekdo znal pomagati otroku (2). Vključeni pa smo bili na podlagi prošnje.

- **strah pred neukrepanjem in odraščajočimi otroci**
- **bojazen pred izgubo nadzora nad otroci**
- **strah pred prihodnostjo s strani mame**
- **iskanje krivca in zanikanje težav s strani očeta**
- **stopnjevanje konfliktov**
- **občutek nesposobnosti**
- **pomanjkanje komunikacije med staršema**

VKLJUČENOST DRUŽINE V PROGRAM POMOČI NA DOMU – začetek, proces vključitve

- **predlog šole za pomoč na domu**
- **pomoč s strani šole**
- **napotitev družine s strani šole na CSD**

Mislil pa, da je tudi šola napisala neko priporočilo oz. svoje mnenje, na podlagi katerega smo potem to pomoč dobili. Smo pa čakali skoraj pol leta, da smo jo dobili, ker je verjetno veliko družin v stiski in potrebujejo pomoč še bolj kot mi (2).

...so nas o tem seznanili v šoli (2).

Za pomoč smo se odločili, predvsem zato, ker jim sama nisem znala pomagati in bila sem preveč odsotna z doma, da bi lahko sledila vsem šolskim zahtevam. Ni šlo drugače (2).

Sem pač bila primorana sprejeti tretjo osebo na dom in zaupati, kar bo pač bo, samo da bodo otroci boljše živeli in funkcionirali v šoli (2).

V začetku sem res bila skeptična do tega dela, sem pa presenečena, ker je res dobro. Nisem niti nikogar poznala, da to pomoč ima. Tako, da sem upala na najboljše (2).

2a:

...prihaja trikrat tedensko k nam domov (2a)

Oni se skupaj učijo, dela z njimi domače naloge. Velikokrat jih kam pelje. Gredo v mesto, v knjižnico ali v kopališče poleti. Hodijo na sprehode (2a)...

Ne učijo se vedno, družijo se ali pa igrajo.

- **vključenost v program pomoči na podlagi prošnje**
- **dolgotrajen proces vključitve v program pomoči na domu (čakalna doba)**
- **seznanitev o pomoči na domu v šoli**
- **odločitev za pomoč na domu zaradi občutka nemoči in odsotnosti od doma s strani staršev (kriza v družini)**
- **brezizhodna situacija**
- **sprejetje tuje osebe na dom**
- **upanje na najboljše**
- **začetno nezaupanje in dvom v program pomoči na domu**
- **pričakovanje »najboljšega izida«**

NAČIN DELA IZVAJALCEV NA DOMU

– reševanje težav, svetovanje

- **tedensko prihajanje k družini na dom**
- **skupinsko učenje, redno opravljanje domačih nalog**
- **preverjanje šolskega dela**
- **načrtovanje raznih aktivnosti izven doma**
- **kvalitetno preživljanje prostega**

Pa najmlajšemu včasih bere pravljice, ker slabše bere (2a).

Mislim, da imajo prav lep odnos, se razumejo, jim je kot prijatelj. Po mojem mu tudi kaj zaupajo (2a).

Otroci vsaj redno naredijo domače naloge in potem se lahko igrajo (2a).

Berejo, preverja, če pravilno izračunajo kakšne račune..., se mi zdi, da vadijo za šolo in on jih pri tem nadzira (2a).

Mogoče potem, ko ga gledam, da kaj dela z najmlajšim, bi potreboval malo več izkušenj pri delu z otroki s tako motnjo, ampak...drugače se pa trudi. Nimam nič proti njemu. Prejšnja izvajalka se je pa vmešala v moje delo in mi neke nasvete delila, hkrati pa sploh ni poznala mene in naše družine tako dobro, da bi si lahko to dovolila. Z otroci ni bila tako prijazna, vedno se mi je zdelo, da komaj čaka, da gre. Ne vem, nekaj je manjkalo (2a)...

Sicer za izvajalca mislim, da nima stika s specialno pedagoginjo, ker ne hodi na šolo in ne sprašuje. Otroci mu povedo, kaj je treba delati (2a).

2b:

Sem zadovoljna in upam, da bo tako ostalo tudi naprej (2b).

časa

- **razvijanje/spodbujanje manj razvitih področjih otrokovega funkcioniranja**
- **vzpostavljanje pozitivnega odnosa med izvajalcem pomoči in otroci**
- **vzpostavitev zaupanja**
- **organizacija aktivnosti in nalog po pomembnosti, dogovarjanje**
- **nadzor nad šolskim delom**
- **utrjevanje pridobljenega znanja v šoli**

- **pomanjkanje izkušenj/znanja izvajalca z otroci s posebnimi potrebami**

- **negativna izkušnja o poseganju izvajalke v način življenja družine (neustrezen pristop, neprijaznost...)**

- **pridobivanje informacij o šoli preko otrok**
- **nesodelovanje s specialno pedagoginjo in šolo**

POTREBE IN PRIČAKOVANJA DRUŽINE

- **zadovoljstvo mame**
- **želja po nadaljnji vključitvi v**

Najbolj sem si želela, da bo deklicam pomagal in da se bodo skupaj učili, pa da se spet vrne tista volja po šolskem delu. Najbolj od vsega sem si pa želela, da jim bo znal pomagati pri učenju, razložiti tisto, česar v šoli niso znali in pa, da ko pišejo teste za preverjanje ali ocenjevanje znanja, da jih pripravi na to in se naučijo, kar pišejo. Potem to pomeni, da ne bo več slabih ocen..., boljše ocene sem želela (2b).

Prejšnja izvajalka pa ni izpolnila mojih pričakovanj, ker se otroci niso želeli učiti z njo. Mislim, da ni imela interesa in se ni poglobila v šolsko delo, ni se potrudila. Domačih nalog niso redno delali in otroci so ji včasih še zamolčali, če so imeli kaj za narediti doma, da potem ni bilo potrebno delati skupaj z njo (2b).

3:

O pomoči v šoli sem najprej veliko govorila s surdopedagoginjo, ker sem jo najdlje poznala. Ampak me je ona napotila na šolo, saj je rekla, da bodo tam najboljše vedeli kako in kaj (3).

To dodatno strokovno pomoč, ki jo izvaja specialni pedagog je mlajša hčerka že imela na prejšnji šoli, sin pa ima zdaj prvič na tej šoli. To so mi svetovali na šoli že

program

- **nudjenje pomoči/pristopa** **ustrezne**
- **skupno učenje**
- **povrnitev želje otrok po šolskem delu**
- **ustrezna pomoč pri učenju in priprava na ocenjevanja znanja**
- **izboljšanje ocen**
- **neizpolnitev pričakovanj glede izkušnje mame s prejšnjo izvajalko (pomanjkanje interesa za delo, neredno opravljanje dela, pomanjkanje truda, izogibanje otrok pri delu z izvajalko)**

VKLJUČENOST V PROGRAM DODATNE STROKOVNE POMOČI – začetek, proces vključitve

- **skupno iskanje rešitev, oblikovanje dogovorov**
- **ustrezna napotitev po strokovno pomoč**
- **možnost sprotnih pogovorov**

tam, da je dobra stvar, da otrok bolje funkcionira in se potem tudi ocene izboljšajo (3).

V to dodatno strokovno pomoč smo se vključili tudi preko šole, ker so nam oni predlagali, da je za otroka dobro, če bi nek strokovnjak delal z njim individualno. Počasneje je prej dohajal snov in vse te teme v šoli, zato so predlagali. Potem smo šli na Zavod za usmerjanje in so ga testirali, no, tudi hčerko so. Potem smo pa malo počakali in je prišla odločba, da se otroka vključi v program, kjer bo z njim delal specialni pedagog (3).

Ker so mi povedali, da je takšno delo potrebno gledati cilje bolj dolgoročno (3), želim si samo, da ne bi preveč obremenjevali otrok (3).

3a:

Oba imata po dve uri na teden. Vem, da delajo individualno, specialni pedagog vzame otroka iz razreda in potem delata posebej. To je v bistvu ena pomoč, da se on lažje potem uči, da mu snov razloži z nekimi posebnimi metodami učenja, da jo on potem lažje razume. Delajo tudi neke posebne vaje, ker ima svoj zvezek za te ure, tako da vidim po zvezku kaj delajo.

- **pogovor o možnostih »kako«**
- **vključitev na predlog šole**
- **seznanitev in soočenje staršev o sposobnostih otrok**
- **ustreznost preverjanja otrok na Zavodu za usmerjanje**
- **sodelovanje in pregled dolgoročnih ciljev s starši (skupno načrtovanje)**
- **skrb staršev glede preobremenjenosti otrok**

NAČIN DELA SPECIALNIH PEDAGOGOVI – reševanje težav, svetovanje

- **tedensko izvajanje individualnih ur specialnega pedagoga**
- **prilagoditev metod, izbira istreznih pristopov dela na podlagi diagnosticiranja otrokovih sposobnosti**
- **načrtna izvedba korekcijskih nalog**

Včasih dobi tudi kakšne naloge za domov, da mora narediti kot domačo nalogo, niso pa tako zahtevne kot včasih tiste v šoli (3a).

Sodelujem bolj malo, vem pa kaj delajo, ker so mi delo na sestanku predstavili, pa vidim po tistem zvezku, ki ga prinesejo domov, kaj in kako. Ne vtikom se preveč, ker upam in mislim, da delajo dobro (3a).

Vem, da specialna pedagoginja ve kaj dela, s posebnimi tehnikami in metodami dela poskuša odpravljati posamezne težave in nekje se bo poznalo mislim (3a). Do določene meje se mu bo govor še razvil, to nam je povedala že surdopedagoginja (3a).

Trikrat na leto imamo sestanek z njo, lahko pa jo tudi pokličem, če je potrebno, to mi je povedala in mi dala telefonsko številko (3a).

Vse mi je predstavila, kako bo delala z otrokoma, napisali so program dela (3a). Namene imajo zelo pozitivne in vem, da se trudijo ter si želijo nekega napredka. Velikokrat pa me je že opomnila, da bi bilo bolje, če bi še mi na podoben način doma vadili takšne vaje..., ampak, saj sem že povedala, da delamo, ko imam čas, upam pa, da potem to nadoknadijo z izvajalcem, ko pride domov (3a).

Surdopedagoginja pa prihaja iz Maribora in

- **prilagajanje ciljev znanja v skladu z zmožnostmi otroka**
- **pomanjkanje sodelovanja s strani staršev**
- **načrtovanje skupnih sestankov**
- **možnost sprotnih pogovorov**
- **predstavitev individualiziranega programa staršem**
- **izkazano zaupanje v delo specialnega pedagoga**

- **vzpostavljanje pozitivnega razmišljanja pri starših**

- **vzpostavljanje kontakta s starši (želja specialnega pedagoga po sodelovanju)**

- **seznanitev staršev z načinom dela**
- **spodbujanje in učenje staršev za delo z otrokom doma**

- **prelaganje dela staršev na izvajalca pomoči na domu**

- **pomanjkanje sodelovanja med strokovnjaki, ki delajo z otrokom**

- **posredovanje/izmenjava informacij med strokovnjaki**

tudi nič ne govori, da bi vedela kaj o drugih, kako delajo. Večkrat mene pokliče in me kaj sprašuje o šoli (3a).

Mene samo prosijo za podpis, ko napišejo program dela, to pa je vse. Posebnih predlogov pa nimam, ker se ne razumem v to delo (3a).

3b:

Zelo se trudijo, da bi bili otroci uspešnejši. Pa hčerka ima rada specialnega pedagoga, ker delata izven razreda in je tam bolj mirno, bolj se lahko skoncentrira in zbere. Lažje je, če ji potem snov razloži njej primerno, kot pa če je v razredu (3b).

Verjamem, da se bo predvsem sinovo stanje in razvoj govora izboljšal (3b).

Saj že zdaj s pomočjo prilagoditev, ki jih ima zaradi dodatne strokovne pomoči v šoli, lažje sledi v razredu in bolje funkcionira (3b).

...kaj strašnega pa ne moremo pričakovati (3b).

Poskušam biti realna, čeprav sem v začetku že mislila, da bo to zdaj neverjeten napredek..., potem nekako ugotoviš, da je potreben čas, da se stvari realizirajo in se poskušaš sprijazniti z otrokovimi mejami. Vsi mu želimo dobro, ne smemo pa si želeli nemogoče. Mogoče

preko staršev

- **izmikanje staršev pri vključitvi dela zaradi občutka pomanjkanja znanja**

POTREBE IN PRIČAKOVANJA DRUŽINE

- **opazen trud pri delu z otrokom**
- **vzpostavitev posebnega odnosa med otrokom in specialnim pedagogom**
- **pozitivno razmišljanje in želja po napredku**
- **izboljšanje otrokovega stanja na podlagi prilagoditev v šoli**
- **realna pričakovanja**
- **začetno pričakovanje »čudežne rešitve«**
- **spoznanje o realnem stanju**
- **poskus soočenja z otrokovimi primanjkljaji**

sem zdaj bolj realna, kot sem bila na začetku, dokler me ni specialna pedagoginja seznanila z dejanskim stanjem kakršno je (3b).

Pri hčerki pa si želim, da bi izboljšala ocene, zanjo več pričakujem, ker nima drugih težav, razen tega, da težko usvaja vsebine v šoli. Zdaj bi že lahko bil večji napredek, ampak počakajmo pa bo (3b).

4:

Otroci so bolj zadovoljni in bolj si zapolnijo popoldanski čas. Niso prepuščeni sami sebi. Bolj je pozitivno no. Slabše je edino to, da mene več toliko ne upoštevajo in nimam več toliko nadzora. Veliko strokovnjakov se z njimi ukvarja, jaz vedno nekaj opozarjam in sem tista, ki samo teži...otroci pa raje poslušajo nekoga, ki ni tečen in se potem meni izognejo na tak način. Je pa res, da se zdaj manj kregamo in se imamo rajši. Jaz tudi zdaj možu več ne govorim samo nekih slabih stvari, ampak bolj tiste pozitivne, kar so otroci dobrega naredili, tako da je še najin odnos malo boljši (4).

Ne vidim trenutno razloga, da otroci te pomoči ne bi imeli, ker je sedaj popoldanski čas, ko niso v šoli, dosti bolj izkoriščen. Sploh pa ko jaz nisem doma,

- **izboljšanje šolskih ocen**

- **nestrpnost**

ŽIVLJENJE, REORGANIZACIJA DRUŽINE OB PROGRAMIH POMOČI

- **zadovoljstvo otrok**
- **kvalitetno izkoriščen prosti čas**
- **pozitivno vzdušje**
- **delna izguba oz. strah pred izgubo avtoritete in nadzora doma s strani staršev**

- **zmanjšanje konfliktov v družini**
- **izboljšanje družinskih odnosov**
- **izboljšanje odnosa med staršema**
- **mamin pozitiven/drugačen pogled na družinsko situacijo**

- **pozitivno razmišljanje o programih pomoči na domu in dodatni strokovni pomoči (kvaliteta preživljanja popoldanskega časa, opora...)**

imajo nekoga na koga se lahko obrnejo, če kaj potrebujejo (4).

Pa več imam prostega časa (4).

V šoli je opaziti, da je napredek in pa tudi pri učnem uspehu (4). Pa tudi radi hodijo v šolo...bolj so veseli (4)...

Se mi zdi, da je zdaj vse bolj mirno. Manj je napetosti, manj smo vsi nervozni in nezadovoljni (4).

Mož še vedno misli, da tega vsega ne bi bilo potrebno, da bi lahko mi sami poskrbeli za red, ampak jaz se ne strinjam. Čeprav mislim, da on v sebi vidi, da je sedaj boljše, pa tudi, ker sem jaz manj zaskrbljena, je med nama manj preprirov (4).

Zdaj se lahko bolj posvečam samim otrokom in jim ne težim samo s šolskim delom, čeprav še vedno to počnem. Poskušam se kontrolirati, da ne bi za vsako preverjanje in ocenjevanje v šoli paničarila. Odnos se je med nami malo umiril (4).

V pozitivnem smislu se je naše življenje spremenilo. Skupaj smo pa kolikor se le da. Jaz se otrokom poskušam posvečati, ko nisem popoldan v službi, mož pa pač takrat, ko pride domov (4).

- **možnost mame »časa zase«**
- **delen napredek v šoli**
- **vrnitev želje po šolskem delu**

- **umirjeno družinska situacija/življenje**
- **zmanjšanje napetosti, nezadovoljstva, stresa**
- **očetov skeptičen pogled na nudenje pomoči na domu in dodatne strokovne pomoči v šoli**

- **kvalitetno preživljanje skupnega časa z otroci**

- **umirjena dinamika odnosov v družini**

- **želja po skupnem preživljanju časa**

PRILOGA 7 – UREDITEV IZJAV V SKUPINE PO POJMIH, ZDRUŽITEV POJMOV V KATEGORIJE IN DOPOLNJEVANJE KLASIFIKACIJE

VKLJUČITEV SPECIALNEGA PEDAGOGA V SAM PROCES POMOČI – ZAČETEK, PROCES VKLJUČITVE

SPOZNAVANJE OTROKOVE MOTNJE V RAZVOJU

- **neuspešnost v šoli (primanjkljaji na posameznih področjih učenja)**

Pomagam v šoli učencem, ki potrebujejo neke dodatne spodbude, dodatne razlage, dodatna znanja, da bi lahko bili uspešni v svojem programu.

To je v času, ko je otrok že v postopku, času samega šolanja, ko so že za njim največkrat prvi neuspehi.

POSTOPEK USMERJANJA OTROKA V USTREZNE PROGRAME POMOČI

- **diagnosticiranje otroka**

V proces pomoči se vključim, ko je otrok v bistvu po odločbi nekako opredeljen kot otrok s posebnimi potrebami in dodatno strokovno pomočjo.

- **izdajanje odločbe o usmeritvi otroka v ustrezne programe (zahtevek staršev, šole)**

V proces pomoči se vključim, ko starši na pristojno enoto Zavoda za šolstvo vložijo Zahtevek za začetek postopka usmerjanja.

...tako, da se v proces pomoči vključim pred samim usmerjanjem in tudi potem v postopku usmerjanja tako ali tako.

NAČIN DELA SPECIALNEGA PEDAGOGA – REŠEVANJE TEŽAVE, SVETOVANJE

IZVAJANJE INDIVIDUALNIH UR

- **tedensko izvajanje individualnih ur**

To je individualna dodatna strokovna pomoč, ki se izvaja tedensko, tam v obsegu do 2 uri nekje...

- **določitev števila ur**

...ki je določeno z odločbo, ki jo je otrok dobil v postopku usmerjanja...

- **samostojnost določanja smernic pri obravnavah**

Ko pa otroka vzameš v obravnavo, pa smernice določaš neke sam...

NALOGE/VLOGA SPECIALNEGA PEDAGOGA PRI DELU Z OTROKOM

- **prilagoditev in ustreznost pomoči otroku pri premagovanju primanjkljajev, ovir, motenj**

Moja temeljna naloga je, da otroku z ustrezno pomočjo pomagam pri premagovanju primanjkljajev, ovir oz. motenj.

- **postopno/sistematično odpravljanje otrokovih primanjkljajev v skladu z njegovimi zmožnostmi in starostjo otroka**

...da čim prej pridejo do nekega uvida glede na starost, kje njihove težave so...

- **soočanje in priprava otrok na spoznanje o svojih težavah**

...da čim prej pridejo do nekega uvida..., kje njihove težave so...

- **pomoč pri pouku/preverjanje znanja, individualizacija dela**

Pri tem pa se vključim tako, da mu poskušam to snov, ker mu jo namreč nič ne prilagajajo in tudi nič ne upoštevajo, tisto kar je v individualiziranem programu napisano, da poskušava kakšen rezime narediti kakšnega zapiska, da se mu dodatno pomaga pri tisti nalogi..., da mu objasnim..npr. pri kakšnem preverjanju, ko me prosi, da grem z njim skozi in takšne stvari...

- **učenje za samopomoč otroka**

...koliko so njihove težave glede na učni proces obremenjujoče, kako si lahko pomagajo sami, za katero pomoč imajo ves čas možnost zaprositi učitelje, kako si lahko pomagajo s sošolci, kako si pomagajo z učbeniki...

- **učenje strategij (»kako se učiti«)**

...moje delo je bolj v učenju strategij...

Jaz pomagam otroku naučiti se učiti.

- **učenje za samoregulacijo**

...to mislim, da je pot za otroka usposobiti za samo učenje oz. tudi na nek način za samoregulacijo.

- **celostna obravnava otroka/iskanje pogojev za pomoč**

Lahko rečem, da se vedno obrnem otroku na celovit način, da vedno poskušam raziskati tudi pod kakšnimi pogoji se vrši to njegovo učenje doma in v šoli...

- **koordinator in organizator otrokovega dela/stanja**

Pri tem večjem, starejšem učencu sem zdaj že bolj kot organizator in koordinator dela...

KOMUNIKACIJA Z OTROKOM

- definiranje/določitev vlog in nalog v procesu pomoči

Jaz otroku vedno povem, da mu jaz nisem kot učiteljica, da mu ne bom dala nobene ocene, da mu nudim eno pomoč, eno oporo, eno razvedrilo tudi... Lahko mi tudi pove, če je v kakšni stiski, če ga kaj muči..., še vedno pa mu nisem prijatelj, sem strokovni delavec, kar mu dam vedeti. Ampak sem ena oseba, ki mu nudi pomoč na katero se lahko obrne tudi z leti..., sem eno varno zatočišče, ena oseba pri kateri otrok ne naleti na negativen odziv.../jasnost, iskrenost

VLOGA SPECIALNEGA PEDAGOGA PRI DELU Z DRUŽINO/medsebojno sodelovanje

- celosten uvid v družinsko situacijo

Poskušam en celovit uvid dobiti tudi v družinsko situacijo.

- ustreznost komunikacije s starši

Način, da se jim pove v kolikšni meri naj otroka obremenjujejo, kaj je za njega preveč...

Večinoma starši res sodelujejo...ali sem pa jaz imela tako srečo, da bi lahko rekla..., tam kjer sem največ pomagala, so starši res dobro sprejemali stvar.

- svetovanje staršem o načinu dela z otrokom

...da naj se razveselijo majhnih napredkov recimo...

...in potem jih spodbujati, jih pohvaliti...

Družini pomagam z nasveti..., jim dam tudi navodila za domače delo...

- seznanitev staršev o napredku/realnem stanju otroka

...da ne morejo pričakovati ne vem kakšnih dobrih ocen, da se morajo zadovoljiti z manjšimi napredki...

...jih sproti obveščam o uspehu in napredku učenca...

UČINKOVITOST IZVAJANJA DODATNE STROKOVNE POMOČI

MAKSIMALNA UČINKOVITOST/napredek otroka

- kontinuirana pomoč ob pravem času/ »tukaj in zdaj«

Dodatna strokovna pomoč je najbolj učinkovita, kadar je izvajalec prisoten v šoli, tudi izven časa, ko otroku neposredno daje to strokovno pomoč, da se nanj obrne takrat kadar je in da sam začuti neko potrebo po pomoči..., se pravi, kadar je pomoč aktualna, pravočasna...

- **ustrezne prilagoditve, metode, pristopi dela**

Dodatna strokovna pomoč je tista, ki otroku pomaga napredovati in se vrniti v nek proces, kateremu sledijo tudi vrstniki.

Se pravi, da ob neki dodatni podpori, razlagi, vaji veščin lahko potem obravnava isto snov, kot jo vrstniki.

- **spoznanje o trajajočem procesu dela/dolgoročnost/strpnost pri delu**

To je proces, ki traja, to se v enem letu ne da veliko spremeniti..., ampak čez leta pa se to opazi, da se stanje popravi.

Sicer so to takšni rezultati, da on zdaj z minimalnimi standardi znanja napreduje, ampak še vedno so rezultati...«**korak za korakom**»

Rezultat je potrebno gledati na daljši rok.

MINIMALNA UČINKOVITOST/neuspeh

- **neustreznost pomoči ob pripravah na preverjanja znanja**

Sploh pa se mi zdi najmanj učinkovito pripravljanje na samo preverjanje oz. izvajanje preverjanja s samim izvajalcem dodatne strokovne pomoči. To pa je najmanj učinkovito od vsega., da si ti prisoten v procesu preverjanja, ne pa poučevanja.

DEJAVNIKI UČINKOVITOSTI

- **medsebojna pogojenost**

Rezultat moje pomoči je največkrat pozitiven in seveda v veliki meri odvisen od večih dejavnikov.

K učinkovitosti sigurno prispeva samo znanje specialnega pedagoga, izkušnje specialnega pedagoga, fleksibilnost, prilagodljivost in seveda tudi v veliki meri odnos šole do te naše mobilno specialno pedagoške službe in tudi odnos družine navsezadnje...

...v tolikšni meri, kolikor je pač otrok sposoben..., odvisno koliko tudi meni uspe otroku pomagati, da dobiva pozitivne ocene, da napreduje...

Prispeva predvsem strokovnost učitelja, pripravljenost učenca za sodelovanje, tudi pripravljenost drugih učiteljev za sodelovanje in sodelovanje z ravnateljem..., ravnatelj pripomore po mojem mnenju k boljši učinkovitosti dodatne strokovne pomoči..., k eni organizaciji dela.

Torej tudi še ob večjem številu ur dodatne strokovne pomoči, bi učenec dosegal še boljše rezultate.

USPOSOBJENOST ZA DELO

- zaupanje v lastno delo/sposobnosti

Zaradi znanja pridobljenega na fakulteti, drugič zaradi izkušenj, ki jih pridobimo pri delu z učenci s težavami v razvoju, težavami na učnem področju..., torej na naši šoli...

- dvom

Nikoli nisi čisto dovolj usposobljen.

..kakor na katerem področju oz. motnji.

- potreba/zavedanje po novem/dodatnem znanju

Vedno moraš iskati nove odgovore.

MEDSEBOJNO SODELOVANJE, SODELOVANJE Z ZUNANJIMI STROKOVNJAKI

VZAJEMNO SODELOVANJE (šola, starši)

- pomanjkanje izmenjave mnenj, informacij z zunanjimi strokovnjaki

Se pravi, ni neke institucionalne vezi, razen osebne interesa obeh strani.

...ne obstaja sodelovanje z zunanjimi strokovnjaki...

Ne obstaja neko sodelovanje z zunanjimi strokovnjaki, razen preko staršev.../**vezni člen (starši)**

Več sodelovanja v šoli..., da bi sodelovali bolj pri nastavitvi samega individualiziranega programa..., kako delovati doma..., imamo premalo stikov z njimi.../**skupno načrtovanje dela/**

...da bi skupaj načrtovali..., ker tega sedaj ni...

Boljši stiki z razredniki, z učitelji podaljšanega bivanja, z vzgojitelji, s svetovalno službo, z ravnateljem.../**želja po sodelovanju/**

Razen tega, da pripravimo individualiziran program za otroka in ga potem analiziramo, v bistvu nimamo nekakšnih stikov. Ni časa enostavno.

- **sodelovanje s šolo**

...občasno sodelujemo z logopedi, fizioterapevti...

...v šoli pa z učitelji, svetovalno službo.

Sodelujem z razredničarkami učencev, ki jih obravnavam..., svetovalno službo na tisti šoli.

Mislím, da so nas na šolah premalo vzeli kot strokovnjaka..., mogoče se tudi bojijo svojega neznanja in pač to na nek odklonljiv način pokažejo..., nimamo posebnega stika.../**neustrezno vrednotenje specialnega pedagoga na šoli s strani učiteljev/**

Tudi učitelj, kateri ga poučuje, da je toliko fleksibilen in avtonomen pa dozeten za kakšne nasvete kogarkoli, da je pripravljen na komunikacijo in da se zavzame za takšnega otroka.../**pomanjkanje fleksibilnosti s strani učiteljev/**

- **pomembnost sodelovanja/osveščanje**

Sodelovanje pomeni večjo učinkovitost, nepodvajanje pomoči, boljši izkoristek človeških resursov...

Zagotoviti več kontaktov z vsemi strokovnjaki, ki sodelujejo na kakršenkoli način z otrokom in se medsebojno povezovati.

Mogoče bi tudi jaz včasih rabila kakšno pomoč, da bi mi kakšen psiholog kaj svetoval..., ne vem...socialni delavec.../**potreba po sodelovanju, pomoči/**

Sem npr. bila pri večih urah prisotna in so učitelji govorili, kako pustijo otroka, da tam sedi in se ne ukvarjajo z njim..., saj to si z enimi lahko privoščijo, ker vedenjsko niso moteči, je pa to zelo slabo za otroka..., je neopazen.../**neustrezna obravnava otroka pri pouku s strani učiteljev/**

To je ena pozitivna stvar, en prenos informacij potem obstaja. To sodelovanje kolikor ga pač je, v določenih primerih lahko dosti pomaga pri samem delu. Meni to veliko pomeni. Ker tako potem dobim informacije, ki jih mogoče brez sodelovanja ne bi mogla dobiti

- **sodelovanje s starši**

Odvisno je tudi koliko starši prispevajo k temu, da se otrokovo stanje izboljša..., da mu pomagajo doma, da tudi sodelujejo z mano in seveda s šolo...

Največkrat uspemo s tistimi, ki imajo potem doma podporo, kjer starši tudi doma pomagajo, čeprav mogoče je včasih potem doma otrok preveč obremenjen.../**uspeh**
Starši so sicer prišli na timske sestanke, ampak tam oni vse drugo govorijo.../**pomanjkanje interesa staršev/**

Družine so velik socialni problem, zelo težko je stopiti z njimi v kontakt in tukaj so bile bitke že od samega začetka, od tožb na sodišču.../**otežkočena vzpostavitev kontakta z družino/**..., ker smo poskušali, da bi otrok ponavljal razred in je bilo potrebno podpisati..., takrat bi lahko otrok nadoknadil tiste vrzeli, ki so mu manjkale, ampak starši niso nič želeli podpisati, z ničemer se niso strinjali..., otroka tudi ne želijo več pripeljati na nobeno preverjanje na komisijo.../**zanikanje staršev o otrokovih težavah/odklonilno vedenje staršev**

Informacije preko staršev pa si izmenjujemo.

SODELOVANJE Z IZVAJALCI POMOČI NA DOMU

- samoiniciativnost izvajalcev pri delu

Ta izvajalka je sama prišla do mene, tako, da sem ji dajala neke vaje, kaj naj doma dela.../**dajanje napotkov za delo/**..., ona meni ni nič sugerirala dela...niti nisem pričakovala ali si nisem dovolila, ker se ni čutila dovolj kompetentna oseba.../**dvom v strokovnost-kompetentnost izvajalcev pomoči na domu/**...bi sicer sprejela.../**pripravljenost specialnega pedagoga za sodelovanje/**...verjetno tudi za to, ker je bila mlajša, manj izkušena, niti ni imela te izobrazbe..., ne bi mi pa bilo izpod časti, če bi mi ona recimo karkoli meni povedala...

Jaz nisem imela z njimi posebnega stika..., izvajalka se je povezala občasno z mano, tudi s šolo...,šola je vedela, da prihaja k njim domov, niso pa dosti sodelovali.

Izvajalka sama prihaja občasno na šolo, samoiniciativno, po nasvete, po kakšne vaje...Poskušala je delati z otrokom po naših navodilih..., zdaj pa koliko je to uspelo njej, kako je v družini to funkcioniralo, pa jaz povratne informacije nimam...oz. mi je povedala le, da ni nemogoče delati z otrokom, ampak s samo družino.../**pomanjkanje povratnih informacij o delu doma/**

- svetovanje/pomoč s strani specialnih pedagogov

...so pa ponavadi izvajalci te pomoči mladi ljudje, ki so brez dela in niso vsi čisto pedagoško izobraženi, večina ne...in mislim, da mi njim lahko povemo ter jim pomagamo, na kakšen način naj delajo z otroci doma...

Tudi se pa nisem posebej angažirala, da bi vzpostavljala stike. Jaz sem o tem izvajalcu veliko vedela preko otrok, kolikor so mi kaj poročali na urah pri meni.../izmenjava informacij preko otrok/

POTREBE PO SPREMEMBAH PRI DELU IN VIZIJA DELA

KVANTITETA DELA

- število ur (kontinuiranost dela)

Ta pomoč v tem obsegu dveh ur na teden v šoli ni dovolj..., ker manjkajo neke bazične spretnosti, bazične veščine, so potem ti rezultati zelo majhni oz. ne delujejo kot neko znanje.

Pomoč bi bila najbolj optimalna, če bi bila lahko nudena vsakodnevno, po potrebi oz. da bi količina opravljene pomoči bila v bistvu samo pokazatelj težave otroka ne pa že sam odgovor na te težave.

Glede na to, da smo to zbirokratizirali v ure, izničili pojem podpore.../izničenje pojma podpora/

Več dodatnih ur pomoči, ker jih je le nekaj ur na teden za otroka definitivno premalo...

Več ur dodatne strokovne pomoči, ker tri ure na teden so odločno premalo.

SPECIALIZACIJA DELA

- usposobljenost specialnih pedagogov za specifične motnje

Pomanjkanje možnosti specializacije na učnem področju.

...to bolj razmišljam v okviru naše šole..., da bi se defektologinje lahko bolj specializirale za odpravo nekaterih motenj...

...dobro bi bilo, da bi se specialni pedagogi usmerili., eni za govorno področje, drugi za motoriko, tretji za npr. avtizem. O tem se že dolgo pogovarjamo, da bi bilo potrebno specializirati stvari.

...da bi poznal vse, bi se moral specializirati.

Morali se malo bolj preusmeriti v neke centre, svetovalne, se malo sprecializirati.

DODATNA SAMOINICIATIVNA IZOBRAŽEVANJA

- iskanje lastnih manjkov

Predlagam, da si človek izdelava izobraževalni načrt, sam za sebe..., da ve, kje so potrebe njegovih lastnih neznanj, manjkov in da si na tem področju išče odgovore..., preko literature oz. izmenjave mnenj/**izdelava načrta dela, potreba po iskanju znanja/evalvacija lastnega dela**

Motenj je toliko..., saj jih poznaš vse, ampak bolj površno.

...jaz mu npr. lahko pomagam pri učenju, razvijanju spretnosti, sposobnosti, ne vem pa jaz oz. nisem dovolj usposobljena, da bi usmerjala družino...

Tudi jaz se pri teh določenih predmetih ne čutim dovolj usposobljena in kompetentna.

SVETOVANJE STARŠEM/delo s starši

- pravočasnost

Da bi imeli več možnosti staršem svetovati pravočasno, da bi starši imeli nek dostop do strokovnjakov, ne.../**dostop do strokovnjakov s strani staršev/** oz. do tebe.

Da bi strokovni delavci imeli na razpolago čas, ki bi bil namenjen samo svetovalnemu delu, delu s starši, ne pa izključno delu z otrokom.

BI morala biti ta pomoč veliko bolj koordinirana in veliko manj razcefrana med šolo in domom.

- mreža prostovoljcev

Mogoče ena razvejana mreža prostovoljcev, ki bi bili pač usmerjeni od strokovnih delavcev in medvrstniška pomoč.

- sodelovanje

Potrebno je več stikov s starši..., med njimi pa med nami..., mislim, da so premalo seznanjeni s tem vsem...se mi zdi, da imamo premalo stikov, za kar smo si v veliki meri tudi sami krivi.

Premajhne so te vezi med nami in družinami.

Potrebno je več dela s starši, ker ti starši ne vedo veliko o teh primanjkljajih njihovih otrok..., mogoče pedopsihiater, socialni pedagog, psihologi, pedagogi na šoli...

- izobraževanje

Izobraževanje staršev teh otrok, da se jim predstavi ne samo specialni pedagog, ali pa tudi on, in tudi drugi strokovnjaki..., vsi ti bi morali imeti neka predavanja za starše, pripravljati, ali pa delavnice, kjer bodo tudi imeli možnost izmenjave mnenj, izkušenj...

- **ustrezna pomoč na domu**

Tukaj vidim eno pomoč na domu, ampak strokovno.., ker mislim, da ti izvajalci niso dovolj kompetentni za to delo, ki ga opravljajo, niso dovolj izobraženi.../**strokovnost pomoči na domu/...**

SPREMEMBA NAČINA POMOČI OTROKU/DRUGAČEN PRISTOP, METODE DE LA

- **pomoč »zdaj in takoj/tukaj«**

Dodatna pomoč bi morala biti na drugačen način opredeljena, v toku samega pouka...

Če bi bila ta pomoč opredeljena tako, da bi otrok šel vsak dan za 20 min po pouku k nekemu, da pregledata skupaj potrebe tistega dne...ali če bi to bil usposobljen nekdo doma storiti (npr. izvajalec), potem bi otrok bil deležen pomoči ob pravem času na pravem mestu...

...in da bi več delali doma, tudi s kom drugim...

- **specialni pedagog kot koordinator pomoči**

Jaz mislim, da bi vsak otrok, ko se pojavijo neki rizični faktorji potreboval specialnega pedagoga kot koordinatorja pomoči..., kot svetovalca staršem, v večjem obsegu...v bistvu kot neke vrste spremljanje.., neko redno preverjanje stanja, neko nudenje intervencije, kadar je to potrebno.../**kontinuiranost pomoči, intervencija po potrebi/**

Nikakor ne neprestano, ampak neko kontinuirano spremljanje stanja otroka, zaznavanje sprememb, predlogi za pravočasno intervencijo, vključevanje različnih strokovnjakov.../**pravočasnost/**

- **osveščenost učiteljev o delu specialnega pedagoga/pozitivna miselnost**

Mogoče tudi osveščenost učiteljev na šoli o pomembnosti našega dela..., o delu in naši vlogi na šoli.

Pozitivno miselnost o nas in bi jih v bistvu s tem na nek način ozavestili, da nas vsi na nek način sprejmejo.

USTREZNOST FINANCIRANJA

- financiranje popoldanskega/dodatnega dela

...ampak to pomeni, da če bi hoteli, da starši prihajajo na naše govorilne ure, to pomeni popoldanski naš čas, ki pa ni plačan.., zato verjetno nihče tega ne izvaja.

Zastoj ravno ne bi preživljala popoldneve vedno na razgovorih..., navsezadnje ti tega nihče ne plača.

Kar pa je odvisno od finančnih sredstev..., ker že zdaj je teh ur dosti in pa kadra primanjkuje...

SODELOVANJE

- komunikacija z učitelji

Enostavno ni več tistega sodelovanja med nami, preveč je različnih učiteljev in ne zmoreš z vsemi dnevno kontaktirati, ne moreš vsakemu posebej, vsako uro povedati kako in kaj in tu se potem začnejo težave.

Da se nekaj ustvari, bi bilo potrebno na začetku veliko dobre volje, prostega časa, strokovnjakov en kup, da bi se sploh zmenili kako in kaj...

- povezava z zunanjimi institucijami

Premalo se s temi zunanjimi institucijami povezujemo in zunanjimi strokovnjaki. Je sicer povezava, ampak premalo. Šablonsko.

ŽIVLJENJE DRUŽINE OB DODATNI STROKOVNI POMOČI – SPREMEMBE

REORGANIZACIJA DRUŽINE

- samostojnost otroka

Nekateri otroci tekom procesa ugotovijo, da si s tem, kar so se naučili pri dodatni strokovni pomoči, res lahko pomagajo sami naprej...

- zavezniški odnos med družino in specialnim pedagogom

Z družino jaz navežem na nek način zavezniški odnos. Največkrat s starši.

...pridejo v šolo in prosijo za nasvet..., saj vsak nasvet, ki jim ga ponudiš ne sprejmejo, dosti pa, tako da so dovezetni in pripravljeni pomagati, kolikor se da..., so odkriti, povedo kaj se doma dogaja, kako delajo, kako se trudijo...

- **preobremenjenost otroka**

Imam pa tudi izkušnje, ko so starši preveč obremenjevali otroka doma...tako, da otrok nima več potem prostega časa in ne živi otroštva tako kot bi ga moral.../s strani staršev/

- **ozaveščanje/svetovanje staršem**

Ko jih mi ozaveštimo, se tudi spremeni situacija v družini..., ni vse več tako napeto, vedo kaj lahko pričakujejo, da ne smejo pričakovati nekaj nemogočega in se potem tudi sprostijo na nek način.../realna pričakovanja/

Če jaz vidim, da je otroku določena strategija učenja blizu, jo predstavim staršem in potem oni na isti način doma delajo lahko z njim. Ne morem jaz v šoli eno strategijo uvajati, oni bodo pa doma delali čisto nekaj drugega, ker se otrok zmede.../ustrezna komunikacija/

- **timsko delo**

Mama poskuša očeta prepričati, da morata stopiti skupaj in delovati kot tim, kot eno, dajati iste zahteve, ista navodila, pa nasvete, ki jih dobijo od mene ali od učiteljice poskušati upoštevati, ker bo takrat rezultat, zaradi otroka.

POTREBE IN PRIČAKOVANJA OD DODATNE STROKOVNE POMOČI

USPEH

- **izboljšanje ocen**

Starši enostavno pričakujejo, da težav več ne bo..., stremijo k boljši oceni, stremijo k temu, da bo pomoč sčasoma nepotrebna.../samostojnost otroka v prihodnje/

Otroci največkrat pričakujejo način pomoči, ki bi dvignil njihovo učno uspešnost in to v kratkem času.

Pričakovanja družine so preveč osredotočena samo na boljše ocene.

Dejanska pričakovanja so zgolj pozitivne ocene.

MEDSEBOJNO SODELOVANJE (starš - specialni pedagog)

- **opora**

Svojega otroka in v bistvu tudi v tebi iščejo partnerja, s katerim skupaj nekako spodbujajo otroka, da se v proces učenja sploh vključuje in da potem napreduje z nekimi normalnimi, realnimi pričakovanji.../edinstven delovni projekt/

- **vez med šolo in domom**

Na nek način nekoga, ki bo za njih izgovoril neke ugodnosti oz. zmanjšal pritisk, zahtevnost za njih same...

Tudi družina pričakuje, da ti postaneš njihov zagovornik in da prevzameš vlogo posrednika med otrokovimi potrebami in zahtevami šole, da nekako sklepaš kompromise, da na nek način izobražuješ učitelje o potrebah njihovih otrok.

- **razbremenjenost staršev**

Večina staršev misli, da s tem, da jaz v šoli delam z otrokom, da so oni razbremenjeni vseh dolžnosti, da ne rabijo nič več doma delati, da je to zdaj to in pričakujejo neverjetne rezultate, ki jih seveda ni...

NEREALNOST PRIČAKOVANJ

- **zanikanje težave**

Menijo, da mu te pomoči sploh ne bi bilo potrebno...za ocene jim je vseeno.../**nezanimanje**/

Menijo, da z njim ni nič narobe...

Nerealna pričakovanja..., pri večini staršev.

KVALITETA ŽIVLJENJA DRUŽINE IN USPEŠNOST OTROKA V ŠOLI

SOCIALNI RAZVOJ OTROKA

- **povečanje samozavesti**

Doma pa pri učencih lahko dodatna strokovna pomoč, je v bistvu tista, ki jim dvigne samozavest, da postanejo preko tega učno uspešnejši, **/izboljšanje učnega uspeha/** ali pri tistih, ki uspeš spodbuditi ta razvoj strategij, se tudi v domačem okolju, čuti ta razbremenjenost šolska, ne.../**razbremenjenost**/

...npr. otrok ima večjo samopodobo...tudi vrstniki ga lažje in boljše sprejmejo.

Bolj je samozavesten...

- **napredek na področjih otrokovega razvoja**

...in potem posledično razvoj na vseh področjih, tudi na socialnem področju...mu lajšam in pomagam tudi na področju socialnega razvoja.

Manj je težav na čustvenem področju, na področju druženja z vrstniki...,potem se tudi vsa druga področja izboljšajo.

...boljše se socialno vključuje.

V začetku ni imel nič samozavesti, ni se znal za sebe postaviti, bolj je komunikativen, upa si pri pouku dvigniti roko...,pri tem zdaj delam tudi na vseh drugih področjih, ne samo striktno na šolskem znanju...

ODNOSI V DRUŽINI

- zmanjšanje konfliktov v družini

...in je verjetno delo doma tudi toliko lažje, da ne povzroča dodatnih konfliktov.

...potem starši začutijo v tem sodelavcu, da imajo neko oporo in da je v družini zaradi tega manj stiske, manj se čutijo, da so sami za vse...in se okrepijo odnosi znotraj družine.../**okrepitev družinskih odnosov/**

Otrok začne drugače obnašati, manj je konfliktov med zakoncema /**izboljšanje odnosa med partnerjema/**, manj siljenja k učenju, manj odpora../**želja po učenju/**..., kar se potem v družini odraža kot boljše stanje, boljši odnosi v družini, kjer se pa potem spet otrok posledično lažje razvija in funkcionira in tudi vsi njeni družinski člani bolj pozitivno reagirajo/**pozitivna naravnost družinskih članov/**

- svetovanje staršem

S tem, da ko oni pridejo v šolo, jim jaz pokažem, povem, z nasveti, metodami, ki bodo pripeljale do rezultata...in če bodo upoštevali ter sledili navodilom, bo napredek. Tega se morajo zavedati./**osveščanje staršev/ /učenje metod dela/**

DELO ZA ŠOLO

- šolska uspešnost

Izboljšajo se tudi ocene v šoli, izboljšanje vpliva tudi na delo v šoli.

..ampak se je opismenil..., zdaj trenutno bere, piše, kar je bilo do 4. razreda katastrofa, tako, da je nek viden napredek.

- reorganizacija dela pri pouku

Lahko je to razumevanje njegovega okolja, samih učiteljev, vrstniška klima in pa sama organizacija pouka..da se nekako že v samem poteku pouka te njegove posebne potrebe neopazno spletajo v same dejavnosti.., da otrok ni vedno na nek način označen kot tisti, ki sprejema dodatno strokovno pomoč in da je pouk organiziran tako, da tudi on na svoj način dobi ustrezen pouk...

S tovrstno pomočjo otroku omogočim lažje usvajanje znanja.../**prilagoditev metod in oblik dela**/

NAČIN DELA IZVAJALCA PROGRAMA POMOČI – reševanje težave, svetovanje

OBLIKA IZVAJANJA POMOČI

- tedensko izvajanje dela

K njim domov prihajam tri do štirikrat. Družine, ki so bolj ogrožene, kjer otroci živijo v slabših socialnih razmerah prihajamo večkrat..., ponavadi je to trikrat na teden po eno uro **/odvisno od socialne ogroženosti družine/**.

- delo na domu

Razmere za učenje doma so zelo slabe, zato sem se že nekajkrat odločila in deklico počakala po pouku pred šolo, da sva šle na igrišče ali pa sva se učili v šoli, kjer je bolj mirno **/občasno v šoli, odvisno od razmer doma/**. V času počitnic pa npr. hodim redno k njim domov.

DELO Z OTROKOM/ NALOGE IZVAJALCA POMOČI NA DOMU

- učna pomoč

Najprej v prvi fazi je to učna pomoč...otroke je treba naučiti kako se naj učijo, to je glavni problem, da se otroci ne znajo učiti...

..najprej naredimo domačo nalogo, povem jim kako naj se uči, da bi bolje razumela...
...da deklico pripravim, da bo raje hodila v šolo **/motivacija za šolo/** in ji pomagam pri učenju. Sem nekakšen povezovalc med njo in šolo **/vez med otrokom in šolo/**.

Več ali manj se izvaja učna pomoč

- komunikacija/opora v stiski

...potem je tudi kakšen pogovor, da se otroci znajdejo v kakšni stiski in bi se radi pogovorili...

...ima možnost, da se z mano pogovarja o raznih problemih, mi lahko zaupa, se družijo z mano...

...otrokom skušam prikazati tudi s svojimi načeli in vrednotami, da se tudi pogovarjam z njimi, da vidijo, da tako ni prav.../**prikaz vrednot, načel**/

- **prostočasne aktivnosti**

...naša naloga je, da kvalitetno preživimo čas z otroki, da jih peljemo v kakšno knjižnico, da jih peljemo na različne delavnice, da se med seboj družijo in spoznajo drugačno okolje.../**druženje, igra**/

...preostanek časa pa izkoristiva za kakšen sprehod, obisk knjižnice..., zadnjič sva se kepale...

...jo peljem na razne delavnice.

...prevzameš nalogo staršev, ne samo da jih učiš ter delaš domače naloge z njimi, ampak tudi vse ostalo, da preživljaš prosti čas z njimi, ker oni pravzaprav drugače gledajo samo TV ali pa so za računalnikom **/kvaliteta preživljanja prostega časa/**.

...smo se šli kopat, na sprehode...

Pa da smo šli na primer v mestno knjižnico in se učili, kako se knjige izposodijo..., takšne stvari, ki otroku dosti pomenijo, starši jim pa ne znajo omogočiti oz. nimajo interesa.../**izbira aktivnosti, ki otroku veliko pomenijo**/

- **načrtovanje dela z otrokom/urnik dnevnega dela**

...bolj gre tu za otroke, da preživijo nek kvaliteten čas popoldan, da dobijo neke zadolžitve čez dan.

DELO Z DRUŽINO

- **svetovanje**

...zato je tudi ena od glavnih nalog, da so izvajalci vzgled staršem, da se naučijo kako ravnati z otroki in kako se obnašati do otrok.../**ustrezen odnos staršev do otrok**/

...da v bistvu starše nekako naučimo, da sta otrok in njegovo vedenje dve različni stvari, da pač, če je včasih otrok agresiven in živčen ali karkoli, da znajo starši v takšnih situacijah ravnati, da pač starše naučimo kako naj z njimi ravnajo, kako naj se z njimi pogovarjajo..., ker kot tudi opažamo v teh družinah, je ravno komunikacija med starši in otroki problem.../**učenje komunikacije, vzgoje otrok**/

Skrbim za to, da bi se stanje izboljšalo, da naj bi uvideli nekakšno normalno življenje kako bi naj zgledalo.../**vzpostavljanje ustreznega načina življenja v družini**/.

- **pomoč v stiski/opora**

...ne ukvarjam se samo z otroki, ampak nudim nekako svetovanje tudi staršem, ko se znajdejo v kakšni stiski, ko imajo kakšen problem se mi tudi izpovejo in jim poskušam na najbolj pameten način pomagati.

- **nezmožnost vplivanja na starše**

...kolikor sem jaz to delo izvajala..., tu ni variante, da bi lahko ti vplival na starše...ni možno..vsaj jaz ne..., za to so kompetentni strokovnjaki.../**nekompetentnost izvajalca/**

PROFESIONALNOST/ODNOS DO DRUŽINE

- **čustva**

...imam profesionalen odnos..ne želim se preveč vezati oz. si ne dovolim tega, čeprav te to hitro prevzame in se navežeš..., ker so potem že čustva vpletena in...ni prijetno na koncu, ko se moraš po enem letu posloviti.../**kontrola čustev/**

USPOSOBLJENOST ZA DELO

ZNANJE/IZOBRAZBA

- **neustreznost/pomanjkanje**

...(čeprav velikokrat nimam dovolj znanja)...delam tako kot mislim, da je prav.

...nisem izobražena socialna delavka...mislim, da nobena od teh izvajalk nima te izobrazbe..., ne vem...poskušamo jim na čim boljši način pomagati...

...se učimo eden od drugega.../**medsebojna pomoč in učenje/**

Seveda bi mi koristilo dodatno strokovno znanje, da bi še bolje znala pristopiti k družini.

Tudi izvajalci se med seboj veliko družimo in si medsebojno pomagamo.

Nismo imeli posebnih izobraževanj za to, leta nazaj so neke seminarje imeli...

...ampak nimaš pa tistih enakih znanj, da bi znal posegati v družino.., niti si ne upam...

Pomoč sem iskala na Centru, ampak je nisem preveč okrepljene dobila..., tudi na šoli.../**iskanje pomoči na Centru in v šoli/**

Bolj bi nas Center za socialno delo moral osvestiti na koga in kje se nanj lahko obrnemo.

- **nemoč/negotovost pri delu**

Sama bi konkretno rabila pomoč, ko je specifičen problem **/pomoč tukaj in zdaj/**.....jaz ne znam reagirati in rabim ogromno časa...

V začetku sem bila zelo negotova, ker nisem vedela, kaj me čaka. Pridejo tudi situacije, ko se ne znajdeš in ne veš kako bi reagiral..., potem improviziraš. Je pa res, da ne veš, če delaš prav ali ne.

...nisem vedela k kakšni družini grem, kaj je tam problem...kako funkcionirajo.

Saj ti delaš po svojih izkušnjah, ampak ne veš, če je to prav za posamezno družino...

Jaz ne vem sploh kaj bi prispevalo..., kako sploh pripraviti starše do tega, da bi drugače razmišljali...

- **močno področje/učna pomoč**

Močna sem pri pomaganju domačih nalog, v bistvu pri premagovanju učnih ovir.

- **(ne)kompetentnost izvajalcev za delo**

Pa mislim, da sem primerna, že zato, ker imam veliko volje in motivacije za delo z otroki. Sigurno sem pa mnenja, da vsi izvajalci te pomoči niso kompetentni za to delo, ker je njihov profil izobrazbe čisto nekaj drugega kot pa pedagoška usmerjenost..., potem to delo sigurno ni tako kakovostno in vestno opravljeno, kot bi lahko bilo.

OBLIKE IZOBRAŽEVANJ

- **timski sestanki, predavanja, tedenska srečanja**

...imamo tudi neka izobraževanja..., bi pa bilo fajn imeti ta izobraževanja v začetku, ne zdaj na sredini, ko mi že delamo..., komaj takrat po pol leta izveš kaj je tvoja naloga, tako da so ta izobraževanja dokaj v redu, malo nam razložijo kako ravnati z družino, kaj je naša naloga..., imamo to 1x na teden po 1 uro/**neustreznost, pomanjkanje/**

...koristijo mi tudi sestanki, predavanja in razna srečanja.

Imamo sestanke, kjer se pogovarjamo o problemih, občasno tudi kakšna predavanja, lahko vedno pokličemo, da nas naprej usmerjajo/**nudenje pomoči za izredne primere/**

...če pa te stvari še bolj zanimajo pa te usmerjajo dalje in ti dajo dodatne napotke.

- **delavnice, seminarji**

Delavnice in seminarji tekom dela so, tako da čisto nevedni ne gremo delat. Res je pa, da se učimo ob delu največ/**učenje ob delu**/.

IZBIRA IZVAJALCEV POMOČI

- neustreznost

..ni pravi način kako sploh izbirajo te izvajalce pomoči..., ti prideš na razgovor, nekaj te vprašajo, potem pa te ocenijo na podlagi prvega vtisa.

...jaz pa sem prišla na razgovor in so videli, da sem kar v redu in da lahko to delam..., to so ugotovili po eni uri razgovora. Potem sem šla naslednji dan s prejšnjo svetovalko na dom k tej družini in drugi dan je bilo to to...

UČINKOVITOST IZVAJANJA

POZITIVNI UČINKI

- pomoč v stiski/opora

...ogromno družin se znajde v kakšnih težavah in takrat imajo nekoga, ki jim v določenih stvareh zna pomagati...

- pomoč na domu/tukaj in zdaj

...to je direktna povezava..., ko si ti tam se ti oni lahko izpovejo, ne...

- izboljšanje šolskega uspeha

..bila je ena deklica, ki je imela ogromno učnih težav in ko sem jaz prišla z njo delat se je stanje izboljševalo, tudi učiteljica v šoli je to opazila, so jo pohvalili in povedali, da ta pomoč učinkuje.

Jaz sem se bolj ukvarjala z deklico. Ona pa napreduje, ampak počasi.

Več hodi v šolo /**želja po šoli/motivacija**/, (ker je prej ogromno manjkala, sicer tudi še dosti manjka...Glede učenja pa je potrebno še veliko dela, da nadoknadi zamujeno snov.

Glede uspešnosti v šoli menim, da je zdaj dosti boljše..., da ta pomoč prispeva k uspešnosti otroka v šoli, vsaj malo.

- urejene razmere v družini

...starši so zadovoljni..., je pa res, da so zadovoljni le takrat, kadar se jim »piha na dušo« in jim damo vedno tisti njihov »prav« na koncu...se mi zdi, da so stvari zdaj bolj umirjene kot so bile prej.

- **socialni in čustveni razvoj otroka**

Sedaj je postala bolj zgovorna, zaupljiva in družabna **/komunikativnost, družabnost/**.

Učinki so pozitivni, stanje se je sigurno izboljšalo pri otrocih.

NEGATIVNI UČINKI

- **nespremenjene razmere v družini**

Če opazujem družino prej in sedaj, bi rekla, da se ni nič dosti spremenilo. Oni funkcionirajo še naprej tako kot so...

MEDSEBOJNO SODELOVANJE (sodelovanje z zunanjimi strokovnjaki)

ŠOLA

- **sodelovanje z učitelji**

Ogromno sodelujem s šolo, ker tudi po to deklico hodim v šolo...in učiteljica mi sproti razlaga kako deklica funkcionira v šoli, tako, da tudi jaz vem, kje so težave in kaj naj z njo delam.../izmenjava informacij, napotki za delo doma/

Sodelovanje obstaja na njeni šoli. Jaz sem vsak dan na šoli...

Ves čas sem v stiku s šolo (šolsko pedagoginjo in romskim mentorjem na šoli)...

Samo s šolo sodelujem z drugimi ne...

- **sodelovanje s svetovalno službo**

...tudi s svetovalno delavko sodelujem..., obstaja možnost, da jaz stopim do pedagoginje...

...in Centrom za socialno delo, ki mi ob težavah svetujejo.

CENTER ZA SOCIALNO DELO

- **svetovalke**

...pa preko Centra s svetovalkami..., one mi priporočajo kam naj se obrnem...

Center bi moral to organizirati bolje.../slaba organizacija Centra za socialno delo/

ZUNANJE INSTITUCIJE

- **strokovnjaki**

Mislím, da kar dobro sodelujem z zunanjimi strokovnjaki, ampak izključno zato, ker si tega želim.

Trenutno z drugimi strokovnjaki ne obstaja sodelovanje.../**ni sodelovanja**/

PREDMET SODELOVANJA

- stanje otroka

Predmet je to, da mi poročajo o stanju otroka.

Ja, otrok je predmet sodelovanja, kakšne so njegove prednosti in pomanjkljivosti.

POMEN SODELOVANJA

- seznanjanje o stanju otroka

To sodelovanje meni pomeni ogromno, ker mi otroci ne povedo vsega kaj se dogaja v šoli..., včasih ko še nisem prihajala v šolo, sploh ni naloge imela, ker mi ni povedala..., tako da je to pozitivna stvar...sodelovanje.

Menim, da so tovrstna povezovanja potrebna za dobro otroka.

To se mi zdi super, saj bom jaz imela pomoč, deklica pa bo manj zmedena.

- pomanjkanje sodelovanja

V večini primerov, kjer svetovalci hodijo samo na dom, pa so sodelovanja bolj šibka. S šolo se ne povezujejo. Mogoče nekaterim to pomeni dodatno delo in seveda ti vzame več časa.../**breme sodelovanja**/

To sodelovanje, če bi obstajalo v večji meri, bi bilo super, da bi dobila neka navodila, kaj narediti..., da bi se lahko nanje obrnili.

POTREBE PO SPREMEMBAH IN VIZIJA DELA

ZNANJE

- večja strokovnost

Bolj strokovno znanje...

Zasnova tega programa sicer ni slaba, ampak stvari niso dodelane oz. dorečene.../**slaba organizacija programa**/

- dodatna izobraževanja izvajalcev

Potrebujem pomoč konkretno pri pomoči družini, socialno pomoč...kako delati z njimi, kaj storiti...

...in pa dodatna izobraževanja.

- (ne)kompetentnost izvajalcev

Menim, da bi za takšno vrsto pomoči moral biti ustrezno usposobljen strokovnjak, se pravi...jaz tu vidim sociologa, psihologa, ker tudi ti lahko posledično potem pomagajo otroku pri podajanju učne snovi.

Tudi izvajalci so eni obupni..., videlo se je, da jim ni za delati tega dela in da so tam samo zato, da dobijo plačano, pa ker seveda morajo biti **/nemotiviranost izvajalcev/**. Saj so sami enkrat ugotovili, da neka izvajalka sploh 6 mesecev ni hodila k neki družini...

SODELOVANJE

- zunanji strokovnjaki

...in pa seveda sodelovanje z večimi strokovnjaki. Kakšen psiholog...ali pa npr. zelo dobro bi bilo imeti na voljo družinskega terapevta, ki ti iz prve roke lahko ponudi rešitev...**/psiholog, družinski terapevt/**

Je pa dobro se pogovoriti o morebitnih vprašanjih z nekim strokovnjakom. Sodelovanje bi zagotovo izboljšalo razmere.

Sodelovanje večih strokovnjakov.

Tudi, da bi imela na voljo več strokovnjakov, ki bi jih kdajkoli lahko poklicala, če bi imela kakšen problem. To bi bilo zelo dobro. Imaš težavo, ne veš je rešiti in lažje bi bilo zavedanje, da veš, da se lahko na nekoga orbneš...**/pomoč tukaj in zdaj/**

- enotnost

...vsi bi morali stopiti skupaj in enotna organizacija dela iz vseh strani pomoči otroku in celotni družini bi prispevala k napredku..., z majhnimi koraki se daleč pride...

...predvsem, če ne sodelujemo in se ne obveščamo o delu na šoli in doma.

- s starši

...več sodelovanja s starši.

POTREBA PO POMOČI

- obe vrsti pomoči hkrati (dodatna strokovna pomoč in pomoč na domu)

Mislim, da sta obe vrsti potrebni, ker če ima otrok specialnega pedagoga v šoli (ki dela, kar je nujno, tam kjer so težave), lahko jaz z njim doma počnem kakšne druge stvari, ki so tudi koristne (ki pa so naloga staršev, ampak jih ne delajo). Ne bi bilo preobremenjeno...

Pri nekaterih družinah bi bile potrebne še druge vrste pomoči, ne samo ti dve.

- **stalnost izvajalca**

Druga slaba stvar je ta, da ko se ti na otroke navadiš in oni na tebe, potem je že konec...eni se zelo hitro navadijo na tebe, drugi pa rabijo čas, da se ti odprejo, da ti zaupajo.

... ker je rabila več časa, da se je navadila na mene, je slaba stran, da bo po letu dni dobila novega izvajalca in bo šlo vse znova/**daljše časovno obdobje/**

Ker to delo rada delam, bi si predvsem želela ga opravljati dalj časa, ne samo eno leto.

Ne vem, če bom potem še kaj vedela o njih, kaj se z njimi dogaja...upam, da bodo prišli v dobre roke.../**želja po seznanjanju o družini po zaključenem obdobju dela/**

- **dodatna pomoč za družino**

Ja, mislim, da bi se še kdo drug moral posebej ukvarjati z družino in starši...

DELO S STARŠI

- **učenje dela z otroki**

...starši bi potrebovali prevzgojo in učenje kako vzgajati svoje otroke. Ker pa mnogi tega niso doživeli, ne vedo, kaj je prav in kaj ne.

- **osveščanje**

Po mojem bi celo družino bilo potrebno podrobneje seznaniti s tem, da to ni samo učna pomoč, ampak socialno - pedagoška.

REORGANIZACIJA DRUŽINE OB PROGRAMU POMOČI – sprejemanje izvajalca

SPREJEMANJE/ODNOS

- **pozitivnost**

...družina me je dobro sprejela, tak da...so me veseli..., včasih me vidijo kot samo svetovalko, včasih kot prijateljico.

Zelo pozitivno so me sprejeli.

Vedno so me lepo sprejeli...

Otroci so nas sprejeli kar dobro...

- **poslušnost družine, upoštevanje**

Družina moram priznati me upošteva in posluša, ko jim svetujem. Spodbujam jih, da bi se bolje poslušali med seboj, tako otroci mamu kot ona njih.../**ustreznost medsebojne komunikacije, slišati in znati poslušati/**

...mama in babica sta se z mano pogovarjali...

- **medsebojno razumevanje**

Moj odnos je dober..., se razumemo.

SPREMEMBE

- **manjša obremenjenost**

Starši so manj obremenjeni v popoldanskem času...

...ti staršem s tem odvzameš eno breme, ker vedo, da bo nekdo namesto njih se z otrokom učil...tu mislim, tudi preživljanje prostega časa kar tako, ker je mnogim staršem to odveč...

...nekatero družine to izkoriščajo, da se rešijo bremena otrok. Če pa je kaj bilo narobe, potem si pa ti kriv..., da si se premalo potrudil, da si ga premalo naučil. Vso odgovornost so radi preložili na mene/**prelaganje odgovornosti s strani staršev na izvajalca/**

- **zadovoljstvo, manj konfliktov**

...bolj so zadovoljni, ker se ne kregajo po nepotrebnem z otrokom..., imajo več časa zase.../**več časa zase/**

Mislim, da sem njihove potrebe zadovoljila...oni so zadovoljni...

- **breme**

..enim se pa to zdi odveč...jim je dodatna obremenitev za otroka, odvisno od družine. ...ker ko sem jaz prišla do določenih družin, ki so že imele to pomoč..., sem takoj videla, da so mi dali vedeti, da sem jaz tam samo za to, da otroka učim, ne pa za to, da bi se vtikala v naše razmere, kako se mi obnašamo, kako funkcioniramo, kako živimo.../**jasna postavitev mej s strani staršev do izvajalca/nedostopnost/neprejemanje**

- **socializacija otroka**

V počitnicah je zelo rada hodila z nami na potepe.

Deklica je bolj sproščena...

- **komunikacija/navezanost**

Na začetku je potreben čas, da ti otroci zaupajo in se ti odprejo...otroci, ki imajo težave doma, o tem neradi govorijo.

...več govori...postavlja veliko vprašanj...Mogoče se zaveda, da ima enega človeka, ki ji bo stal ob strani..., mislim, da se ob meni počuti varno in je prav vesela, ponosna na to, da prihajam v vas samo zaradi nje. Zaradi tega se počuti pomembno.../**varnost, ponos/**

Otroci me vidijo kot prijateljico, drugo mamo. Kot osebo, kateri lahko zaupajo, ker to nekaj časa traja, da pride do zaupanja in takega odnosa in kot neke vrste učiteljico/**izvajalec kot prijatelj, starš, učitelj/**

- **šolska uspešnost**

...otrok je bolj pripravljen se učiti..., je pa res, da deklica raje dela domače naloge in se vsaj delno poskuša učiti.

Otrok se bolje znajde pri pouku, lažje organizira glede šolskega dela.../**večja organizacija otroka pri pouku/**

- **minimalen napredek**

...jaz posebnega napredka ne vidim..., v mojem primeru velikega uspeha v šoli ni...

Družini pa bistveno nisem pomagala. Nič se ni spremenilo.

...ker niti starši ne dopuščajo, da bi se vtikali v njihove družinske razmere.

Napredka z družino pa ni bilo

POTREBE IN PRIČAKOVANJA DRUŽINE OD PROGRAMOV POMOČI

ŠOLSKI USPEH

- **pomoč pri učenju**

Starši pa pričakujejo od tebe samo, da boš pomagal tem otrokom pri učenju, kar ni naša glavna naloga..., starši pričakujejo samo to.../**s strani staršev/**

...no mogoče je babica želela, da ima deklica dobre ocene.

Zgolj in samo učna pomoč. Da bi se izboljšal učni uspeh v šoli.

SOCIALNO PODROČJE

- **prijateljstvo**

Otrok od mene pričakuje bolj prijateljico..., da se bova družila, v začetku ne želijo takoj delati šolskega dela, ampak poskušajo, da bi se z njimi igral.../igra, druženje/

ŽIVLJENJE PRED VKLJUČENOSTJO V PROGRAME POMOČI

SOOČENJE Z OTROKOVIMI TEŽAVAMI

- soočenje s situacijo

Pa to so tudi v šoli videli, da jima gre slabše, sploh mlajši.../šolska neuspešnost/..., pa ta mlajša je bila bolj zaprta vase, ni imela prijateljic, bolj tiha je bila vedno/**osamljenost otrok, nedružabnost/**. Sem se doma poskušala pogovoriti z njo o tem, če je kaj narobe, pa ni bilo odziva/**neuspeli poskus reševanja s strani mame s pogovorom/**

- sprejemanje otrok

Mlajši sin je sploh zelo zahteven...ker se je rodil s to napako sluha in mu poskušam čim bolj olajšati to življenje, da bi živel normalno/**želja po normalnem življenju/**. ...moj mož se sploh ne zna ukvarjati z njimi glede šole. Nima ustrezne izobrazbe in ne zna teh šolskih stvari. Nikoli se ni z njimi učil/**pomanjkanje znanja/odsočnost očeta/**.

- razmere in odnosi med partnerjema

Moža pa se mi zdi niti ne zanimajo preveč šola in otroci. Tako, da se glede tega sploh ne strinja.../**nestrinjanje med partnerjema, konflikti/**.

...njega imajo po mojem zato raje kot mene. Ker jaz moram vse narediti, tako v kuhinji kot vzpostaviti nek red z otroci. /**osamljenost mame pri družinskih opravilih/**. Ampak so mi stvari začele uhajati iz rok/**izguba nadzora nad organizacijo dela v družini, preobremenjenost/**.

...oba sva bila veliko odsotna in rezultat je tu.../**odsotnost staršev/**.

...sploh, ko moža ni bilo doma, ker on ne mara, ko jočem.../**pomanjkanje opore in pomoči med partnerjema/**...ko si sam za vse in brez opore.

Z možem sva se veliko kregala, ko je bil doma, ker je rekel, da govorim samo o otrocih in o ničemer drugem.

Čeprav je mož najprej govoril, da kompliciram in da delam iz muhe slona, ampak on ni poznal celotne slike doma, ker ga ni bilo **/iskanje krivca, zanikanje težave s strani očeta/**. Mislim, da me je imel celo za nesposobno mamo, ker nisem znala vzgajati svojih otrok. Ampak o tem se nisva pogovarjala **/pomanjkanje komunikacije/**.

On je tak, da raje vse probleme zadrži zase in ne želi razpravljati ali govoriti drugim o tem, če je kaj narobe **/umik očeta/**.

OBČUTKI

- nemoč, strah, stiska

...nisem znala pomagati...Sploh starejši dve, ki sta sedaj že na predmetni stopnji v šoli...in...joj, kaj vse se tam že učijo, da jaz še sama ne vem in kako jima naj jaz zdaj pomagam..., saj ne znam.

Jaz pa sem po službi potem še delala z njimi domače naloge, ampak sem ugotovila, da ne znam pomagati **/neznanje »kako pomagati«/**. Pretežke stvari so se učili v šoli. In sem bila zelo obupana.

Ni mi bilo prijetno. Veste, kako je hudo, ko ne znaš in ne moreš pomagati svojemu otroku. Iščeš vse možne rešitve in potem se prav zmedeš...**/iskanje rešitev, občutek nemoči/**. Sem se tudi jokala...

Jaz sem se res bala tega, kaj če nič ne naredimo in ne bo nič boljše....takrat pa bom sploh izgubila nadzor nad vsem. Če mi že zdaj kljubujejo, kaj me šele čaka **/strah pred prihodnostjo/**

- utrujenost, zaskrbljenost

Nisem se dobro počutila, bila sem zelo utrujena in zaskrbljena.

POMOČ DRUŽINI

- strokovna pomoč

Sem spraševala učitelje kako jim naj pomagam...**/iskanje pomoči v šoli/**.

- okolje

Nimam pa veliko prijateljev in s sosedi nekih stikov. V službi sem se včasih potožila komu, ampak to je bilo vse. Nikoli se nisem z veliko ljudmi pogovarjala o tem, ker nimamo nekih tesnih sosedskih odnosov. Sodelavka v službi pa mi je vedno bila v

oporo in me tolažila, ko mi je bilo hudo **/pomanjkanje socialnih stikov, iskanje opore v službi/**.

VKLJUČENOST DRUŽINE V PROGRAM POMOČI NA DOMU – začetek, proces vključitve

SVETOVANJE

- **predlog šole**

V šoli so nam svetovali tudi, da lahko na Centru za socialno delo zaprosimo za pomoč na domu, ker bo baje koristila otrokom, sploh, če naju velikokrat ni doma in da bo nekdo znal pomagati otroku.

So nas o tem seznanili v šoli.

POSTOPEK VKLJUČITVE

- **prošnja**

Vključeni pa smo bili na podlagi prošnje. Mislim pa, da je tudi šola napisala neko priporočilo oz. svoje mnenje, na podlagi katerega smo potem to pomoč dobili **/predlog šole/**

- **čakalna doba**

Smo pa čakali skoraj pol leta, da smo jo dobili, ker je verjetno veliko družin v stiski in potrebujejo pomoč še bolj kot mi.

VZROKI VKLJUČENOSTI, ODLOČITVE

- **nemoč, odsotnost od doma**

Za pomoč smo se odločili predvsem zato, ker jim sama nisem znala pomagati in bila sem preveč odsotna z doma, da bi lahko sledila vsem šolskim zahtevam. Ni šlo drugače. Sem pač bila primorana sprejeti tretjo osebo na dom in zaupati, kar bo pač bo, samo da bodo otroci boljše živeli in funkcionirali v šoli **/brezizhodna situacija/**.

- **upanje**

V začetku sem bila res skeptična do tega dela, sem pa presenečena, ker je res dobro. Nisem niti nikogar poznala, da to pomoč ima. Tako, da sem upala na najboljše **/začetni dvom/**.

NAČIN DELA IZVAJALCEV NA DOMU – reševanje težav, svetovanje

OBLIKA IZVAJANJA POMOČI

- **tedensko izvajanje dela**

...prihaja trikrat tedensko k nam domov.

DELO Z OTROKOM/ NALOGE IZVAJALCA POMOČI NA DOMU

- **učna pomoč**

Oni se skupaj učijo, dela z njimi domače naloge. Berejo, preverja, če pravilno izračunajo kakšne račune..., se mi zdi, da vadijo za šolo in on jih pri tem nadzira.

- **komunikacija/ opora v stiski**

Mislim, da imajo prav lep odnos, se razumejo, jim je kot prijatelj. Po mojem mu tudi kaj zaupajo **/prijateljstvo/**.

- **prostočasne aktivnosti**

Velikokrat jih kam pelje. Gredo v mesto, v knjižnico ali v kopališče poleti. Hodijo na sprehode. Ne učijo se vedno, družijo se ali pa igrajo **/druženje, igra/**.

Pa najmlajšemu včasih bere pravljice, ker slabše bere.

- **načrtovanje dela z otrokom/urnik dnevnega reda**

Otroci vsaj redno naredijo domače naloge in potem se lahko igrajo.

PROFESIONALNOST/ODNOS DO DRUŽINE

- **neizkušena izvajalca**

Mogoče potem, ko ga gledam, da kaj dela z najmlajšim, bi potreboval malo več izkušenj pri delu z otroki s tako motnjo, ampak...drugače se pa trudi.

- **neustreznost odnosa**

Prejšnja izvajalka se je pa vmešala v moje delo in mi neke nasvete delila, hkrati pa sploh ni poznala mene in naše družine tako dobro, da bi si lahko to dovolila. Z otroki ni bila tako prijazna, vedno se mi je zdelo, da komaj čaka, da gre **/površnost/**.

- **(ne)sodelovanje s strokovnimi delavci**

Sicer za izvajalca mislim, da nima stika s specialno pedagoginjo, ker ne hodi na šolo in ne sprašuje. Otroci mu povedo, kaj je treba delati **/pridobivanje informacij o šoli preko otrok/**.

POTREBE IN PRIČAKOVANJA DRUŽINE

UČNO PODROČJE

- šolska uspešnost

Potem to pomeni, da ne bo več slabih ocen..., boljše ocene sem želela.

- delovna motivacija

Najbolj sem si želela, da bo deklicam pomagal in da se bodo skupaj učili, pa da se spet vrne tista volja po šolskem delu.

- ustrezna pomoč/priprava na učenje

Najbolj od vsega pa sem si želela, da jim bo znal pomagati pri učenju, razložiti tisto, česar v šoli niso znali in pa, da ko pišejo teste za preverjanje ali ocenjevanje znanja, da jih pripravi na to in se naučijo, kar pišejo.

VKLJUČENOST V PROGRAM DODATNE STROKOVNE POMOČI – začetek, proces vključitve

STROKOVNA POMOČ

- šola

O pomoči v šoli sem najprej veliko govorila s surdopedagoginjo, ker sem jo najdlje poznala. Ampak me je ona napotila na šolo, saj je rekla, da bodo tam najboljše vedeli kako in kaj.

To so mi svetovali na šoli, da je dobra stvar, da otrok bolje funkcionira in se potem tudi ocene izboljšajo **/svetovanje/**.

V to dodatno strokovno pomoč smo se vključili tudi preko šole, ker so nam oni predlagali, da je za otroka dobro, če bi nek strokovnjak delal z njim individualno **/predlog šole/**.

- Zavod za usmerjanje

Potem smo šli na Zavod za usmerjanje in so ga testirali...Potem smo pa malo počakali in je prišla odločba, da se otroka vključi v program, kjer bo z njim delal specialni pedagog **/odločba/**.

NAČIN DELA SPECIALNIH PEDAGOGOVI – reševanje težav, svetovanje

IZVAJANJE INDIVIDUALNIH UR

- **tedensko izvajanje individualnih ur**

Oba imata po dve uri na teden. Vem, da delajo individualno, specialni pedagog vzame otroka iz razreda in potem delata posebej.

NALOGE/VLOGA SPECIALNEGA PEDAGOGA PRI DELU Z OTROKOM

- **prilagoditev in ustreznost pomoči otroku pri premagovanju primanjkljajev, ovir, motenj**

To je v bistvu ena pomoč, da se on lažje potem uči, da mu snov razloži z nekimi posebnimi metodami učenja, da jo on potem lažje razume.

Vem, da specialna pedagoginja ve kaj dela, s posebnimi tehnikami in metodami dela poskuša odpravljati posamezne težave in nekje se bo poznalo mislim.

- **postopno/sistematično odpravljanje otrokovih primanjkljajev v skladu z njegovimi zmožnostmi in starostjo otroka**

Včasih dobi tudi kakšne naloge za domov, da mora narediti kot domačo nalogo, niso pa tako zahtevne kot včasih tiste v šoli.

- **korekcijske naloge**

Delajo tudi neke posebne vaje, ker ima svoj zvezek za te ure, tako da vidim po zvezku kaj delajo.

VLOGA SPECIALNEGA PEDAGOGA PRI DELU Z DRUŽINO/medsebojno sodelovanje

- **timski sestanki**

Sodelujem bolj malo, vem pa kaj delajo, ker so mi delo na sestanku predstavili.../**pomanjkanje sodelovanja**/. Ne vtikam se preveč, ker upam in mislim, da delajo dobro.

Trikrat na leto imamo sestanek z njo, lahko pa jo tudi pokličem, če je potrebno, to mi je povedala...

- **ustreznost komunikacije s starši**

Vse mi je predstavila, kako bo delala z otrokoma, napisali so program dela.

- **svetovanje staršem o načinu dela z otrokom**

Velikokrat pa me je že opomnila, da bi bilo bolje, če bi še mi na podoben način doma vadili takšne vaje...

- **seznanitev staršev o napredku/realnem stanju otroka**

Do določene meje se mu bo govor še razvil, to nam je povedala že surdopedagoginja.

POTREBE IN PRIČAKOVANJA DRUŽINE

USPEH

- **izboljšanje ocen**

Pri hčerki pa si želim, da bi izboljšala ocene...

ČUSTVA

- **pozitivna naravnost staršev**

Zelo se trudijo, da bi bili otroci uspešnejši.

Verjamem, da se bo predvsem sinovo stanje in razvoj govora izboljšal **/upanje/**.

Lažje je, če ji potem snov razloži njej primerno, kot pa če je v razredu.

- **razbremenjenost otrok/motivacija**

Saj že zdaj s pomočjo prilagoditev, ki jih ima zaradi dodatne strokovne pomoči v šoli, lažje sledi v razredu in bolje funkcionira.

Pa hčerka ima rada specialnega pedagoga, ker delata izven razreda in je tam bolj mirno, bolj se lahko skoncentrira in zbere.

(NE)REALNOST PRIČAKOVANJ

- **priznavanje/zanikanje težave**

...kaj strašnega pa ne moremo pričakovati. Poskušam biti realna, čeprav sem v začetku že mislila, da bo to zdaj neverjeten napredek..., potem nekako ugotoviš, da je potreben čas, da se stvari realizirajo in se poskušaš sprijazniti z otrokovimi mejami. Vsi mu želimo dobro, ne smemo pa si želeli nemogoče. Mogoče sem zdaj bolj realna kot sem bila na začetku, dokler me ni specialna pedagoginja seznanila z dejanskim stanjem kakršno je.

...zdaj bi že lahko bil napredek, ampak počakajmo pa bo **/nestrpnost/**.

ŽIVLJENJE, REORGANIZACIJA DRUŽINE OB PROGRAMIH POMOČI

SPREJEMANJE/ODNOS

- pozitivnost

Bolj je pozitivno no.

Jaz tudi zdaj možu več ne govorim samo nekih slabih stvari, ampak bolj tiste pozitivne, kar so otroci dobrega naredili...

Čeprav mislim, da on v sebi vidi, da je sedaj boljše...

V pozitivnem smislu se je naše življenje spremenilo.

- poslušnost družine, upoštevanje

Slabše je edino to, da mene več toliko ne upoštevajo in nimam več toliko nadzora.

Veliko strokovnjakov se z njimi ukvarja, jaz vedno nekaj opozarjam in sem tista, ki samo teži..., otroci pa raje poslušajo nekoga, ki ni tečen in se potem meni izognejo na tak način.

- medsebojno razumevanje

Je pa res, da se zdaj manj kregamo in se imamo rajši.

...tako, da je še najin odnos malo boljši. Se mi zdaj, da je zdaj vse bolj mirno. Manj je napetosti, manj smo vsi nervozni in nezadovoljni **/zmanjšanje konfliktov/**.

...je med nama manj prepиров.

Odnos se je med nami malo umiril.

Skupaj smo pa, kolikor se le da. Jaz se otrokom poskušam posvečati, ko nisem popoldan v službi, mož pa pač takrat, ko pride domov.

SPREMEMBE

- manjša obremenjenost

Pa več imam prostega časa.

- zadovoljstvo

Otroci so bolj zadovoljni...

...ker sem jaz manj zaskrbljena...

- kvaliteta prostega časa

...bolj si zapolnijo popoldanski čas. Niso prepuščeni sami sebi.

...ker je sedaj popoldanski čas dosti bolje izkoriščen.

Zdaj se lahko bolj posvečam samim otrokom in jim ne težim samo s šolskim delom, čeprav še vedno to počnem.

- **šolska uspešnost**

V šoli je opaziti, da je napredek in pa tudi pri učnem uspehu. Pa tudi radi hodijo v šolo..., bolj so veseli.../**motivacija za delo**/.

PRILOGA 8 – IZBOR IN DEFINIRANJE RELEVANTNIH POJMOV

SPECIALNI PEDAGOGI

VKLJUČITEV SPECIALNEGA PEDAGOGA V SAM PROCES POMOČI

Spoznanje otrokove motnje v razvoju: specialni pedagog se vključi v sam proces pomoči otroku ob ustreznem diagnosticiranju otroka, ko se opazi, da otrok ne dosega minimalnih standardov znanja, ne dosega rezultatov v skladu oz. primerjavi z zmožnostmi in sposobnostmi svojih vrstnikov, težje sledi učnemu načrtu. V procesu učenja potrebuje določene prilagoditve in individualno dodatno obravnavo, da določene cilje usvaja. Vsebine težje usvaja, potrebne so dodatne spodbude, dodatne razlage in znanja, da je potem lahko otrok uspešen v svojem programu.

Postopek usmerjanja otroka v ustrezne programe pomoči: otroka se na podlagi opažanj diagnosticira in usmeri v ustrezne programe pomoči. Predlog za usmerjanje lahko poda šola ali pa starši sami vložijo zahtevo za začetek postopka usmerjanja na pristojni enoti Zavoda RS za šolstvo. Otroci na rednih osnovnih šolah se usmerjajo na podlagi odločbe, ki jo izda komisija za usmerjanje in so največkrat usmerjeni v izobraževalni program s prilagojenim izvajanjem in dodatno strokovno pomočjo, ki jo potem izvaja specialni pedagog. Komisije za usmerjanje usmerjajo otroke s posebnimi potrebami v programe vzgoje in izobraževanja upoštevane otrokovo doseženo raven razvoja, zmožnost za učenje in doseganje standardov znanja, etiologijo in prognozo glede na otrokove primanjkljaje. Strokovno mnenje se pripravi na podlagi neposredne obravnave otroka, na podlagi razgovora s starši ter na podlagi pedagoške, specialnopedagoške, psihološke, sociološke, medicinske in druge dokumentacije, ki jo komisija pridobi od ustreznih ustanov. Komisija pripravi strokovno mnenje na predpisanem obrazcu, ki je izčrpno, utemeljeno in skladno z dejanskim stanjem otroka. Strokovno mnenje potem posreduje Zavodu RS za šolstvo. Na podlagi strokovnega mnenja in ugotovitev v postopku izda Zavod RS za šolstvo odločbo o usmeritvi.

NAČIN DELA SPECIALNEGA PEDAGOGA – reševanje težave, svetovanje

Izvajanje individualnih ur: število ur, ki se tedensko izvajajo je določeno in zapisano v odločbi, ki jo otrok prejme v postopku usmerjanja. Ure se izvajajo tedensko; maksimalno število ur na teden je sedaj tri ure. Dobljene ure otroku pripadajo do nadaljnjega preverjanja otroka na komisiji. Potek, vsebino in organizacijo ur si prilagodi specialni pedagog na podlagi lastne presoje, seveda v skladu z otrokovimi sposobnostmi in zmožnostmi.

Naloge/vloga specialnega pedagoga pri delu z otrokom: specialni pedagog svoje naloge izvaja glede na otrokove primanjkljaje in znižane sposobnosti. Tako lahko otrok ustrezno premaguje ob dodatni strokovni pomoči primanjkljaje, ovire in motnje. Pomoč je namenjena izključno otroku in njegovim potrebam, zato mora biti sam proces pomoči, učenja in poučevanja prilagojen otrokovim sposobnostim. Otrokove primanjkljaje se odpravlja sistematično, postopno, načrtno in vedno se pri tem upošteva starost otroka in njegove zmožnosti. Ena izmed nalog je tudi, da otrok sam, tekom procesa dela ugotovi in spozna glede na svojo starost, kje so njegove težave, da se jih zaveda in si postavlja realne cilje. Otroka specialni pedagog sooči in pripravi na spoznanje o svojih težavah. Specialni pedagog ne izvaja ur le individualno, ampak je po potrebi prisoten tudi v razredu. Delo se mu v razredu individualizira in prilagaja na podlagi že vnaprej pripravljenega individualiziranega programa. Otrok ima možnost ob specialnem pedagogu, da se ga individualno preverja in ocenjuje. Celostna obravnava otroka obsega ne samo otrokove primanjkljaje in odpravo le teh, ampak je pomembno tudi raziskati pod kakšnimi pogoji se vrši otrokovo učenje doma in v šoli, kateri dejavniki vplivajo in s kakšnimi dražljaji se otrok vsakodnevno sooča in so bodisi zanj moteči oz. negativni. Specialni pedagog je velikokrat tudi koordinator in organizator otrokovega dela, predvsem je to izraženo pri starejših učencih. Nenazadnje je vloga specialnega pedagoga učenje za samopomoč otroka, naučiti otroka »kako se učiti«, razne učne strategije in učenje za samoregulacijo. Če si bo otrok znal pomagati tudi sam, takrat ko specialni pedagog ne bo prisoten ali ne bo na voljo, bo lažje obvladoval učni proces in se znašel ter znal poiskati pomoč, ko bo le-ta potrebna. Potrebno je prepoznati naravo težav in pogoje, pod katerimi otrok dosega najboljše rezultate, izbrati specifične

metode dela in pomoči, da bo lahko otrok obvladoval šolske spretnosti, z različnimi metodami/tehniki doseči, da bo kompenziral težave v razvoju in pri učenju, razvijati občutek varnosti, v šolskem ter širšem okolju razvijati tolerantnejši odnos do otroka, do njegovih težav in pravilnejše ravnanje z njim.

Komunikacija z otrokom: komunikacija z otrokom ima pomembno vlogo pri ustvarjanju edinstvenega delovnega projekta. Seznanitev otroka z realnimi cilji in pričakovanji s strani specialnega pedagoga in tudi otroka samega, pomeni večjo učinkovitost dela. Potrebno je jasno definiranje/določitev vlog in nalog obeh strani v procesu pomoči. Iskren in jasen pogovor vodi v konstruktivno iskanje skupnih rešitev. Pri tem se je potrebno izogibati strokovnim izrazom, ki so otroku nerazumljivi in bi privedli do zmede, ampak moramo svojo terminologijo čimbolj približati otrokovemu razumevanju. Pomembno je, da otrok jasno razume našo vlogo v procesu pomoči in da spozna svoje naloge.

Vloga specialnega pedagoga pri delu z družino/medsebojno sodelovanje: delo z družino predstavlja pomemben del v procesu pomoči otroku. Potreben je celosten uvid v družinsko situacijo, spoznati in upoštevati odnose, vloge v družini, družinsko dinamiko in pogoje pod katerimi se pomoč otroku in družini lahko vrši. Pomembna je ustrezna komunikacija s starši, način, da se jim pove, v kolikšni meri lahko otroka obremenjujejo, kje so otrokove meje, česa je otrok sposoben in kje se pojavljajo ovire, na kaj morajo biti pozorni. Specialni pedagog je hkrati svetovalec staršem o načinu dela z otrokom in jih seznaja o napredku ter realnem stanju otroka. Pomembno je, da se starši zavedajo otrokovih zmožnosti in da od njega ne zahtevajo nemogoče. Sprotnost obveščanja in zadovoljstvo majhnih napredkov je ključnega pomena za ustreznost medsebojnega sodelovanja.

UČINKOVITOST IZVAJANJA DODATNE STROKOVNE POMOČI

Maksimalna učinkovitost/napredek otroka: dodatna strokovna pomoč je najbolj učinkovita, kadar je specialni pedagog prisoten v šoli, tudi izven časa, takrat ko ga otrok najbolj potrebuje, kadar otrok sam začuti potrebo po pomoči. Pomoč mora biti aktualna in pravočasna. Pomoč »tukaj in zdaj« otroku zagotavlja učinkovit napredek in razvoj na vseh področjih otrokovega funkcioniranja. Dodatna strokovna

pomoč je tista, ki otroku pomaga napredovati in se vrniti v nek proces, kateremu sledijo tudi vrstniki. Potrebne so ustrezne prilagoditve, metode in pristopi dela. Starši velikokrat kratkoročno želijo opazne rezultate, kar je težje izvedljivo. Napredek otroka je viden le ob nekem trajajočem procesu dela. Rezultat je potrebno gledati na daljši rok in še vedno so ponekod to potem zelo majhni napredki, vendar s strpnostjo in realnimi pričakovanji staršev, se opazi izboljšanje otrokovih primanjkljajev, ovir, motenj.

Minimalna učinkovitost/neuspeh: dodatna strokovna pomoč je najmanj učinkovita, če je osredotočena na samo preverjanje oz. ocenjevanje znanja otroka v šoli. Večja učinkovitost dodatne strokovne pomoči je takrat, kadar je specialni pedagog prisoten v procesu poučevanja in ne v procesu preverjanja.

Dejavniki učinkovitosti: dejavniki učinkovitosti so medsebojno pogojeni. Rezultat dela specialnega pedagoga je odvisen od večih dejavnikov. K učinkovitosti prispeva znanje specialnega pedagoga, fleksibilnost, prilagodljivost, strokovnost učitelja, pripravljenost otroka za sodelovanje, sposobnosti otroka, pripravljenost drugih učiteljev za sodelovanje, odnos družine in odnos šole do mobilno specialno pedagoške službe.

Usposobljenost za delo: specialni pedagog mora zaupati v lastno delo in sposobnosti. Še vedno se pojavljajo dvomi oz. realno razmišljanje, da je motenj in primanjkljajev toliko, da je težko biti usposobljen in poznati podrobneje vse motnje. Specialni pedagogi se zavedajo in čutijo potrebo po novem/dodatnem znanju.

MEDSEBOJNO SODELOVANJE, SODELOVANJE Z ZUNANJIMI STROKOVNJAKI

Vzajemno sodelovanje (šola, starši): pomanjkanje sodelovanja, izmenjave mnenj, informacij z zunanjimi strokovnjaki še vedno predstavlja veliko oviro v procesu pomoči in ustvarjanju edinstvenega delovnega projekta. Vezni člen pri izmenjavi informacij z zunanjimi strokovnjaki predstavljajo starši. Preko staršev poteka izmenjava mnenj s specialnimi pedagogi in zunanjimi strokovnjaki. Pojavlja se potreba po večjem skupnem načrtovanju dela, izdelavi individualiziranega programa. Specialni pedagogi izražajo potrebo in željo po boljšem sodelovanju z učitelji otrok,

razredniki, ravnatelji različnih šol, vzgojitelji, svetovalno službo. Pomanjkanje stikov med strokovnjaki je otežkočeno zaradi pomanjkanja časa, saj je mobilni specialni pedagog vezan na delovni čas drugih šol in obremenjen s tempom dela.

Obstaja sodelovanje med specialnimi pedagogi in šolo. Največkrat je to sodelovanje omejeno na učitelja, ki poučuje tega otroka in svetovalno službo. Šole še vedno neustrezno vrednotijo specialnega pedagoga, predvsem s strani učiteljev. Obstajajo tudi izjeme, kjer so učitelji res dovzetni, fleksibilni za kakršnekoli nasvete, pripravljeni na komunikacijo in se zavzamejo za otroka s primanjkljaji na posameznih področjih učenja.

Sodelovanje pomeni večjo učinkovitost, boljši izkoristek človeških resursov. Tudi specialni pedagog bi včasih potreboval kakšen nasvet, podporo, pomoč s strani zunanjega strokovnjaka, ki na kakršenkoli način sodeluje z otrokom. Neustrezna obravnava otroka pri pouku s strani učiteljev pomeni neupoštevanje njegovih sposobnosti in neizkoristek njegovih potencialov.

Sodelovanje s starši je nujno potrebno, saj je le tako možno zagotoviti kvalitetno strokovno pomoč. Prispevek staršev k izboljšanju otrokovega stanja je ključnega pomena. Prav tako, če starši upoštevajo nasvete, predloge specialnega pedagoga, potem tudi prispevajo k rezultatom otroka. Podpora in delo doma vodita do uspeha. Pri tem je treba starše seznaniti z ustrezno mero, kako in na kakšen način naj otroka doma obremenjujejo, da bo hkrati imel tudi možnost preživljanja prostega časa. Velikokrat pa je tudi opazno pomanjkanje interesa s strani staršev in nezanimanje za otroka. Takrat je proces dela otežen, saj so tedenske individualne ure dodatne strokovne pomoči premalo. Družine, ki predstavljajo socialni problem, tudi težje zagotavljajo pogoje za učenje doma in same mnogokrat ne znajo pomagati otroku. Ob zanikanju staršev o otrokovih težavah in odklonilnem vedenju staršev, pa je še toliko težje vzpostaviti odnos, v katerem bo otrok lahko svoje primanjkljaje in potenciale razvijal do te mere, da bo uspešno funkcioniral v šoli.

Sodelovanje z izvajalci pomoči na domu: od posameznega izvajalca je odvisno ali samoiniciativno pristopi do specialnega pedagoga in se v tolikšni meri zavzame za njega, da je dovzeten za razne nasvete, predloge kako, kaj in na kakšen način naj dela z otrokom. Specialni pedagog je pripravljen za sodelovanje z izvajalcem

programa pomoči, ampak je sodelovanje med njimi zelo nizko. Posamezni izvajalci se čutijo premalo strokovni in nekompetentni za svoje delo, saj nimajo dovolj izkušenj pri delu z otroci s primanjkljaji, motnjami in ovirami ter tudi ne pri delu z družino, kar je nek dolgotrajen proces dela. Vidno je tudi pomanjkanje povratnih informacij o delu z otrokom s strani izvajalcev. Specialni pedagog ima znanje, izkušnje, pozna različne vrste motenj, primanjkljajev ter je strokovno usposobljen za delo z otroki s posebnimi potrebami, tako da bi bilo le pozitivno, da bi izvajalci pokazali željo po sodelovanju z njimi, saj dela ne bi podvajali in tudi sami izvajalci na domu bi delo opravljali vodeno po navodilih in bolj strokovno. Velikokrat so sami otroci vez med specialnim pedagogom in izvajalcem ter preko njih poteka izmenjava informacij.

POTREBE PO SPREMEMBAH PRI DELU IN VIZIJA DELA

Kvantiteta dela: število ur dodatne strokovne pomoči na teden je dejansko premalo za učinkovito, kontinuirano delo v procesu pomoči. Rezultati dela so majhni oz. ne delujejo kot neko znanje, predvsem zato, ker manjkajo neke bazične spretnosti in veščine, ki bi jih lahko ob dodatni strokovni pomoči specialni pedagogi imeli možnost utrditi in izuriti. Optimalna pomoč otroku mora biti nudena vsakodnevno, po potrebi oz. naj bi bila količina opravljene pomoči v bistvu samo pokazatelj težave, ne pa že sam odgovor na te težave. Specialni pedagogi se zavedajo izničenja pojma podpora, ker so stvari zbirokratizirane v ure. Maksimalno tri ure na teden, kot je sedaj predvideno za posameznega otroka, je odločno premalo.

Specializacija dela: delo specialnih pedagogov bi bilo potrebno specializirati in specialni pedagogi bi se morali usposobiti za specifične motnje. Motenj je danes zelo veliko, zato je nemogoče poznavanje vseh. Specializacija dela bi omogočila še večjo strokovnost specialnih pedagogov in kvaliteto dela.

Dodatna samoiniciativna izobraževanja: specialni pedagogi izražajo potrebo po dodatnem izobraževanju in želji po znanju. Potreba po iskanju znanja in evalvacija lastnega dela kaže na oceno kritičnosti do svojega dela. Pomembno je, da si vsak posameznik izdelava svoj izobraževalni načrt, saj se le s tem lahko zave lastnih manjkov, neznanj in tako potem na posameznem področju išče odgovore. Izobraževanja bi morala biti usmerjena tudi v delo z družino, saj je delo specialnega

pedagoga usmerjeno predvsem na primanjkljaje otroka, širina v kateri otrok funkcionira in se razvija pa je odmaknjena in nepoznana. Za učinkovito delo z otrokom pa je potrebno tudi delo z družino, kjer se nekateri specialni pedagogi ne čutijo dovolj kompetentne.

Svetovanje staršem/delo s starši: staršem je potrebno ne le svetovati, ampak svetovati pravočasno. Strokovni delavci (specialni pedagogi) bi morali imeti na razpolago čas, ki bi bil namenjen samo svetovalnemu delu s starši, ne le delu izključno z otrokom. Staršem mnogokrat, ko nas najbolj potrebujejo, nismo dostopni, saj je naše delo fleksibilno in nismo na razpolago ob pravem času. Pomoč bi morala biti veliko bolj koordinirana in veliko manj razcepljena med šolo in domom.

Koristna bi bila ena mreža prostovoljcev, ki bi jih usmerjali strokovni delavci. Specialni pedagogi navajajo pomanjkanje sodelovanja med njimi in starši. Premajhne so vezi med specialnimi pedagogi in družinami. Starše bi bilo potrebno podučiti in jih seznaniti s primanjkljaji in težavami njihovih otrok. Pri tem bi morali sodelovati vsi, ne le specialni pedagog, bodisi pedopsihiater, socialni delavec, psiholog, pedagog...Organizirana predavanja in delavnice za starše bi nudila staršem oz. celi družini neko varno zatočišče in soustvarjali bi skupen jezik z družinami, ki se soočajo z enakimi težavami in stisko, kot so sami. Večja strokovnost pomoči na domu družini in otroku, bi prispevala k večji učinkovitosti pomoči v edinstvenem delovnem projektu, kjer so vključeni različni strokovnjaki.

Sprememba načina pomoči otroku/drugačen pristop, metode dela: dodatna strokovna pomoč bi morala biti opredeljena v toku samega pouka, procesa poučevanja. Pomoč, ki je nudena »zdaj in tukaj«, pomeni, da je otrok deležen pomoči ob pravem času na pravem mestu. Pozitivno bi bilo, če bi otrok lahko skupaj z nekom dnevno pregledal potrebe posameznega dne, ali pa če bi imel potem doma, za to, ustrezno usposobljenega izvajalca. Pomoč bi morala biti kontinuirana, intervencija pa nudena po potrebi. Ob pojavu rizičnih faktorjev, potrebuje otrok specialnega pedagoga kot koordinatorja pomoči, kot svetovalca staršem, v večjem obsegu. V bistvu kot vrsta spremljanja, preverjanja stanja, nudenje intervencije, ko je to potrebno. To ne pomeni, da bi se izvajalo neprestano, ampak bi imeli možnost

ob kontinuiranem spremljanju stanja otroka, možnost zaznavanja sprememb, pravočasnost predlogov za intervencijo.

Tudi pozitivna miselnost drugih učiteljev na šoli, veliko pove o pomembnosti specialno pedagoškega dela. Še vedno nas velikokrat negativno sprejmejo in odklanjajo oz. se izogibajo sodelovanju. Zaradi prevelikega števila učiteljev, ki delajo na kakršenkoli način z otrokom predvsem na predmetni stopnji, se pojavlja pomanjkanje sodelovanja med specialnimi pedagogi in učitelji. Nemogoče je dnevno komunicirati in se posvetovati z vsemi, saj jih je enostavno preveč. Premalo se povezujemo z zunanjimi strokovnjaki in zunanjimi institucijami.

Opazno je pomanjkanje izvajanja govorilnih ur specialnih pedagogov. Tukaj je izražen problem financiranja dodatnega dela. Popoldanskega časa nihče ne financira, zato se tudi specialni pedagogi neradi zadržujejo na šolah izven delovnega časa, saj ti dodatni razgovori s starši velikokrat vzamejo lastni prosti čas.

ŽIVLJENJE DRUŽINE OB DODATNI STROKOVNI POMOČI – SPREMEMBE

Reorganizacija družine: nekateri otroci tekom dodatne strokovne pomoči, ki jih poskuša usmerjati v samostojnost, ugotovijo, da si pa s tem, kar so se naučili pri dodatni strokovni pomoči, res lahko pomagajo sami naprej. Vzpostavijo se tudi zavezniški odnosi med specialnimi pedagogi in družino. Starši so sčasoma bolj dovtetni in pripravljeni otroku pomagati doma kolikor se da, postanejo bolj odkriti, pride do večje izmenjave mnenj, povedo kaj se doma dogaja, kako delajo, kako se trudijo. Imamo tudi izkušnje, ko so starši preveč obremenjevali otroka doma in mu s tem kratili prosti čas. V takih primerih je potrebno starše ozavestiti o samem morebiti nezavednem ravnanju. Ob našem ozaveščanju, se spremeni tudi situacija doma. Ustrezni nasveti vodijo k zmanjšanju napetosti, starši točno vedo kaj lahko pričakujejo in se na nek način potem tudi sprostijo. Potrebna je ustrezna komunikacija in timsko delo. Medsebojno sodelovanje vodi do uspeha in boljših rezultatov.

POTREBE IN PRIČAKOVANJA OD DODATNE STROKOVNE POMOČI

Uspeh: starši največkrat pričakujejo, da se bodo otrokove ocene izboljšale in bo v šoli dosegal večje uspehe. Želijo, da bo pomoč sčasoma nepotrebna in bo otrok bolj

samostojen pri doseganju svojih ciljev. Pričakovanja otrok so včasih nerealna, saj si želijo takšno pomoč, ki bi jih pripeljala do uspehov v zelo kratkem času. Dejanska pričakovanja staršev so zgolj pozitivne ocene, ki so žal prevečkrat merilo uspešnosti.

Medsebojno sodelovanje (starš-specialni pedagog): specialni pedagogi se skupaj s starši vključujejo v edinstven delovni projekt. Specialni pedagog je neka opora staršem s katerim potem skupaj poskušajo nekako spodbujati otroka, da se v proces učenja sploh vključuje in da potem napreduje z nekimi normalnimi, realnimi pričakovanji. Specialni pedagog predstavlja vez med šolo in domom. Starši si želijo nekoga, ki bo na nek način njihov zagovornik in bo prevzel vlogo posrednika med otrokovimi potrebami in zahtevami šole. Da bo sklepal kompromise in na nek način izobraževal učitelje o potrebah njihovih otrok. Večina staršev meni, da s tem, ko specialni pedagog dela z otrokom v šoli, so oni razbremenjeni vseh dolžnosti, da ne rabijo nič več doma delati in pričakujejo neverjetne rezultate.

Nerealnost pričakovanj: starši se z otrokovimi primanjkljaji, ovirami težko soočajo in jih težje sprejmejo. Zato prihaja do zanikanja težav in so njihova pričakovanja nerealna. Menijo, da otrok pomoči ne bi potreboval, ne zanimajo se za ocene, verjamejo, da z otrokom ni nič narobe. Opažanja specialnih pedagogov temeljijo na razmišljanju, da so pričakovanja staršev pri večini družin nerealna.

KVALITETA ŽIVLJENJA DRUŽINE IN USPEŠNOST OTROKA V ŠOLI

Socialni razvoj otroka: otrok ob dodatni strokovni pomoči razvije svojo samozavest in postane preko tega učno uspešnejši. To vodi do izboljšanja učnega uspeha in hkrati razbremenjenosti. V domačem okolju se počuti bolje, predvsem če mu uspe ob pomoči spodbuditi razvoj strategij. Vrstniki ga lažje in bolje sprejmejo. Posledično se otrok razvija na vseh področjih, ne le socialnem področju. Manj ima težav na področju čustvovanja, na področju socializacije in druženja z vrstniki, njegova socialna vključenost postane bolj pozitivna. Otrok postane bolj komunikativen, pogumen, tako pri pouku kot v vsakdanjem življenju in bolj zaupa v svoje sposobnosti.

Odnosi v družini: odnosi v družini se izboljšajo, manj je konfliktnih situacij, saj postane šolsko delo doma lažje. V družini je manj stiske, saj starši čutijo v

specialnem pedagogu neko oporo in manj osamljenosti, ker niso več sami za vse. Odnosi znotraj družine se okrepijo. Spremeni se otrokovo obnašanje, manj je konfliktov med partnerjema, manj odpora do učenja s strani otroka, kar se potem v družini odraža kot boljše stanje, boljši odnosi v družini, kjer se posledično otrok lažje potem razvija in funkcionira in vsi njeni družinski člani so bolj pozitivno naravnani. Starše se v šoli tudi osvešča na primeren način, predstavijo se jim metode in pristopi dela, tako da je delo doma lažje.

Delo za šolo: otrok v šoli postane uspešnejši, izboljšajo se šolske ocene. Rezultati velikokrat niso veliki preskoki, ampak so to majhni napredki s katerimi otrok dosega in deluje v skladu s sposobnostmi in zmožnostmi. S tovrstno dodatno strokovno pomočjo se otroku v celoti reorganizira delo pri pouku, če seveda sodelujejo vsi vpleteni v proces pomoči. Prilagodijo se mu metode in oblike dela, sama organizacija dela/pouka. Pomembno je predvsem razumevanje njegovega okolja, samih učiteljev, vrstniška klima. Potrebno je upoštevati, da otroka vedno ne označimo na nek način kot tistega, ki sprejema dodatno strokovno pomoč in da je pouk organiziran tako, da tudi on na svoj način dobi ustrezen pouk.

IZVAJALCI POMOČI NA DOMU

NAČIN DELA IZVAJALCA PROGRAMA POMOČI – reševanje težave, svetovanje

Oblika izvajanja pomoči: pomoč na domu se izvaja tedensko. Izvajalec prihaja tri do štirikrat. Odvisno je tudi od socialno ekonomskih razmer v družini. Družine, ki so bolj ogrožene, kjer otroci živijo v slabših socialnih razmerah, je izvajalec prisoten tudi večkrat na teden. Pri družini je eno do dve uri. Delo največkrat poteka na domu, razen v primerih, ko so razmere za učenje slabe in ni pogojev za učenje oz. so prisotni različni moteči dejavniki, se izvajalec z otrokom zadržuje po pouku v šoli in mu tam nudi učno pomoč. V času šolskih počitnic poteka delo izključno na domu.

Delo z otrokom/naloga izvajalca pomoči na domu: v prvi fazi je naloga izvajalca pomoči na domu učna pomoč. Skupaj z otrokom se uči, mu pomaga pri razvoju učnih strategij, skupaj delajo domače naloge. Otroka poskušajo motivirati za delo v šoli. Izvajalec je tudi nekakšen povezovalec med otrokom in šolo. Otroci

potrebujejo doma pogovor, če se znajdejo v stiski oz. potrebujejo nasvet. Starši velikokrat niso sposobni ustrezno reagirati, zato prevzame to vlogo izvajalec. Otroci se izvajalcu lahko zaupajo, preživljajo prosti čas, ki ga poskuša izvajalec načrtovati čim bolj kvalitetno. Otroci socialno ogroženih družin imajo tako možnost obiska različnih delavnic, obiskujejo knjižnice in hkrati spoznavajo drugačno okolje, spoznajo vrednote in načela, ki jim jih starši niso zmožni posredovati. Popoldanski čas je namenjen tudi igri in druženju. Delno izvajalci prevzemajo vlogo staršev, ki se za otroka ne zanimajo in izbirajo aktivnosti, ki imajo za otroka pomensko vrednost in jih niso deležni tako kot njihovi vrstniki, ki živijo v ustreznih razmerah. Skupaj z otrokom načrtujejo urnik dnevnega dela in hkrati otroci pridobivajo določene občutke odgovornosti in dolžnosti. V ospredju je še vedno učenje in delo domačih nalog, temu pa sledijo še sprehodi v naravi, kopanje v poletnem času in igra.

Delo z družino: izvajalci poskušajo družini svetovati in biti vzgled, kako ravnati z otroki in kako se do njih obnašati. Poskušajo jim prikazati normalen odnos, ki bi naj bil vzpostavljen med otrokom in starši. Starše poskušajo naučiti, da sta otrok in vedenje dve različni stvari in da v primerih določenih situacij, znajo ustrezno odreagirati. Velik problem v družinah je medsebojna komunikacija. Izvajalčeva naloga je tudi vzpostavljanje ustreznega načina življenja v družini. Starši imajo možnost izraziti problem, lastno stisko in dobiti primeren nasvet. Izvajalci se ob tem vsem zavedajo, da so za delo z družino nekompetentni in da težko vplivajo na samo družino, saj zato niso posebej izpopolnjeni.

Profesionalnost/odnos do družine: težko je obvladovati lastna čustva in vpetost v samo dogajanje v družini. Izvajalci se ne želijo preveč navezati na posamezno družino, saj je njihovo delo z družino omejeno na časovno obdobje enega leta, zato je potrebna precejšnja kontrola emocij, da potem družino spet prepustiš novemu izvajalcu.

USPOSOBLJENOST ZA DELO

Znanje/izobrazba: izvajalci se zavedajo pomanjkanja znanja, izkušenj in neustrezne izobrazbe za delo, ki ga opravljajo. Delo izvajajo po lastnem instinktu in mislimi, da delajo dobro. Večina izvajalcev se trudi delo opraviti dobro in vestno, v

skladu s svojimi sposobnostmi. Izvajalci se učijo drug od drugega, si izmenjujejo izkušnje in si medsebojno pomagajo. Dodatno znanje bi jim koristilo, da bi znali bolje pristopiti k družini. Posebnih izobraževanj nimajo. Za pomoč ali kakršnakoli druga vprašanja se lahko obrnejo na Center za socialno delo pristojne enote, ampak opažajo pomanjkljivosti glede dajanja navodil za delo. Želijo si, da bi jih sam Center za socialno delo bolje usmerjal in vodil, ter osveščal na koga in kje se lahko obrnejo. Individualno si izvajalci poiščejo pomoč na šoli, ki jo otrok obiskuje in tam pridobivajo informacije in nasvete za delo. Izražena je potreba po iskanju pomoči »tukaj in zdaj« in nemoč, negotovost pri delu. Velikokrat se znajdejo v situacijah, ko ne vedo kako bi se naj odzvali na celotno zadevo. V takih primerih improvizirajo, vendar so negotovi glede tega, ali delajo prav ali ne. Preslaba seznanjenost o družini že pred začetkom dela je težava za same izvajalce. Podrobnejši vpogled in analiza stanja družine bi pripomogla k lažjemu delu izvajalca. Izvajalci postavljajo v ospredje kot svoje močno področje predvsem učno pomoč, ki jo nudijo otrokom. Otrokom v bistvu pomagajo pri premagovanju učnih ovir. Kompetentnost posameznega izvajalca za opravljanje dela programov pomoči na domu je odvisna od vsakega posameznika. Nekateri s svojo voljo in motivacijo za delo z otroki kompenzirajo svoje neznanje in pomanjkanje izkušenj. Izvajalci se zavedajo, da njihova izobrazba ni ustrezna za opravljanje dela z družino, zato navajajo manj kakovostno in manj vestno opravljeno delo, kot bi lahko bilo, če bi delo opravljali za to usposobljeni strokovnjaki.

Oblike izobraževanj: izvajalci izražajo potrebo po večjih in dodatnih izobraževanjih. Izobraževanja obstajajo, vendar v manjšem obsegu. Ne izvajajo se pred začetkom dela posameznih izvajalcev, ampak tekom dela, zato se jih večina srečuje s situacijami v katerih se ne znajdejo. Na izobraževanjih se učijo dela z družino, vendar bistveno premalo in pomanjkljivo, da bi bili potem usposobljeni za to delo. Tedensko se izvajalci srečujejo na timskih sestankih in izmenjujejo izkušnje, mnenja, imajo možnost izraziti težave, probleme in vprašanja povezana z delom. V ospredje je postavljeno učenje ob delu, saj so razne delavnice in seminarji bistveno premalo za ustrezno strokovno opravljanje dela.

Izbira izvajalcev pomoči: izvajalci navajajo neustrezen način izbire oseb za delo v programih pomoči na domu. Na podlagi enournega razgovora, na pristojni enoti

Centra za socialno delo ocenijo, ali si kot oseba primeren za delo izvajalca pomoči na domu ali ne. Prvi obisk z izvajalcem začetnikom opravi izvajalka, ki svoje delo zaključuje in novega izvajalca tudi predstavi ter odpelje k družini, ki bo nadaljnje leto nudil pomoč na domu.

UČINKOVITOST IZVAJANJA

Pozitivni učinki: izvajalec programov pomoči nudi pomoč družini, ko je v stiski. Družina ima neko oporo, nekoga, ki jim v težavah stoji ob strani in zna pomagati v določenih situacijah. Pomoč je direktna, saj je izvajalec prisoten takrat, ko ga potrebujejo, na domu. Izboljša se učni uspeh otroka v šoli. Otroci morajo spoznati še drug vzorec življenja, navad, da lahko začnejo počasi napredovati. Poveča se tudi želja, motivacija po šolskem delu. Stanje v družini se na podlagi programov pomoči delno umiri in izvajalec poskuša vplivati na urejenost razmer v družini. Delo s starši je naporno in težavno, saj so starši dostikrat nedovzetni za predloge izvajalcev in so zadovoljni le takrat, kadar dosežejo svoj »prav«. Pomoč na domu pozitivno učinkuje na otroke, saj se socialno in čustveno bolje razvijajo. Postanejo bolj komunikativni in družabni.

Negativni učinki: izvajalci navajajo tudi, da pomoč ne deluje tako učinkovito kot je zastavljena, saj se le v redkih primerih razmere doma spremenijo. Vzorci življenja največkrat ostajajo enaki.

MEDSEBOJNO SODELOVANJE (sodelovanje z zunanjimi strokovnjaki)

Šola: nekateri izvajalci sodelujejo s šolo in učitelji, ki delajo z otroki. Tako lahko dobijo vpogled otrokovega funkcioniranja, sposobnosti in zmožnosti. Od učiteljev in specialnih pedagogov dobijo predloge in napotke za delo z otrokom doma, tako da je delo potem lažje. Sodelujejo tudi z romskim mentorjem na šoli, če gre za romskega otroka in svetovalno službo na šoli. Center za socialno delo pomaga pri težavah izvajalca, če ta izrazi potrebo.

Center za socialno delo: na Centru za socialno delo delujejo svetovalke, ki pomagajo izvajalcem programov pomoči v primeru težav. Prav tako jim svetujejo na koga in kam se naj obrnejo, če potrebujejo drugačno obliko pomoči. Izvajalci so

mnenja, da bi organizacija dela na samem Centru za socialno delo morala biti bolj organizirana.

Zunanje institucije: sodelovanje z zunanjimi strokovnjaki je izključno na željo in interes posameznega izvajalca. Nekateri se za to zavzamejo in s strokovnjaki sodelujejo, drugi tega ne želijo. Obstaja pomanjkanje sodelovanja med zunanjimi strokovnjaki in izvajalci programov pomoči na domu.

Predmet sodelovanja: predmet sodelovanja je največkrat samo stanje otroka, kako funkcionira, kje so težave, kakšne so zmožnosti, kjer bi bilo potrebno delo nadgrajevati, dopolnjevati...njegove prednosti in pomanjkljivosti.

Pomen sodelovanja: namen sodelovanja je, da so vsi strokovnjaki in posamezniki, ki delajo z otrokom seznanjeni s stanjem otroka, da vsi delajo dobro in da ne pride do podvajanja pomoči, kar bi potem spet pomenilo manj kakovostno opravljeno delo in hkrati obremenjevanje otroka na nek način. Ker otroci velikokrat ne povedo vsega kar se dogaja v šoli in ostanejo zato stvari zakrite, je sodelovanje s šolo nujno potrebno. Medsebojno sodelovanje in pomoč vseh vključenih v edinstven delovni projekt pomoči pomeni, seznanjenost vseh z zadevami, ki se nanašajo na otroka in tudi manj zmedenosti tako strokovnjakov kot otrok.

Pomanjkanje sodelovanja: sodelovanja je definitivno premalo oz. je le-to prešibko. Premalo se izvajalci povezujejo s šolo. Seveda nekaterim to pomeni dodatno delo in breme, ki vzame več časa, ampak z malo motivacije in volje do dela, koristi to otroku in družini.

POTREBE PO SPREMEMBAH IN VIZIJA DELA

Znanje: pomanjkanje znanja je ključna težava s katero se soočajo izvajalci pomoči na domu. Navajajo dobro zasnovo programa pomoči na domu, vendar slabo organizacijo programa.

Dodatna izobraževanja izvajalcev: izražena je potreba po pomoči pri konkretnem delu z družino (kako delati, kaj storiti...) in dodatnih izobraževanjih, saj je le – teh premalo.

(Ne)kompetentnost izvajalcev: izvajalci se ne čutijo dovolj kompetentne za izvajanje te pomoči v posameznih primerih. Menijo, da bi za takšno vrsto pomoči

moral biti ustrezno usposobljen strokovnjak (sociolog, psiholog), ki bi znal nuditi pomoč otroku in na celovit način tudi družini. Nekateri izvajalci po navedbah intervjuvancev tudi niso dovolj zavzeti za delo. So nemotivirani in neangažirani, dela ne opravljajo vestno in v skladu z zastavljenimi pravili.

Sodelovanje: veliko več bi bilo potrebno sodelovanja z zunanjimi strokovnjaki (npr. psiholog...), družinskimi terapevti, ki znajo ponuditi rešitev iz prve roke. Sodelovanje bi izboljšalo razmere, saj bi izvajalci imeli možnost pogovora, izmenjave mnenj z ustreznim strokovnjakom. Tako bi bolje začutili in vzpostavili neko enotnost in se skupno organizirali iz vseh strani pomoči otroku in celotni družini ter prispevali k izboljšanju in napredku. Obveščanje in medsebojno sodelovanje sta ključnega pomena za uspeh. Pomanjkljivo je tudi sodelovanje s starši, ker si tega v večji meri ne želijo.

Potreba po pomoči: potrebni sta obe vrsti pomoči otroku, dodatna strokovna pomoč in pomoč na domu. Specialni pedagog na eni strani v šoli otroku pomaga pri premagovanju primanjkljajev, ovir in se osredotoča specifično na otrokove motnje z ustreznimi pristopi in metodami dela, medtem ko izvajalec pomoči na domu v sodelovanju s specialnim pedagogom izvaja pomoč na domu. Pri tem bi se izognili podvajanju pomoči. Tudi izvajalec pomoči, ki prihaja na dom k otroku in družini bi moral biti stalen in delo opravljati dlje časa kot le eno leto, saj vsako leto nova oseba pri družini na domu vnese veliko zmede, stresa in nezaupanja s strani staršev. Prav tako se otroci navežejo na izvajalca in mu zaupajo, čez nekaj časa pa morajo spet sprejemati neznano osebo in se ji prepustiti. Izvajalci si želijo tudi seznanjanja o funkcioniranju družine po tem, ko so že zaključili obdobje dela, saj so veliko vložili v neko družino in jim želijo dobro še v prihodnje. Dodatna pomoč pa bi morala biti nudena tudi sami družini, saj je izvajalec bolj namenjen delu z otrokom.

Delo s starši: starše je potrebno naučiti dela z otroki. Nekateri bi potrebovali prevzgojo in učenje kako vzgajati svoje otroke. Ker pa mnogi tega niso bili deležni, ostajajo na tem področju zelo nevedni in ne vedo kaj je prav in kaj ne. Družine je potrebno osveščati in seznanjati s tem, da to ni samo učna pomoč, ampak socialno pedagoška.

REORGANIZACIJA DRUŽINE OB PROGRAMU POMOČI – sprejemanje izvajalca

Sprejemanje/odnos: družine izvajalce pozitivno sprejmejo in so jih veseli. Izvajalce obravnavajo kot svetovalce, včasih kot prijatelje. Otroci jih tudi lepo sprejmejo in so nad njimi prav navdušeni. Nekatere družine so do izvajalcev poslušne in jih upoštevajo ob svetovanju. Izvajalci jih spodbujajo k medsebojnemu poslušanju in slišanju drug drugega. Izvajalci stremijo k medsebojnemu razumevanju družine in njih samih.

Spremembe: ob pomoči na domu so starši razbremenjeni šolskega dela z otrokom doma. Tako imajo možnost nameniti čas sebi in svojim osebnim opravilom. Mnogim staršem je delo z otrokom breme, zato imajo takrat možnost drugačnega preživljanja prostega časa. Nekatere družine to izkoriščajo, da se rešijo bremena otrok, vendar ob morebitni težavi, zvalijo krivdo na izvajalca pomoči. Radi prelagajo odgovornost na nekoga drugega. Ob pomoči na domu prihaja do manj konfliktov in večjega zadovoljstva, saj se starši več toliko ne kregajo z otrokom, ker imajo več časa zase. Imajo možnost zadovoljiti svoje potrebe. Nekaterim staršem pomeni izvajalec breme in menijo, da je dodatna obremenitev za otroka. Nekateri starši že takoj na začetku jasno postavijo meje do izvajalca in so nedostopni ter le s težavo sprejemajo drugačnost. Ob vsej pomoči s strani se otrok bolje socializira in vključuje v druge oblike skupinskega preživljanja prostega časa ter izboljša komunikacijo. Seveda tudi otroci potrebujejo čas, da izvajalca spoznajo, se mu zaupajo in da vzpostavijo nek odnos z njim. Ob njem se potem počutijo varne in pomembne. Nekateri otroci imajo izvajalce za prijatelje, nekateri za drugo mamo ali učitelja. V šoli postanejo bolj uspešni, bolje se organizirajo pri delu, raje delajo domače naloge. Seveda so tudi družine in otroci, kjer je napredek minimalen in velikega uspeha v šoli ni. Tudi pomoč družini ne koristi in se stanje ter razmere doma ne spremenijo. Predvsem zato, ker določeni starši ne dopuščajo, da bi se kdorkoli vmešal v njihove družinske razmere.

POTREBE IN PRIČAKOVANJA DRUŽINE OD PROGRAMOV POMOČI

Šolski uspeh: v večini primerov starši pričakujejo od izvajalca samo, da pomaga otroku pri učenju in da potem otrok v šoli napreduje ter izboljša ocene. Starši se

preveč omejujejo samo na viden napredek, kot so ocene v šoli, preveč radi pa pozabljajo na področja otrokovega psihosocialnega razvoja.

Socialno področje: otroci od izvajalcev pomoči pričakujejo predvsem prijateljstvo, v nekem smislu zaveznika za druženje in igro. V začetku šolsko delo radi odklanjajo. Ker jim izvajalec namenja poleg nadzora nad učenjem in šolskim delom, še možnost kvalitetnega preživljanja prostega časa, se otroci z njim radi igrajo, se prijetno počutijo v njegovi bližini in ustvarjajo pozitiven odnos, vzdušje.

DRUŽINA VKLJUČENA V PROGRAM UČNE POMOČI IN PROGRAM POMOČI NA DOMU **ŽIVLJENJE PRED VKLJUČENOSTJO V PROGRAME POMOČI**

Soočenje z otrokovimi težavami: starši se zavejo otrokovih težav ob prvih neuspehih v šoli. Šolska neuspešnost otroka je prvi pokazatelj za otrokove težave. Ob teh neuspehih se otrok izolira od vrstnikov, postane osamljen in nedružaben. Starši se poskušajo pogovoriti o morebitnih vzrokih za nastanek težav, vendar neuspešno. Otrok se zapre vase in odklanja pogovor, komunikacijo. Starši si želijo življenja kot ga imajo druge družine in se s težavo soočajo s sprejemanjem drugačnosti lastnih otrok. Želijo jim omogočiti čim bolj normalno življenje. Predvsem se pojavijo problemi, če prihaja do razhajanja med partnerjema, saj odklonilno vedenje oz. zanikanje težave s strani enega izmed partnerjev privede do nesoglasij in konfliktnih situacij. Ob težavah otrok se starši počutijo nevedne, želijo otroku pomagati, vendar je prisoten občutek pomanjkanja znanja. Nekateri partnerji se ob nevednosti kaj storiti raje umaknejo in se ne soočajo s težavami, kar pa negativno vpliva na celotno družinsko situacijo. Razmere in odnosi med partnerjema se zaostrijo, prihaja do nestrinjanja in konfliktov. Breme stiske nosi potem le eden izmed partnerjev, kar sproži v njem osamljenost in izgubo nadzora nad organizacijo dela v družini. Partner postane potem preobremenjen za vso delo doma. Pomanjkanje opore in pomoči med partnerjema vodi do stiske in razhajanj. Umik posameznega partnerja vodi do pomanjkanja komunikacije in iskanja krivca za težave. Zanikanje težave je najpogostejši način v začetni fazi soočanja z otrokovimi težavami.

Občutki: starši najprej občutijo nemoč, stisko in strah. Bojijo se neznanja in težko se soočajo s situacijo. Trud, ki so ga vlagali ni prinesel večjih uspehov in potrebno je

poiskati rešitev, ki bo ugodna za vso družino. Starši so obupani, počutijo se neprijetno, so zmedeni in na vsak način iščejo rešitve. Svoje občutke, predvsem mame, največkrat izrazijo z jokom. Pojavlja se strah pred ukrepanjem in še večja bojazen pred neukrepanjem in kaj bo prinesla prihodnost. Izguba nadzora nad situacijo povzroči občutek strahu, nemoči. Pojavi se slabo počutje, nezadovoljstvo in zaskrbljenost.

Pomoč družini: starši iščejo pomoč najprej pri učiteljih v šoli. Oporo iščejo še pri prijateljih, sodelavcih in zunanjem okolju. Pomanjkanje socialnih stikov družine še dodatno postavi družino v neko osamljeno situacijo. Mnogi o tem ne želijo govoriti in se zaprejo vase, saj se bojijo odziva okolice.

VKLJUČENOST DRUŽINE V PROGRAM POMOČI NA DOMU – začetek, proces vključitve

Svetovanje: družina se lahko vključi v program pomoči na domu na predlog šole ali pa lahko starši zaprosijo to pomoč na Centru za socialno delo. Šola poskuša staršem svetovati v dobro otrok, da se odločijo za takšen način pomoči, sploh, če je bilo ugotovljeno, da so starši velikokrat odsotni od doma, ali živijo v neustreznih socialnih razmerah in ne znajo pomagati svojim otrokom

Postopek vključitve: družino se vključi v program pomoči na domu na podlagi podane prošnje. Šola napiše priporočilo in svoje mnenje, v katerem navaja razloge za vključitev. Zaradi velikega števila družin, ki bi zaradi socialno ekonomskih razmer morale biti vključene v programe pomoči na domu, je čakalna doba lahko dolga tudi do pol leta.

Vzroki vključenosti, odločitve: starši se odločajo za pomoč na domu iz različnih razlogov. Pojavlja se nemoč, ne znajo več nuditi ustrezne pomoči otrokom, dostikrat so odsotni od doma, ne zmorejo slediti šolskim zahtevam. Znajdejo s v stiski, brezizhodni situaciji in se morajo soočiti s tem, da sprejmejo tretjo osebo na dom in ji pač zaupati po svojih najboljših močeh. Želijo si namreč, da bi boljše živeli in da bi otroci bolje funkcionirali v šoli. Pri mnogih družinah se pojavlja v začetni fazi vključitve dvom in nezaupanje, so pa na koncu pozitivno presenečeni, ker so se stvari odvile na boljše.

NAČIN DELA IZVAJALCEV NA DOMU – reševanje težav, svetovanje

Oblika izvajanja pomoči: pomoč se izvaja tedensko, po trikrat na teden, odvisno od socialno ekonomskih razmer doma. Slabše so socialno ekonomske razmere v družini, več časa izvajalec nameni izvajanju pomoči, saj se v takem primeru pred začetkom svojega primarnega dela, mora ukvarjati še z drugimi motečimi dejavniki, dražljaji, ki sestavljajo bazo družinske situacije.

Delo z otrokom/naloga izvajalca pomoči na domu: izvajalec nudi otrokom predvsem učno pomoč. Skupaj se učijo, delajo domače naloge, urijo bralno tehniko. Otroci imajo tako nek nadzor in red za delo. Razvijejo največkrat pozitiven odnos, se razumejo in otroci imajo možnost, da se zanesejo na nekoga, ko so v stiski. Razvijejo prijateljski odnos. Skupaj kvalitetno preživljajo in organizirajo prostočasne dejavnosti. Gredo v mesto, knjižnico, se kopat poleti, hodijo na sprehode ali pa se igrajo. Druženje je sestavni del preživljanja vsakdana. Skupaj načrtujejo delo in otroci spoznavajo urnik dnevnega reda, imajo določene zadolžitve in odgovornosti.

Profesionalnost/odnos do družine: starši navajajo, da opažajo določeno neprofesionalnost izvajalca. Izvajalci niso strokovno usposobljeni za delo z otroki, ki imajo kakršnekoli motnje v razvoju. Svoje delo poskušajo najbolje opraviti, vendar imajo ti otroci svoje potrebe in zahteve ter morajo imeti določene prilagoditve, katere izvajalci ne zmorejo nuditi. V enem primeru izvajalca, ki ga navaja mama otroka, je bilo opaziti neustreznost odnosa do družine s strani izvajalca. Izvajalec je svoje delo zelo površno in nekorektno opravljal. Izkazoval je nenaklonjenost do otrok in posredoval v družinsko situacijo ter razmere preveč osebno. Izvajalci nimajo posebnih stikov s strokovnimi delavci. Informacije največkrat pridobivajo preko otrok, o tem kaj se dogaja na šoli.

POTREBE IN PRIČAKOVANJA DRUŽINE

Učno področje: starši si predvsem želijo dobrih ocen in šolske uspešnosti. Stremijo k temu, da bo izvajalec otrokom pomagal, da otroci pridobijo in razvijejo delovno motivacijo in željo po šolskem delu. V ospredje postavljajo tudi željo po ustrezni pomoči in pripravi na učenje. Sami svojim otrokom ne znajo pomagati, zato njihova pričakovanja velikokrat presegajo zmožnosti izvajalcev.

VKLJUČENOST V PROGRAM DODATNE STROKOVNE POMOČI – začetek, proces vključitve

Strokovna pomoč: starši so informacije o dodatni strokovni pomoči najprej iskali pri strokovnjaku, ki jim je bil na voljo, v tem primeru je to bila surdopedagoginja, ki je imela stik z družino. Napotila jih je na šolo, katera jim je svetovala in dala nadaljnje informacije o dodatni strokovni pomoči. Staršem šola predstavi način dela te vrste pomoči, tako da so seznanjeni o pozitivnih učinkih le-te. Staršem se predstavi individualni način dela in prednosti, ki jih ta pomoč prinaša. Na podlagi strinjanja, šola poda predlog za dodatno strokovno pomoč otroku na pristojno enoto Zavoda za šolstvo, kar pa naprej vodi komisija za usmerjanje, ki izda odločbo po preverjanju otroka.

NAČIN DELA SPECIALNIH PEDAGOGOVI – reševanje težav, svetovanje

Izvajanje individualnih ur: ure dodatne strokovne pomoči se izvajajo tedensko v obsegu do maksimalno treh ur na teden. Delo poteka individualno izven oddelka, po potrebi tudi v oddelku.

Naloga/vloga specialnega pedagoga pri delu z otrokom: specialni pedagog postopno/sistematično odpravlja otrokove primanjkljaje v skladu z njegovimi zmožnostmi in starostjo otroka, prilagodi ustreznost pomoči otroku pri premagovanju primanjkljajev, ovir, motenj. Dodatna strokovna pomoč omogoča lažje pridobivanje znanja, posebne metode učenja za lažje razumevanje. S posebnimi tehnikami in metodami dela specialni pedagog odpravlja posamezne težave. Prilagaja se zahtevnost vsebin glede na otrokove težave. Z otrokom izvaja korekcijske vaje za razvoj, odpravo primanjkljajev. Starši so z delom seznanjeni in imajo tudi vpogled v zvezek, mapo listov na katerih so prikazane razne tehnike dela, vaje in izdelki otroka.

Vloga specialnega pedagoga pri delu z družino/medsebojno sodelovanje: starši imajo možnost sodelovanja na treh timskih sestankih, ki se organizirajo tekom šolskega leta. Starši sodelujejo različno. Nekateri so bolj vpeti v samo dogajanje, drugi si tega ne želijo. Staršem se predstavi delo z otrokom v šoli in napiše individualizirani program dela, ki vključuje cilje, ki bi jih otrok tekom šolskega leta naj dosegal. S starši je potrebno komunicirati na razumljiv način, da razumejo kaj to

pomeni in niso potem še bolj zmedeni. Staršem se tudi svetuje glede načina dela z otrokom, kako in kaj delati z njim doma. Potrebno jih je tudi seznanjati o vsakršnem napredku/realnem stanju otroka, tako da lahko starši razvijejo tudi realna pričakovanja.

POTREBE IN PRIČAKOVANJA DRUŽINE

Uspeh: vedno v ospredje postavljajo le dobre ocene, ki jim predstavljajo merilo uspešnosti.

Čustva: starši so specialnim pedagogom naklonjeni in do njih pozitivno naravnani. Zavedajo se količine truda vloženega v delo njihovih otrok. Zaupajo in upajo, da se bo stanje sčasoma izboljšalo. Razlikujejo med pozitivnimi in negativnimi učinki dela, ki jih predstavlja individualno delo in slabosti, ki jih nudi delo v razredu. Starši poudarjajo razbremenjenost otrok, ki jim jo nudi dodatna strokovna pomoč in prilagoditve, ki so jim na podlagi le-te omogočene. Otroci so potem bolj motivirani za delo in bolje funkcionirajo. V razredu se lažje zberejo in skoncentrirajo.

(Ne)realnost pričakovanj: nekateri starši težave svojih otrok zanikajo in jih ne priznavajo. Že v začetni fazi vključitve v dodatno strokovno pomoč pričakujejo neverjetne napredke, uspeh in dobre rezultate, kar pa ni izvedljivo in je nerealno. Ob ustrezni seznanitvi s stanjem otroka, jim specialni pedagog poskuša predstaviti realno stanje in potreben čas, da bo otrok spoznal in postopoma razvil svoje potenciale. Začetna nestrpnost s strani staršev se sčasoma omili in se sprijaznijo s sposobnostmi svojih otrok ter se poskušajo veseliti majhnih pozitivnih korakov.

ŽIVLJENJE, REORGANIZACIJA DRUŽINE OB PROGRAMIH POMOČI

Sprejemanje/odnos: odnos v družini in med partnerjema se izboljša. V ospredje prihajajo bolj pozitivne stvari, tudi razmišljanje ni več tako negativno kot na začetku vključitve. Potrebno je opazovati dobre otrokove plati in ne v ospredje postavljati samo slabih. Zaradi velikega števila strokovnjakov, ki se ukvarjajo z otrokom, včasih starši izgubijo nadzor na otroki in jih le-ti ne upoštevajo več v tolikšni meri kot prej. Z ustrezno vzpostavitvijo odnosa med starši in otroci, se tudi to mejo lahko razvije v pozitiven odnos.

Manj je konfliktnih situacij, več je medsebojnega razumevanja. V družini je bolj mirno, manj je napetosti. Želijo si preživljati več skupnega časa kot so ga prej in se potruditi eden za drugega.

Spremembe: starši so manj obremenjeni, več imajo prostega časa, otroci so bolj zadovoljni, saj so tudi starši bolj brezskrbni. Kvaliteta prostega časa se je izboljšala. Otroci niso več prepuščeni sami sebi, ampak bolje izkoriščajo popoldanski čas. Vzamejo si čas eden za drugega in si namenjajo več pozornosti, naklonjenosti. Tudi v šoli je opaziti napredek. Otroci so za šolsko delo bolj motivirani in z veseljem hodijo v šolo.